CIVES TYVER - CIVES EUROPAE
1227 1927 2017
LAŠKO

OBČINA
L A Š K O

OBČINA LAŠKO

Laško, 2017

Kolofon

Naslov:	Občina Laško
Urednica:	Alenka Hren Medved, Domoznanski oddelek Osrednje knjižnice Celje
Besedilo prispevali:	Tina Belej, Metoda Benedek, Alenka Hren Medved, Alenka Lapornik, Tomaž Majcen, Vlado Marot, Andrej Mavri
Spremna beseda:	Alenka Hren Medved, Franc Zdolšek, dddr. Jože Maček, dr. Tomo Korošec
Fotografije:	Boris Vrabec in drugi
Ilustracije:	Jože Žlaus
Ostalo slikovno gradivo:	Domoznanski oddelek Osrednje knjižnice Celje in Muzej Laško
Uredniški odbor:	Anka Aškerc, Tina Belej, Metoda Benedek, Alenka Hren Medved, Alenka Lapornik, Tomaž Majcen, Vlado Marot, Andrej Mavri, Tanja Grabrijan, Boštjan Vrščaj, Stanka Jošt, Boris Vrabec, Dimitrij Gril, Janja Urankar Berčon.
Jezikovni pregled:	Katja Tučič
Prevod povzetka:	Leemeta
Oblikovanje in prelom:	Ida Demšar, Design Demšar d. o. o.
Tisk:	Present d. o. o.
Naklada:	1000 izvodov

1. izdaja

ISBN	978-961-285-889-6
Cena:	24,90 EUR
Izdala in založila:	Občina Laško

CIP Kataložni zapis
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

908(497.4Laško)(082)
94(497.4Laško)(082)

OBČINA Laško / [besedilo prispevali Tina Belej ... [et al.] ; urednica Alenka Hren Medved ; spremna beseda Alenka Hren Medved ... [et al.] ; fotografije Boris Vrabec in drugi ; ilustracije Jože Žlaus ; prevod povzetka Leemeta]. - 1. izd. - Laško : Občina, 2017

ISBN 978-961-285-889-6
1. Belej, Tina 2. Hren Medved, Alenka
292021760

OBČINA LAŠKO

OSREDNJA Knjižnica Celje

Vsebina

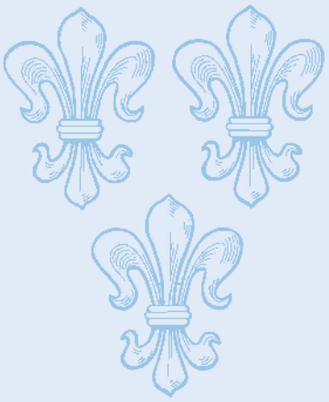

UVOD 5
Zgodba o pivu, vodi in premogu 7
Beseda župana 9
Spomini dr. Toma Korošca 11
O laških zgodovinskih publikacijah 14

NARAVNE ZNAMENITOSTI OBČINE LAŠKO 16

LAŠKO NEKOČ 27
Od prvih sledov naselitve do prve omembe Laškega v pisnih virih 29
Laško postane trg 32
Po sedmih stoletjih trških pravic Laško postane mesto 43
Od krutih dni vojne vihre do samostojne Slovenije (1941–1991) .. 50

OD ROMANIKE DO LJUDSKIH ŠEG 61
Umetnostnozgodovinski spomeniki Laškega in okolice 63
Kulturna dediščina laškega podeželja 96
Ohranjanje kulturne dediščine laškega podeželja 103

LAŠKO DANES 109
Turizem 111
Gospodarstvo 136
Kmetijstvo 146
Občina v skrbi za svoje občane 153
Društveno življenje 172

OBČINA SE PREDSTAVI 191
Krajevne skupnosti Občine Laško 193
Laško 193
Rimske Toplice 195
Zidani Most 199
Sedraž 203
Rečica 206
Marija Gradec 209
Šentrupert 213
Jurklošter 215
Vrh nad Laškim 219

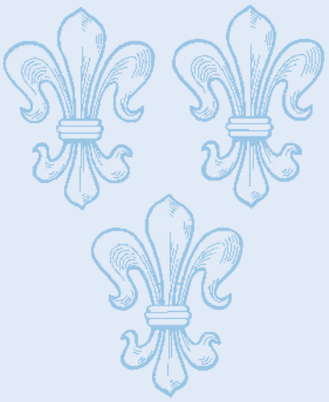

Povzetek **222**
Summary **224**
Zusammenfassung **226**
Sommario **228**
Краткое изложение **230**

UVOD

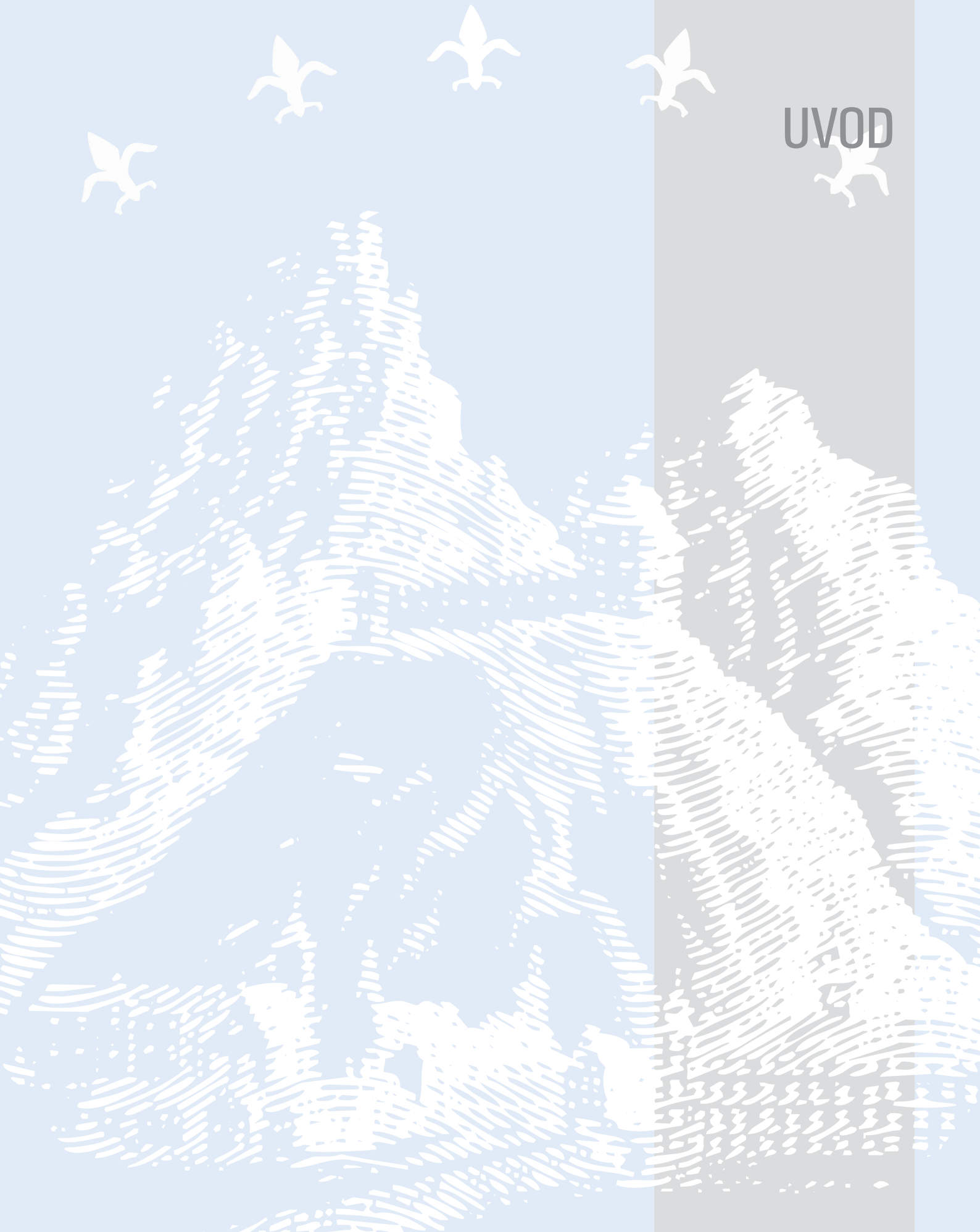

ZGODBA O PIVU, VODI IN PREMOGU

Alenka Hren Medved, urednica

Ko Slovenec sliši besedo Laško, seveda najprej pomisli na pivo Laško, ko razmišlja še malce dlje od osnovnih življenjskih potreb po hrani in pijači, ga misli zanesejo k oddihu, sprostitvi in skrbi za zdravje, ki ga ponujajo termalni vrelci v Laškem in Rimskih Toplicah. Starejši generaciji, ki je vitalni del svojega življenja preživela v času naše nekdanje domovine, pa iz kotičkov spomina privrejo podobe rudarjev s svojo značilno govorico, ki so več kot stoletje pod laškimi hribi kopali t. i. črno zlato.

Tako imenovana zgodba o pivu, vodi in premogu se je v naših krajih začela že davnega leta 1825, ko je podjetni tržan in lectar Franz Geyer v kletnih prostorih nekdanjega špitala v Laškem skuhal prvo pivo. Čeprav je takrat še obrtniška pivovarna po njegovi smrti prešla v druge roke, so njeni lastniki cenili in plemenitili pivovarniško izročilo, da je pivo z vsakim letom boljše steklo po grlu ljubiteljev te pijače doma in na tujem. Prav slovenski ljubitelji piva imajo zasluge, da pivovarniška tradicija v Laškem ni zamrla že pred devetimi desetletji, saj so z lastno iniciativo na današnjem mestu zgradili novo pivovarno. Približno isti čas, kot je bil v Laškem skuhan prvi sodček piva, pa so v okolici Laškega začeli s prvimi večjimi izkopavanji

Zidani Most (foto Boris Vrabec)

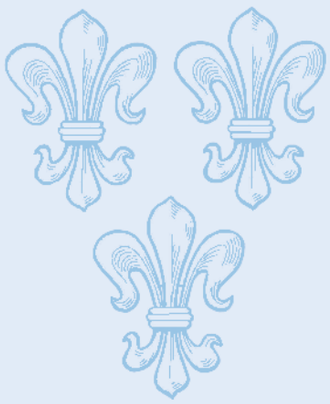

premoga. Premog je bil izjemno dobre kvalitete, zato se je odkop premoga iz leta v leto povečeval ter svoj največji obseg dosegel konec 20. let prejšnjega stoletja, ko je premogovnik zaposloval več kot 600 rudarjev, ki bi sicer morali svoj vsakdanji kruh iskati na tujem. In ravno nahajališča premoga so bila poglavitni razlog, da je skozi Laško leta 1849 pripeljal prvi vlak. Železnica kot prva moderna prometna povezava skozi naše kraje je s seboj prinesla nesluten gospodarski razcvet in razvoj kraja. V času gradnje t. i. Južne železnice se je porodila ideja o intenzivnem izkoriščanju tedaj že znanih termalnih vrelcev v Laškem, ki se je kmalu udejanjila, in zdravilišče v Laškem se je postavilo ob bok že uveljavljenemu termalnemu zdraviliču v Rimskih Toplicah. Mondena elita, ki je vsako poletje v Laškem iskala t. i. poletno svežino, je v trg zanesla marsikatero novost. Prizadevni Laščani pa so se že zgodaj začeli zavedati pomena urejenosti kraja in njegove dostopnosti za turiste, po kateri Laško slovi še danes. Kar dva izvira termalnih vrelcev sta Laško in Rimske Toplice povzdignila med ene prvih turističnih krajev na Slovenskem.

Četudi je zgodba o pivu, vodi in premogu danes dobila malce drugačno podobo, v Laščanih živi še naprej. Pivo še vedno ostaja najbolj prepoznaven produkt laškega gospodarstva, kateremu se vsako leto skupaj z obilico glasbenih in kulturnih prireditev posveti največja turistična prireditev pri nas, festival Pivo in cvetje. Voda je v smislu čudovite reke Savinje in njenih pritokov postala povezovalni element celotne občine in turističnega razvoja v njej ter sinonim za kvalitetno življenje občanov, saj se v osrčju gozdov sredi neokrnjene narave nahajajo številni izviri visokokvalitetne pitne vode, ki svoj pečat daje tudi pivu. Savinja pa povezuje obe termalni zdravilišči. Četudi je zgodba o premogu že malce zbledela, se njena dediščina ne skriva le v obeh rudarskih društvih in muzejih, ki obiskovalce spominjata na nekoč bogato rudarsko dediščino, pač pa v malce spremenjeni obliki na svoji prvotni lokaciji živi še danes. Na območju nekdanjega premogovnika, v srcu laške industrije v Spodnji Rečici, se danes nahajajo visokotehnološka podjetja, ki skupaj s turizmom in pivovarsko dediščino predstavljajo pomemben temelj gospodarskega razvoja kraja.

MONOGRAFIJI

V letu 2017 Laško praznuje pomembna jubileja dveh mejnikov v zgodovini našega kraja, in sicer 90-letnico pridobitve mestnih pravic in 790-letnico trških pravic.

Laško je bilo v trg povzdignjeno že pred letom 1227, žal pa se listina o tem ni ohranila. Pisni vir, kjer je Laško prvič omenjeno kot trg, je listina vojvode Leopolda VI. Babenberžana, ki je bila izdana 7. novembra 1227. Prav gotovo je v razvoju naše občine to zelo zanimiv in pomemben dokument, še posebej, če ga obravnavamo kot dokument povezanosti krajev naše občine z življenjem v naših krajih v preteklosti. Občinski svet Občine Laško je omenjeni datum pred desetimi leti z odlokom razglasil za občinski praznik. Tako v čast tega pomembnega zgodovinskega mejnika vsako leto v novembru organiziramo več prireditev, na osrednji proslavi ob občinskem prazniku pa še posebej nagradimo občane, ki s svojim prizadevnim delom pustijo poseben pečat v naši občini in izven nje.

Laško se je skozi stoletja razvijalo tako v gospodarskem smislu kot tudi urbanistično in arhitekturno. Zgradbe so po pomenu presegale lokalna trška merila in tako je Laško s pravo mestno podobo leta 1927 dočakalo še podelitev mestnih pravic. Dekret o proglasitvi trga Laško za mesto je podpisal kralj Aleksander I.

Vsled navedenega smo se odločili, da v tem jubilejnem letu ponovno izdamo monografijo naše občine, posebej še glede na to, da smo prvo izdali v devetdesetih letih ter dopolnjeno in spremenjeno nekaj let kasneje. Obe izdaji sta pošli. Hkrati pa smo se odločili, da stare monografije ne bomo samo posodobili, pač pa zastavili na novo, saj je od njene prve izdaje minilo skoraj trideset let. V tem času se je marsikaj spremenilo, hkrati pa smo

na malce drugačen način želeli prikazati našo občino. Najbolj odgovorno delo - sestavo in vsebinsko zasnovo smo zaupali naši občanki in zgodovinarki Alenki Hren Medved, ter sestavili še uredniški odbor, ki je s svojim delom aktivno sodeloval pri samem nastanku monografije.

Prav gotovo spada Laško s svojimi kraji po svojem zgodovinskem dogajanju in znamenitostih kot tudi naravnih lepotah med zanimivejša področja v naši državi, zato je delo ustvarjalca monografije še težje, saj je v njej zelo težko v celoti zaobjeti vsa področja kot bi si kdo mogoče želel. Sem pa prepričan, da je skupini skupaj z urednico Alenko Hren Medved v največjem možnem delu to uspelo in da je delo odlično opravljeno, zato se vsem iskreno zahvaljujem za njihovo ustvarjalno sodelovanje. Zahvala tudi Osrednji knjižnici Celje za konstruktivno sodelovanje pri nastajanju tega dela.

Zagotovo boste ob prebiranju te monografije dobili celovit vpogled v sedanje življenje in prehojeno pot nas in naših prednikov na tem območju. Laško, nekoč trg in mesto, je danes prepoznavno kot evropska destinacija odličnosti z bogato naravno in kulturno dediščino, dostopnostjo ter jasno vizijo razvoja in trženja turizma.

Župan Občine Laško
Franc Zdolšek

Laško (foto Boris Vrabec)

SPOMINI DR. TOMA KOROŠCA

Šopek za slavljenca

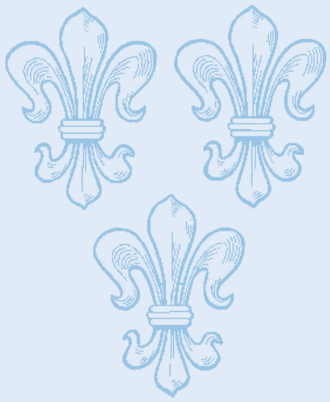

Šopek rož prinaša spoštljivost, izraža ljubezen in naklonjenost. Ko ga s pričujočim zbornikom posvečamo našemu jubilantu Tyverju, ki je s tem imenom pred devetsto leti nastopil pot iz trga v današnje mesto Laško, moramo upoštevati, da je pot debelega tisočletja, ki je preteklo od takrat, ko so te kraje poselili naši – brez vsakršnega dvoma slovanski – predniki, pa do današnje podobe, da je ta pot zabrisala kakšno polovico tega, kar bi sicer želeli videti ohranjeno.

Ker sem dosegel tisti vek, ko moji osebni spomini že zaležejo kot pričevanje o ljudeh in stvareh, sem počaščen, da mi je kot Laščanu dano v ta šopek uvezati drobno spominčico.

O preteklosti mesta in bližnje laške okolice se je zlasti v novejšem času nabrala obilica zgodovinskega, pričevanjskega in doživljajskega gradiva, shranjenega v knjigah in številnih zapisih naših rojakov. Ni nam treba biti nerodno, toliko ga je, in pričujoči jubilejni zbornik bo odslej v dobri družbi.

Ožje naselje Laškega je bilo zlasti v preteklem stoletju v primežu med težnjo po ohranitvi srednjeveškega značaja in pritiskom potrebe po novih gradnjah. Če odmislimo dva velika požara v preteklosti in dve razdiralni povodnji, jo je staro trško jedro glede tega kar dobro odneslo. Zavetnik sv. Martin je skrbno bdel nad Aškerčevim trgom in hišami, ki so se udobno prihuljile ob vznožje Huma, da si zavarujejo hrbet, spredaj naredijo prostor za oživljene dnevne trške dejavnosti, zdaj pa potrpežljivo čakajo na odlok, ki bo izpraznil parkirišče na trgu ter ga prestavil tja na prostorno bivše sejmišče ob reki, ki je poldrugo stoletje poprej še služilo svojemu trgovalnemu namenu na drugem najimenitnejšen kosu laškega zemljišča na levem bregu Savinje. V času, ki ga še pomnim iz svoje mladosti, se je moralo (skupaj s tremi obrežnimi stanovanjskimi hišami) umakniti razvoju, ne da bi moral to besedo napisati med narekovaji.

Iz zapisov vemo, da je na prostoru sedanjega Hotela Savinja brez sledov izginil starinski špital, kakor zgodovinski viri srednjega veka imenujejo sirotišnico, in na tem mestu tudi stavba po vsej verjetnosti prve pivovarne v takratnem trgu. Severneje si je ob koncu devetnajstega stoletja izborilo prostor poslopje osnovne šole, čez dvorišče proti severu – to vem iz pripovedovanja – pa je bila nizka hiška, v kateri sta živela zakonca, ki sta vodila hranilnico. Hišo je leta 1945 zadela slabo merjena letalska bomba iz zavezniškega bombnika, jo razrušila do tal in ubila oba lastnika ter dodobra razmajala nekaj višjo stavbo, v kateri je po vojni živela družina vulkanizerja Pijavca. Te se je na severni strani držalo pritlično skladišče, v njem pa je imel delavnico soboslikar Krotil; njegovega malo čudaškega sina se spominjam. Na tem prostoru stoji današnji dvonadstropni stanovanjski blok z banko v pritličju, severnemu vogalu tega bloka pa se je morala

umakniti, kako naj ji rečem, zidana soba, v kateri sta stanovala Oblakova, sin Edi in njegova mama, mislim da upokojena tekstilna delavka. Tudi te podrtije so se umaknile neogibnemu razvoju novega časa.

To je bila moja najbližja mladostna soseščina. V osnovni šoli sem leta 1952 zaključil tedanjo sedemletko.

Na tem delu starega Laškega je svojo funkcijo izgubil tudi nekdanji »farovški kozolec« nad Črnim mostom in jo spoštljivo prepustil domu starejših občanov (to, da smo se smrkavci tja potuhnili pohrustat narabutano grozdje iz farovškega vinograda, pač ni bila njegova regularna funkcija).

Mislim, da v Laškem ni znano, kdaj natanko so prvič opravili regulacijo potoka Žikovščice, po vsej verjetnosti pa tedaj, ko so gradili grofovsko graščino, kajti mimo njenega vhoda je tekel njen prvotni tok v Savinjo. A so potok prestavili le za dobrih sto metrov proti severu in ker je bil pozneje v napoto novim zidavam, so morali opraviti še eno, za tiste čase gotovo kar zahtevno regulacijo, ter potok na zgornjem koncu sedanje Mestne ulice usmeriti še bolj proti severu. Pozneje so ga pokrili z zidanim stropom in nato najbrž z betonskimi prekladami. Ne vem za kraj, kjer bi se pritok vlival tako izrazito proti toku izlivne reke. Sotočje so premostili in tu je, seveda veliko pozneje, nastal današnji Črni most, kjer je tekla moja »enajsta šola«, najlepši kraj moje mladosti. V mojem času je most povzročal mnoge skrbi, ker so se ljudje ob vsaki narasli vodi bali, da ga bo odneslo; enkrat so ga gasilci z debelo vrvjo privezali na bližnjo farovško slivo. Pa so se težav naveličali in pustili, da ga je voda odnesla, nato so izliv potoka zasuli in vodo »Šajsbaha« spustili v Savinjo skozi (očitno) preozko betonsko cev. Bilo ja žalostno. Nisem bil edini, ki se mu je oko orosilo ob pogledu na škrbino, kjer je nekoč stal lep, slavni Črni most. Zato blagrujem gospoda Toneta Turnška, ki je imel srce in posluh (in možnost, seveda), da je veščakom naročil most resetirati in ga s tem povišati v status izročila. Tu, na levem bregu Savinje, bodo naravni mir poslej ogrožale kvečjemu še velike povodnji.

Križišče na desnem bregu Savinje pred mostom pa je danes »novo Laško«. Od starega je tu samo sedanji Kulturni dom Laško, to je prvotni Sokolski dom, povojni Dom Dušana Poženela. In – lepa vremenska hišica, ki so jo z rešpektom poprestavili za nekaj sežnjev na mesto, kjer stoji zdaj. Tam, nekaj korakov pred mostom, je na levi strani stala znamenita Prinčičeva trafika, hiška pravokotnega tlorisa, z lepo streho in bunko na špici (takih ne delajo več), kjer je tobak, poštne znamke, časopise in drugo brkljarijo dolga leta prodajal mirni, gosposki Primorec, ki si je kratke sive brke vihal navzgor po maniri maršala Radetzkega, v ustih pa mu je tičal večni bukínc, to je ustnik iz češnjeve palčke, v katerega je verižno natikal polovičke cigaret znamke Ibar. V začetku sedemdestih letih sta trafikant in soproga prodala lepo hišo ob Savinji, se odselila na rodno Primorsko in tam kmalu drug za drugim umrla.

Nekaj metrov severneje od trafike je bila ploščad živinske tehtnice, danes se tam s pločnika pred Špico stopi na zebro čez prometno cesto, zraven

pa je bila zidana kajuta s tehtalnim mehanizmom, kjer je delal tehtalec Blagotinšek. Nasproti čez cesto ob poti proti železniški postaji je stala nizka Puncerjeva trgovina s skladiščem proti dvorišču prav tako pritlične Henkejeve gostilne. Imela je dvorano (v njej smo priredili prvi akademski ples), enako veliko in skoraj na istem mestu, kakor je današnja gala dvorana Gostišča Hum, spredaj pa pet velikih starih kostanjev nad vrtom z mizami. Sicer pa je bila znana po tem, da se je med obema vojnama nekega jutra zbudila z velikanskim lojtrnikom na strehi. O krivcih za to šalo ni znanega veliko, tudi o tem ne, kako – po tehnični plati – so voz spravili na streho, govorilo pa se je o kolovodji takratne fantovske druščine, o poznejšem mizarskem mojstru Petru Hrastelju, vedrem gospodu z gromkim, nalezljivim smehom, očetu prvega laškega župana v samostojni Sloveniji, umrlem lani v Laškem. Kujoni so si pri gostilničarju »izpogajali« vrnitev voza na tla, seveda proti primerni pogostivi v isti gostilni.

Ta celotna gruča prikupnih hiš in hišk je morala pasti za ureditev sodobnega križišča. Drugače ni moglo biti. In naj je ta rustikalni svet v mojem spominu še tako nostalgičen, je le moj in nikomur ni mar zanj. Tudi železniško postajo so podrli (če se ne motim) leta 1954 in gradivo odpeljali, kakor da bo nova tam že naslednji mesec. A nove še leta ni bilo. Ostalo je samo pridvignjeno nakladališče s klančino, kjer smo si vozači pozimi zakurili kar na prostem, ko smo čakali na vlak, ki je redno zamujal. Pozimi leta 1955 je vremenska hišica izmerila –29° C, kar je najhujiši mraz, ki sem ga doslej občutil na svoji koži.

In izginila je tudi Savinja. To, kar teče skozi Laško danes, ni Savinja. Kdo nam jo je ukradel? Že res, da so jo v sedemdesetih letih najprej zatrli, ko je bila še reka in je morala odplakniti, kar so strupenega izpustili vanjo. A zdaj je čistilnica v Tremerjih samo še blažev žegen. V moji mladosti je bila Savinja tudi v poletni suši za slab meter višja. Nikjer v Laškem je ni bilo mogoče prebresti. Imeli smo čolne in na kopanje smo veslali čez plitvejši curek nad nekdanjim moškim kopališčem. Čolne nas je najstnike naučil delati Janez Rems. To niso bile kakšne kadi iz desk, ampak elegantne, iz letev zgrajene jadrnice na vesla. Ob okupaciji, ko so to deželo nekomu naredili za kratek čas nemško, so tudi v Laškem pobrali osemnajstletnike, jih naredili za nemške državljane in jih brž poslali v pekel, na Krim, v Sevestopol, Ržev, Azov. Tam je bila klavnica Hitlerjevih tujskih legij. Janez je seveda hitro zašel v ujetništvo in Rusi so bili z njim kot Slovanom prizanesljivi. V neki manjši ladjedelnici na Krimu se je izuril v izdelavi čolnov. Domov se je vrnil leta 1949, in ker je šestindvajsetletnik za študij že zapravil čas v ujetništvu, so ga doma porabili za voditelja brodarskega krožka, ki je deloval v okviru Ljudske tehnike, s katero je takrat mlada država spodbujala usposabljanje mladine za izgradnjo petletke. V prostoru za delavnico, v katerem je bila pozneje Bobnarjeva trgovina z obutvijo, smo se naučili najprej iz lipovine dolbsti modele jadrnic, nato pa tudi čolne. Janez je bil strpen in prijazen učitelj in kar znam z lesom, kako se dolbe, gladi z obličem in sločijo letve, nas je v brodarskem krožku naučil Remsov Janez. Umrl je leta 2000 v Laškem.

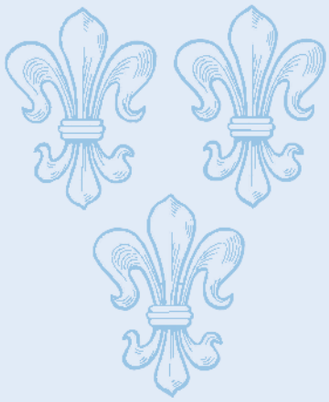

O LAŠKIH ZGODOVINSKIH PUBLIKACIJAH

dddr. Jože Maček

Kraj Laško se v zapisani zgodovini pojavi že leta 1016 v zvezi z laškim gospostvom, ki ga je cesar Henrik II. v pravo last (alod) podelil savinjskemu grofu Viljemu II. Naselbina je kot sedež gospostva, pražupnije in sodišča leta 1227 pridobila trške pravice.

Ker so se lastniki laškega gospostva od 16. stoletja naprej pogosto menjevali, se gospostveni arhivi niso ohranili in zato natančnejše starejše zgodovine o tem kraju ni mogoče napisati. Prvo zgodovino o dekaniji Laško je napisal laški rojak, mariborski stolni prošt, Ignac Orožen, ki pa k sreči ni zajel le cerkvene tematike, temveč kar nekaj družbene in gospodarske zgodovine. Knjiga v nemškem jeziku je izšla l. 1882. Kroniko o Laškem je za zadnja desetletja avstro-ogrske monarhije pisal laški nadučitelj Karl Valentinčič v nemščini, kar je bilo tedaj običajno. Nevšečno pa je bilo, da je bil pisec kronike povsem nemško usmerjen in taki so bili tudi njegovi zapisi v kroniki, ki so zajemali samo nemške dogodke, ne pa tudi slovenskih. Slovenstvo pa se je v drugi polovici 19. stoletja začelo tudi na Spodnjem Štajerskem in s tem tudi v Laškem kar precej intenzivno uveljavljati. Zanimivo je, da so bili posebej zavedni Slovenci doseljenci – z Notranjske kirurg ali ranar Žnidaržič (ki se je prvi v Laškem podpisal v gajici s tremi strešicami) in pivovarnar Kukec, s Koroške oz. iz Kanalske doline pa veletrgovec Elsbacher – in ne domačini. V drugi polovici 19. stoletja so slovenstvo v Laškem pospeševali mladi kaplani, ki so se šolali v slomškovem bogoslovju v Mariboru, in laški odvetniki. V Laškem se je tedaj ustanovilo kar nekaj slovenskih društev, med njimi je bila posebej pomembna Čitalnica.

Ko je bila v naši prejšnji državi v Laškem ustanovljena samostojna knjižnica, se ta že od začetka ni ukvarjala zgolj z nakupom in izposojo knjig, temveč s širšo kulturno dejavnostjo. Organizirati je začela predavanja iz literarne in umetnostne zgodovine, pa tudi iz cerkvene, gospodarske, kmetijske ter obrtne zgodovine. Prirejala je razne razstave slovenskih ter domačih slikarjev in kiparjev ter razne druge prireditve. Leta 1977 je bil ob proslavi 750-letnice kraj Laško povzdignjen v trg in takrat je bil v Laškem tudi zgodovinski simpozij, referati pa so bili natisnjeni v posebnem zborniku mariborske revije Časopis za zgodovino in narodopisje. Nekaj referatov pa je ostalo še v tipkopisu. Nato pa je minilo skoraj 25 let, dokler se ni na pobudo tedanje ravnateljice laške knjižnice Metke Kovačič začela za laške razmere dokaj intenzivna dejavnost na zgodovinskem področju. Pri knjižnici smo ustanovili tudi svet za domoznanstvo, v katerem so bili zastopniki občine in razni občani, ki se zanimajo za lokalno zgodovino. Na omenjenem simpoziju ob 750-letnici Laškega sem imel izviren referat o zelo samosvojih jurkloštrskih podložnikih, prevzel pa sem tudi uredništvo prvega laškega zbornika, v katerem smo objavili še preostale referate s simpozija, dodali pa smo še nekaj novih. Prvi laški zbornik je izšel

leta 2002. To je bilo mogoče, ker je bila občina pripravljena prevzeti za ta zbornik in naslednje publikacije stroške tiska. Avtorji in uredniki razprav v zbornikih ter vseh nadaljnjih publikacijah, ki jih bomo še omenili, smo delali vse na etični pogon. Leta 2007 je izšel drugi laški zbornik. V drugem laškem zborniku sem tudi sam objavil nekaj svojih razprav.

Brez povezave z laško knjižnico sem prevzel pisanje knjige ob 250-letnici Župnije sv. Rupert nad Laškim in to iz župnikove zadrege, ker v njegovi fari ni bilo nobenega šolanega izobraženca, ki bi obvladal nemščino in še pisavo gotico. Knjiga je izšla leta 2005 s spremno besedo mariborskega nadškofa dr. Franca Krambergerja. Leta 2009 je izšel moj prevod Zgodovine laške dekanije iz nemškega jezika izpod peresa laškega rojaka Ignaca Orožna, kjer je nekaj latinskih odstavkov prevedel France Baraga. Nato je izšla moja knjiga v soavtorstvu s pokojnim Edom Jelovškom o Krajevni skupnosti Vrh nad Laškim, kjer je bila obdelana tudi fara Sv. Lenart nad Laškim in nekdanja občina z istim imenom – sedanja Krajevna skupnost Vrh nad Laškim, kolikor je pač bilo na voljo gradiva. Nato sem leta 2013 izdal najbolj celovito in obsežno zgodovino Laškega z naslovom Laško skozi stoletja, kjer je opisan kraj Laško z okolico od začetka laškega gospostva do leta 1945, kjer je tudi seznam žrtev druge svetovne vojne. Leta 2014 je izšla moja Ripšlova kronika fare Šmiklavž nad Laškim, leta 2017 pa Zgodovina fare Jurklošter. Zelo izčrpno knjigo o Laškem med nemško okupacijo, Laško pod kljukastim križem, je leta 2016 napisal Andrej Mavri. Kljub navedenim knjigam pa je zgodovina Laškega in okolice še preslabo raziskana. Za starejšo zgodovino bi bilo treba pregledati arhive v Gradcu in na Dunaju.

Detajl stranice vhodnih vrat cerkve svetega Mihaela (foto Boris Vrabec)

NARAVNE ZNAMENITOSTI OBČINE LAŠKO

Tomaž Majcen

Narava je čudovita umetnica. S prefinjenim občutkom za estetiko oblikuje pokrajinske oblike, ki jih ljudje kot spremljevalci njenega ustvarjanja lahko le občudujemo in jih moramo kot le eni izmed njenih prebivalcev spoštovati. Mestoma naguba gore v navdušujoče višine, ki jemljejo dih in vznemirjajo srce, drugod raztegne nižino v nepregledno, pomirjujočo ravan. Ponekod pa se pri svojem delu narava še bolj potrudi ali pa ji le vse skupaj bolje uspe. Tam, kjer se pokrajinske značilnosti, posebnosti in enkratnosti mehko prelivajo druga v drugo. Kjer pobočja hribov in hribčkov na eni strani strmo, prepadno padajo v globoke soteske, na drugem koncu pa nežno, počasi zdrsijo v ravnico, ki je nastala ob reki ali potočku. Kjer en sam pogled objame nepredstavljivo raznolikost v enkratni celovitosti. In ko že misliš, da vse skupaj ne more biti še bolj baročno nakodrano, narava preseneti s Posavskim hribovjem. Ja, prav tem, ki daje Laškemu in njegovi okolici poseben pečat. Bistvo ali le podlago, ki se odraža v njegovih naravnih lepotah in bogastvih, zgodovinskih dogajanjih, osebnostnih značilnostih prebivalstva, etnografskih posebnostih ter gospodarski usmerjenosti.

Občina Laško z okoli trinajst tisoč prebivalci leži v vzhodnem delu osrednje Slovenije, na panonskem obrobju, kjer se ravninski svet Panonske nižine nakodra v nežno zaobljene vrhove Posavskega hribovja. Hum (583 m), Malič (936 m), Šmohor (787 m), Stražnik (655 m), Kopitnik (910 m), Veliko Kozje (993 m) … se kot v zelene pelerine zaviti okamneli velikani dvigujejo nad ozko, vijugavo dolino spodnjega toka reke Savinje, ki si med njimi utira pot proti jugu. Marsikje se strma, ponekod celo previsna pobočja spuščajo prav do rečnega brega. Le redkokje se dolinsko dno nekoliko razširi in ustvari ugodne pogoje za naselitev. Večja naselja, kot so Laško, Rimske Toplice in Zidani Most, so nastala na rečnih vršajih in terasah, kjer se hudourniški potoki izlivajo v Savinjo oziroma ob sotočju le-te s Savo.

Geološka zgradba in dogajanja v davni preteklosti so eden od pomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na izgled pokrajine, naselitev in gospodarski razvoj nekega geografskega ozemlja. In Posavske gube, kakor geologi imenujejo to področje, so glede tega enkratne. So tektonsko zapletene, kamninsko zanimive in polne rudnih presenečenj (Hafner, 2003).

Najstarejše kamnine na območju Laškega so nastajale v obdobjih, imenovanih karbon in perm. To sta najmlajša dela starega zemeljskega veka (paleozoik), ki se je začel pred približno 530 milijoni let in se zaključil pred okoli 245 milijoni let. Različno debele plasti glinastega skrilavca, meljevca, kremenovega peščenjaka in konglomerata se pojavljajo na obeh pobočjih rečiške doline, prečkajo reko Savinjo in se od vznožja Huma v širokem pasu vlečejo naprej proti vzhodu. Sklepamo, da je bilo na našem območju

Posavsko hribovje (foto Boris Vrabec)

v mlajšem paleozoiku morsko okolje, v katerem so se skozi daljše časovno obdobje odlagale opisane kamnine. V njih na žalost ni bilo najdenih fosilnih ostankov nekdanjega življenja, tako da je natančno starost težko določiti. Ponekod se vmes pojavljajo manjši izdanki rdečega peščenjaka in konglomerata, ki kažejo na kopno, verjetno puščavsko okolje (Buser, 1979).

Kamnine karbonske starosti marsikje skrivajo bogastva različnih kovinskih rud. Kjer so jih ljudje odkrili, so jih kaj hitro pričeli izkoriščati zaradi njihovega večjega ali manjšega gospodarskega pomena. Tako sta prav v takšnih kamninah v preteklosti delovala pomembna rudnika svinca in verjetno tudi srebra v Padežu in Lokavcu. Od tam so izkopano rudo vozili v topilnico ob Gračnici blizu Rimskih Toplic, ki je obratovala do leta 1817. Iz starih rudarskih poročil je moč razbrati, da so rudne žile v Padežu potekale v obliki vzporednih leč, debelih tudi do sedem centimetrov. Svinčeva ruda – galenit, ki so jo kopali v Padežu, je vsebovala 46 % svinca in 3 % srebra, kar glede na splošne značilnosti tega minerala pomeni relativno nizek delež svinca, a dokaj visok delež srebra (Maček, 2002).

Danes je v rudniku Padež dostopnih okoli 264 m rovov, ki so namenjeni raziskovanju rudarske zgodovine, obujanju spominov, učenju o geoloških značilnostih Posavskih gub, občudovanju kraških lepot ali pa le sprostitvi in uživanju avanturističnih turistov v skrivnostnem podzemlju (Golež et al., 2017).

Kaj se je z opisanim področjem dogajalo pred tem, torej v starejšem paleozoiku, je težko reči, saj nikjer na širšem območju Laškega na površju ni starejših kamnin. Zagotovo so tudi pri nas staropaleozoiske kamnine nastale in nekoč v davni preteklosti tudi obstajale, a jih je skozi dolgo časovno obdobje erozija počasi odnesla, saj je od tistih časov preteklo kar nekaj sto milijonov let.

Južni del občine in manjši del neposredno ob samem Laškem zaznamujejo kamnine mezozoiske, v glavnem triasne starosti (od pred približno 245 milijoni let do pred slabimi 200 milijoni let). To sta pretežno siv, masiven ali plastovit dolomit in apnenec, ki se menjavata s tankimi plastmi meljevca in skrilavca. V tem času se je med mogočnima kopninama na severu in jugu našega planeta razprostiralo obsežno morje Tetida (Buser, 1979). Čeprav so iz tega geološkega obdobja v okolici Laškega odložene tudi vulkanske kamnine, o njih na najznamenitejšem laškem hribu Humu ni ne duha ne sluha. Hrib nad našim mestom pač ni vulkanskega nastanka. Na žalost, saj bi bilo prav zanimivo imeti svoj mestni vulkan. Ali pa na srečo, ker pri ognjenikih človek nikoli ne ve, kdaj bodo ponovno postali aktivni in pričeli bruhati. Vsakršna skrb je odveč. Hum nam ne pripravlja nobenega vulkanskega presenečenja. Nam pa hrib nad mestom lahko zagode malo drugače. Dolomit je kamnina, ki zaradi podnebnih vplivov dokaj hitro razpada. Že manjši potres, kar v okolici Laškega ni tako redek pojav, lahko povzroči, da se s pobočja Huma odtrga in v dolino zakotali kakšna večja skala. To pa utegne biti za prebivalce ob vznožju hriba precej neprijetna zadeva. Seveda odvisno od tega, kako velik kamen bi se iztrgal

Pogled s Kopitnika (foto Boris Vrabec)

Rudniški rov rudnika v Padežu, ki ga je tekom časa zalila voda. (foto Boris Vrabec)

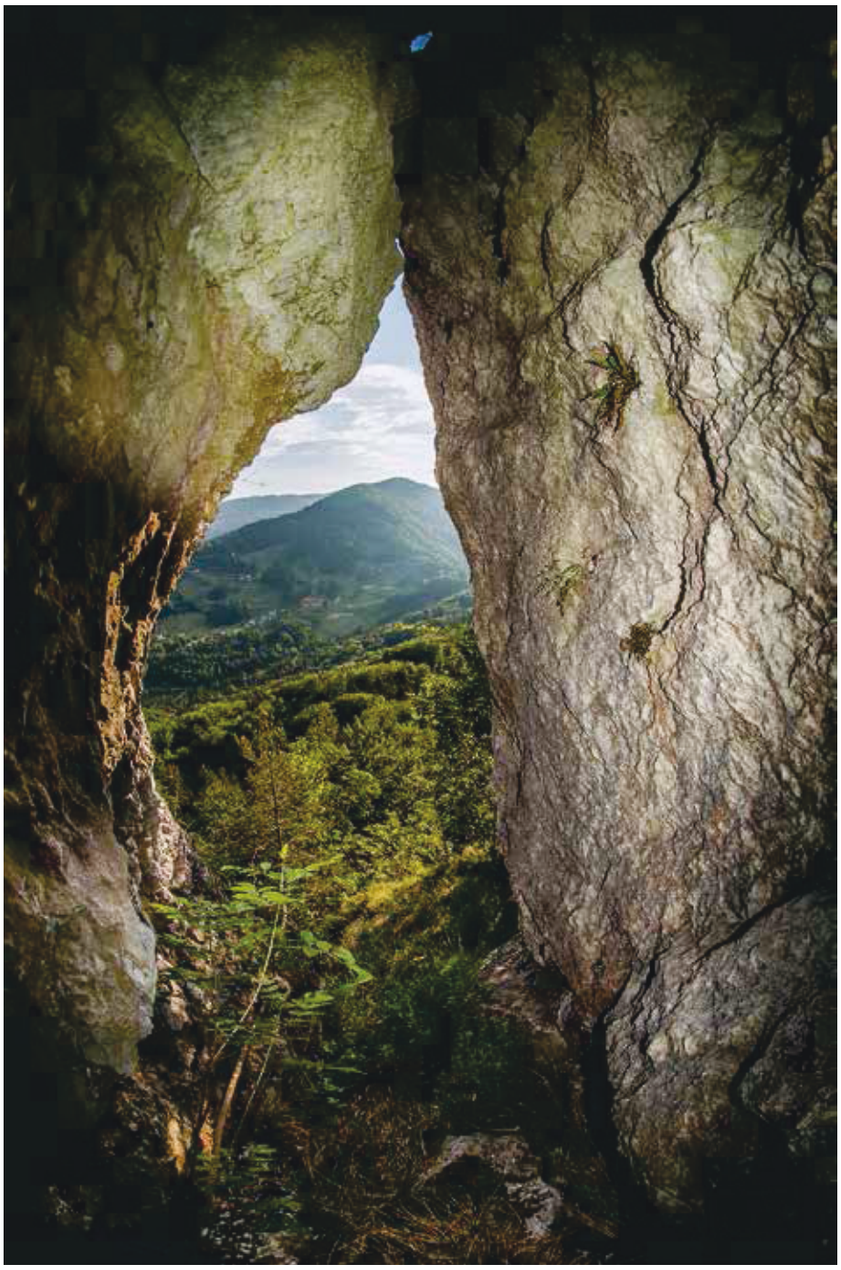

Skalna razpoka na Humu
(foto Boris Vrabec)

s pobočja in kako daleč bi se prikotalil. Toda naj nas pretirano ne skrbi. V mestnih analih ni nobenega zapisa o takšnem dogodku, zato je tudi ta nevarnost, ki bi jo lahko predstavljal hrib nad mestom, dokaj majhna (Majcen, 2007).

Je pa triasni dolomit poskrbel za drugačno posebnost. Skozi njegove razpoke pronica v globine podzemlja voda, ki se na svoji poti obogati z različnimi mineralnimi snovmi, se v stiku s toplejšimi kamninami segreje in nato zaradi pritiska kot termalna voda znova prihaja na površje. Izvira zdravilne vode v Laškem in Rimskih Toplicah imata zelo podobne karakteristike, ki so posledica geološke zgradbe ozemlja. Njune značilnosti in s tem povezani terapevtski učinki pa se od ostalih slovenskih zdravilnih vod precej razlikujejo. V občini sta tako nastali kar dve znani in uspešni zdravilišči z dolgoletno tradicijo (Lapajne, 2002) (Nosan, 1973).

Zob morskega psa
(Muzej Laško)

Največji del okolice Laškega zavzemajo kenozoiske kamnine (od pred 65 milijoni let do danes). V tem obdobju geološke zgodovine je bilo območje na obrobju obsežnega Panonskega morja, imenovanega tudi Paratetida, ki je s svojimi zalivi segalo daleč v notranjost današnje Slovenije. V začetku je bilo povezano še z oceanom Tetida. Kasneje pa je bila zaradi tektonskih premikov, dvigovanja gora na zahodu ter velike količine usedlin, ki so jih s sabo prinašale reke, povezava prekinjena in Panonsko morje se je umikalo vedno bolj proti vzhodu, dokler ni izginilo. Na njegovem dnu so ostale debele plasti različnih kamnin. Plasti konglomeratov, peščenjakov, laporjev, glin in apnencev se ozemeljsko kot širok klin, ki se od vzhoda proti zahodu vedno bolj oži, zarivajo med kamnine iz paleozoika na severu in mezozoika na jugu. Razprostirajo se na področju med Laškim in Breznim ter vzhodno od Rimskih Toplic (Buser, 1979). V tako imenovanem govškem peščenjaku in litotamnijskem apnencu so bogata nahajališča fosiliziranih ostankov bujnega življenja v nekdanjem Panonskem morju. Okamnele lupine školjk, hišic polžev, zob morskih psov, ogrodij morskih ježkov in še marsikaj niso prav nobena redkost na področjih s takšnimi kamninami (Majcen et al., 1994).

V močvirnih predelih, ki so bili posledica vdiranja in umikanja morja na to ozemlje v mlajših geoloških obdobjih, je nastal premog. Prvi pisni viri o najdbi in odkopavanju črnega zlata v bližini Laškega segajo v leto 1767. Obsežnejša rudarska dela pa so na tem ozemlju pričeli izvajati v začetku 19. stol. Glavno območje delovanja premogovnika je bilo na severnem robu premogove kadunje, kjer je nastala prevrnjena guba. Ta se vleče od Moravč na zahodu, preko Zagorja, Trbovelj in Hrastnika do Laškega ter naprej vzhodno od Savinje preko Ojstrega do Trobnega Dola in Pojerij. Premog zaradi predhodnega luskanja nastopa v obliki leč, ki strmo padajo (50 ^{0} do 75 ^{0}) proti jugu. Zaradi takšne zgradbe se pojavlja premog ponekod celo v treh, do štirideset metrov debelih zaporednih slojih, kar je zahtevalo poseben, prav za laški premogovnik značilen način odkopavanja s prečno metodo (Pelko et al., 2002).

Gorotvorne sile, ki so se in se še vedno intenzivno vršijo zadnjih 65 milijonov let, so ozemlje temeljito nagubale, narinile kamnine eno čez drugo in jih prelomile v različnih smereh. Glavna smer grebenov Posavskega hribovja, ki je začelo nastajati v tem času, poteka v smeri vzhod–zahod, ki ji sledijo tudi večji in manjši vodotoki: Rečica, Žikovca, Lahomnica, Ična, Gračnica in seveda Sava. Le Savinja si je svojo pot urezala praktično pravokotno na hribovske pregrade in počasi ter vztrajno gloda in odnaša kamnine ter tako dolbe strugo, ki je prav zaradi tega nekaj posebnega. Kjer je podlaga trša, se ji je reka izognila z ovinkom. Eden takšnih je malo pred Laškim pri Tremerjih, drugi v Marija Gradcu, naslednji pri Udmatu in pri Rimskih Toplicah ter Vodiškem. Na teh velikih okljukih je nasipavala ravnico, ki jo še vedno občasno izdatno poplavlja. Savinja ima izrazit dežni rečni režim, kar pomeni, da se po njeni strugi in pogosto obilno tudi izven nje, pretaka največ vode v spomladanskih in predvsem jesenskih deževnih mesecih. To značilnost poudarja tudi hudourniški značaj vseh

njenih pritokov na območju laške občine, saj zaradi pretežno nepropustne kamninske zgradbe voda zelo hitro odteka v struge potokov, ki v zelo kratkem času močno narastejo. Laški kronisti so zabeležili kar nekaj uničujočih poplav. Leta 1672 in 1684 je bila Savinja tako deroča, da je porušila in odplavila most, ki je predstavljal v tistem času edino povezavo med levim in desnim bregom. Leta 1824 je most sicer ostal, reka pa je tekla preko njega in je poplavila vse nižje predele laškega trga (Orožen, 1881). Pogosta nadloga visoke vode se je kljub številnim izvedenim protipoplavnim ukrepom ponavljala tudi v preteklem stoletju. Mnogi Laščani pomnijo tisto iz leta 1954 in ono leta 1999 (Kobold, 2011). Nič boljše pa ni niti dandanes. Ob močnem deževju prebivalci ob Savinji s strahom pričakujejo najhujše. Ko pa se reka umakne nazaj v svojo strugo, se s samo njim lastno trmo lotijo pospravljanja.

Kamninska zgradba vzhodno, pa tudi zahodno od reke Savinje, ob obilnih padavinah ustvarja izredno ugodne pogoje za nastanek zemeljskih plazov, ki so na našem območju precej pogosti. Večji ali manjši zemeljski podori so stalnica ob obilnejšem deževju (Mikoš et al., 2004). Se pa zgodi, da se kdaj premakne tudi kakšna večja masa pobočja. Tako je bila leta 1877, ko je v dolino zgrmel velik del pobočja hriba nad Brišami pri Zidanem Mostu, uničena železniška proga, Savinja pa je za pregrado materiala, ki je zajezil reko, ustvarila veliko jezero, segajoče do Rimskih Toplic (Knez, 1976).

Slap pod Marofom
(foto Boris Vrabec)

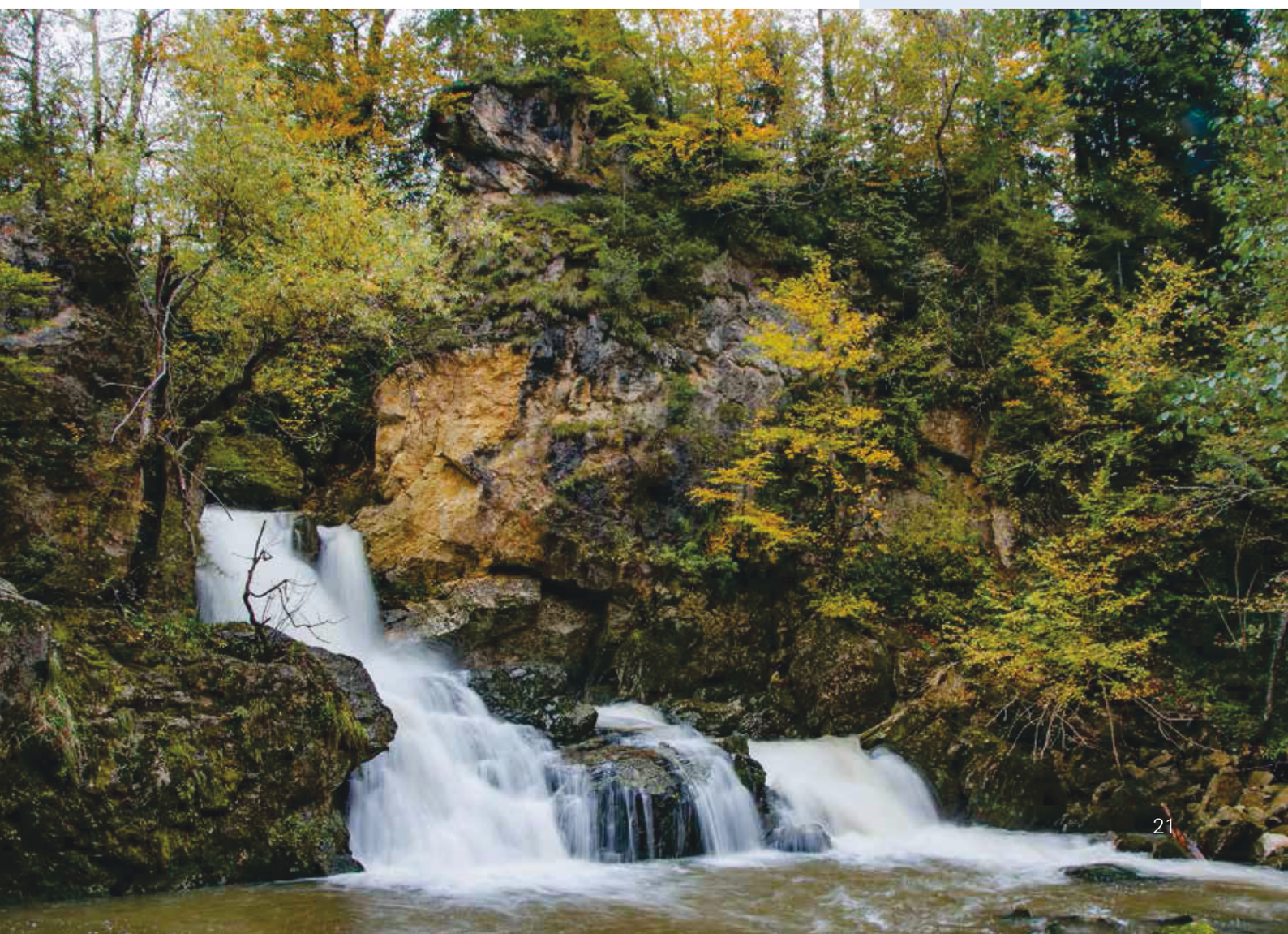

Počerenski slap na Gračnici
(foto Boris Vrabec)

Ob številnih nevšečnostih, ki jih povzročajo hudourniški tokovi na območju Laškega, le-ti ponujajo tudi mnoge zanimivosti. Zaradi stabilnega in ugodnega vodostaja so v preteklosti ob skoraj vseh potokih stale žage in predvsem mlini. Danes sicer njihova kolesa več ne klopotajo, vendar so marsikje še vidni njihovi ostanki. In kakšen med njimi je z obnovo dobil svojo novo priložnost (Gobec Vidali, 2007).

Občudovanja vredni so večji, pa tudi manjši skoki vode čez pregrade iz tršiih kamnin. Kar nekaj slapov, slapišč, brzic in pragov krasi naše potoke in reke. Verjetno najbolj impozantni med njimi so Lahomniški sopot na Lahomnici in Slap pod Marofom ter Počerenski slap na Gračnici (Ramovš, 1983). Slednji je, zaradi dejstva, da ga dejansko sestavlja kar šest slapov, morda najbolj zanimiv (Ramovš et al., 2002).

Ozka in vijugava dolina reke Savinje ne dopušča izdatnejšega prepiha v smeri sever–jug, zaradi česar je klima v naseljih ob njenih bregovih neprimerno milejša kot v bližnjih, prepihu bolj izpostavljenih področjih. V glavnem prevladujejo topli južni in jugovzhodni vetrovi. Zahodnik piha le jeseni in s svojim zavijanjem okoli hišnih vogalov napoveduje spremembo vremena. Zime praviloma niso hudo mrzle, saj se le januarja srednja mesečna temperatura spusti pod 0 ^{0}C. Snega v dolini ni veliko, več ga zapade na okoliških hribih, kjer se v ozkih senčnih grapah lahko obdrži do

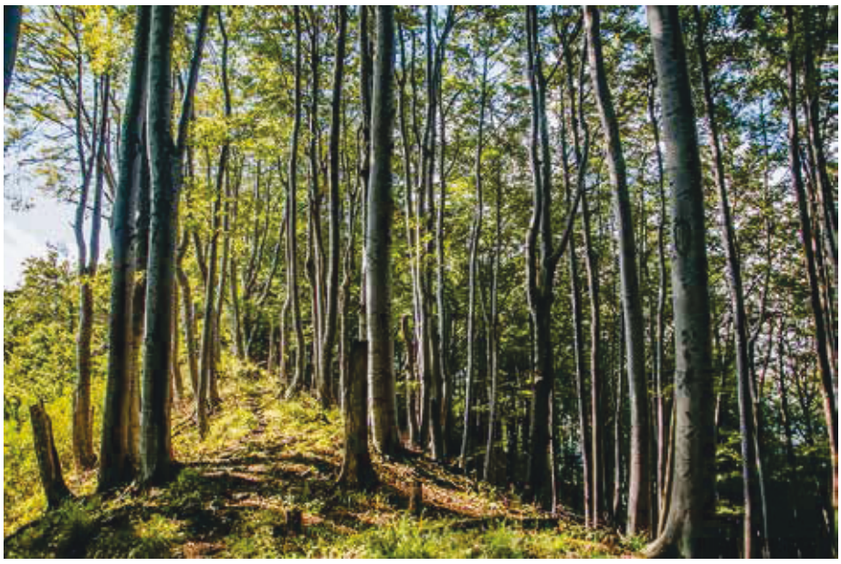

Gozd (foto Boris Vrabec)

pozne pomladi. Poletja so prijetno topla, a ne prevroča. Srednja mesečna temperatura se tudi v juliju, ki je najtoplejši mesec, ne dvigne nad 20 ^{0}C. Značilnost laške mikroklime je tudi relativno veliko število sončnih dni, predvsem v poletnih in zimskih mesecih. Padavine se v glavnem pojavljajo junija v obliki kratkotrajnih vročinskih neviht, kot dolgotrajnejše deževje pa meseca oktobra. Takšna razporeditev padavin kaže na prehodnost med celinskim in sredozemskim podnebjem (Ogrin, 1996). Prepletajoče se značilnosti obeh tipov podnebja so v Laškem in njegovi okolici ustvarile prijazno mikroklimo, ki dobrodejno vpliva tudi na počutje pacientov in obiskovalcev zdravilišča.

Zelena pljuča laške občine so mešani gozdovi. V njih prevladujeta bukev in smreka. Redki pa niso niti gaber, bor, jesen, kostanj, lipa … Značilna je predalpska flora z redkimi reliktnimi vrstami, ki nimajo vidne zveze s svojim glavnim in strnjenim območjem v Alpah. Zato jo obravnavamo kot preostanek vegetacije iz ledene dobe. Najugodnejše ekološke razmere za

tako imenovane glacialne ostanke so na strmih, senčnih skalnih pobočjih, kjer uspevajo dlakavi sleč, alpska mastnica, planinski srobot in mnogi drugi predstavniki, poznani predvsem iz visokogorskih rastišč severozahodne Slovenije. V njihovi soseščini, na prisojnih pobočjih, pa lahko najdemo termofilne predstavnike, kot so dišeči volčin, alpski volčin, ruj, hermelika in druge, ki so se prilagodili suhim rastiščem.

V neposredni bližini visokogorskega rastja se pojavljajo tudi submediteranske in panonske travne združbe. Med njimi prevladujejo zelišča, ki ljubijo svetlobo ter toploto: panonski osat, dolgostebelna materina dušica, širokolistni jelenovec ... Marsikje so rastišča nekaterih zaščitenih in endemičnih vrst: tise, blagajevega volčina, avriklja, clusijevega svišča, opojne zlatice in drugih (Petkovšek).

Kakšno je bilo gozdno rastje v preteklosti, lahko ugotavljamo iz imen krajev, ki so jih ob svoji naselitvi v okolici Laškega po drevesih poimenovali Slovani: Hrastje, Dobje, Cerovo, Borovo, Jelšje, Bukovca, Gaberje, Leskovca, Lipni Dol, Javornik, Velika in Mala Breza, Brezovo (Maček et al. 2010) ...

V čudovitih, še vedno gostih gozdovih, lahko sprehajalci občudujejo tudi pester živalski svet. Kakšno je bilo živalstvo na območju Laškega v tako imenovanih ledenih dobah in vmesnih toplejših obdobjih, lahko proučujemo iz njihovih fosilnih ostankov, ki so shranjeni v laškem muzeju. Medtem ko so nekatere od njih že davno izumrle, se je zelo dolgo v okolici Laškega obdržal tur, prednik današnjega goveda, ki so ga lovili še Kelti in

Orjaške sekvoje v Rimskih Toplicah (foto Boris Vrabec)

Pester živalski svet (foto Boris Vrabec)

so ga tako tudi imenovali. Od tu izhajata imeni krajev Turje in Turski Les nad Rimskim Toplicami, morda tudi Torog. Poznejši slovenski naseljenci so zaselke prav tako poimenovali po gozdnih živalih, ki so jih tu srečevali: Medvednica, Kujert, Jazbin Vrh, Kozje, Kojzica, Jastrebnica, Kanjuce, Vranja Peč, Vranšca (Maček et al. 2010) ...

Tako kot so nekoč priseljenci pozorno opazovali rastje in živalstvo, ki je bilo pomembno za njihovo preživetje, danes turisti občudujejo eksotične rastline v obeh zdraviliških parkih. V času nastanka, pred dobrimi stopetdesetimi leti, so ju zasadili z drevjem in grmičevjem, prinesenim iz različnih koncev sveta. Čeprav so se pogledi na namen parka v preteklosti spreminjali in so veliko dreves posekali, se sprehajalci še vedno navdušujejo nad številnimi, za naše kraje nenavadnimi rastlinami: lawsonovo pacipreso, rdečo bukvijo, cigarovcem, orjaško sekvojo, ginkovcem in drugimi.

Narava je bila res darežljiva. Na območju Laškega je ustvarila pisan konglomerat pokrajinskih posebnosti, skritih zakladov, ki nas presenečajo in razveseljujejo na vsakem koraku. Zato ni presenetljivo in je povsem razumljivo, da se velik del Občine Laško nahaja v Biosfernem območju Obsotelja in Kozjanskega, pod okriljem organizacije UNESCO.

Literatura:

Buser, Stanko. *Tolmač k osnovni geološki karti SFRJ*, list Celje, 1 : 100.000. Beograd, 1979.

Gobec Vidali, Andreja. »Vodni mlini v porečju Lahomnice«. V *Laški zbornik 2007*. Laško, 2007. (277–295).

Golež, Mateja; Majcen, Tomaž. »Geološke naravne vrednote okolice Laškega«. *Geološki zbornik* 24 (2017). 52–59.

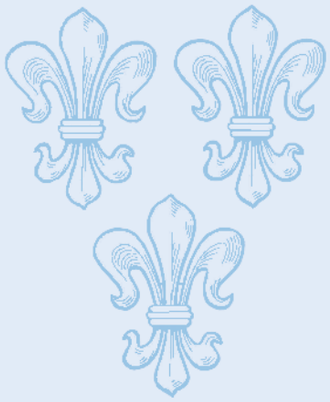

Hafner, Gorazd. *Geološka zgradba Laške sinklinale*. Hrastnik, 2003.

Knez, Tone. »Arheološke najdbe iz Laškega«. V *Laški zbornik 1976*. Laško, 1976. (193–209).

Kobold, Mira. »Primerljivost poplave septembra 2010 z zabeleženimi zgodovinskimi poplavnimi dogodki«. *Ujma* 25, 2011. (48–56).

Lapajne, Andrej. »Hidrogeološke značilnosti termalnega vira Rimske Toplice«. *Geologija 45/2,* 2002. (451–456).

Maček, Jože. »Rudnik svinca v Padežah pri Laškem – pred 450 leti«. V *Laški zbornik* 2002. Laško, 2002. (257–262).

Maček, Jože; Jelovšek, Edo. *Vrh nad Laškim skozi stoletja*. Laško, 2010.

Majcen, Tomaž; Jošt Stanka; Štor, Lilijana. *Geološka učna pot na Govce*. Laško, 1994.

Majcen, Tomaž. *Zdravilišče Laško za zdravje in oddih – nekoč in danes. Narava je bila darežljiva*. Laško, 1999.

Majcen, Tomaž. »Kako je nastal Hum«. V *Laški zbornik 2007*. Laško, 2007. (337–341.)

Mikoš, Matjaž; Brilly, Mitja; Ribičič, Mihael. »Poplave in zemeljski plazovi v Sloveniji«. *Acta hydrotechnica* 22/37 (2004). 113–133.

Nosan, Anton. »Termalni in mineralni vrelci v Sloveniji«. *Geologija* 16/16, 1973. (5–81).

Ogrin, Darko. »Podnebni tipi v Sloveniji«. *Geografski vestnik* 68, 1996. (39–56).

Orožen, Ignac. *Dekanija Laško*. Gradec, 1881.

Pelko, Mitja; Seme, Franc. »Zgodovina Rudnika Laško z geološkim uvodom«. V *Laški zbornik* 2002. Laško, 2002. (239–256).

Petkovšek, Viktor. *Rastlinstvo na ozemlju Občine Laško*. Rokopis v Muzeju Laško.

Ramovš, Anton. *Slapovi v Sloveniji*. Ljubljana, 1983.

Ramovš, Anton; Aničić, Boban. »Počerenski slap na Gračnici«. *Proteus* 60/3 (1997). 140.

Sore, Anton. »Laško z ožjim vplivnim območjem«. V *Laški zbornik 2002*. Laško, 2002. (45–60).

LAŠKO NEKOČ

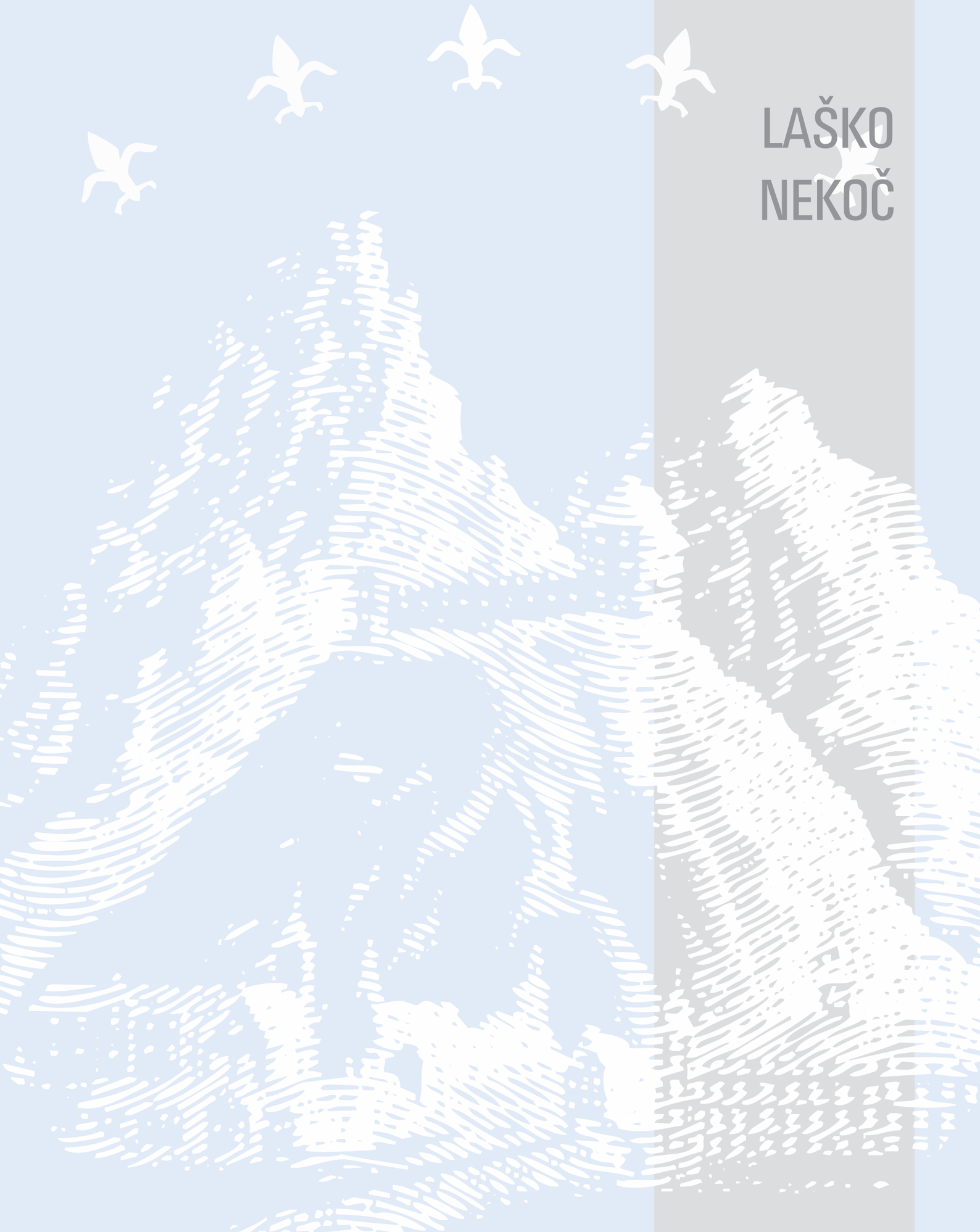

OD PRVIH SLEDOV NASELITVE DO PRVE OMEMBE LAŠKEGA V PISNIH VIRIH

Tomaž Majcen

Rahlo skrivnostna pokrajina z bohotnimi gozdovi in rodovitnimi polji je že v davni preteklosti privabila prve prebivalce. Verjetno jih je sem pripeljala naravna pot ob reki. Vendar se ob njej sprva niso naseljevali. Varneje je bilo na hribovitih policah nad njo, kjer so imeli pregled nad dolino.

V starejši kameni dobi, nekako v času, ko se je neandertalec pred manjšo jamo v bližini Cerknega ubadal z izdelavo piščali iz kosti jamskega medveda, so se po hribih v okolici današnjega Laškega potepali njegovi sorodniki (Turk, 1997). Verjetno je bila izguba čudovito natančno izdelanega kamnitega strgala mousterienskega tipa zanje precej boleča. Kdo ve, kako dolgo so ga iskali po gosti gozdni podrasti na Blatnem Vrhu (Brodar, 2009). A ga niso našli. Danes, dobrih 40.000 let kasneje, je dokaz o naseljenosti okolice Laškega v tistih davnih časih varno shranjen v muzejski vitrini. Prav tako kakor tudi lepo zbrušene kamnite sekire prebivalcev mlajše kamene dobe.

Mnogo kasneje, na prehodu iz bronaste v železno dobo, so se na terasi nad reko naselila ljudstva, ki so svoje umrle pokopavala v žarah, katerim so dodali razne za posmrtno življenje pomembne pridatke – bronaste igle, fibule, lončevino …

O mojstrih kovanja železa, Keltih, je na tem območju bore malo znanega. Toda zagotovo so se vsaj občasno zadrževali tudi v okolici Laškega in trgovali z domačini. Morda pa je kateri izmed teh podjetnih trgovcev iz 1. stol. n. št. izgubil tisti srebrnik s podobo konjenika.

Mlajša kamenodobna sekira iz okolice Laškega (Muzej Laško)

Zadnja stran keltskega srebrnika, najdenega v Laškem (Muzej Laško)

Prednja stran keltskega srebrnika, najdenega v Laškem (Muzej Laško)

Starorimski vrč iz svetlordeče gline, najden v žarnem grobu iz sredine 1. stol. v bližini Breznega (Muzej Laško)

V času, ko je bil Celejan Tit Varij Klemens član rimskega senata (okoli leta 177), so v toplih vrelcih Laškega in Rimskih Toplic zdravje in sprostitev iskali njegovi premožni rojaki. Ob izvirih zdravilne vode so postavljali votivne kamne, posvečene nimfam. Pa tudi Valetude, boginje zdravja, higiene in čistoče niso pozabili počastiti. Kako sta se rimski naselbini imenovali, žal ne vemo. Sta pa, glede na arheološke najdbe iz takratnega časa, zagotovo bili dokaj bogati in verjetno prav zaradi svoje lege pomembni. V Laškem nas še vedno s fasade ene od starih trških hiš opazuje krilata Meduza, s pročelja cerkve sv. Martina pa, sicer kasneje barokiziran, kamniti lev, katerega nekoliko manjši brat kraljuje v Rimskih Toplicah. Oba sta najbrž bila del večjega nagrobnega spomenika kakšnega pomembnega prebivalca takratnega noriškega kraljestva in sta imela nalogo braniti pokojnika pred zlimi duhovi in skrunilci grobov (Knez, 1976). Iz Celeie proti Neviodunumu, kjer je bilo pomembno pristanišče na reki Savi, je skozi Laško in Rimske Toplice vodila cesta in nekje v bližini, morda prav v mistični dolini Gračnice, so takratni prebivalci postavili tempelj, posvečen boginji Kibeli, ki so jo Rimljani imenovali tudi »Velika mati« (Ciglenečki, 1998).

Center rimske države je zaradi notranjih političnih nemirov in ambicij posameznih državnikov pričel slabeti in se spopadati z vedno večjimi težavami. Njegovi robni deli pri tem niso bili prav nič izvzeti. Ob tem so priložnost za svoj prodor proti obljubljeni deželi zaslutila številna ljudstva z zahoda in predvsem severovzhoda Evrope. Mnoge med njimi je pot vodila prav preko naših krajev. Prebivalci nekdanjih močnih rimskih mest so se v strahu umikali v ozke doline ali na višje ležeča področja in tam ustanovili manjše utrdbe in naselbine. Strma skalnata pobočja Toroga in Vranje Peči so bila s svojo naravno obrambno lego za kaj takega prav prikladna (Ciglenečki, 1992). Skriti, odmaknjeni od glavnih selitvenih poti, so vztrajali v svoji samoti. A slejkoprej so s prišleki prišli v stik. Nič nenavadnega ni, da je v današnji Občini Laško toliko imen izvedenih iz predpone Lah, s katero so slovanski priseljenci poimenovali avtohtone, pretežno romanizirane keltske prebivalce.

Z novo frankovsko upravno ureditvijo v 9. stol. je ozemlje pripadalo Posavski mejni grofiji in se je z razširitvijo, dobrih sto let kasneje, ozemeljsko znašlo zelo blizu jedra savinjske mejne grofije nemškega cesarstva. Cesar Henrik II. ga je v začetku 11. stol. podelil savinjskemu mejnemu grofu Viljemu II. Breže-Selški. Po Viljemovi zgodnji smrti pa je njegova žena Ema Krška posesti razdelila cerkvi in različnim sorodnikom (Rybář, 1976). Zaradi ugodne lege in poti, ki so vodile tod mimo, je laško gospostvo postalo zanimivo plemiču Bernardu Spanheimu, ki si ga je prilastil v vojaškem spopadu s sorodniki zadnjih savinjskih mejnih grofov. Strast do bojevanja je bila za nemškega grofa usodna. Že pred odhodom na drugo križarsko vojno je za svojega dediča določil Otokarja V. Traungavskega (Rybář, 1977). Njegov sin, Otokar VI., prvi štajerski vojvoda, je leta 1182 poskrbel za prvo omembo Laškega v uradni listini. Ime kraja je zapisano v nemški obliki Tyver, izpeljani iz slovenske besede deber, ki pomeni reč-

Relief z lovskim prizorom. Natančno izdelani kamniti reliefi so bili verjetno sestavni del večjih, bogato okrašenih spomenikov, ki so krasili grobove premožnih in uglednih Noričanov. (foto Tine Benedik)

no tesen (Koropec, 1976). Otokar VI. je umrl brez moških potomcev in posesti laškega gospostva so z dedno pogodbo pripadle Babenberžanom.

Literatura:

Brodar, Mitja. *Stara kamena doba v Sloveniji*. Ljubljana, 2009.

Ciglenečki, Slavko. »Nenavaden spomenik Kibelinega in Apolonovega kulta iz Marofa (Mrzlo Polje) v bližini Jurkloštra«. *Arheološki vestnik*, 49 (1998). (251–259).

Ciglenečki, Slavko. *Polis Norikon. Poznoantične višinske utrdbe med Celjem in Brežicami. Podsreda*, 1992.

Jelovšek, Edo. *Jurklošter nekoč in danes*. Laško, 1985.

Knez, Tone. »Arheološke najdbe iz Laškega«. V *Laški zbornik* 1976. Laško, 1976. (193–209).

Kolšek, Vera. »Rimsko grobišče v Breznem pri Laškem« V *Celjski zbornik* 1986. Celje, 1986. (203–208).

Koropec, Jože. »Laško gospostvo v srednjem veku«. V *Laški zbornik 1976*. Laško, 1976. (244–275).

Rybář, Miloš. »Laško gospostvo v dobi Babenberžanov«. V *Laški zbornik* 1976. Laško, 1976. (210–230).

Rybář, Miloš. »Laško praznuje dvojni jubilej«. V *Mohorjev koledar* 1977. Celje, 1977. (127–131).

Turk, Ivan. *Moustérienska »koščena piščal« in druge najdbe iz Divjih bab I v Sloveniji*. Ljubljana, 1997.

LAŠKO POSTANE TRG

Razvoj Laškega 1227–1918

Alenka Hren Medved

V 11. stoletju se je v Laškem začelo oblikovati upravno in sodno središče laškega gospostva. V tem času je nastala tudi laška pražupnija, katere sedež je bil v Laškem. Laška pražupnija je mejila na pražupnije Žalec, Ponikva, Pilštanj in Videm ob Savi. Tako je segala preko Save in obsegala tudi današnje župnije Radeče, Kompolje in Šmarčno. Pražupnija Laško je spadala v savinjski arhidiakonat, tako so nekateri laški župniki bili savinjski arhidiakoni. Do leta 1399 je bil patron laške pražupnije oglejski patriarh, nato so patronat nad pražupnijo Laško imeli celjski grofje, od leta 1456 pa deželni knezi. Župnija Laško se v pisnih virih prvič omenja leta 1257, zemljiško gospostvo Laško pa je prvič omenjeno v uradni listini iz leta 1182, v kateri štajerski vojvoda Otokar Traungauski podarja dohodke Žički kartuziji in pri tem omeni Laško kot sedež svojega urada. Kot trg in sedež krvnega sodišča pa se Laško prvič omenja v listini Leopolda VI. iz rodu Babenberžanov iz 7. 11. 1227. Listina sicer govori o gradnji cerkve v Jurkloštru in je Laško v njej le omenjeno. Laško je postalo trg že pred izdajo omenjene listine, a se listina o trških pravicah ni ohranila. V spomin na izstavitev omenjene listine, v kateri je Laško prvič omenjeno kot trg, je postal 7. november občinski praznik

Grad Tabor Laško sredi 19. stoletja
(Osrednja knjižnica Celje)

Občine Laško. Prva upravna stavba gospostva se je v 12. in 13. stoletju nahajala v samem trgu nasproti cerkvenega kompleksa in se je imenovala Grad, nato pa se je prestavila na Grad Tabor, ki so ga zgradili leta 1328. Oba gradova sta propadla v 15. stoletju. Grad Tabor so tržani obnovili še v letih 1529–1532 za potrebe obrambe pred turškimi vpadi.

Prvotni lastnik tega ozemlja je bil savinjski mejni grof Viljem II., po njegovi smrti je njegove posesti podedovala njegova žena Ema (Hema). Po njeni smrti pa je bilo ozemlje razdeljeno med več dedičev, ob tej delitvi je nastalo tudi laško gospostvo, ki je v tem času spadalo pod Savinjsko krajino. Leta 1106 je laško gospostvo prešlo v last grofa Bernharda Spanheima, po njegovi smrti pa je gospostvo prešlo v last Traungaucev. Leta 1192 so Traungauce nasledili Babenberžani. V času Babenberžanov (1192–1246) je bilo laško gospostvo eno največjih na Slovenskem in je doživelo velik gospodarski ter kulturni vzpon. Babenberžani so leta 1209 ponovno oživili samostan v Jurkloštru. Vojvoda Leopold Babenberški je želel preusmeriti trgovsko pot iz Dunaja v Italijo na svojo posest. V ta namen je dal zgraditi tudi kamniti most čez Savo v Zidanem Mostu skupaj z utrdbo Klausenstein in cerkvijo sv. Egidija.

Podoba Laškega iz sredine 19. stoletja (Osrednja knjižnica Celje)

V obdobju Babenberžanov je Laško postalo trg in sedež deželskega sodišča, kar dokazuje listina iz leta 1227, ki določa meje samostanske posesti Jurklošter, v tej listini tudi piše, da naj samostan Jurklošter najtežje zločince izroča sodišču v Laškem, kar kaže na to, da je bilo Laško tedaj že sedež deželskega sodišča. Območje deželskega sodišča se je pokrivalo z mejami laškega gospostva. Iz časa vlade vojvode Leopolda Babenberškega izhaja tudi pozidava jedra farne cerkve v Laškem. Poleg izgradnje cerkve v Laškem in Zidanem Mostu so bile v dobi Babenberžanov na območju laškega gospostva pozidane še številne druge cerkve, katerih stil je vplival na stavbarstvo tudi zunaj njegovih meja. Laško je bilo za Babenberžane še posebej pomembno, saj je ležalo na skrajnem jugovzhodnem robu njihovih posesti. Po izumrtju Babenberžanov je gospostvo zamenjalo več

lastnikov in izgubilo na svojem pomenu. Lastniki laškega gospostva so postali Habsburžani, ki so ga dali v zakup Vovberžanom in nato celjskim grofom. Mnoge pridobitve iz časa Babenberžanov so začele propadati, med njimi so leta 1442 celjski grofje dali porušiti utrdbo Klausenstein in znameniti kamniti most v Zidanem Mostu, ki je kraju dal tudi ime, in kar štiri stoletja so morala preteči, preden je Zidani Most ponovno dobil kamniti most, a tokrat preko Savinje. Laško gospostvo je tako začelo vedno bolj izgubljati svoj primat na račun sosednjega Celja. V tem času so v okviru laške župnije začeli nastajati vikariati in deželski sodišči v Loki in Radečah. Leta 1311 je ozemlje Savinjske krajine prešlo pod Štajersko.

Leta 1420 je kancler celjskega grofa Friderika II. Hans Mausenreiter ustanovil prvi špital v trgu, ki mu je podaril precej svojih posesti. Laško gospostvo je po izumrtju celjskih grofov prešlo pod Habsburžane, ki so ga dajali v zakup. Trg Laško so prizadeli turški vpadi v letih 1471–1490, v katerih je Laško pogorelo. Zaradi turške nevarnosti so tržani obnovili grad nad trgom, ki je bil nekdaj v lasti celjskih grofov. Leta 1464 je prvič omenjen letni Martinov sejem v Laškem. V Laškem je že v začetku 15. stoletja stal lesen most čez Savinjo, ki je služil potrebam ceste, ki je vodila iz Celja preko Laškega in Vrha nad Laškim v Mišji Dol, Planino in Sevnico. Skozi Laško pa je potekala tudi cesta iz Celja v Zidani Most, a je ta potekala po desnem bregu Savinje.

Privilegij Laškega iz leta 1490
(Muzej Laško)

V Laškem je v letih 1530–1535 deloval Primož Trubar. Iz Laškega je izhajalo kar nekaj študentov na dunajski univerzi, med njimi so bili: arhitekt škofijskih dvorcev v Ljubljani in Gornjem Gradu ter osebni tajnik ljubljanskega škofa Krištofa Ravbarja, Auguštin Prygl, humanist Mihael Tifernus in kasnejši laški župnik in protireformator Polydor de Montagnana. Podložniki laškega gospostva so se udeležili kmečkega punta leta 1515, ravno tako so se leta 1572 v Laškem na kresnem sejmu trgovci uprli vinskemu davku, ki ga je uvedel nadvojvoda Karel. V začetku 16. stoletja je v Laškem nastalo še eno gospostvo, Weichselbergerjev dvor, ki je nosilo ime po tedanjem lastniku gospostva ter oskrbniku in sodniku laškega gospostva Sigmundu Weichselbergerju. V letih 1554–1581 je bil zastavni imetnik laškega gospostva Janez Krstnik Valvasor. V trgu je poleg starega špitala postavil še novi špital, ki je nosil njegovo ime. Ta je kot zgradba služil svojemu namenu do leta 1817, kot ustanova pa je špital obstajal vse do leta 1918.

V 16. st. je Laško premoglo še javno kopališče, ki je bilo v lasti kartuzije Jurklošter, javnega kirurga in šolo, ki je imela svoje prostore v kaplaniji, vodil pa jo je organist. V tem času se je nekaj uglednih tržanov navduševalo za protestantsko vero, med njimi sta bila tudi Weichselberger in Janez Krstnik Valvasor. Leta 1598 je Laško od nadvojvode Ferdinanda dobilo privilegij, v katerem je bila tržanom dodeljena pravica volitve trškega sodnika (pod pogojem, da ta ni luteranske veroizpovedi), ki ga je nato potrdil deželni glavar ali njegov upravitelj v Celju, in opisano trško ozemlje, dodeljen pa mu je bil tudi grb, tri srebrne lilije na modrem polju.

Mihael Tiffernus – usoda kranjskega dečka, ki so ga Turki izgubili v Laškem

Okoli leta 1490 so v Laško prišli Turki in v svojem taboru pustili majhnega dečka, ki so ga pred tem ugrabili nekje na Kranjskem. Deček se je zasmilil premožnemu laškemu meščanu Erazmu Štihu, ki ga je posvojil in izšolal. Krstili so ga za Mihaela, ker pa niso poznali njegovega porekla, so ga poimenovali kar Tiffernus, po kraju, kjer je bil najden (Laško – Tüffer). Mihaela je kasneje družina Štih poslala študirat na dunajsko univerzo, kjer je po končanem študiju postal profesor. Kasneje pa je Mihael Tiffernus postal učitelj, vzgojitelj in svetovalec württemberškega vojvode Krištofa. To funkcijo je opravljal vse do svoje smrti. Ker je bil tudi sam v času svojega študija na Dunaju štipendist sklada, ki ga je ustanovil nek premožen celjski meščan, je tudi sam v svoji oporoki določil, da se njegova zapuščina spremeni v štipendijski sklad, ki je v Tübingenu prvič omogočal študij tujim študentom. Kasneje so s posredovanjem Primoža Trubarja štipendijo iz omenjenega sklada dobili mnogi kranjski študenti, med drugim tudi prvi prevajalec celotnega Svetega pisma v slovenščino, Jurij Dalmatin.

Glavni protireformator v Laškem je bil takratni župnik Polydor de Montagnana (1569–1604). Po Valvasorjevi smrti so laško gospostvo podedovali baroni Moškoni, ki so leta 1620 gospostvo tudi kupili od Habsburžanov in tako postali njegovi lastniki. Laški podložniki in tržani so sodelovali v kmečkem puntu leta 1635, ko so zasedli sedež gospostva in okoliške gradove.

Spomenik Primožu Trubarju
Konec 15. stoletja so imeli laško župnijo v užitek tržaški škofje, med njimi tudi znani Peter Bonomo, ki je v Laško za vikarja v letih 1530–1535 poslal Primoža Trubarja. (foto Boris Vrabec)

Svoj grb tri lilije na modrem polju je Laško dobilo s privilegijem iz leta 1598. Čeprav laški grb zelo spominja na grb bourbonske Francije, kakršna koli povezava z njim do sedaj ni bila izpričana. Obstaja sicer nekaj hipotez o nastanku laškega grba, ki pa so zaradi pomanjkanja virov le domneve. Rodbina Vetter von der Lilie, ki je leta 1665 kupila laško gospostvo, je lilije v svojem grbu prevzela iz grba Laškega.

Baroni Moškoni so laško gospostvo leta 1665 prodali grofom Vetter von der Lilie, ki so ga obdržali vse do zemljiške odveze. Ti so leta 1675 dali pozidati veliko graščino ob Savinji, to graščino so grofje Vetter von der Lilie posedovali vse do konca druge svetovne vojne. Graščina je bila vseskozi sedež uradov, laškega gospostva in deželskega sodišča. Konec 18. stoletja se je laška župnija začela deliti na manjše župnije, a je kot dekanija še vedno nadzorovala vse ozemlje laške pražupnije na levem bregu Save.

Leta 1754 je bilo v trgu 64 hiš, od tega 30 hiš tržanov in 34 hiš kočarjev, konec 18. stoletja pa je trg štel že 114 hiš in več kot 500 prebivalcev, kar je Laško uvrščalo med večje trge na Spodnjem Štajerskem in s tem tudi na Slovenskem. Med tržani so v tistem času prevladovali obrtniki.

Leta 1774 je v skladu z reformami cesarice Marije Terezije Laško dobilo prvo državno šolo, ki je bila nastanjena v starem špitalu.

Leta 1788 se je od dekanije Laško odcepila župnija Radeče in je prešla v ljubljansko škofijo, vsi ostali deli laške dekanije pa so spadali pod lavantinsko škofijo.

Leta 1809 je dobil trg Laško svoj zadnji privilegij, v katerem je cesar Franc I. trgu dovolil 8 letnih sejmov. V začetku 19. stoletja so bile prometne povezave, ki so vodile skozi trg, še zelo slabe, primerne le za pešačenje ali

ježo. Šele v letih 1815–16 so zgradili sedanjo cesto Celje–Zidani Most, v okviru katere so leta 1826 ponovno zgradili most v Zidanem Mostu.

Laško je v devetnajsto stoletje stopilo kot trg z bornimi prometnimi povezavami, katerega prebivalci so se poleg trgovine in obrti ukvarjali tudi s kmetijstvom. Prve večje spremembe pa sta v Laško prinesli izgradnja Južne železnice in marčna revolucija leta 1848, ki ji je sledila zemljiška odveza. Še preden je v naše kraje pribrzel prvi vlak, se je tako v Laškem, kot tudi v ostalih krajih, skozi katere je potekala gradnja železniške trase, pojavila množica delavcev iz Češke, Moravske in severne Italije, ki so sodelovali pri gradnji železnice. Delavci so bili nastanjeni v novo zgrajeni železniški postaji, v nekaterih trških hišah in v graščini na Marija Gradcu. Množica tujcev je v trg zanesla predvsem precej nemira in nereda, saj se je med njimi skrivalo tudi veliko sumljivih oseb. Med delavci, ki so bili nastanjeni na Marija Gradcu, pa je izbruhnil tifus. Epidemija je zahtevala množico smrtnih žrtev, tako med železničarji kot tudi med domačim prebivalstvom. Hkrati pa so si mnogi domačini od gradnje Južne železnice obetali velik zaslužek, saj so omenjenim delavcem lahko prodajali svoje pridelke. Prvi vlak je v Laško pripeljal junija leta 1849, ko so za potniški promet otvorili železniško progo Celje–Ljubljana.

Železnica je skupaj s cesto Celje–Zidani Most pomenila prvo sodobno povezavo Laškega v svet. Dobre prometne povezave pa so spodbudile gospodarski razvoj celotnega območja.

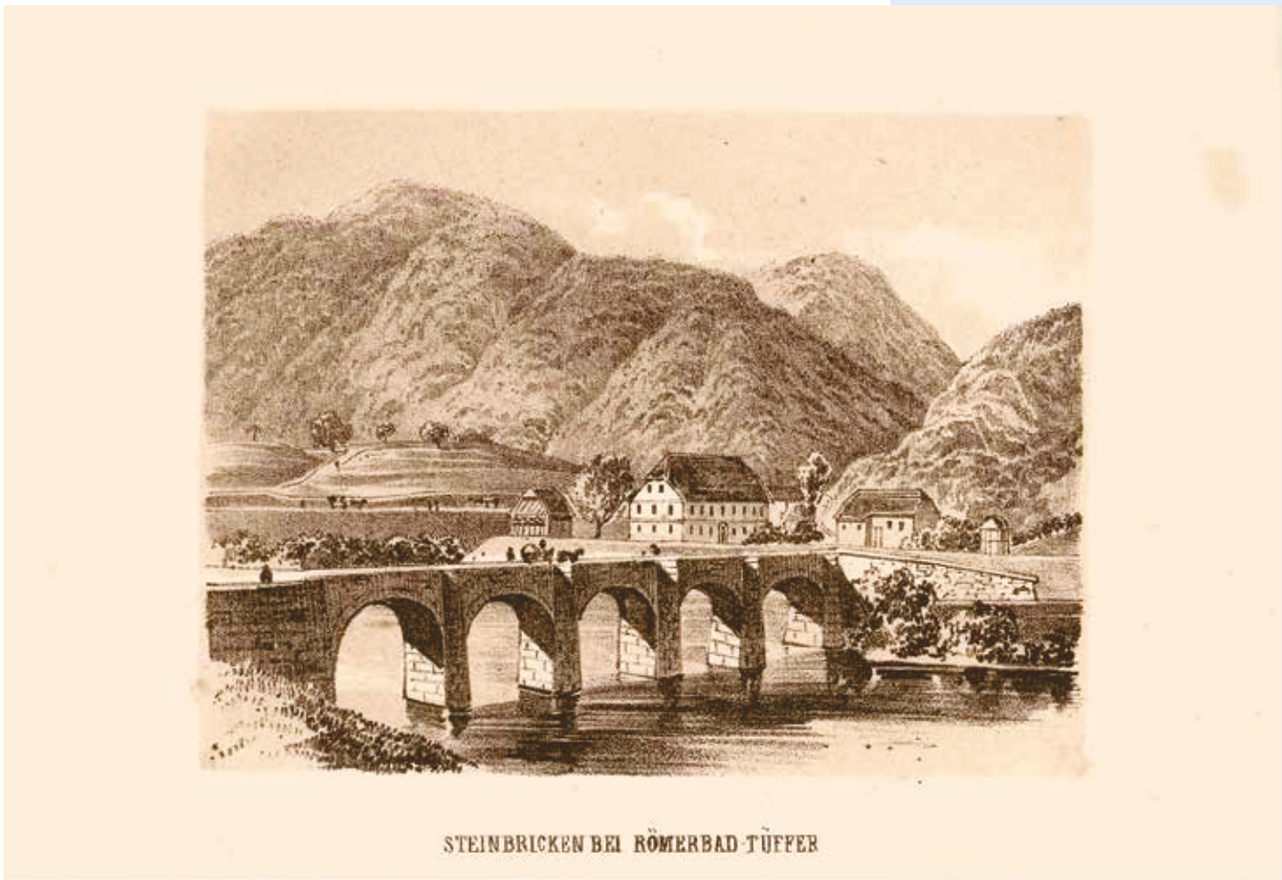

Zidani Most, sredina 19. stoletja
(Osrednja knjižnica Celje)

Prvi vlak je v Laško pripeljal leta 1849. (Osrednja knjižnica Celje)

Neposredno z gradnjo Južne železnice pa je povezana tudi ustanovitev zdravilišča v Laškem.

Termalne vrelce so prebivalci Laškega poznali in na preprost način uporabljali že tako rekoč od nekdaj. V začetku 19. stoletja pa so se zanje začeli zanimati tudi strokovnjaki. Eden od njih je bil inženir Leopold Röedel, ki je vodil gradnjo železniškega odseka Celje–Laško. Med gradnjo železniške proge je namreč naletel na tople termalne vrelce in se nato odločil svoje premoženje investirati v gradnjo modernega termalnega kopališča. Leta 1852 je zgradil preprosto kopališče, leto kasneje pa je bila zgrajena tudi kopališka stavba z zidanim zaprtim bazenom, ki je takrat veljal za enega največjih na Štajerskem. Zdravilišče so svečano odprli leta 1854 in ga poimenovali Kaiser Franz Josef Bad Tüffer. Zdravilišče se je počasi širilo in gostilo goste iz celotne monarhije.

Čeprav segajo začetki pivovarstva v Laškem v leto 1825, ko je v Laškem začel variti pivo Franc Geyer, je ravno zaradi dobrih prometnih povezav proizvodnja piva konstantno rasla in se s prvotne lokacije, Valvasorjevega špitala, leta 1867 preselila v nove moderne prostore v Podšmihelu, v prostorih Valvasorjevega špitala pa je svoje prostore dobila pivnica. Moderno poslopje pivovarne v Podšmihelu lahko štejemo za prvi industrijski obrat v Laškem.

Skupaj s pivovarno pa je po prihodu železnice gospodarski zagon dobilo v Laškem tudi premogovništvo. V Spodnji Rečici so pod Šmihelom premog odkrili že konec 18. stoletja, a je bila količina odkopanega premoga vse do sredine 19. stoletja majhna in je rudnik zaposloval manj kot deset rudarjev. Po prihodu železnice pa se je rudarstvo v Laškem začelo pospešeno razvijati in leta 1850 že obsegalo območje, ki ga je imel rudnik konec 20. stoletja. Za razvoj rudarstva pa je bilo še posebej pomembno leto 1890, ko je rudnik Brezno – Huda Jama kupila Trboveljska premogokopna družba.

Poleg že omenjenih gospodarskih družb pa so na območju Laškega v drugi polovici 19. stoletja delovali še mnogi drugi industrijski obrati, med njimi tudi cementarna v Marija Gradcu, tovarna razstreliva (Haloksilin) v Spodnji Rečici in tovarna salonita v Laškem ter podružnica Schützove tovarne keramike v Spodnji Rečici. Veliko manjših tovarn pa je tekom 19. stoletja pa vse tja do prve svetovne vojne delovalo tudi na območju Jurkloštra, to so bile steklarna, papirnica in tovarna pohištva. Omenjena industrija na območju tedaj precej odročnega Jurkloštra je delovala predvsem zaradi surovin (lesa), ki ga je bilo v okoliških gozdovih v izobilju. Ravno zaradi slabe prometne povezave Jurkloštra z večjimi središči se industrija v Jurkloštru ni nikoli razvila v večjem obsegu. Cesto Jurklošter–Rimske Toplice so namreč zgradili šele v 80. letih 19. stoletja. Pred tem pa je edina povezava Jurkloštra z Laškim vodila preko Vrha nad Laškim.

Tekom 19. stoletja se je Laško začelo počasi modernizirati in skupaj z boljšimi prometnimi povezavami dobivati novo podobo. 1826 so opustili pokopališče znotraj cerkvenega obzidja in ga premestili na današnje mesto ob vznožju hriba, na katerem stoji cerkev svetega Krištofa. Leta 1840 je Laško prizadel močan požar, ki je poškodoval polovico hiš v trgu. To je bil velik udarec za prebivalce Laškega in nekateri si od požara še dolgo niso povsem opomogli. Po požaru je Laško štelo le še 92 hiš (pred požarom jih je bilo 114). Po katastrofi je trg dobil novo modernejšo podobo. Poškodovane hiše so na novo pozidali v klasicističnem slogu, lesena nadstropja so tako zamenjala zidana nadstropja, s skodlami in slamo krite strehe pa je zamenjala požarno mnogo varnejša opečnata kritina.

Z marčno revolucijo leta 1848 je prišla zemljiška odveza. Kmetje v okolici Laškega so tako postali svobodni lastniki svojih kmetij. Odpravljena so bila zemljiška gospostva in deželska sodišča, Laško je postalo sedež okrajnega sodišča in zastopa, sam trg pa je še naprej obdržal avtonomijo s svojim magistratom in trškim sodnikom. Leta 1850 so bile na novo ustanovljene občine. Na ozemlju današnje Občine Laško je obstajalo 7 občin (Laško, Sv. Krištof, Lešje, Paneče, Šentrupert in Loka). Območje današnjega Laškega je bilo tako razdeljeno med Občino Laško in Sveti Krištof. Kasneje, leta 1872, se je od Občine Laško odcepila Občina Marija Gradec. Laško je tako postalo samostojna občina z večinsko nemško govorečim prebivalstvom, medtem ko je v okoliških občinah živelo skoraj izključno slovensko prebivalstvo. Nacionalnim razmeram so ustrezala tudi vsakokratna občinska vodstva, ki so bila vse do predvečera prve svetovne vojne v trški Občini Laško nemška, v okoliških občinah pa slovenska. Konec

19. stoletja je vedno bolj rastoči nacionalizem razburkal tudi prej dobre odnose med slovensko in nemško govorečimi prebivalci Laškega. Po podatkih, ki nam jih nudi popis prebivalstva iz leta 1890, je bilo v Laškem kar 69 % prebivalstva nemško govorečega. Kasneje pa se je tehtnica počasi začela nagibati na slovensko stran. Posledica rastočega nacionalizma je bila ustanovitev podružnic nemško nacionalnih društev, kot sta bili Schulverein in Südmark. Prvo je leta 1892 v Laškem zgradilo zasebno šolo, v kateri je bil učni jezik izključno nemški. Kot edino izrazito slovensko nacionalno društvo pa je bilo Bralno društvo Laški trg.

V Laškem pa je bilo v drugi polovici 19. stoletja, deloma tudi nacionalnim razmeram zahvaljujoč, dejavno društveno in družabno življenje; v trgu je leta 1908 delovalo kar devet društev, ki so skrbela tako za izobraževanje kot tudi za pestro kulturno in družabno življenje v trgu. Tudi gospodarstvo Laškega je bilo pretežno v lasti nemškega kapitala, edino podjetje, ki je leta 1890 prešlo v roke slovenskega lastnika, je bila pivovarna, ki jo je kupil žalski pivovarnar Simon Kukec.

V širši okolici pa je Laško prednjačilo tudi po tem, da je bila v tedanjem Zdravilišču Franca Jožefa leta 1883 napeljana električna razsvetljava, ki se je napajala iz lastne električne centrale na vodni pogon, ki je bila prva te vrste na Slovenskem. Leta 1906 pa so električno razsvetljavo v svoje domove dobili tudi ostali prebivalci Laškega.

T. i. Laški trg je v letih pred prvo svetovno vojno štel 903 prebivalce in je veljal za enega večjih trgov na Slovenskem. V tedanji državi Avstro-Ogrski

Razglednica Laškega iz leta 1898
(Osrednja knjižnica Celje)

Vabilo na pustni ples leta 1905 (Muzej Laško)

je Laško slovelo kot turistični kraj, v katerem so poletne mesece preživljali premožni meščani iz večjih mest monarhije, slovelo je po svojem pivu, ki so ga izvažali tudi v tujino. Tudi industrija je bila na območju Laškega solidno razvita in je dajala dodaten zaslužek majhnim kmetom in kočarjem.

Gospodarski razcvet Laškega na prelomu stoletja pa je klavrno uničila vojna vihra prve svetovne vojne.

Naborniki z območja Laškega so se bojevali v t. i. 87. »celjskem pešpolku«, ki se je sprva bojeval na vzhodni fronti v Galiciji, nato pa na soški fronti. Polk je še posebej na soški fronti utrpel hude izgube, mnogo vojakov pa se je znašlo tudi v vojnem ujetništvu. Tako se je marsikateri izmed njih leta 1914 za vedno poslovil od domačega kraja in svojih bližnjih. Posledice vojne pa so poleg vojakov na fronti občutili tudi prebivalci, ki so ostali doma. Vojni napovedi je najprej sledila ukinitev društvenega življenja in politična represija. V Laško so prispeli begunci iz Galicije in s Primorske ter ruski vojni ujetniki, ki so med drugim v Zdravilišču Rimske Toplice zgradili sprehajalno pot, t. i. Rusko stezo. Ranjence z bojišč pa so namestili v zdraviliških poslopjih, kjer je delovala vojaška bolnišnica.

Prebivalce Laškega je pestila velika inflacija in z njo tudi draginja. Oblasti so ukinile živinske sejme in uvedle zaplembo živine, obvezna je bila tudi oddaja žita in krompirja.

Po koncu vojne so novembra 1918 pooblaščenci novoustanovljenega krajevnega narodnega sveta v Laškem odstavili nemški občinski odbor in sami prevzeli vodenje občinske uprave. Razmere so bile v tem času precej kaotične, saj se je po koncu vojne skozi Laško vračala množica vojakov, ki so vračajoč se s fronte plenili po okolici, zaradi menjave oblasti pa je v državi vladala splošna anarhija, zato so v Laškem ustanovili narodno stražo, ki je skrbela za varnost in premoženje prebivalcev. Leta 1919 so Laško zapustili vsi nemški uradniki, kasneje pa tudi nemški industrialci s kvalificiranim osebjem. Na dražbi se je znašlo Zdravilišče Laško in marijagraški dvorec. Po koncu prve svetovne vojne pa je propadel tudi velik del industrije.

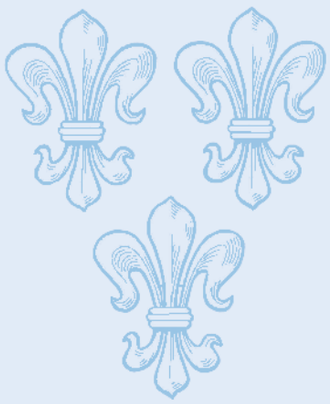

Literatura:

Batagelj Borut, … et. al. Srčni pozdrav z bojniga polja, prva svetovna vojna in njen odmev na Celjskem. Celje, 2014.

Cvrin, Janez; Andrej Studen. *»Ko vihar dirjajo hlaponi«. K socialni in kulturni zgodovini železnice v 19. stoletju.* Ljubljana, 2001.

Curk, Jože. Trgi in mesta na slovenskem Štajerskem. Maribor, 1991.

Golec, Boris. *Družba v mestih in trgih Dolenjske in Notranjske od poznega srednjega veka do srede 18. stoletja* (Doktorska disertacija). Ljubljana, 1999.

Göthova topografija, Inštitut ta slovensko narodopisje, ZRC SAZU, GT 175.1.

Hren, Alenka. *Trg Laško v prvi polovici 19. stoletja v luči Franciscejskega katastra in matičnih knjig* (diplomsko delo). Ljubljana, 2011.

Hren Medved Alenka. »Družabno življenje prebivalcev Laškega v 19. stoletju«. *ČZN* 1 (2015). (15–44).

Jelovšek, Edo. »Preteklost in razvoj termalnega kopališča v Laškem«. *V Laški zbornik 2002*. Laško, 2002. (173–208).

Jelovšek, Edo. »Zgodovina pivovarništva v Laškem«. *V Laški zbornik 2002*. Laško, 2002. (209–238).

Kolšek, Tone. »Laško kot upravnopolitično središče svoje pokrajine«. *V Laški zbornik 2002.* Laško, 2002. (67–92).

Koropec, Jože. »Laško gospostvo v srednjem veku«. ČZN 2, (1976). (244–275).

Maček, Jože. *Laško skozi stoletja*. Laško, Celje, 2013.

Orožen, Janko. »Zgodovina šolstva v Laškem«. *V Laški zbornik 2002*. Laško, 2002. (93–150).

Otorepec, Božo. »Grb trga Laško«. ČZN 2, (1976). (292–307).

Ožinger, Anton. »Oblikovanje župnij v prafari Laško«, ČZN 2 (1976) Maribor. (276–280).

Ožinger, Anton. »Dunajski študenti iz Laškega 14.–16. stoletja«. *ČZN 2*, (1976). (281–292).

Pelko, Matija; Franc, Seme. »Zgodovina Rudnika Laško z geološkim uvodom«. *V Laški zbornik 2002*. Laško, 2002. (239–256).

Reichert, Karl. *Einst und jetzt : Album : Steiermarks sämmtliche interessante Schlösser, Burgruinen, Städte, Märkte Kirchen und Klöster enthaltend : ein vaterländisches Bilderwerk.* Graz, 1863–1865.

Rybář, Miloš. »Pregled zgodovine Laškega do l. 1941«. *V Laški zbornik 2002*. Laško, 2002. (9–40).

Rybář, Miloš. »Laško gospostvo v dobi Babenberžanov«. (210–230).

Weismann, Christoph. »Humanist Mihael Tiffernus (1488/89–1555), mentor vojvode Krištofa in mecen tübinškega štipendija«. *ZČ* 3 (1987). (439–464).

PO SEDMIH STOLETJIH TRŠKIH PRAVIC LAŠKO POSTANE MESTO

Laško med obema vojnama

Tina Belej

Po koncu prve svetovne vojne leta 1918 so na laški železniški postaji kot znak odcepitve od Avstro-Ogrske in nastanka nove države SHS zamenjali tablo Markt Tüffer z novo, na kateri je pisalo Laški trg. Laščani so nemudoma prevzeli občinsko oblast in zamenjali nemški občinski odbor z županom Adolfom Webrom, posle pa so prevzeli dr. Franc Kruljc, nadžupnik in dekan, dr. Josip Kolšek, odvetnik, Konrad Elsbacher, veletrgovec, in Blaž Zupanc, brivec. Nato je regentsko funkcijo do volitev prevzel Konrad Elsbacher. Nastanek Kraljevine SHS in svečani prihod varaždinskega polka iz Bjelovarja v Laško je tudi simbolno pomenil konec Avstro-Ogrske in jugoslovanske zastave so bile izobešene po vseh hišah na trgu (Rybář, 2002).

Povojno stanje pa je navkljub revolucionarnemu duhu in upanju, ki je prišlo z novo državo, pomenilo precejšnje stiske ljudi, vladalo je splošno nezadovoljstvo. Država je bila v zelo slabem finančnem položaju, posledice vojne so bile vidne na vsakem koraku. Cene so poskočile, tržani so ostali brez živil, kurjave. Slabo zdravstveno stanje v Laškem in okolici so še dodatno poslabšale slabe higienske razmere ter okužena voda iz vodnjakov. Razsajale so črne koze, trebušni tifus, pa tudi griža. Našteto je botrovalo, da si je zdravnik, dr. Anton Čede, močno prizadeval, da bi v Laškem zgradili vodovod, kar se je kasneje tudi zgodilo. Velika težava je bila tudi javna varnost, pomanjkanje dobrin med revnim civilnim prebivalstvom in transport vojakov po železnici ter vsesplošno pomanjkanje, ki je vodilo v plenjenje in krajo. S tem namenom je bila ustanovljena »Narodna straža«, ki pa je podobno kot drugod, svoj srd obrnila proti laškim premožnim slojem in trški inteligenci in se sčasoma razšla (ML, Jelovšek).

Ob koncu vojne je propadla skoraj vsa industrija v Laškem, ki pa je nato v medvojnem obdobju dobila nov zagon. Ponovno je začel obratovati rudnik v Hudi Jami, položili so tračnice za ozkotirno železnico iz Spodnje Rečice do železniške postaje v Laškem (leta 1920). Ob obstoječi hidroelektrarni Fala so v Debru postavili novo transformatorsko postajo Fala in prenosni daljnovod (leta 1924), tako da so Laško in Rimske Toplice ter ostali kraji v okolici prejemali elektriko iz te postaje (Rybář, 2002, ML, Jelovšek).

Ob 700-letnici prve omembe Laškega trga je leta 1927 Laško postalo mesto. Na pobudo župana dr. Roša je kralj Aleksander I. podpisal ukaz in proglasil trg Laško za mesto. Ob tem dogodku je izšla tudi številka Ilustriranega Slovenca, ki je bila v celoti posvečena mestu Laško in njegovim

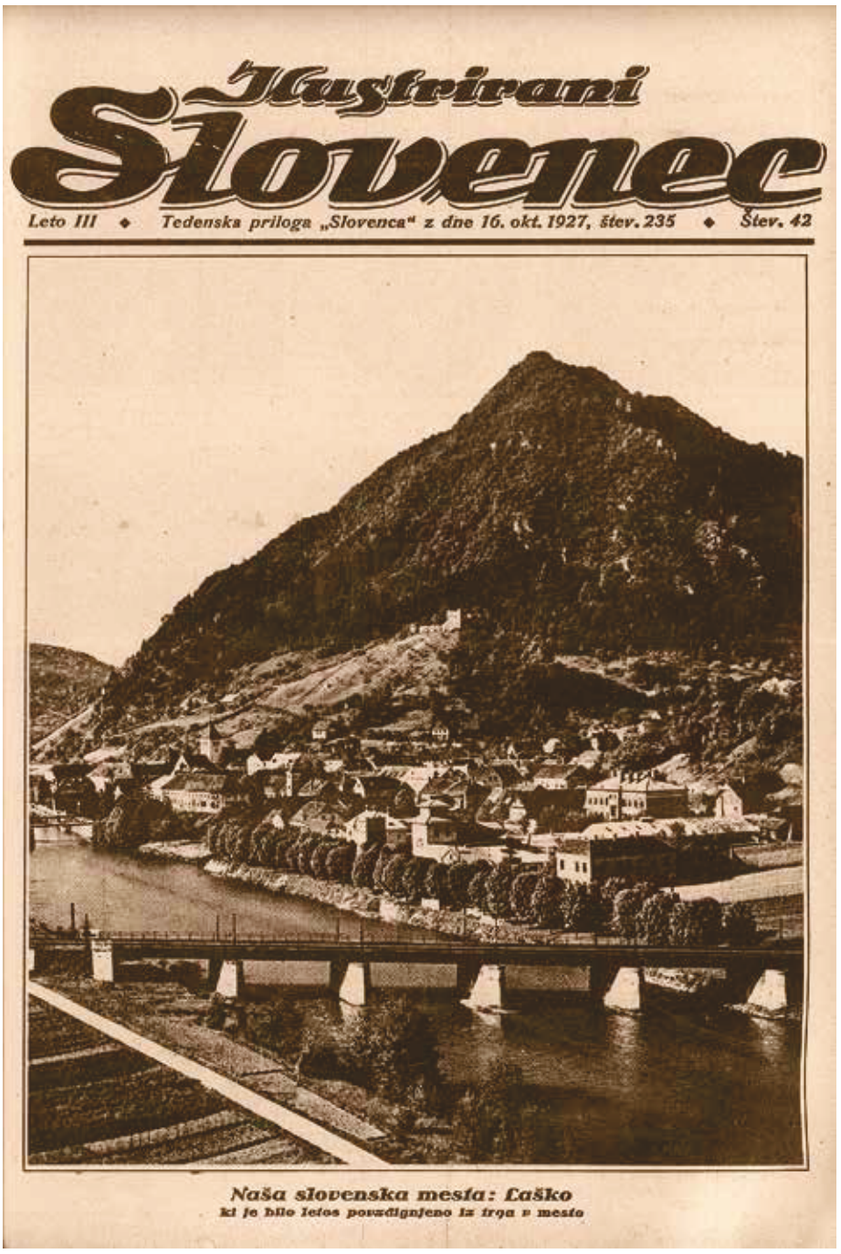

Naslovnica Ilustriranega Slovenca
16. 10. 1927

znamenitostim. Razglasitev mesta pa je botrovala tudi temu, da je Laško dobilo vodovod z zajetjem v Rimskih Toplicah, blatne ulice pa so postale asfaltirane, ne sicer vse, ukrep je zajel le glavne (Rybář, 2002).

V zadnjih letih pred vojno se je industrija še povečala. V zgradbah nekdanje pivovarne pod Šmihelom je nastala tekstilna tovarna Lateks, pod to tovarno je delovala prav tako tekstilna tovarna Lava. V svojih novih prostorih, na današnjem mestu pivovarne, je z obratovanjem leta 1938 začela Gostilničarska pivovarna, vrstile pa so se tudi rudarske stavke. Povečanje industrije je nenazadnje spremenilo socialno sestavo prebivalstva. Dober položaj so imeli trgovci, obrtniki in gostilničarji, slednjih naj bi bilo v Laškem kar 19. V poletnih mesecih je cvetel turizem, obiskovalci so prihajali v zdravilišče, zasedene pa naj bi bile tudi vse sobe v Hotelu Savinja ter pri zasebnikih. Veliko je k turizmu prispevalo olepševalno društvo, ki je

Eno najbolj znanih gostišč v mestu je bil Hotel Henke, ki je stal na mestu sedanjega Hotela Hum. (Osrednja knjižnica Celje)

v sodelovanju z občinsko upravo in ostalimi društvi, predvsem različnimi odseki Sokola, delovalo na različnih področjih – prirejanje prireditev, predstav in operet, vodenje turistično informacijske pisarne, skrb za okolico in podobno (Rybář, 2002).

S propadom Avstro-Ogrske se je v Laškem marsikaj spremenilo; ker je popuščal nemški vpliv, je z delovanjem prenehala nemška šola. V društvih, ki so jim prej poveljevali Nemci, so predsedstva prevzeli Slovenci (gasilsko društvo, olepševalno društvo), s prenehanjem nemškega pritiska so posledično prenehali narodni boji in začelo se je politično razslojevanje. Podobno kot so bila društva pred prvo svetovno vojno razdeljena posebej na nemška in posebej na slovenska, so bila društva v času Kraljevine SHS bipolarno razdeljena glede na politično pripadnost.

Prvo društvo, ki je nastalo v Laškem po prvi svetovni vojni, je bilo telovadno društvo Sokol. Društvo je v času med obema vojnama zelo uspešno delovalo. Tesno so sodelovali z olepševalnim društvom, ki si je po vojni močno prizadevalo ponovno obuditi nekoč cvetoči turizem ter s tem vplivati na turistično in kulturno podobo kraja, saj so imeli poleg telovadnega še godbeni, pevski in dramski odsek. V tem obdobju so kulturno življenje vodili predvsem učitelji, v Laškem je bil to ravnatelj Jure Kislinger starejši.

Kulturno življenje je še dodatno oživil prihod skladatelja Radovana Gobca, saj so se v novo zgrajenem Sokolskem domu z velikim uspehom izvajale njegove operete. Sokolski dom je bil zgrajen s podporo tedanje občinske oblasti, velik delež pa so prispevali člani društva s prirejanjem prireditev in prostovoljnim delom. Slavnostno so dom otvorili septembra leta 1933 (Rybář, 2002), (ML, Jelovšek). So pa Laščani v času med obema vojnama obiskovali tudi kino, na začetku v dvorani današnjega hotela Hum, kjer so filme predvajali gostujoči kinopodjetniki, stavba s kinodvorano na Trubarjevi ulici pa je bila zgrajena leta 1936 (Maček, 2013).

Četudi je bilo v stari Jugoslaviji kulturno udejstvovanje ločeno po politični pripadnosti, v Laškem kljub vsem političnim bojem na kulturnem področju, predvsem pri glasbenem udejstvovanju, ta nasprotovanja niso bila močno prisotna. Tako so pripadniki Orlov kot Sokolov medsebojno sodelovali in si pomagali pri pripravi in izvedbi različnih iger in predstav. Pripadniki Orlov so redno sodelovali pri sokolskih prireditvah, Sokoli pa so peli v cerkvenem zboru in na koncertih, prirejenih v župnišču. Vsako društvo je imelo tudi svoj ženski tamburaški zbor, ki ga je vodil isti dirigent. V nasprotju z vseskozi močno prisotnimi trenji med nacionalno različnimi društvi (slovensko – nemško) so bila trenja med idejno različnimi društvi (liberalno – katoliško) manj prisotna in so se začela ostriti šele nekaj let pred drugo svetovno vojno. Sta se pa v gasilskem društvu

Združeni pevski zbor v Laškem leta 1927
(Ilustrirani Slovenec,
16. 10. 1927 str. 347)

obe strani nenehno borili za oblast. Načeloma so se sicer pristaši demokratske stranke oziroma liberalci združevali v Sokolu, nasprotniki, pristaši ljudske stranke oziroma klerikalci, pa v društvu Orel, ki je bilo leta 1929 oblastveno razpuščeno, a sta leta 1935 iz vrst Orlov nastali novi društvi, in sicer Zveza fantovskih odsekov in Zveza dekliških krožkov. Z uvedbo šestojanuarske diktature in nastankom Kraljevine Jugoslavije se je ustanovil vsedržavni Sokol Kraljevine Jugoslavije, zato so leta 1929 tudi v laškem okraju preosnovali sokolska društva po novih pravilih. Ta pravila so natančno določila odnos do jugoslovanske nacionalne ideje, unitarizma, ter podprla šestojanuarsko diktaturo. Posledice so se odražale na političnem, družbenem, gospodarskem in tudi kulturnem življenju. Sokol je s tem dobil posebno privilegirano mesto (Rybář, 2002), (Vidovič-Miklavčič, 2007).

Praznovanje 50-letnice laških gasilcev leta 1921 (Muzej Laško)

Na prvih občinskih volitvah maja 1921 je bil za laškega župana izvoljen dr. Fran Roš, ki je prihajal iz Hrastnika, v Laškem pa je imel od leta 1919 odvetniško pisarno. Zmagal je tudi na naslednjih volitvah in v času svojega županovanja naredil veliko za takratni trg in kasneje mesto (Rybář 2002, 35). Kljub njegovim zaslugam za razvoj Laškega je raslo nezadovoljstvo nad njegovo dolgoletno »vladavino«. Mnogi so mu očitali diktatorstvo. S tem, ko je leta 1935 na oblast prišla radikalna stranka, ki je skupaj z

Nekdanja Marijagraška cesta, današnja Trubarjeva ulica (Osrednja knjižnica Celje)

muslimani in nekdanjo Slovensko ljudsko stranko (SLS) dr. Antona Korošca osnovala novo vladno stranko Jugoslovansko radikalno zajednico (JRZ), je bila Jugoslovanska nacionalna stranka (JNS), stranka, ki ji je pripadal dr. Roš, potisnjena v opozicijo. Z minimalno zmago JRZ na volitvah, tudi po zaslugi spremenjenih volilnih okolišev, se je oktobra 1936 končala 15-letna vladavina dr. Roša, novi župan pa je postal Ignacij Trop. Ponovna zmaga na volitvah je bila JRZ zagotovljena, saj je vlada jeseni 1937 začela združevati manjše občine, kar je pomenilo, da se je laški pridružila še marijagraška, z večinsko kmečkim prebivalstvom, v kateri je imela JRZ večino volivcev. Na novih občinskih volitvah marca 1938 je ponovno zmagala JRZ, JNZ pa iz protesta proti združitvi občin svoje liste ni vložila. Novi laški župan je postal Karel Hrastnik, ki je v mestu dobil samo peščico glasov, v okolici, Marija Gradcu in Reki, pa veliko večino. Novoizvoljena občinska uprava je ostala do nemške okupacije (Rybář, 2002).

Čeprav je bilo v stari Jugoslaviji praviloma vse, tudi kulturno življenje, ločeno po politični pripadnosti, v Laškem ni bilo vedno nujno tako. Kljub bojem na političnem področju je na področju kulture vladala sloga med pripadniki obeh strank oziroma društev. Člani Sokola so tako aktivno sodelovali pri cerkvenih obredih, peli na koru in igrali pri igrah pred cerkvijo, prav tako pa so na kulturnih prireditvah v Sokolskem domu sodelovali pristaši nasprotnega tabora. Ti odnosi so se skalili v zadnjih letih pred

drugo svetovno vojno. Napetost je namreč zaznamovala obdobje od občinskih volitev leta 1936 do spomladi 1941. Nasprotja med liberalci in klerikalci so zajela vso deželo in nič drugače ni bilo v Laškem. Na dan so prišle stare zamere in političnostrankarska maščevalnost.

Druga svetovna vojna je podobno kot prva močna zaznamovala Laško, v katerega so ponovno kot okupatorji prišli Nemci. Z njihovim prihodom je zamrlo kulturno dogajanje, uničene je bilo mnogo društvene dokumentacije. Z delovanjem so nadaljevali edino godbeniki, ki so pod nemško oblastjo oblekli uniforme Wehrmannschafta.

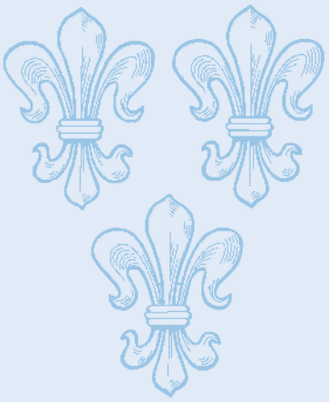

Literatura:

Jelovšek Edo, *Zgodovina Laškega*. Muzej Laško, neobjavljeno gradivo.

Maček, Jože. *Laško skozi stoletja*. Laško, 2013.

Rybář, Miloš. »Pregled zgodovine Laškega do leta 1941«. V *Laški zbornik 2002*. Laško, 2002. (9–40).

Vidovič-Miklavčič, Anka. »Iz preteklosti okraja Laško v letih med 1929–1941«. V *Laški zbornik 2007*. Laško, 2007. (77–102).

OD KRUTIH DNI VOJNE VIHRE DO SAMOSTOJNE SLOVENIJE (1941–1991)

Andrej Mavri

Na cvetno nedeljo, 6. aprila, so Laško in okolico zmotili alarmni signali okrog 7. ure zjutraj. Kmalu so priletela od severa nemška letala in letela proti jugu. Okrog poldneva so priletela letala v smeri Zidanega Mosta in tam odvrgla 14 bomb. V naslednjih dneh so nebo še preletavala nemška letala. Ljudje so s strahom pričakovali, kaj bo.

Od Dravograda preko Slovenj Gradca in skozi Mislinjsko, Šaleško in Savinjsko dolino je v petek, 11. aprila, dopoldne prodrla do Celja prva gorska divizija nemške vojske. Okrog 14. ure se je iz celjske smeri pripeljal v Laško prvi nemški vojak motorist – parlamentarec z belo zastavo. Pred Hotelom Henke mu je laški podžupan Deželak izjavil, da se Laško ne namerava zoperstaviti z oboroženo silo. Čez kakšno uro so se iz Celja pojavile prve nemške motorizirane kolone in hitele naprej proti Zidanemu Mostu. Motorizirane enote so drvele proti jugu nekaj dni ponoči in podnevi.

Za vojaštvom je začela v naše kraje prihajati nova civilna oblast. Ta se je v veliki meri opirala na domače nemštvo. Okupacijske oblasti so 14.

Laško med drugo svetovno vojno (Muzej novejše zgodovine Celje)

aprila razpustile stare občinske odbore, politični komisarji pa so začeli z delom 15. ali 16. aprila in najprej opravili imenovanje novih županov iz vrst nacistom lojalnih Spodnještajercev, ki so bili podrejeni celjskemu deželnemu svetniku. V Laškem je prevzel županovanje inž. Schmidinger, v občini Sv. Krištof pa Koschier, oba stara laška Nemca. Za red je skrbela redarstvena policija, ki je bila sestavljena iz varnostne policije, orožništva in občinske policije, vodil pa jo je okrožni orožniški vodja Hirschhofer. Varnostna policija pa je bila sestavljena iz državne tajne policije (gestapo) in kriminalistične policije.

Prebivalstvo Spodnje Štajerske so politično organizirali v Štajersko domovinsko zvezo. Ta je bila organizirana podobno kot nacistična stranka v Nemčiji. Na njenem čelu je bil zvezni vodja, v okrožjih so bili okrožni vodje s svojimi štabi, v občinah pa krajevni skupinski vodje s svojimi štabi. Tem so bili podrejeni vodje celic, tem pa vodje naselij (blokfirer). Glavna naloga te organizacije je bila – kar najhitreje ponemčiti prebivalstvo. Prebivalci bi morali do jeseni iz Slovencev postati nemško govoreči Spodnještajerci. Tudi za Laško je bil določen krajevni vodja s svojo skupino, ki je izvajala ponemčevanje v Laškem in okolici. Krajevna skupina ŠDZ Laško je obsegala področja današnjih krajevnih skupnosti Laško, Rečica, Marija Gradec, Vrh nad Laškim in Šentrupert.

Vsi moški od 18. do 45. leta starosti, ki so bili včlanjeni v ŠDZ, so postali pripadniki pomožne vojaške varnostne formacije »vermanšaft«, ki so jo najprej uporabljali za obhodno stražarsko službo, pozneje pa za akcije preganjanja partizanskih enot. V Laškem sta bili dve četi vermanšafta, v Tevčah ena četa in v Vrhu nad Laškim ter Rimskih Toplicah po ena četa.

Gospodarstvo tega območja so med vojno sestavljali Rudnik Laško, Pivovarna Laško, Tekstilna tovarna Gerkman, Tovarna podpetnikov Rimske Toplice in Zdravilišče Radio – Therme.

V šolah so slovenske učitelje zamenjali iz Avstrije pripeljani priučeni učitelji, katerih naloga je bila ponemčiti slovensko mladino. Ti učitelji so vodili tudi jezikovne tečaje, da bi do jeseni 1941 vsi prebivalci obvladali nemški jezik. Mladino so organizirali v zbore fanfaristov, bobnarske skupine in pevske zbore za izvajanje nemških koračnic po laških ulicah. V maju 1941 so sortirali vso prebivalstvo v tri skupine glede njihovega odnosa do novih nemških oblasti. V prvi skupini so bili tisti, ki so bili navdušeni nad nacizmom in so dobili rdeče izkaznice ŠDZ. Teh je bilo manj kot deset odstotkov. Druga skupina so bili tisti, za katere so menili, da se jih da prevzgojiti v lojalne državljane in so dobili pogojno članstvo v ŠDZ in zelene izkaznice. Tretja skupina – teh je bilo okrog 40 odstotkov – pa so bili tisti, za katere so ocenili, da so nasprotniki nemške države in jih ni možno prevzgojiti. Dobili so bele izkaznice ŠDZ in so bili dolgoročno vsi predvideni za izselitev iz teh krajev. Najbolj protinemško usmerjene so zaprli že v noči iz 16. na 17. april 1941. V času od junija do septembra so izgnali na Hrvaško in Srbijo preko 300 Laščanov in okoličanov, vključno z dojenčki in starčki.

Zborovanje Štajerske domovinske zveze na glavnem trgu (Muzej novejše zgodovine Celje)

V Laškem je bilo več skupin nasprotnikov okupatorja. Bili so krščanski socialisti, socialni demokrati in primorski emigranti. Po sestanku 22. maja 1941 v Kojzici nad Rimskimi Toplicami so ustanovili Pokrajinski odbor OF za Štajersko (po nekaterih virih za Severno Slovenijo). Kasneje so bili ustanovljeni še krajevni odbori OF. Za Laško je bil takšen sestanek nad tekstilno tovarno sredi junija 1941, v Rečici pod kmetijo Povšetovih tudi v juniju, v juliju pa v Govcah oziroma pri Sv. Jedrti. V Ložah nad Rimskimi Toplicami oktobra in približno istočasno tudi pri Sv. Lenartu (Vrh nad Laškim). Temu je sledilo ustanavljanje prvih partizanskih čet – oborožen-ih skupin. Nad Trbovljami je bila v juliju ustanovljena Revirska četa, ki se je zadrževala tudi v Zgornji Rečici, na severni strani Šmohorja se je zadrževala Savinjska četa in v Šentrupertu Celjska četa. Ta je bila 27. avgusta 1941 pri Plavčevem mlinu tudi uničena.

Leto 1942 je bilo nedvomno najbolj kruto in krvavo v obdobju okupacije in je od prebivalcev terjalo ogromno žrtev in trpljenja. Konec aprila je Nemcem uspelo vdreti v tajno organizacijo OF. Med zasliševanjem in mučenjem celjskih aretiranih aktivistov so ti razkrili mrežo OF v Savinjski dolini in Laškem. To je omogočilo gestapu vdor v organizacijo OF na področju Laškega, Šentlenarta in Rečice ter posledično povzročilo aretacije 70 funkcionarjev in članov teh organizacij. Od teh prijetih jih je bilo 36 ustreljenih kot talci v celjskem Starem piskru, nekaj pa v mariborskih zaporih. Svojce ustreljenih talcev pa so na dan streljanja odpeljali v delovna in koncentracijska taborišča, od katerih se mnogi niso vrnili domov. Sežgali so jih v krematorijih.

Ponemčevalnim ciljem je bil namenjen tudi ukrep – mobilizicija moških v nemško vojsko. Od leta 1942 do 1944 je bilo z območja te občine mobilizi-

ranih okrog 550 fantov in mož, ki so se bojevali na bojiščih Rusije, severne Afrike, Grčije, Francije in Norveške. Po nepopolnih podatkih je v teh bojih izgubilo življenje in za vedno ostalo v tujini okrog 150 naših občanov.

Pomemben razmah osvobodilnega gibanja je povzročil prihod XIV. divizije partizanske vojske na Štajersko. V naše kraje je prišla 12. februarja 1944, ko je imela spopad z nemškimi enotami v dolini Gračnice. Ta spopad je poznan po tem, da so bili vanj vključeni šolarji Osnovne šole Lokavec, od katerih je bil eden izmed njih ubit, štirje pa ranjeni. Divizija se je iz Gračnice pomikala preko Vrha nad Laškim, Tevč in Olešč proti Svetini. Hude boje v visokem snegu je imela na območju Olešč.

Junija 1944 je Kozjanski odred osvobodil širše območje Jurkloštra in Planine. Na tem območju so takrat izvolili organe lokalne oblasti – krajevne narodnoosvobodilne odbore, organizirali šolstvo in saniteto. Junija in julija je obiskovalo partizansko šolo na Henini okrog 120 šolarjev, šolo v Jurkloštru pa 100 učencev. Nad Jurkloštrom so postavili partizanske bolnišnice R-7, R-9 in R-10. Vsaka je sprejela okrog 50 ranjencev. To območje se je takrat imenovalo »Jurkloštrska republika«.

Pozimi pa se je okupatorsko izživljane nad prebivalstvom spet okrepilo. V te kraje so pripeljale nove vojaške enote in hotele uničiti partizansko

Štirinajsta divizija na cesti Rimske Toplice–Jurklošter 12. februarja 1944 (Muzej Laško)

Prva partizanska šola na Štajerskem v Polani leta 1944 (Muzej Laško)

vojsko, da bi pripravili prosto pot enotam okupatorskih vojsk z Balkana proti Nemčiji. To je povzročilo številne žrtve med domačini in tudi partizani.

Aprila in maja 1945 so se te enote množično umikale pred jugoslovansko partizansko vojsko proti avstrijski meji. Laško so okupatorski vojaki in policisti zapustili 8. maja. To pa ni pomenilo svobode, saj so se po dolini Savinje pomikale proti Celju nepregledne kolone različnih vojaških enot in civilnega prebivalstva. Najhujši spopadi med partizansko vojsko in umikajočimi okupatorskimi vojskami med Zidanim Mostom in Laškim so potekali tri dni po podpisu kapitulacije nemške vojske – 12. in 13. maja. Na tem območju so partizani zajeli okrog 13.900 pripadnikov poražene strani. V priložnostna ujetniška taborišča so zaprli ločeno pripadnike nemških SS enot, nemške redne vojske, pa hrvaške ustaše in domobrane ter srbske četnike. To so opravili borci tretje črnogorske divizije. Najprej so ločili pripadnike zajete 7. SS divizije »Princ Eugen« in jih likvidirali na območju Krškega polja. Obračunali so tudi s četniki, predno so bili premeščeni na območje Hrvaške. Preostale ujetnike so predali borcem 28. slavonske divizije. Ti so s pomočjo Ozne razvrščali zajete Hrvate in jih večji del poslali domov, kar pomemben del od 6.900 zajetih Hrvatov pa likvidirali v rudniških jaških Hrastnika in Hude Jame.

V času, ko so se skozi Laško valile kolone bežeče poražene okupatorske vojske in ko so po ulicah še potekali spopadi med črnogorskimi partizani in hrvaškimi ustaši, se je 13. maja ob 10. uri v posebni sobi gostišča Henke

(sedanji Hum) sestal Mestni odbor OF Laško na slavnostni seji ob osvoboditvi domovine.

Med temi zaključnimi boji v drugi svetovni vojni so se sestajali krajevni odbori OF po številnih krajih te občine. Mreža teh odborov lokalne oblasti je bila zelo razvejana. Na desnem bregu Savinje so bili ti odbori: Debro, Kuretno, Rečica, Sv. Jedrt, Rimske Toplice in Zidani Most. Več je bilo teh odborov na levem bregu Savinje: Rifengozd, Ojstro, Zagaj, Šentrupert, Sv. Peter, Sv. Lenart, Laška vas, Marof, Jurklošter, Henina in Lokavec. Prve naloge teh odborov so bile – pokopavanje poginulih živali in padlih vojakov različnih vojsk. Mestni odbor v Laškem pa je imel največ dela s prehrano ljudi, ki so se vračali v domači kraj in pa z njihovo nastanitvijo. Več kot polovica hiš je bila zaradi bombardiranj tako poškodovanih, da niso bile primerne za bivanje.

Branko Defar - Striček, komandant komande mesta Laško (Muzej Laško)

Potreben pa je bil tudi zagon gospodarstva. Pivovarna je bila povsem razrušena, tekstilna tovarna pa je bila sposobna takoj začeti z delom. Manjkale so jim surovine, pred začetkom proizvodnje so morali iz tovarniških hal umakniti tam zaprte hrvaške vojne ujetnike. Z zagonskimi deli so začeli tudi v rudniku, ki ni deloval od konca aprila 1944. Kot nadomestilo za nekdanje obrtnike je Mestni ljudski odbor Laško ustanovil gospodarska podjetja za opravljanje različnih dejavnosti: Hotel Savinja, restavracija, pekarna, mizarska delavnica, kovaška delavnica, šiviljska delavnica, čevljarska delavnica, krojaška delavnica, kovinska delavnica, kino, Remont, otroška restavracija, tehtnica in vodovod.

Jeseni 1950 so v rudniku, tekstilni tovarni in pivovarni izvolili prve delavske svete. S tem so delavci od države prevzeli upravljanje podjetij. Samoupravljanje je v podjetjih izboljšalo odnos zaposlenih do dela, s tem so povečevali produktivnost in poslovno uspešnost. V tistih letih je bila rast produktivnosti v jugoslovanskih podjetjih med najvišjimi na svetu, celo večja kot na Japonskem. Kasneje so delavske svete izvolili tudi v manjših podjetjih.

Po razrešitvi najnujnejših stanovanjskih in komunalnih težav prebivalstva so začeli postavljati spomenike žrtvam druge svetovne vojne. V Občini Laško je število teh žrtev po še ne povsem končnih podatkih okrog 550. Podrobnejši vpogled v te podatke pokaže, da je v partizanskih enotah padlo okrog 180 borcev, v nemški vojski je padlo okrog 140 fantov in mož, v taboriščih je umrlo okrog 65 internirancev, kar 57 so jih ustrelili kot talce, preko 30 duševno prizadetih so že leta 1941 odpeljali v Avstrijo in tam evtanazirali. V bojih s partizani je padlo 15 občanov kot pripadnikov »vermanšafta«, ob koncu vojne pa je bilo ubitih 12 sodelavcev okupatorja.

Lokalno samoupravo so spremenili z združevanjem krajevnih ljudskih odborov v občine. Krajevne ljudske odbore Debro, Kuretno, Rečica in Sv. Jedrt so združili v Občino Rečica. Rifengozd, Zagaj, Sv. Lenart in Mestni ljudski odbor Laško so združili v Mestno občino Laško. Lokavec in Rimske Toplice v Občino Rimske Toplice. Marof, Henino in Jurklošter v Občino Jurklošter. Krajevni ljudski odbor Zidani most je bil vključen v Občino Hrastnik. Sv. Peter, Trobni Dol in Šentrupert so združili v Občino Breze.

Takoj po koncu vojne so med ljudmi širili kulturno dejavnost. V Laškem so ustanovili Sindikalno kulturno društvo (SKUD) »Franc Peternel«, v Rečici pa SKUD »Dušan Požnel«. V teh društvih so delovale dramske in recitacijske skupine, moški, ženski in mešani pevski zbori in godba na pihala. Skrbeli so za delovanje knjižnic in za kino predstave.

Šolska mreža je bila dosti bolj razvejana kot danes. Poleg osnovne šole, nižje gimnazije in vajenske šole v Laškem so delovale še osnovne šole: Henina, Jurklošter, Lokavec, Rimske Toplice, Zidani Most, Sedraž, Rečica, Šentrupert, Vrh nad Laškim, Reka in Lažiše. V bolj skromnem obsegu je delovala tudi glasbena šola v Laškem.

Dobrih deset let po vojni sta bila nosilca gospodarskega razvoja občine rudnik in tekstilna tovarna, ki sta zaposlovala preko 500 delavcev. Oba sta okrog leta 1970 zašla v ekonomske težave. Rudnik je zaradi postopnega zamenjevanja premoga za tekoča goriva – nafto postajal nekonkurenčen in država ga je uvrstila med neperspektivne rudnike, ki jih je potrebno zapreti. Z namenom, da se zagotovi delo rudarjem, ki bodo ostali brez dela, se je leta 1973 zgradila tovarna izolacijskega materiala TIM Laško, ki še sedaj uspešno posluje. Tekstilno tovarno pa je prizadelo odpiranje jugoslovanskega tržišča in uvozne tkanine so cenovno ogrozile uspešnost poslovanja te tovarne. Začasno rešitev so našli v združitvi z Dekorativno Ljubljana, pa tudi to ni dolgo trajalo. Z usihanjem teh dveh podjetij sta se začeli krepiti vloga pivovarne in zdravilišča, pa tudi Elektrokovinarja

in lesno predelovalnega podjetja Bor Laško. Izven Laškega sta delovali le tovarni lesne galanterije v Rimskih Toplicah in cementarna v Zidanem Mostu. Leta 1955 so se občine Breze, Jurklošter, Rimske Toplice, Rečica in Mestna občina Laško združile v Občino Laško, ki so jo takrat imenovali Komuna Laško. Zatem se je tej občini leta 1963 priključilo še ozemlje na desnem bregu Save, kar sedaj predstavlja Občino Radeče. Zaposleni v vseh navedenih podjetjih so z namenom, da izboljšajo pogoje za življenje v svojih krajih, od plače plačevali samoprispevek. S samoprispevkom so uredili mrežo cest in vodovodov, zgradili prizidke k osnovnim šolam in podružnične šole, zdravstveni dom, pa kulturni center in muzej in telefonsko omrežje skoraj do vsake hiše.

Tekstilna tovarna Laško – nekdaj pomembno podjetje Laškega

Po zaprtju pivovarne je industrijski objekt v Podšmihelu sameval, dokler ga ni leta 1929 kupil ljubljanski veletrgovec z usnjem Ludvik Gerkman. Ta je v njem sprva uredil usnjarno, v kateri je delalo 30 delavcev. Zaradi močne konkurence je to proizvodnjo ustavil in leta 1933 začel s tekstilno proizvodnjo s 15 delavci in štirimi statvami. Gerkman ni bil tekstilne stroke, zato se je leta 1935 povezal s tekstilnim tehnikom Hinkom Brečkom, ki je bil tehnični direktor tekstilne tovarne v Varaždinu. Ta je naslednje leto prvotnega lastnika izplačal in sam razvil tekstilno tovarno Lateks, ki je zaposlovala 50 delavcev na 12 statvah. Z izplačanim denarjem je Gerkman leta 1937 pod staro tovarno ob železnici postavil nove prostore za tekstilno tovarno. Tako sta bili tik pred vojno v Laškem dve tekstilni tovarni. Spodnja se je imenovala Lava in je zaposlovala 20 delavcev. Med vojno je proizvodnja ves čas potekala nemoteno, samo spodnji prostori so bili delno poškodovani zaradi bombardiranja laškega mosta. V povojnih mesecih je bilo veliko povpraševanje po tekstilnem blagu, zato je proizvodnja kmalu stekla in število delavcev je bilo med sto in dvesto. Glavna ovira v proizvodnji so bile pogoste motnje v preskrbi s surovinami. Tekstilna tovarna je bila največji zaposlovalec v kraju in bila je nosilec razvoja. Tovarna je poskrbela za delovanje menze za prehrano zaposlenih in drugih meščanov. Kmalu je postavila otroški vrtec, ki je sčasoma prerasel v mestni vrtec. Prvi so začeli graditi večstanovanjske objekte ob Rimski cesti in v mestnem jedru. Odprli so vajeniško šolo za izobraževanje predilcev, tkalcev, apreterjev in barvarjev tekstila. Po petnajstih letih je število zaposlenih preseglo število 500. Širili bi proizvodnjo, pa so bili v obstoječih prostorih preveč utesnjeni. Po letu 1960 so delali projekte za postavitev nove tovarne na nogometnem igrišču blizu pivovarne. Gospodarska reforma leta 1965 je to namero preprečila, saj niso mogli dobiti kreditov, lastnih sredstev pa so imeli premalo. Po letu 1970 se je odprlo jugoslovansko tržišče in začela jih je ogrožati tuja konkurenca. Začenjale so se resnejše motnje v poslovanju in po letu 1975 se je število zaposlenih prepolovilo na 260. V iskanju rešitev, kako se rešiti, so se povezali z Dekorativno Ljubljana in postali njen obrat oziroma TOZD. To jim je zagotovilo stabilno poslovanje do razpada Jugoslavije in njenega tržišča. Ob osamosvojitvi Slovenije je delalo v tovarni še 173 delavcev. Tovarna je šla v stečaj aprila 1996 in na zavod za zaposlovanje je odšlo zadnjih 93 delavcev. Tako se je končala približno 60 let trajajoča zgodba laških tekstilcev.

Delavci Tekstilne tovarne Laško v letih po drugi svetovni vojni (Muzej Laško)

Okrog leta 1970 so bile v občini ustanovljene enote Teritorialne obrambe, v katere so bili vključeni številni občani, pa tudi občanke. V njih so se na pogostih vajah usposabljali za obrambo domovine v primeru napada. Del teh enot je bil vključen leta 1991 v spopade z Jugoslovansko ljudsko armado pred njenim odhodom iz Slovenije.

Utrip Laškega (Osrednja knjižnica Celje)

SFRJ je tako kot večina nekdanjih socialističnih držav postala v 80. letih politično vedno bolj oslabljena. V ozadju so se rojevala nova demokratična gibanja. Prišlo je do uvedbe večstrankarskega političnega sistema in plebiscita o osamostvojitvi Slovenije, s katerim smo se državljani soglasno opredelili za njeno samostojnost. Po osamosvojitvi Slovenije, 25. 6. 1991, je Slovenija prvič v svoji državi postala politično samostojna država. Demokracija in politična svoboda pa sta s seboj prinesli tudi kapitalistični gospodarski sistem. Slovenija je postala del globalnega trga, ki mu tedanja slovenska podjetja niso bila kos. Velik del podjetij je moral kmalu po osamosvojitvi zapreti svoja vrata, delavci pa so ostali brez dela. V Občini Laško so tako v začetku 90. let propadla ali svojo proizvodnjo močno zmanjšala številna podjetja. Vse do današnjih dni se je od nekdaj uspešnih podjetij na območju Občine Laško v svojem prvotnem obsegu ohranila le tovarna izolacijskega materiala in Pivovarna Laško.

Literatura:

Mavri, Andrej. *Laško pod kljukastim križem*. Slovenske Konjice, 2016.
Mavri, Andrej. *Med Kojzico in Šmohorjem*. Laško, 2011.

OD ROMANIKE DO LJUDSKIH ŠEG

UMETNOSTNOZGODOVINSKI SPOMENIKI LAŠKEGA IN OKOLICE[1]

Metoda Benedek

Na območju celotne laške občine je veliko kulturnozgodovinskih spomenikov, ki bi si zaslužili posebno obravnavo, vendar je bilo v obsegu pričujočega dela potrebno narediti izbor. V mestu in njegovi okolici so tako izpostavljeni določeni arhitekturni in drugi spomeniki, ki imajo poudarjeno umetnostnozgodovinsko vrednost ali dajejo pečat današnji podobi mesta in okolice. Pregled se začne s spomeniki strnjenega trškega jedra Laškega, katerega prvotna substanca naselja je dobro ohranjena in vsebuje pomembne fevdalne, trške in sakralne stavbe. Nadaljuje se z okoliškimi spomeniki in zaokroža s kartuzijo v Jurkloštru.

[1] Poglavje »Umetnostnozgodovinski spomeniki Laškega in okolice« recenzirala Anka Aškerc.

Župnijska cerkev sv. Martina – Laško

Cerkev z župniščem je poleg spremljajočih gospodarskih objektov, upravnega dvora in nekaj trških hiš predstavljala prvotno ožje trško jedro. Postavljena je na levem bregu Savinje, ob trgu z župniščem.

Župnijska cerkev sv. Martina Laško je kljub gotskim in baročnim prezidavam ena najpomembnejših romanskih cerkva v slovenskem prostoru.
(foto Boris Vrabec)

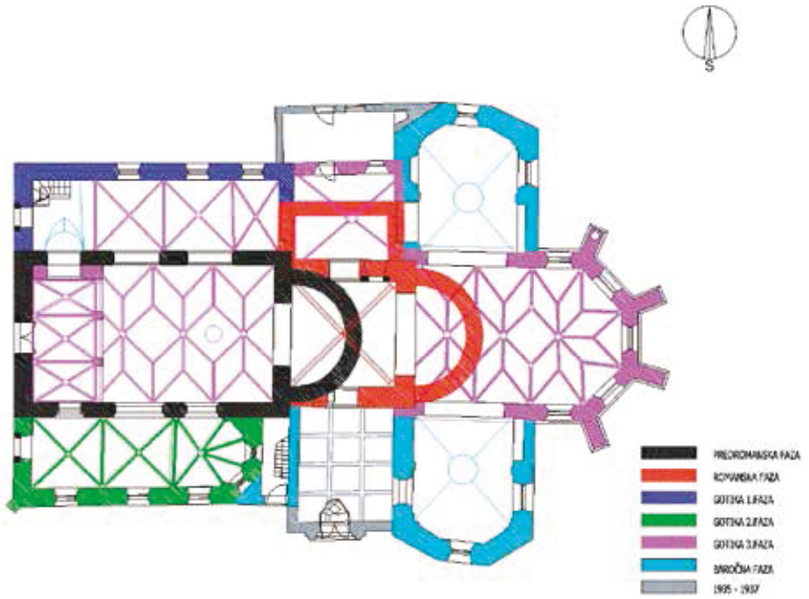

Tloris, ki označuje gradbene faze.
(Ivo Gričar)

Detajl najstarejše poslikave na slavoloku zvonice predstavlja mučenke (20.–30. leta 13. stoletja).
(foto Boris Vrabec)

Cerkev je svojo podobo dobila v različnih časovnih obdobjih in predstavlja primer t. i. »raščene« arhitekture. **Predromanska prednica** današnje cerkve iz 10. v 11. stol. je izpričana v apsidi, ki je bila odkrita leta 2007, in predromanskem portalu. V jedru je cerkev **romanska** in se datira v čas 1220–1230. Obsegala je prezbiterij s polkrožnim zaključkom (ugotovljeno z georadarskimi raziskavami), ladjo z ravnim stropom (na podstrešju vidna 3 romanska okna), zakristijo (romanski portal, ki vodi v zakristijo) ter korni zvonik s križnorebrastim obokanim pritličjem, ki jo uvršča v skupino cerkva z vzhodnim zvonikom.

V **gotiki** je cerkev doživela več prezidav. Sprva je bila dozidana severna stranska ladja, ki je bila prvotno ravno stropana, nato južna stranska ladja, ki se po freskah datira v čas 1380–1390. Sledil je dolg prezbiterij, ki je bil vsekakor pozidan pred letom 1583 (letnica ob grbu pod obokom). Približno sočasno sta bili obokani glavna in severna stranska ladja. V gotiki je bila povečana in obokana tudi prvotna romanska zakristija.

V **baroku** (1. pol. 18. stol.) sta bili severno in južno ob prezbiteriju dozidani kapeli.

Prezidave je cerkev doživela tudi med letoma 1935 in 1937, ko je bil na jugu dozidan stranski vhod, oratorij in današnja zakristija.

Zunanjo os cerkve poudarja polkrožno zaključen portal z gotsko profilacijo. Zvonik oklepajo vogalne lizene, na severni steni zvonika se je ohranilo poznogotsko kolo. Prezbiterij obstopajo štirje oporniki s pultastimi strešicami in na enem izmed njih se nahaja niša za večno luč. Na južni zunanjščini je v polkrožni niši vzidan barokiziran antični lev.

Notranjost cerkve zaradi uspešno izvedenih restavratorskih del danes predstavlja slikovit sprehod skozi različne časovne faze. Najstarejša **poslikava** v notranjosti je ohranjena v **zvonici**. Na slavoloku nosi upodobljene mučenice in se predvidoma datira sočasno z arhitekturo (20.–30. leta 13. stol., sredina 13. stol.). Freske v **južni stranski ladji** so iz let 1380–1390 in predstavljajo sv. Jurija, podobo kralja (verjetno sv. Ožbalt) in Marijino

smrt. Na oboku so simboli evangelistov ter angeli z raznimi predmeti v rokah, s katerimi ponazarjajo mašno daritev. To so kadilnica, sveča, zvonček itd. Ikonografska poslikava še ni zadovoljivo opredeljena, pripisuje pa se delavnici, ki je delala v Brdinjah nad Kotljami in na Koritnem. Raziskave so pokazale, da sta bila na delu dva slikarja, ki sta poslikala, eden zaključek prezbiterija, drugi obok. Slogovno gre za italijanske poteze na tradicionalni podlagi 14. stoletja.

Freske na oboku **glavne ladje** so poznogotske, a slogovno še ne dokončno opredeljene. Motiv je rastlinska ornamentika, na enem obočnem polju pa so angeli z inštrumenti.

Poslikava **severne stranske ladje** je iz časa 2. pol 16. stoletja. Predstavlja apostole med oblaki kot prebivalce nebes ter podobe angelov z inštrumenti med bogato ornamentiko. Vitičevje je zaključeno s sadeži in z rožami, med katerimi prepoznamo Luthrovo vrtnico. Gre za slikarijo na suh omet (secco tehnika), kjer se jasno odraža protestantska motivika. Apostoli so delani po predlogah bakrorezov Martina Schöngauerja, angeli pa po lesorezih Lucasa Chranacha st.

Baročni kapeli je v iluzionistični maniri poslikal Johann Chrisostomus Vogl (rojen 1679 na Bavarskem, umrl 1748 v Gradcu). Šolal se je na gimnaziji v Rušah, kjer je tudi poslikal Marijino cerkev. Njegovo najpomembnejše delo je poslikava Welsche Kirche v Gradcu.

Naročnik poslikave južne baročne kapele sv. Frančiška Ksaverija (1728) je bil župnik Janez Jurij Rainer, prav tako dijak ruške gimnazije. (Frančišek je bil za svetnika proglašen 1622. Tudi pri nas je bil motiv zelo popularen, zlasti po »čudodelni« svetnikovi podobi iz Radmirja, avtorja Janeza Mihaela Rainbalta iz leta 1715.) Upodobljeni prizori iz svetnikovega življenja: Frančišek Ksaverij moli pred Marijinim oltarjem, celi gnojne rane, med množico oživlja mrtvega, s križem odganja nasprotnike. Na glavnem

Sveti kralj (verjetno sv. Ožbalt) – detajl poslikave iz oltarnega sklepa južne stranske ladje (1380–1390). Kralj kaže italijanske poteze na tradicionalni podlagi 14. stoletja (t. i. »mešani slog«). (foto Boris Vrabec)

Podobe angelov z inštrumenti med prevladujočo rastlinsko dekoracijo na obočni poslikavi severne stranske ladje (2. pol. 16. stol.). Elegantno vitičevje je zaključeno s sadeži in rožami, med katerimi je tudi posebej premišljeno oblikovana vrtnica, v kateri bi lahko prepoznali Luthrovo heraldično znamenje. Na poslikavi se jasno odraža protestantska motivika. (foto Urša Kerbavec)

Prezbiterijalni zaključek južne stranske ladje. Izjemno dekorativna poslikava z bordurami tipičnih oblik za svoj čas je datirana med 1380 in 1390. (foto Urša Kerbavec)

prizoru sv. Frančiška pri črnem kralju v kartuši najdemo kronogram in avtoportret.

Naročnik severne baročne križeve kapele (1737) je bil župnik Adam Ignac Marinc, tudi dijak ruške gimnazije. Prvotno je bila posvečena Jezusovemu in Marijinemu srcu. Na vrhu je upodobljena sv. Trojica in srce Jezusovo, obdano s trnjem. Sledijo prizori iz Marijinega in Jezusovega življenja: rojstvo, obrezovanje, Marija pri branju z Jožefom, Ano in Joahimom ter

Pogled v iluzionistično kupolo severne Križeve kapele (Vogl, 1737) (foto Boris Vrabec)

Poveličanje sv. Frančiška iz južne kapele Frančiška Ksaverija (Vogl, 1728) (foto Boris Vrabec)

Elizabeto in Zaharijem, Golgota. Prizore dopolnjujejo v medaljonih monohromno upodobljeni simboli.

Slikarija na stenah v glavni ladji je novejša.

Cerkev hrani bogato **opremo**: *Glavni oltar* je delo Gašperja Ignaca Mauherja iz Krškega (60. leta 18. stol.). Avtor kipa sv. Martina je Anton Ivšek in je datiran v leto 1817; mizarska dela pri oltarju so izpod rok Jakoba Esiga iz Laškega, poslikava oltarja (tudi zlatenje) je delo Jurija Petrošnika iz Celja, slika Brezmadežne pa je delo Jožefa Clausa.

Avtor *stranskih oltarjev sv. Jožefa in sv. Erazma* je Gregor Božič, kipar v Laškem (rojen okoli 1675, umrl v Laškem 13. 3. 1724). Njegova druga dela: glavni oltar v ž. c. v Loki pri Zidanem Mostu; Svetina – prižnica, sv. Trojica; Slake pri Podčetrtku, c. Marije na Pesku – veliki oltar itd. Avtor *Ksaverijevega oltar*ja je Mihael Pogačnik, kipar iz Konjic (omenja se med letoma 1709 in 1735). Njegova druga dela: pr. kipi v Kalvariji v Celju, Olimje – trije stranski oltarji, Zreče, Žiče …

Oltar rožnega venca (1666) v severni stranski ladji ima na predeli napis, ki posebej izpostavlja priprošnjo, naj odvrača kugo, ter tudi upodobitev sv. Boštjana in sv. Roka (kužna patrona) kaže, da bi bil oltar lahko postavljen v spomin na kugo 1646–1647. Slike so delo novomeškega slikarja Hansa Georga Geigerja von Geirgelfelda, imenovanega tudi Mojster HGG (sv. Trojica, sv. Štefan in sv. Lovrenc). Po času nastanka sodijo v njegovo zrelo dobo oz. čas, ko je delal na Hrvaškem (1659–1681), ter postavljajo zanimive geografsko politične vzporednice z družino Moscon, ki je bila do 1665 lastnik gradu Laško. V 18. stol. je oltar, Marijo z redovnikoma in vaze dodelal Gregor Božič.

Zlati oltar rožnega venca s slikami mojstra HGG (1666) v severni stranski ladji (foto Boris Vrabec)

Baročni šopek (detajl) v kapeli Frančiška Ksaverija (Vogl, 1728). (foto Boris Vrabec)

Domnevno predromanski kropilnik (foto Boris Vrabec)

Poznorenesančni nagrobnik družine Stich na zunanjščini (foto Boris Vrabec)

V notranjosti cerkve je več renesančnih nagrobnikov: nagrobnik župnika Sigismunda Grabschopfa (o. l. 1550), ki se nahaja za glavnim oltarjem, epitaf župnika Polidorja Montagnane (o. l. 1576–79) ter epitaf družine Stich (1578). Zanimiv kos je tudi glava – kropilnik, ki mu nekateri pripisujejo že predromanski izvor.

Cerkev sv. Martina je torej produkt skoraj 850-letne gradbene zgodovine in hrani mnogo umetnin.

Župnišče – Laško

Župnišče v Laškem nedvomno sodi med najpomembnejše tovrstne spomenike na našem območju. Kot del cerkvenega kompleksa, kateremu pripadata še cerkev sv. Martina in kaplanija, leži na področju, ki se strmo

Pogled na notranje dvorišče župnišča Laško, objekt, katerega stavbni razvoj nas vodi vse do romanike in tako velja za eno redkih profanih stavb iz tega obdobja na našem območju. (foto Boris Vrabec)

Župnišče in ž. c. sv. Martina z desnega brega Savinje dajeta pomembno vlogo v laški veduti. (foto Boris Vrabec)

spušča proti reki Savinji. Do sedaj izvedene raziskave potrjujejo, da sega njegov stavbni razvoj vse do romanske faze in je tako eden redkih profanih objektov iz obdobja romanike pri nas. Po Gajšniku naj bi bila ta stavba templarska komenda s kapelo v severozahodnem pritličju, vendar za to zaenkrat ni nobenih dokazov.

Gre za masivno stavbo z nepravilno pravokotno tlorisno zasnovo in štirimi nadstropnimi trakti, ki oklepajo notranje dvorišče. Posebej markantno deluje z zahodne strani, kjer pročelje poudarja polkrožni stolp. Skupaj s cerkvijo sv. Martina tako pri pogledu z desnega brega Savinje igra pomembno vlogo v laški veduti.

Župnišče se v virih prvič omenja šele leta 1570, vendar je jedro stavbe, današnji vzhodni trakt, zgrajeno sočasno s cerkvijo že v 13. stoletju. V srednjem veku je župnišče že imelo štiritraktno zasnovo, kasnejše adaptacije v 17., 18. in 19. stoletju pa so njegovo podobo dopolnile in zaokrožile.

Župnišče vsebuje številne in raznolike umetnostnozgodovinske dragocene arhitekturne sestavine in elemente. Nekaj jih je bilo odkritih in prezentiranih med prenovitvenimi posegi in na novo osvetljujejo pestro gradbeno zgodovino stavbe, veliko pa jih na primerno prezentacijo še čaka.

Poznorenesančni nagrobnik J. B. Valvasorja (ok. 1581) je vzidan na zunanjščini kaplanijske hiše v Laškem (trenutno v restavriranju), nekoč pa je bil v špitalski cerkvi, ki so jo 1833 podrli. Valvasor, ki je bil ustanovitelj in podpornik »Novega špitala«, in njegova žena sta upodobljena po modi, značilni za konec 16. stol., in klečita v molitvi, obrnjena drug proti drugemu. Ploščo dopolnjujeta rodbinska grba in zgornje polje s Kristusovim vstajenjem. Napis na nagrobniku in ikonografski motivi vsebinsko jasno kažejo reformacijsko protestantsko miselnost. (foto Tine Benedik)

Med letoma 1530 in 1535 je v Laškem služboval kot vikar Primož Trubar. V tem času je prebival v stolpnem delu župnišča.

Stavba, ki se nahaja ob cerkvi in župnišču, je obdržala ime kaplanija, čeprav danes nima več te funkcije. Prvič je bila izpričana leta 1578, vendar je v današnji obliki močno predelana. Na zunanji fasadi sta vzidana renesančni epitaf Janeza Baptista Valvasorja iz leta 1581 in antični relief (oba trenutno v restavriranju). V prostorih kaplanije je leta 1865 nastal prvi prevod Hamleta v slovenščino, katerega avtor je kaplan Dragotin Šauperl.

Grad Tabor – Laško

Grad leži ob vznožju Huma in je verjetno nastal že v prvi polovici 12. stoletja. Domnevno je bil sedež uradov zemljiške gospoščine in deželskega sodišča. Izrecno se grad omenja šele leta 1265 kot castrum Tyver. V času nastanka gradu je bilo Laško posest deželnih knezov Speinheimov, nato je prešlo v last vojvode Otokarja Traungavskega. Za Traugavci so posest podedovali avstrijski vojvode Babenberžani, po njihovem izumrtju pa je prešlo v posest Habsburžanov, ki so ga dali v zakup celjskim knezom. Ti naj bi grad uporabljali le še kot lovski dvorec, urade pa so preselili v trško stavbo v dolini nasproti cerkve. V celjskih rokah je bil do leta 1456, nato pa je prešel v upravljanje raznim zakupnikom.

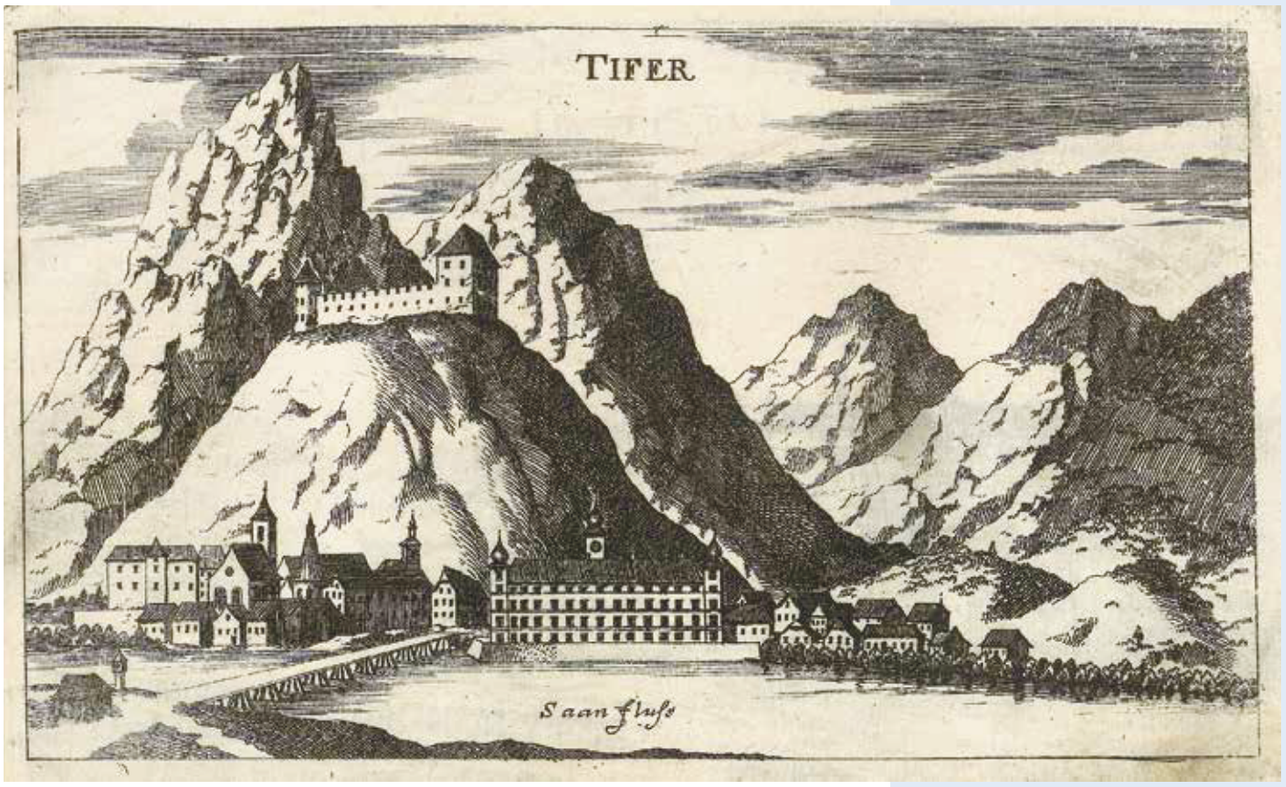

Vischerjeva upodobitev Gradu Tabor Laško iz leta 1681 (Osrednja knjižnica Celje)

Grad je prvotno obsegal samo dvonadstropni stanovanjski stolp z obzidanim dvoriščem, kjer je bila tudi cisterna. Leta 1532 so ga zaradi turških vpadov okrepili še z okroglim obrambnim stolpičem na severu. Takrat je tudi dobil svoje novo ime Tabor, saj je bil pribežališče okoliškemu prebivalstvu. Ko je izgubil še zadnji obrambni pomen, je grad počasi začel propadati vse do stanja razvaline.

Leta 1952 so grad delno restavrirali, 1985 pa se je porušil stolp, ki je bil še istega leta ponovno pozidan. Med letoma 1983 in 1985 je bil grad namreč prenovljen v gostinski objekt. Dokončno podobo mu je leta 1988 dala Pivovarna Laško, ki je z upoštevanjem izhodišč ZVKDS obnovo v celoti financirala. Grad je bil povsem obnovljen, tako da je v romanskem

Grad Tabor Laško je današnjo podobo pod pokroviteljstvom Pivovarne Laško dobil leta 1988. Arhitekt Andrej Kemr in oblikovalca Tomaž Kržišnik in Miljenko Licul so za obnovo gradu prejeli Plečnikovo nagrado. (foto Boris Vrabec)

stanovanjskem obrambnem stolpu restavracija visoke kategorije, v renesančnem okroglem stolpu pa se nahaja poročna dvorana. Grajsko dvorišče je urejeno v gostinski vrt. Preurejena zasnova gradu je delo arhitekta Andreja Kemra in oblikovalcev Miljenka Licula ter Tomaža Kržišnika. Na gradu je trenutno odlična restavracija Pavus, ob parkirišču gradu pa je izhodišče športno-rekreativne pohodne poti na Hum.

Weichselbergov dvorec – Laško

V starem trškem jedru je v začetku 16. stol. graščino zgradil plemič in sodnik Žiga Weichselberg iz Višnje Gore, oskrbnik laške gospoščine in njen kasnejši zastavni lastnik. Stavba je verjetno naslednica dvora, ki so ga v Laškem imeli celjski grofje. Zdi se, da je Žiga staro stavbo povsem podrl in na njenem mestu pozidal novo (kot pričajo v kleteh ohranjeni poznogotski portali). Poznejši lastniki so bili gospodje Mosconi in Ranzenbergi, sredi 18. stoletja pa je dvorec prešel v meščanske roke. Pred drugo svetovno vojno je bil lastnik industrialec Hermann, po vojni je bil v nacionaliziranem dvorcu zdravstveni dom, danes pa je v njem knjižnica.

Gre za enonadstropno stavbo pravokotnega tlorisa z monumentalno štirikapno piramidasto streho. Stavba je baročnega značaja, s pomembnejšimi klasicističnimi elementi (dekor v ometu). K stavbi so na vzhodni strani šele v poznobaročni ali celo klasicistični dobi prizidali arkadne hodnike. Fasado tako na dvoriščni strani v pritličju tvori pet arkadnih lokov s stebri kvadratnega prereza. Arkade se s stebri v ožji razliki ponovijo v nadstropju. V pritličju sta dva baročna polkrožno zaključena portala s sklepnim kamnom, ki se v osi ponovita tudi v nadstropju. Notranje prostore v osnovi sestavlja dolga banjasto obokana veža, ki prehaja v prečno postavljeno dvorano. Ostale prostore so v dobršni meri prezidale notranje adaptacije.

Weichselbergov dvorec (začetek 16. stol.), kjer se danes nahajajo prostori Knjižnice Laško. (foto Boris Vrabec)

Leta 1808 so k dvorcu prizidali gospodarsko poslopje, ki je tudi arkadirano in se danes v njem nahaja Muzej Laško. Leta 1880 je bil dvorec popolnoma restavriran, nato je prezidave doživel na zač. 19. stol. in nazadnje leta 1954. V svoji zgodovini je torej služil različnim namenom in je v času obstoja doživel več prezidav ter adaptacij in prilagoditev tako namenu kot spreminjajočemu se arhitekturnemu okusu.

Spodnji grad – Dvorec Lilijev – Laško

Graščina, kjer so danes prostori Občine Laško in Upravne enote Laško, je zaradi svojih, v krajevnem merilu izjemnih kvalitet in dimenzij, najmogočnejša stavba v Laškem. Leta 1675 jo je v renesančnem slogu na takratnem obrobju srednjeveškega jedra dal pozidati tedanji lastnik laške gospoščine Janez Vajkard Vetter von Lilie. V literaturi se predvideva, da bi avtorstvo palače lahko pripisali enemu izmed članov ugledne celjske

Dvorec Lilijev je mogočna stavba, ki s svojimi dimenzijami obvladuje dobršen del starega trškega jedra. Danes se tu nahajajo prostori občine in Upravne enote Laško, ki zaradi poslovnih in uradnih namenov predstavljajo najbolj frekventen del mesta. (foto Boris Vrabec)

Občinsko (graščinsko) dvorišče je v zahodnem traktu opremljeno z arkadami, ki sledijo v pritličju na pravokotnih kamnitih stebrih s kapiteli, v nadstropju pa na manjših okroglih stebričkih. Dvorišče je bilo leta 2012 dokončno prenovljeno in je danes kraj prireditev na prostem. (foto Boris Vrabec)

delavnice Allio kakor pri cerkvi sv. Mihaela. Konec 17. stol. je graščina s poroko začasno prešla v lastništvo Wildensteinov, 1828 pa zopet nazaj v last grofov Lilie.

Dvorec je pozidan v obliki črke L in tvori skupaj s pomožnima enako pozidanima poslopjema sklenjeno pravokotno delno arkadno zaključeno notranje dvorišče. Ima pritličje, nadstropje in podstrešno poletažo. V nižjem zahodnem traktu je podkleten. Obe zunanji fasadi sta členjeni s pilastri in venčnimi zidci. Okna imajo pravokotne okvirje z vogali. Glavni vhod na dvorišče je v severnem traktu, ob cesti, in ga zaznamuje kamnit polkrožno sklenjen in bogato členjen portal. Na njem je letnica 1675. Nad portalom je velika grbovna plošča grofov Vetter von Lilie. V zahodnem traktu je manjši pravokotni pomožni vhod v stavbo.

Glavni vhod na občinsko dvorišče, ki vodi v prostore današnje lokalne uprave, zaznamuje polkrožni kamnit bogato členjen portal z grbovno ploščo Lilijev. (foto Boris Vrabec)

Stavba, ki s svojimi dimenzijami obvladuje upoštevanja vreden del starega trškega jedra, je do danes skoraj nespremenjena. Leta 1845 so odstranili le vogalna pristrešna stolpiča na zahodni fasadi in znižali streho na večjem stolpiču sredi vzhodnega dvoriščnega trakta. Med letoma 1988 in 1990 so bila obnovljena vsa pročelja graščine in prenovljeno je bilo notranje dvorišče.

V stavbi so bili gospoščinski uradi in sodišče, med obema vojnama državni uradi, danes pa so v graščini prostori občinske uprave in upravne enote.

Listine omenjajo, da so sedež gospoščine že zgodaj prenesli z zgornjega gradu (Grad Tabor Laško) v trško stavbo (1338 omenjeno kot new vest Tyuer), ki se je nahajala ob robu takratne naselbine, blizu župnijske cerkve. Nahajala naj bi se na mestu, kjer danes stoji Weichsbergerjev dvorec (današnja knjižnica). Spodnji grad naj bi sredi 15. stol. požgali Celjani in danes o njem ni več sledu.

Stavba Savinja – Laško

Na prostoru današnje stavbe Savinja, kjer se nahaja TIC Laško in glasbena šola, sta nekoč stala dva špitala ter cerkev sv. Elizabete. Prvi špital je l. 1420 ustanovil Hans Meusenreiter, kancler celjskega grofa Friderika II., južno od njega je bila pozidana cerkev. 1560 je dal Janez Krstnik Valvasor poleg starega postaviti še nov špital. Leta 1824 sta špitala izgubila prvotno funkcijo. V starega se je naselila šola, v novem pa je Franz Geyer uredil prostore prve laške pivovarne. Stavba je danes popolnoma predelana in igra veliko vlogo v mestni kompoziciji. Na njeno zgodovino opozarjajo gotski kamnoseški elementi.

V prostorih starega špitala (neke vrste doma za ostarele takratnega časa) se je začela zgodba laškega pivovarstva. Franz Geyer je leta 1852 prostore preuredil in tukaj začel variti pivo. V stavbi, ki je danes popolnoma predelana, se danes nahaja TIC, poleg nje pa je glasbena šola.
(foto Boris Vrabec)

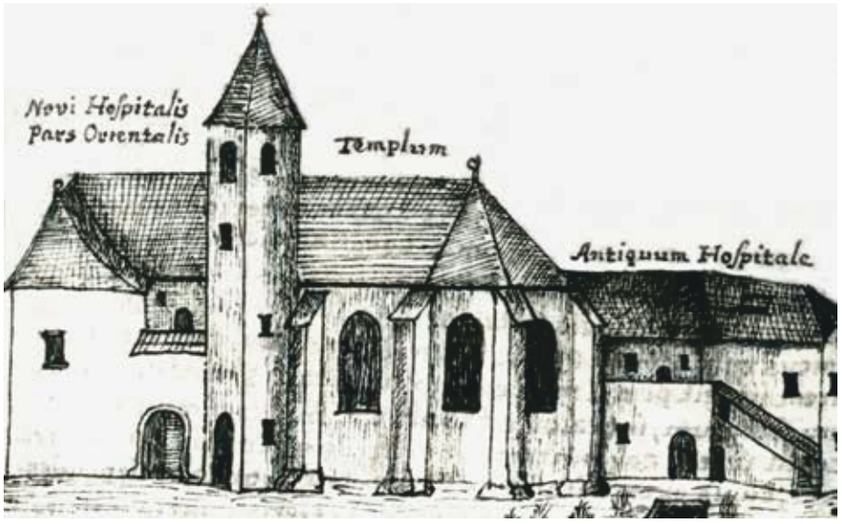

Podoba obeh špitalov in cerkve sv. Elizabete iz 18. stoletja (Osrednja knjižnica Celje)

Stebrna znamenja in ostali spomeniki v mestu Laško

Med stebrnimi znamenji, ki se nahajajo v Občini Laško, je posebne omembe potrebno kvalitetno renesančno kamnito znamenje, ki je bilo postavljeno ob romarski poti iz Laškega proti Šmihelu. Svetilno znamenje, ki je nekdaj svetilo romarjem, se ponaša z bogato reliefno okrašenim trupom z značilnimi renesančnimi rozetami, operutničenimi angelskimi glavami, akantovimi listi in drugimi elementi. Znamenje se zaključi s kapelico s segmentno zaključenimi polji in kamnito strešico s čebulico. Peščeno znamenje je približno iz leta 1640 in je zelo kvalitetno ter pomembno delo naše renesanse in zato nujno potrebno prenove in primerne prezentacije. (foto Boris Vrabec)

Na križišču gozdnih poti med Šmihelom in Kuretnim se nahaja znamenje iz konca 16. stol. Sestavlja ga štirioglat steber z gotskim venčnim zidcem, odprtino z reliefom Kristusa na križu in piramidasto strešico. Poleg stebra je kamen z duplino, ki je služila kot pušica za denar. (foto Boris Vrabec)

Kamnito stebrno znamenje stoji pod veliko lipo na desni strani ceste, ki vodi proti Zgornji Rečici. Je pravokotne oblike z monolitno streho. Pod strešico so reliefno izdelani prizori Kristusovega križanja in Kristusov ter Marijin monogram. Znamenje je bilo postavljeno okoli leta 1600, 1988 je bilo obnovljeno. (foto Boris Vrabec)

Hiša na Orožnovem trgu ima vzidan antični relief Meduzine glave in nad portalom srednjeveško konzolo. Nad konzolo je napis na plošči, ki nam pove, da gre za rojstno hišo Franca Orožna, geografa, zgodovinarja in prvega predsednika Slovenskega planinskega društva. (foto Boris Vrabec)

Barokizirani rimski lev v niši na južni zunanjščini cerkve sv. Martina (foto Boris Vrabec)

Vremenska hišica (30. leta 20. stoletja), ki stoji v parku pri trgovini Spar in pokriva meteorološke inštrumente na kamnitem podstavku pod polkrožno pločevinasto streho, je delo arhitekta Jožeta Plečnika. (foto Boris Vrabec)

Spomenik NOB, ki se nahaja pred Kulturnim centrom Laško, je leta 1951 nastal v soavtorstvu Jožeta Plečnika in Marjetice Pirkmajer. Sestavlja ga trodelno zasnovan podstavek z napisom in vazo ter trikotnim nastavkom. Za njim se dviga steber z imeni žrtev, na njem pa je kamnit kvader z zvezdo na vrhu. (foto Boris Vrabec)

Na Aškerčevem trgu, blizu cerkve sv. Martina stoji figuralno stebrno znamenje z leta 1994 rekonstruiranim baročnim kipom Immaculate (1735). Znamenje se je nekoč nahajalo ob vznožju griča pri spodnji kapeli cerkve v Marija Gradcu. Na sedanje mesto ga je dal leta 1779 prestaviti tedanji trški sodnik in bavarski mojster Jakob Herman. (foto Boris Vrabec)

Leta 1989 je bila ob takrat novem mostu čez Savinjo ponovno pozidana kapelica, v kateri stoji lesen baročni kip Janeza Nepomuka. (foto Boris Vrabec)

Cerkev sv. Katarine – Kuretno

Cerkev sv. Katarine v vasici Kuretno je bila zgrajena leta 1498. (foto Boris Vrabec)

Cerkev sv. Mihaela – Šmihel nad Laškim

Mogočno romarsko cerkev je na svojem zemljišču začel zidati Jurij Jarh (1637), nadaljeval brat Jakob in laški tržan Mihael Penič s pomočjo vernikov (latinski napis na plošči notranje severne stene cerkve). Nastala naj bi, kot je bilo izpričano v primerih vzporednih cerkva, zaradi dokazovanja pravovernosti oz. kot je napisano na tabli »zaradi posebnih razlogov«.

Izredno visoko cerkev sestavljajo pravokotna štiripolna ladja, vhodna lopa, enako širok in visok pravokoten prezbiterij in dva štirinadstropna prizmatična zvonika na vzhodnem koncu ladje. Zgrajena je bila torej med letoma 1637 in 1641 in razodeva arhitekturne značilnosti renesanse.

Preprosto fasado poživlja križno obokana zidana vhodna lopa na dveh toskanskih stebrih, nad njo je večje okroglo okno, v timpanonu pa še tri okrogle line. Zanimiva in posebne omembe vredna so sočasna polkrožno zaključena vhodna vrata glavnega portala z dragocenimi lesenimi rezljanimi vratnicami, ki upodabljajo fruktone, angelske glavice in listni maski. Okna v ladji so sicer še šilasto zaključena, vendar pravokotni prezbiterij in položaj zvonikov kažeta na severnoitalijanskega mojstra. Domnevno naj bi to bil eden izmed članov v Celju delujoče družine Allio.

Cerkev ima štiripolno, banjasto obokano ladjo, kjer so pole deljene s pilastri in oprogami po oboku. Oprema je večidel sočasna z gradnjo cerkve. V notranjosti se nahajajo trije oltarji zlatega tipa: impozantni veliki osrednji

Mogočna romarska cerkev sv. Mihaela je bila zgrajena med letoma 1637 in 1641 in kaže arhitekturne značilnosti renesanse.
(foto Boris Vrabec)

Vhodna vrata v cerkev sv. Mihaela z dragocenimi rezljanimi vratnicami so nastala sočasno s cerkvijo.
(foto Urša Kerbavec)

oltar sv. Mihaela iz leta 1642 (s poznejšimi dopolnitvami) in stranska oltarja Matere božje in sv. Jurija iz leta 1641. Ob ladjinih stenah cerkve sta še dva z bogatim akantovjem obložena oltarja sv. Jošta iz 1. četrtine 18. stol. in sv. Egidija iz ok. 1700. Slednji izvira iz opuščene cerkve blizu Zidanega Mosta in je delno opremljen s starejšimi plastikami.

Ob poti k cerkvi je dal Janez Cobelli, prelat laške župnije, med letoma 1642 in 48 postaviti 7 kapel križevega pota, od katerih so danes ohranjene štiri.

Prijetna kulturno-rekreativna popestritev dejavnosti v Laškem je t. i. **Pot treh cerkva**, ki povezuje cerkve sv. Mihaela na Šmihelu (440 m), sv. Katarine v Kuretnem (411 m) in sv. Krištofa (326 m). Pot je dolga 6,1 km in je označena kot srednje zahtevna. Pohod po poti treh cerkva v organizaciji STIK poteka vsako tretjo soboto v mesecu septembru.

Cerkev sv. Krištofa – Strmca

Sedanja cerkev je bila zgrajena v letih 1738 in 1739, obokana pa leta 1739 s triosminskim zaključkom, prizmatičnim zvonikom in zakristijo, prizidano v 19. stol.

Posebno znamenitost predstavlja del notranje opreme, saj cerkev poleg preproste oltarne opreme iz 18. stol. hrani ene najstarejših orgel na Slovenskem. Omaraste orgle so bile izdelane sredi 17. stol. in imajo poslikana krila z ovalnima oljnima slikama odlične kvalitete. Zaprta predstavljajo

Ene najstarejših orgel na Slovenskem iz sredine 17. stoletja se nahajajo v cerkvi sv. Krištofa. (foto Andrej Medved)

Cerkev sv. Krištofa (1738–39)
(foto Boris Vrabec)

Marijino oznanjenje, odprta pa kralja Davida s harfo in sv. Cecilijo z orglami. Gre za lep primer severnjaško vplivanega zgodnjega baročnega slikarstva iz srede 17. stoletja. Orgle so bile prvotno izdelane za ž. c. sv. Martina v Laškem, nato so bile do leta 1855 prestavljene v cerkev sv. Mihaela, nazadnje pa so svoje mesto dobile pri sv. Krištofu, kjer so v odličnem stanju še danes. V notranjosti inštrumenta najdemo celo podpis dveh organistov z letnicama, kjer se starejša ponaša z letom 1682. Orgle so bile upodobljene na slovenskem bankovcu za 200 tolarjev.

Na mestu, kjer danes stoji cerkev sv. Krištofa, je stala njena prednica že v poznem srednjem veku, a je sčasoma popolnoma propadla. Laška legenda pravi, da se je vse, kar so cerkvi podnevi zgradili, porušilo čez noč, saj naj bi graditelji pri gradnji zgrešili hudo pregreho. Laški tržani so ob zaključku gradnje sedanje cerkve z olajšanjem pričakali jutro, saj so se ves čas bali, da je to mesto zakleto in da se bo cerkev zopet porušila.

Cerkev Matere božje s kapelicami – Marija Gradec

Cerkev že zaradi posrečene lege na gričku nad sotočjem Savinje in Lahomnice, okoli katerega so ob vznožju razporejene štiri kapele, zasluži posebno pozornost kot mikavno dopolnilo okolice Laškega.

Cerkev Matere božje s kapelicami (1505–1526) stoji v Marija Gradcu na majhni vzpetini nad sotočjem Lahomnice in Savinje. (foto Boris Vrabec)

Zgrajena je bila med letoma 1505 in 1526 na pobudo laškega tržana in cehovskega mojstra Matije Sticha, pri čemer je nedvomno šlo za kolektivno naročilo laškega meščanstva. Arhitekturno predstavlja primer redkega spomenika poznogotske, v celoti rebraste obokane stavbe. Gre za enoladijsko cerkev kapelnega tipa (rahla cezura med prezbiterijem in ladjo), s petosminskim zaključkom, zvonikom in zakristijo. V notranjščini je poleg gotskih arhitekturnih elementov pozornosti vredna oprema iz 17. in 18. stoletja.

Najpomembnejši element cerkve je ciklus fresk v notranjščini, ki je nastal leta 1526, dve desetletji po nastanku sedanje stavbe. V slovenskem prostoru so te freske izjemnega pomena, saj predstavljajo redek spomenik tovrstne umetnosti iz obdobja, ko se je poleg gotskega pri nas pričel uveljavljati tudi renesančni slog. Poslikava se zaradi baročnih prezidav in regotizacije ni ohranila sklenjeno, vendar še vedno predstavlja eno redkih celot v našem stenskem slikarstvu na pragu renesanse. Največje kompozicije na severni steni so motivi *Marijine smrti, kronanja in vnebovzetja*, ki v slovenskem gradivu veljajo za ikonografsko najbolj razvit primer te upodobitve, sledi *Evharistični Kristus* in ostanki *Marije Zavetnice s plaščem*. Na južni steni prevladujejo kompozicije *Pohoda in poklona Sv. treh kraljev, Križanje in Snemanje s križa*, kjer imajo prizori odlično pripovedno

Notranjost p. c. Matere božje v Marija Gradcu s pogledom na glavni oltar in obok (1526) (foto Boris Vrabec)

Marija Gradec, p. c. Matere božje, prizori na freski južne stene ladje imajo odlično pripovedno širino in razgibanost in prikazujejo *Pohod in poklon Sv. treh kraljev, Križanje in Snemanje s križa* (1526). (foto Boris Vrabec)

širino in razgibanost. V oltarnem delu so v okenskih ostenjih naslikani *Kristusovi predniki*. Posebno omembo izmed številnih odličnih motivov zaslužijo enkratne poslikave sten okoli oken prezbiterija v grisaille tehniki. Poleg osnovnih motivov vaz, akantovja in bisernih nizov predstavljajo izjemno zanimive figuralne motive (med drugim *Adam in Eva*, *peščena ura, Luxuria*), ki naj bi bili v opomin ničevosti in minljivosti sveta (»vanitas mundi«).

Obok je v celoti pokrit z naslikanim gotskim krogovičjem, ki iluzionistično pokriva rebra, arhitekturna poslikava pa se nadaljuje tudi na podločja. Osrednja polja oboka prikazujejo Kristusa sodnika in Ano Samotretjo, okrog pa so v obočnih poljih simboli evangelistov in angeli s predmeti Kristusovega trpljenja ter glasbenimi inštrumenti in svete device.

Slogovno so freske pomemben spomenik, saj kažejo vplive augsburške renesanse ter avstrijskega in južnonemškega slikarstva prvih desetletij 16. stol. Celotna notranjščina cerkve v Marija Gradcu je tako z vsemi vsebinskimi in dekorativnimi vsebinami izjemen dosežek v stenskem slikarstvu zgodnjega 16. stoletja na Slovenskem.

Marija Gradec, p. c. Matere božje, detajl freske v grisaille tehniki med oknoma, ki predstavlja motiv ničevosti in minljivosti sveta. *Lukrecija, detomorilka* (1526). (foto Boris Vrabec)

Marija Gradec, p. c. Matere božje, detajl freske Jesejeve korenike (Kristusovih prednikov) v okenskih ostenjih, kjer je v Eliahimovi podobi skrit avtoportret slikarja v povsem sodobno modni noši tistega časa (1526). (foto Boris Vrabec)

V baročni dobi je šla iz trga v Marija Gradec v postnem času procesija, ki je skozi pasijonsko igro prikazovala križanje. To je bil prvi primer slovenske gledališke igre v Laškem. Procesije so odpravile jožefinske reforme, vendar so pasijonski motivi ostali prisotni pri kapelicah ob vznožju in v cerkvi sami (stranski oltar).

Pred spodnjo izmed štirih kapel ob gričku je nekoč stalo kamnito votivno znamenje z Marijinim kipom, ki sedaj stoji na Aškerčevem trgu.

Cerkev blaženega Antona Martina Slomška – Zgornja Rečica

Cerkev stoji na vzpetini sredi zaselka Zgornja Rečica in predstavlja glavni poudarek celotnega območja rečiške doline. Prvi zavetnik rečiške cerkve je bil Anton Puščavnik, po razglasitvi A. M. Slomška za blaženega pa je bila leta 2000 cerkev posvečena temu svetniku. Zgrajena je bila leta 1939 po načrtu Janeza Valentinčiča, arhitekta Plečnikove šole. Prvi zavetnik rečiške cerkve je bil Anton Puščavnik, po razglasitvi A. M. Slomška za blaženega pa je bila leta 2000 cerkev posvečena temu svetniku.

Cerkev blaženega Antona Martina Slomška v Zgornji Rečici (1939) (foto Boris Vrabec)

Notranjost c. blaženega Antona Martina Slomška z glavnim oltarjem, kjer stoji kip Dragice Čadež Lapajne. (foto Boris Vrabec)

Avtor je eden najbolj vidnih nadaljevalcev Plečnikovega izročila na področju moderne slovenske sakralne arhitekture, kar se izraža tudi pri tej cerkveni stavbi.

V zasnovi se je vrnil k starokrščanski baziliki, jo sodobno interpretiral in modificiral.

Cerkev ima pravokotno ladjo z dozidano apsido na vzhodu, ki je nižja in polkrožno zaključena ter zvonikom ob južni steni. Zvonik vizualno razgibajo balkoni na poudarjenih konzolah z balustradnimi ograjicami ter nadstreški v obliki polkrogel. Celotni zunanjščini daje zanimiv videz pestra kombinacija različnih vrst kamna, opeke in betonskih elementov. Nad vhodom v cerkev, pokritim s strešico, je veliko rozetno okno. Cerkev je nastajala vzporedno s Plečnikovima cerkvama na Rakeku in na Barju. Podobno kot tista na Rakeku ima nad vhodom veliko okroglo betonsko okno, fasado pa poživlja rdeča opeka po vzoru cerkve na Barju.

Notranjost je asimetrična, z enostavnimi fino izdelanimi detajli. Ob severni steni se odpira galerija, na zahodni steni pa pevski kor. Stebrički na konzolah nosijo vmesno lego in s tem dajejo vtis bazilike. Ograja pevskega kora in galerije je zidana, krasijo jo leseni balustradni stebriči.

Po načrtu arhitekta Valentinčiča je bil delno realiziran glavni oltar cerkve (l. 2002 oltar dokončala hči, arhitekta Špela Valentinčič Jurkovič), kropilnik ob vhodu in verjetno tudi cerkvene klopi.

Ob posvetitvi cerkve blaženemu A. Martinu Slomšku, v letu 2000, je bil izdelan tudi lesen kip, ki ga je izdelala akad. kiparka Dragica Čadež Lapajne.

Dejstvo je, da je načrt za cerkev izrisal arhitekt Valentinčič, vendar je mojster Plečnik, ki je bil prvotno naprošen za zasnovo tukajšnje cerkve, kakor mu je bilo v navadi, vseskozi budno nadzoroval delo svojega učenca in asistenta. Domačini naj bi Plečnika na gradbišču videli kar trikrat. Cerkev je namreč nastala na pobudo domačina Nikolaja Šergana, ki se je živ vrnil iz ruskega ujetništva, kjer se je zaobljubil, da bo ob vrnitvi postavil cerkev v domačem kraju. Z ženo Heleno sta mojstra Plečnika zaprosila za izris načrta manjše votivne kapele, ta pa se je odločil za načrt cerkve. Zaradi preobilice dela je načrtovanje prepustil asistentu Valentinčiču, vendar je njegovo delo imel vseskozi pod budnim očesom.

Cerkev sv. Mavricija – nekdanji kartuzijanski samostan Jurklošter

Kartuzijo Jurklošter je kot drugo od štirih kartuzij na ozemlju današnje Slovenije okoli leta 1170 ustanovil krški škof Henrik I. Že leta 1199 je bila opuščena in ponovno ustanovljena leta 1209, ko jo je na prošnjo tedanjega žičkega priorja Nikolaja obnovil deželni knez in vojvoda Leopold VI. Babenberški. Leopold je od krškega škofa odkupil posest in dodal še nekaj svojih ter sam plačal za izgradnjo samostanske cerkve. Cerkev je bila pozidana do leta 1227 in istega leta jo je sv. Mavriciju posvetil bamberški škof Ekbert iz rodbine Andechs-Meranijskih. Patrocinij prve cerkve je bil Janez Krstnik, sedanji patron Mavricij, ki se pogosto povezuje z Andeškimi, je bil za red kartuzijanov neobičajna izbira in priča o tesni prepletenosti tedanje posvetne in cerkvene elite. Tudi na Štajerskem je bil ta svetnik v srednjem veku izjemno redek. Jurkloštrska cerkev je bila prva, torej najstarejša na celotnem Štajerskem, ki je bila posvečena sv. Mavriciju. Leopold VI. je s ponovno ustanovitvijo kartuzije in navezavo z Andeškimi spretno povezal religiozne motive s političnimi cilji, ki so bili povezani z njegovimi regionalnimi in dinastičnimi interesi.

Velik doprinos v gradbenem smislu je kartuzija doživela v času celjskih grofov, tradicionalnih dobrotnikov slovenskih kartuzij. Cerkvi je bil mdr. dodan kvalitetno izdelan kamniti nadstrešni stolpič, na pokopališču so postaviti kapelo, v notranjščini pa je bila na zahodu dozidana gotska empora.

Po tem, ko so Celjski izumrli, je kartuzija izgubila svojo veljavo. Leta 1471 so jo opustošili Turki, temu pa je posledično sledil vse večji gospodarski, materialni in moralni propad. Leta 1595 so samostan prevzeli graški jezuiti, ki so ga imeli vse do razpustitve reda leta 1773. Vodenje je prevzela država, dodeljeno je bilo nadžupniji Laško kot vikariat. Leta 1780 so dotrajana samostanska poslopja podrli in zgradili graščino, ki je bila sedež upravne in sodne oblasti. Pričelo se je obdobje mnogo oskrbnikov in kasneje tudi lastnikov. Leta 1945 je bila požgana in po vojni še dodatno porušena. Ostal je le del zahodnega trakta z ločnim prehodom na grajsko dvorišče.

Danes sta od kartuzije ostala le cerkev in obrambni stolp ob Gračnici. O videzu prvotne arhitekture iz časa škofa Henrika I. in o tem, ali je od tega kaj ohranjenega, ne vemo ničesar. Znano je le, da je kartuzija imela poleg »zgornje« tudi »spodnjo« hišo, ki je bila v dva km oddaljeni Marijini dolini. Najbolje ohranjeni del kartuzije je nekdanja velika cerkev (ecclesia maior). Gre za ozko, dolgo enoladijsko cerkev s štirimi obočnimi polami in dvakrat stopničasto poglobljenim polkrožnim slavolokom. Celotna notranjščina je obokana z rahlo zašiljenim križnim obokom, s pravokotnim

Vischerjeva upodobitev Jurkloštra iz leta 1681 (Osrednja knjižnica Celje) in današnje stanje (foto Boris Vrabec)

profilom reber. Konec 18. stol. je bila zazidana slavoločna odprtina, zato je prostor zdaj skrajšan za ožjo vzhodno travejo, v kateri je bil prvotni oltarni prostor. Tla so višja zaradi nasutja. Okna so originalna, vendar predelana. Prvotno sta ravno zaključeni cerkveni prezbiterij levo in desno v isti črti spremljala zakristija in kapiteljska dvorana ter s tem v tlorisu ustvarjala obliko črke T (značilnost zgodnje kartuzijanske arhitekture). Ta dva prostora sta bila kasneje predelana in danes predstavljata zakristijo ter pomožen prostor s stopniščem, ki vodi v prvo nadstropje. Oprema in poslikave so večinoma iz prve polovice 19. in konca 20. stoletja. Cerkvena zunanjščina z neoromansko fasado je danes rezultat več prezidav.

Gotski nadstrešni stolpič, edinstven v Sloveniji, je iz rezanega kamna in ga odlikujejo motivi trilistnega krogovičja, križnih rož, popčastih brstov. Nastal je najkasneje sredi 14. stoletja pod donatorstvom celjskih grofov. (foto Boris Vrabec)

Notranjščina nekdanje kartuzijanske cerkve v Jurkloštru (foto Boris Vrabec)

Eno izmed prizorišč ljubezenske zgodbe med grofom Friderikom II. Celjskim in Veroniko Deseniško naj bi bila tudi kartuzija Jurklošter. Herman II, Friderikov oče, njune zveze ni odobraval in je zaljubljenca na vsak način hotel ločiti. Veronika zaradi nižjega plemiškega rodu namreč ni bila primerna zveza, poleg tega sta se poročila kmalu po sumljivi smrti Friderikove prve žene Elizabete Frankopanske. Sum, da jo je umoril prav Friderik, je razburkal odnose z družino pokojne. Herman je njeno smrt hotel oprati tako, da je dal Veroniko utopiti. Pred tem sta ljubimca doživela dramatično zgodbo bega, skrivanja, ujetništva in sodnega procesa, kjer so Veroniko oprostili suma čarovništva. Obstaja nepotrjena domneva, da so Veroniki v času bega nudili zatočišče tudi v Jurkloštru. Dejstvo, zapisano v Celjski kroniki, je, da je dal Friderik posmrtne ostanke svoje žene izkopati v Braslovčah in pokopati v Jurkloštru. Pater Gržan je s svojo domnevno najdbo Veronikinega groba razburkal domišljijo, vendar lokacija njenega zadnjega počivališča do danes, kljub mnogim prizadevanjem, ni potrjena.

Friderik in Veronika (ilustracija Jože Žlaus)

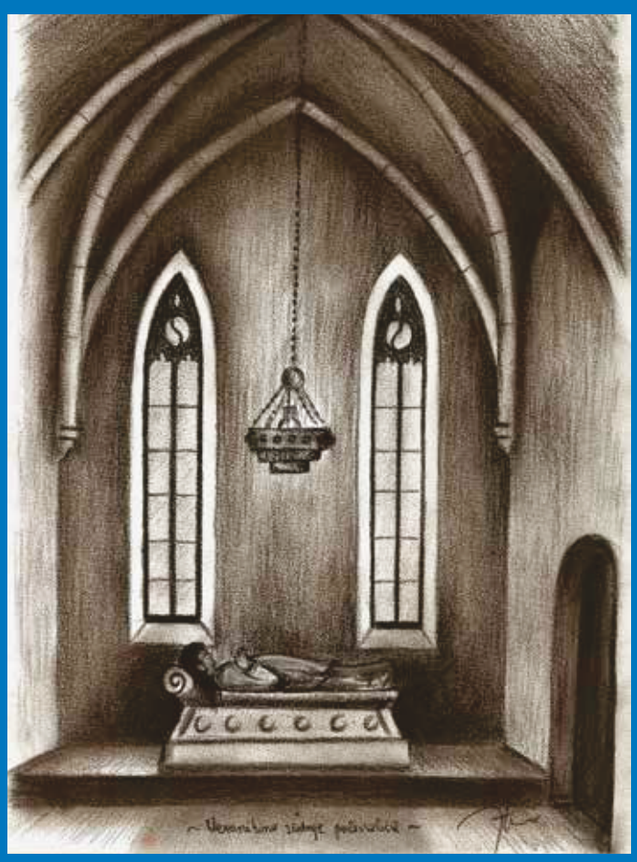

Domnevni grob Veronike Deseniške v kartuziji Jurklošter (ilustracija Jože Žlaus)

Literatura:

Aškerc, Anka; Gričar, Ivo. Arhiv ZVKDS OE Celje. Povzetek konservatorskih ugotovitev, opredelitev stavbnozgodovinskega razvoja cerkve in tloris s prikazom gradbenih faz. Konservatorja sta vodila obnovitvena dela v notranjščini cerkve. Dela so potekala v času, ko je nadžupnijo vodil dekan Jože Horvat (v letih 1987–88 obnova zunanjščine, od leta 1997–2005 obnova notranjščine). Dokumentacija je hranjena v arhivu ZVKDS OE Celje, rezultati in ugotovitve doslej še niso bili objavljeni.

Arhiv ZVKDS, OE Celje: *dosjeji spomenikov na območju Občine Laško*

Bizjak, Milko in Škulj, Edo. *Orgle na Slovenskem,* Ljubljana, 1985.

Cevc, Anica. »Johann Chrysostomus Vogl, freskant dveh kapel v Župnijski cerkvi sv. Martina v Laškem«. V *Laški zbornik 2007*. Laško, 2007. (133–141).

Cevc, Emilijan. *Gotsko kiparstvo*. Ljubljana, 1967.

Cevc, Emilijan. *Kiparstvo na Slovenskem med gotiko in barokom*. Ljubljana, 1981.

Curk, Jože, Topografsko gradivo IX.: Sakralni spomeniki na območju Občine Laško. Celje, 1967.

Golob, Nataša. »Marija Gradec: vsebina grisaillev v prezbiteriju«. V *Celjski zbornik 1977–1981.* Celje, 1981. (329–343).

Gorišek, Dunja. »Laško – naselbinski spomenik«. V *Laški zbornik 2002*. Laško, 2002. (263–274).

Grdina, Igor; Duša, Ana; Majcen, Tomaž. *Primož Trubar v Laškem*. Laško, 2008.

Gržan, Karel. *Skrivnosti starodavne kartuzije*. Ljubljana, 2006.

Herek, Božа. »Nekaj dejstev o cerkvi blaženega Antona Martina Slomška v Rečici pri Laškem«. V *Laški zbornik 2007*. Laško, 2007. (269–276).

Höfler, Janez. *Srednjeveške freske v Sloveniji, IV. knjiga, Vzhodna Slovenija*. Ljubljana, 2004. (121–124, 131–136).

Hrausky, Andrej; Koželj Janez; Prelovšek Damjan. *Plečnikova Slovenija, vodnik po arhitekturi*. Ljubljana, 1997.

Hrausky, Andrej. *Jože Plečnik v Ljubljani in Sloveniji: vodnik in zemljevidi po vseh najpomembnejših arhitekturnih in spomeniških delih največjega slovenskega arhitekta.* Ljubljana, 2007.

Jakič, Ivan. *Gradovi, graščine in dvorci na Slovenskem*. Ljubljana, 1995.

Kemperl, Metoda. *»Gašper Ignac Mauher – novo ime med spodnještajerskimi baročnimi kiparji«. V Zbornik za umetnostno zgodovino 2005.* Ljubljana, 2005. (218–225).

Kemperl, Metoda. *Arhitekturna tipologija romarskih cerkva v 17. in 18. stoletju na Slovenskem*. Ljubljana, 2012.

Lavrič, Ana; Resman, Blaž. »Hans Georg Geiger von Geirgelfeld v Laškem«. *Umetnostna kronika 20* (2008). (26–33).

Maček, Jože. *Orožnova zgodovina Dekanije Laško.* Celje, 2009.

Menoni, Simona. »Premik ikonografskih poudarkov v smeri protestantske verske miselnosti v stenskem slikarstvu druge polovice 16. stoletja na Slovenskem«. *Stati in obstati, Revija za vprašanja protestantizma* (2008). (213–237).

Menoni, Simona. *Stensko slikarstvo na slovenskem Štajerskem v 16. stoletju*. Doktorska disertacija.

Oter Gorenčič, Mija. *Deformis formositas ac formosa deformitas. Samostanska stavbna plastika 12. in 13. stoletja v Sloveniji*. Ljubljana, 2009.

Oter Gorenčič , Mija. »Kartuzija Jurklošter in Leopold VI. Babenberžan«. *Acta historiae artis Slovenica 2 (2012)*. (25–43).

Rybař, Miloš. *800 let Jurkloštra*. Laško, 2000.

Rybař, Miloš. »*Pregled zgodovine Laškega do 1941*«. V *Laški zbornik 2002*. Laško, 2002. (940)

Rybař, Miloš. »Pripombe k Curkovemu topografskemu gradivu za Občino Laško«. *V Celjski zbornik 1969–70*. Celje, 1970. (355–366).

Rybař, Miloš. »Zgodovinski in umetnostni spomeniki v Laškem in bližnji okolici«. V *Laški zbornik 2007*. Laško, 2007. (103–131).
Rybař, Miloš. »Laško gospostvo v dobi Babenberžanov«. *ČZN 2* (1976). (223–224).
Stopar, Ivan. *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. Spodnja Savinjska dolina*. Ljubljana, 1992.
Stopar, Ivan. »Nova odkritja v cerkvi Marija Gradec pri Laškem«. V *Celjski zbornik 1968*. Celje, 1968. (255–274).
Vrišer, Sergej. *Baročno kiparstvo na slovenskem Štajerskem*. Maribor,1963.
Zadnikar, Marjan. »Romanski vzhodni zvoniki na Slovenskem«. V *Zbornik za umetnostno zgodovino 1995.* (55–103).
Zadnikar, Marjan. »Problem »laške skupine« v naši poznoromanski arhitekturi«. V *Zbornik za umetnostno zgodovino 1959.* (209–233).
Zadnikar, Marjan, *Spomeniki cerkvene arhitekture in umetnosti 1*. Ljubljana, 1973.
Zadnikar, Marjan. »Babenberžani in »Laška skupina« romanske arhitekture v Sloveniji«. V *Laški zbornik 2002*. Laško, 2002. (41–44).

KULTURNA DEDIŠČINA LAŠKEGA PODEŽELJA

Alenka Lapornik

Kulturna dediščina je vsa tista človeška ustvarjalnost, ki je nastala mimo lastnega delovanja narave ali iz nje, pravi dr. Janez Bogataj. Torej imamo pri kulturni dediščini opraviti z najrazličnejšimi oblikami razmerij med človekom in njegovim kulturnim okoljem ter vsemi njegovimi stvaritvami v njem.

Kulturno dediščino delimo na živo/nesnovno kulturno dediščino in snovno/materialno dediščino, ki jo sestavljata premična in nepremična. Nesnovna kulturna dediščina pomeni prakse, predstavitve, izraze, znanja, veščine in z njimi povezana orodja, predmete, izdelke in kulturne prostore, ki jih skupnosti, skupine in posamezniki prepoznavajo kot del svoje kulturne dediščine. Skupnosti in skupine nesnovno kulturno dediščino, preneseno iz roda v rod, nenehno poustvarjajo kot odziv na svoje okolje, naravo in zgodovino in zagotavljajo občutek za identiteto in neprekinjenost s prejšnjimi generacijami, s čimer spodbujajo spoštovanje do kulturne raznolikosti in človeške ustvarjalnosti. (Konvencija o varovanju nesnove kulturne dediščine)

Pomembnost kulturne dediščine se kaže v njenem »neposrednem vključevanju v sodobno življenje, predvsem v vzgojo, gospodarstvo in turizem, posredovanje znanja iz preteklih obdobij ter krepitev narodove samobitnosti in kulturne identitete. (Slovenski etnološki leksikon) Živo/nesnovno kulturno dediščino lahko podrobneje delimo na izročilo in ljudsko slovstvo, šege in navade, predstavitve, gospodarska znanja in veščine.

Pri **ustnem izročilu in ljudskem slovstvu** gre za izročilno in živo besedno ustvarjalnost, ki se po avtorstvu, načinu komunikacije, estetski oblikovanosti loči od literature.

Ohranjanje ljudskega izročila: mlačev na cepe (MOŽNAR)

Ustno izročilo ohranjajo skoraj še v vsaki vasi, to so ljudski pevci in godci, ki ohranjajo ljudsko pesem po nepisanih pravilih izročila, jo spontano prenašajo s petjem od ust do ust, iz kraja v kraj in je sestavni del laške kulture.

Dediščino plesne kulture ohranjajo predvsem folklorne skupine, ki gojijo in predstavljajo ljudske pesmi in druge oblike ljudskega izročila (pesmi, igre, šege).

Žegnani studenec : Po legendi sta nekega vročega poletnega dne mimo usihajočega studenca prišla duhovnik in njegov spremljevalec. Ker je voda iz studenca le počasi tekla in svoje žeje nista mogla potešiti, je duhovnik pokleknil, se poglobil v kratko molitev in preko studenca napravil križ. Voda je nato obilno pritekla in odžejala oba pohodnika, legenda pa je s svojo zgodbo poimenovala izvir. (Osrednja knjižnica Celje)

Ljudsko slovstvo zajema pesništvo in pripovedništvo ter kratke oblike, kot so pregovori, reki, uganke. Starejši še vedno pripovedujejo različne bajke in legende, v katerih nastopajo tudi pravljična bitja, coprnice. Zelo znana je legenda o Žegnanem studencu v Laškem. Veliko je pregovorov in rekov, povezanih s hrano, kar kaže na to, da je bil odnos do hrane zelo spoštljiv. Tako so že od malega vzgajali tudi otroke. S kruhom se je ravnalo zelo spoštljivo, noben košček se ni zavrgel, pazili so dobesedno na vsako skorjico. Znameniti so reki, *Če pade kruhek ti na tla, poberi in poljubi ga* ali pa *Če človek pol sveta obteče, najboljši kruh doma se peče! Kdor nikdar stradal ni, ne ve, kako lačnemu kruhek diši! Že včasih so rekli, da najboljši kruh so mama spekli! Dober kot kruh.* (Lapornik: Kultura prehranjevanja ...)

Šege in navade so področje človekove kulture in načina življenja, ki so tesno povezane z njegovim odnosom do sveta, z različnimi oblikami verovanja, čustovanja in pripadnosti družbenemu okolju ali skupnosti. Človeka spremljajo od rojstva do smrti, zato govorimo o šegah in navadah,

Bezgov šmorn: Nabirali so tudi bezgovo cvetje in jedli bezgov šmorn. Gospodinja je naredila enako testo kot za palačinke, samo malo bolj gosto, v testo so pomočili bezgove cvetove in jih dali peč na vročo mast. Zraven so jedli solato ali kompot in kosilo je bilo hitro pripravljeno.

Pustna povorka v Laškem nekoč (Peter Ojsteršek)

povezanih s pomembnimi mejniki v človekovem življenju (npr. rojstvo, krst, poroka, smrt). Najštevilnejše so šege in navade, ki spremljajo človeka dan za dnem in leto za letom, vse življenje. Imenujemo jih letne ali koledarske šege in navade. (Bogataj: Smo kaj šegavi?)

Šege in navade koledarskega leta, ki jih laška društva ohranjajo in prikazujejo, so:

Pust in pustni karneval

Prvotno so bili maskirani liki utelešenje nadnaravnih sil, predstavljali so duhove rajnih. Ljudje so menili, ker so tako razumeli dogajanje v naravi, da odganjajo zimo in zle sile, povezane z njo. (Bogataj: Smo kaj šegavi?) Dandanes je maskiranje del živega muzeja ali nekakšen gledališki nastop, ki se vsako leto predstavi in je pomemben del naše pustne dediščine.

Jurjevanje

Jurjevanje v Laškem v času med obema vojnama (Danilo Bartol)

Jurjevanje danes (MOŽNAR)

Jurjevo je krščanska oblika veliko starejšega praznovanja. Povezano je z obdobjem, ko vsako leto narava na novo ozeleni. Zeleni Jurij je spomladanski koledník, ki naznanja pomlad. Jurjevanje v Laškem temelji na pisnih virih iz druge polovice 19. stoletja. Spremstvo Zelenega Jurija – otroci (dekleta z venčki in šopki iz rožic, fantje pa z rogovi in prdeci) – dela velik trušč in prepeva otroške in pastirske pesmi ter tudi posebno Jurjevo pesem, zapisano v III. zvezku dr. Karla Štreklja – Slovenske narodne pesmi: »Svetega Jurja vodimo, za jajca, špeha prosimo. Sveti Jurij orožnik, bodi ti naš pomočnik. O svetem Jurju maša, je dobra kravja paša.«

Martinovo in martinovanje

Sodobno praznovanje godu sv. Martina, ki ga imenujemo tudi martinovanje, je od vseh šeg in navad ohranilo največ vezi z dediščino. Dr. Bogataj pravi, da so bila nekdanja praznovanja povezana z vsem, kar so ljudje med letom ustvarili, pridelali, zredili. Veselje, ki je temu sledilo, je bilo podobno pustnemu, s hrano in pijačo. Zato pravimo, da je martinovanje tudi jesenski pust.

Folklorna skupina Lipa Rečica na Martinovi nedelji (MOŽNAR)

Štefanovo

Dan po božiču je praznik sv. Štefana, zavetnika živine, zlasti še konjev. Raziskovalci menijo, da je nadomestil kako pogansko božanstvo, morda slovanskega Velesa ali Volosa, boga čred in živine. Šege in navade na štefanovo

Štefanovo v Laškem
(foto Boris Vrabec, MOŽNAR)

so se ohranile vse do danes in so z razvijajočo se konjerejo dobile nove razsežnosti (Bogataj: Smo kaj šegavi?).

Šege in navade življenjskega kroga, ki so bile v preteklosti zelo pomembne in imajo kontinuiteto v sodobni čas, so rojstvo otroka in botrija, godovi in godovanja, svatbe, pogrebi in sedmine.

Rojstvo otroka in botrija

K hiši, kjer je ženska rodila, so botre ponavadi nesle pogačo – temu se je reklo, da grejo v »botrijo«. Če je bila botra dobra, je tudi druge otroke obdarila s kakšno štručko, sicer pa je nesla nekaj moke, jajca in kokoš. To je bila »pogača h krstu«, so rekli takrat. Nekateri so ob rojstvu otroka pripravili pogostitve.

Godovi in godovanja

Praznovanje imena oz. godu je na Slovenskem stara navada. God je osebni praznik, ki je povezan s koledarskim dnem svetnika ali kakšnega drugega božanstva. Praznovanje rojstnega dne je pravzaprav mlad pojav, ki se je uveljavil šele po drugi svetovni vojni. Slavljencu je bilo ob godu namenjeno slovesnejše kosilo s kurjo juho. Otroci so dobili mehko kuhana ali pečena jajčka, pa tudi kakšna nova oblačila. Starejšim pa so za »rašituv«/»rašitev«, to je godovni dan, prišli »ofirat« muzikantje. Ob tej priložnosti je gospodar prinesel »štefan« vina, s katerim so skupaj nazdravili.

»Ohcet« ali svatba

Poročali so se predvsem jeseni – po martinovem do adventa – in pozimi, v predpustu – to je od novega leta do pepelnice. Razlogi za to so bili verski in gospodarski. Verski razlogi so prazniki in dva velika posta. Tudi gospodarskih razlogov je bilo veliko. Pozimi namreč zemlja še počiva, zato ni bilo neodložljivih del. Bile so koline, kašče pa še niso bile preveč načete. Po veliki noči – še posebej, če je bila ta pozna, zima pa kratka – se je začelo delo na zemlji, ko bi bilo škoda zapravljati dneve za gostije. In kar je bilo najpomembnejše, pri hiši je bilo dvoje delovnih rok več in dota prav tako. Hkrati pa so se zaradi različnih razlogov poročali tudi med letom. Poroka in svatba je trajala najmanj tri dni, daljše svatbe pa so trajale po tri dni na vsakem domu. Veljalo je pravilo, da se ohcet ni nikoli začela in končala na petek. Primerno gmotnemu položaju so pripravili tudi bogate ali malo manj razkošne pojedine. Na svatbah ni manjkalo sladic. Kuharice so že nekaj dni prej napekle kruh, potice in »šarklne«. Delale so tudi »jagenjčke« in pogače, ki so bile sestavni del vsake »ohceti«. (Lapornik: Kultura prehranjevanja ...)

Na kratko so povzete nekatere najpomembnejše šege in navade laškega okolja, kar dokazuje, kako bogata in raznolika je kultura laškega podeželja. Že slovenski pregovor pravi: »Spoštovanje dediščine je spoštovanje samega sebe.« Zato je pomembno, da jo ohranjamo za naše zanamce, da se le-ta lahko prenaša iz roda v rod, saj nam kulturna dediščina sooblikuje identiteto in pripadnost. Lahko rečemo, da kulturna dediščina torej zaokrožuje katerokoli kulturno izražanje, ki je preneseno iz preteklosti in podedovano s strani sodobne družbe.

Poroka ali »ohcet« iz 50. let 20. stoletja (Marta Jurkošek)

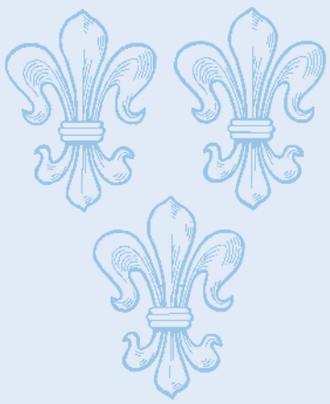

Literatura:

Baš, Angelos. *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana, 2007.

Bogataj, Janez. *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem*. Ljubljana, 1992. (11–15).

Bogataj, Janez. *Smo kaj šegavi? Leto šeg in navad na Slovenskem*. Ljubljana, 1998.

Ilijaš, Snežana in Knez, Urška. *Legende Laškega in okolice*. Raziskovalna naloga. Srednja pedagoška šola Celje. Šolsko leto 1989/1990.

Krašovec, Jure. *Ohcet po stari šegi: svatbene šege na Kozjanskem v drugi polovici 19. stoletja in še kakšno desetletje kasneje.* Celje, 1998.

Lapornik, Alenka. *Kultura prehranjevanja na območju Laškega od tridesetih do petdesetih let 20. stoletja.* Diplomsko delo. Laško, 2010.

Naših 30 let – brošura, ZKD Možnar, 2017.

Unescova Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine: http://www.nesnovnadediscina.si/sl, pregledano maj 2017.

OHRANJANJE KULTURNE DEDIŠČINE LAŠKEGA PODEŽELJA

Vlado Marot

Precejšen del našega podeželja je na področju Kozjanskega ali njegovem obrobju. Območje, ki ga danes pokriva Kozjanski park, kamor sodi tudi del laške občine, ima bogato kulturno dediščino. Omenjeno področje je bilo, razen kakšne svetle izjeme, še nekaj desetletij po drugi svetovni vojni zapostavljeno, kar je imelo svoje prednosti in slabosti. Z vidika ohranjanja kulturne dediščine podeželja so bile prednosti več kot očitne. Način življenja se je ohranjal, prihajalo je do redkih sprememb, ohranjala se je stavbna dediščina, oprema, orodja, zato so se posledično ohranjali šege, navade in opravila, ki so marsikje drugod zaradi uvajanja novosti že šli v pozabo. Še do sedemdesetih let prejšnjega stoletja je bilo tukaj malo strojnih pripomočkov, potem pa se je življenje ljudi pričelo hitro spreminjati, od tega, da se določenih kultur ni več splačalo sejati, ker so kupljene cenejše, do tega, da njive in travnike s stroji lahko obdela en človek. Vse to pa je prinašalo manj možnosti in priložnosti za druženje, za petje, za igre.

Ker je Kozjansko toliko časa ohranilo svoj prvobitni videz, stopa sedaj z veliko malho v turistično ponudbo in življenje kot svež in zdrav sadež ter je zaradi tega za marsikoga toliko bolj zanimivo. V nekaj zadnjih desetletjih,

Prekrivanje strehe s slamo (MOŽNAR)

denimo štirideset let nazaj, se je marsikaj spremenilo, ljudje se več ne odseljujejo, priseljujejo se novi, od drugod in z njimi se izgubljajo sledi preteklosti.

Glede na vse prej omenjeno in zavedajoč se bogate dediščine naših prednikov, je v Laškem in njegovi okolici nastala želja po oživljanju in predstavljanju starih ljudskih šeg, navad in delovnih opravil. Lahko bi rekli, organizirana skrb za ohranjanje dediščine našega podeželja, tako materialne, še bolj pa nematerialne. Slednja je dobila sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja svoje mesto v Zvezi kulturnih društev Občine Laško, danes imenovani Zveza kulturnih društev Možnar Občine Laško in njenem programskem svetu – Etno odboru Jureta Krašovca. Tudi ni naključje, da je glavnina društev, ki so se zavzeto pričela ukvarjati s predstavitvijo šeg, navad in opravil iz zgoraj omenjenega področja, in sicer Šentruperta, Male Breze, Trobnega Dola, Vrha nad Laškim, Jurkloštra, Šmiklavža, Marija Gradca, ob njih pa še iz Sedraža in Rečice, v zadnjem obdobju pa tudi iz Laškega. Z njimi so se povezali tudi šola, Turistično društvo Laško in Javni zavod za kulturo, šport in turizem STIK.

Zametki tovrstnega ustvarjanja, ki je z vidika organiziranosti svojevrstno v slovenskem prostoru, pa segajo že v sedemdeseta leta prejšnjega stoletja, v kraj Šmiklavž nad Rimskimi Toplicami. Pri njih so se odločili pripraviti Kmečki praznik in na njem običaje predstaviti po resničnih dogodkih.

Snopi pšenice so postavljeni v stave. (MOŽNAR)

Tako vse do leta 1984, ko je pobuda prerasla okvire domačega kraja in je vzniknila zamisel, da bi vsako društvo pripravilo eno predstavitev pri njih, v gosteh. Ideja je obrodila sadove. Prva predstavitev v Škofcah je lepo uspela, obiskovalci in organizatorji so jo sprejeli z navdušenjem in to je potem imelo za posledico ustanovitev Etno odbora Jureta Krašovca pri ZKO Občine Laško, ki, kakor je zapisal dr. Janez Bogataj, najbolj dosledno uresničuje t. i. gledališče zgodovine ali živi muzej.

Pomembna prednost njihovih prvih korakov je bila, da so bili ustvarjalci, ki so prikazovali način življenja in dela na podeželju, še živi vir bogate zapuščine zanamcem, ker so to znali, ker so tako še delali in ker so tako živeli. Delo za organizatorje je bilo takrat nekoliko lažje, kakor je sedaj, ker jih ni bilo potrebno ničesar učiti, ampak le potegniti skupaj niti in predstavitev se je že skoraj lahko pričela.

Pičkurin se je sprl z beračem. (MOŽNAR)

Delovna opravila, šege in navade, kakor so jih počeli nekoč naši predniki, so za mlajši rod postajale vedno bolj zanimive kot npr. prikazi »Od setve do mlačve«, »Od zrna do kruha«, v katerih smo predstavili različne faze mlačve in čiščenja zrnja, pa košnje, od običajne z ročno koso, do najsodobnejših pripomočkov, saj so zaradi sodobnih naprav šle v pozabo. Ker so ta opravila izvirna, zanimiva in odstirajo način življenja nekoč, jih organizatorji v takšni in drugačni obliki radi umeščajo v svojo ponudbo.

Iz bližnje in nekoliko bolj odmaknjene preteklosti so bili potegnjeni na svetlo nekateri zanimivi, bolj ali manj posamezni liki, kakor so posebnež,

Košnja pod laškim gradom (MOŽNAR)

»pičkurin«, ki je prihajal med naše ljudi iz Dalmacije, pa ljudski godec Ivan Ulaga - Vrhovski Anzek, kranceljpintarice, možnaristi, pritrkovalci, pletilci košev, košar, predice, piskrovezi, oglarji, tesarji, čevljarji oz. šuštarji, kovači ... Obudile in predstavile so se različne šege in navade življenjskega kroga in koledarskega leta: plesi, pesmi, godčevske viže, delovna opravila in stanovski običaji, različne pripovedi o coprnicah, volkodlakih, legende, vraže npr. o britju pri glistavosti, o značilnostih govorov posameznih področij. Iz stavbne dediščine so se posebej poklonili kozolcem iz našega območja, ki so svojevrstni, pa mlinom, ki jih skoraj ni več, ter njihovi zvočni podobi itd. Od njihovega nastanka do danes so pripravili trideset letnih prikazov starih ljudskih šeg in delovnih opravil, sodelovali na šestnajstih pustnih povorkah, bili soorganizatorji osemindvajsetih jurjevanj po ulicah Laškega, pripravili šest prireditev druženja ob ročni košnji, dvaintridesetkrat sodelovali na prireditvi Pivo in cvetje, od začetka s samostojnimi t. i. Večeri po domače, prav tolikokrat so sodelovali v paradi Piva in cvetja. Na omenjeni prireditvi so devetindvajsetkrat pripravili »Ohcet po stari šegi« in na njej poročili dvaintrideset parov ter pripravili petnajst prireditev »Lepo je res na deželi«. Organizirali so tudi deset pohodov po Anzekovih poteh z druženjem pihalnih godb na Svetini, bili soorganizatorji dvajsetih tridnevnih prireditev Martinovega v Laškem, devetnajstih prireditev obeleževanja rudarske šege ob sv. Barbari v Sedražu, dvajsetih blagoslovov konj na štefanovo v Laškem, pripravili več terenskih snemanj

za televizijske in radijske oddaje, izdali avdio kaseto »Od laške fare bom zapel«, tri brošure ob jubilejih, tri samostojne razstave ob obletnicah našega delovanja in še bi lahko naštevali. Sodelujoča društva so obudila preko sedemdeset šeg in opravil, ki so se od kraja do kraja v podrobnostih med sabo sicer razlikovala, na splošno pa so si bila bolj ali manj podobna. Večino so jih po zapisih in učenju ustvarjalci sposobni predstaviti še danes.

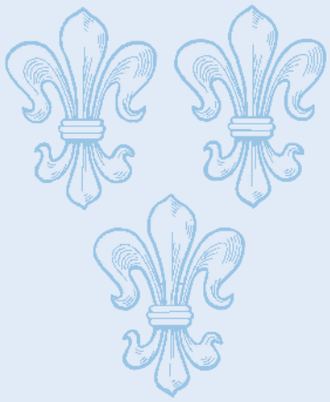

Nemogoče je vse podrobneje predstaviti, zato jih bomo nekaj zgolj našteli. Od delovnih opravil so bila: nošnja gnoja, oranje, setev, pastirske igre, košnja, likof košnje, žetev, mlačev: na cepe, z mlatilnico na roke, na gepel, na motor, šege ob mlačvi, čiščenje žita – trijer, izdelava škopa, likof mlačve, mletev prosa, teritev, pranje ob vaškem perišču, oglarjenje in razdiranje kope, barantanje, trgatev, kožuhanje, tesarjenje, žganjekuha, prešanje sadja, sodarjenje, tesanje korit, zabijanje balotn, izdelovanje tresk za razsvetljavo, izdelovanje šinklnov … Od prikazov življenjskega kroga so predstavili: vasovanje, oglede, dekliščino, šranganje, ohcet, darovanja oz. t. i. »larme« za nevesto, godce, kuharice, krajo pogače, godovanje, botrijo, »ajnrikanje« – odhod fantov k vojakom, jurjevanje v Laškem, florjevanje v Jurkloštru, Šentjanževo kresovanje, različne družabne igre, prikaz šeg ob farnem prazniku – »ta veče« v šentrupertski fari, na praznični nedelji na Šmohorju, v Šmiklavžu, za Martinovo v Laškem, od stanovskih šeg in opravil pa rudarjenje, lovske šege, čebelarska opravila, konjerejce …

V tem obdobju je bilo prisotno sodelovanje s številnimi društvi, institucijami, strokovnjaki in študenti, ki jih zanima naše početje in je obojestransko zanimivo. Sodelovanje je bilo prisotno tudi z drugimi kraji in društvi izven meja naše občine, zlasti tistimi, ki prav tako negujejo tradicijo ohranjanja žive dediščine.

Za bogato ustvarjalnost na etnografskem področju so posamezniki in skupine nagrajeni s posebnim, edinstvenim priznanjem, zlati možnar, ki se vsako leto podeljuje na občinski proslavi ob slovenskem kulturnem prazniku.

Zakaj se je Zveza poimenovala po možnarju?

V Laškem in njegovi okolici se je dodobra prijelo ime Možnar in vse, kar je povezano z njim. Pri tem pa nimamo v mislih le pripomočka v kuhinji za drobljenje zrnja in dišavnic in ne tistega za pokanje ob velikih dogodkih in praznikih. Ime Zveze kulturnih društev MOŽNAR Občine Laško in njenega Etno odbora Jureta Krašovca je v svojem simbolnem pomenu nastalo iz obeh prej navedenih.

Nekdaj, ko še ni bilo mlinčkov za orehe, so z velikim lesenim možnarjem in topim delom orodja drobili (»phali«) orehova jedrca, da so iz njih potem naredili potico, ki je bila namenjena velikim praznikom. Štuki ali možnarji pa so bili nekdaj v uporabi, da so z njimi delali trušč za velike praznike in dogodke. Oba elementa sta bila poleg pritrkavanja prisotna na večini vseh letnih prikazov, zato je bilo izbrano nekaj let kasneje sedanje ime zveze – Možnar brez velikih oklevanj in pomislekov.

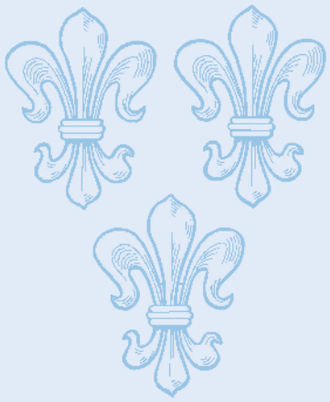

Viri in literatura:

Bogataj, Janez. *Slovenija praznuje: sodobne šege in navade na Slovenskem*. Ljubljana, 2011.

Krašovec, Jure. *Ohcet po stari šegi: svatbene šege na Kozjanskem v drugi polovici 19. stoletja in še kakšno desetletje kasneje.* Celje, 1998.

Krašovec, Jure. *Vrhovski Anzek* – žlahtni ljudski godec s Svetine in njegov rod. Velenje, 2006.

Naših 30 let – brošura. ZKD Možnar, 2017.

Nagovor predsednika ZKD Občine Laško Vlada Marota ob praznovanju 30-letnice Etno odbora Jureta Krašovca v Šmiklavžu, 31. avgusta 2014.

Miklič, Lucija. *Način življenja v vasi Lože nad Rimskimi Toplicami v 19. in 20. stoletju*, seminarska naloga Univerze v Ljubljani, FF, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 1999.

Mulej, Irena. *S šegami in delovnimi opravili po Laškem in okolici*. ZKD Občine Laško, 1999.

Spletni portal: www.kozjansko.si – uvodna stran

Včasih je luštno blo – brošura, ZKO Občine Laško, 1993.

Zgibanke letnih prikazov starih ljudskih šeg in delovnih opravil Občine Laško od 1984 do 2015, arhiv Zveze Možnar.

LAŠKO DANES[2]

[2] Drugi del knjige z naslovom Laško danes je nastal v sodelovanju z vsemi omenjenimi javnimi zavodi, krajevnimi skupnostmi in društvi.

TURIZEM

Razglednici zdravilišča Laško in Rimskih Toplic iz konca 19. stoletja (Osrednja knjižnica Celje)

Občina Laško je v širšem prostoru prepoznana kot zdraviliško-termalna destinacija z bogato ponudbo doživetij in aktivnosti, temelječih na lokalnih virih in izročilih, namenjenih tako stacionarnim gostom kot dnevnim izletniškim obiskovalcem. Ta današnji sloves temelji na bogati dediščini turističnega razvoja, ki ga bomo zaradi prostorske omejenosti publikacije navedli zgolj v kratkem kronološkem opisu njegovih najpomembnejših mejnikov.

Zgodovina turističnega razvoja območja

Zametki turizma v Občini Laško segajo v začetke 19. stoletja, v čas, ko se je turizem v Evropi šele začel razvijati. Najstarejši turistični kraj na območju Občine Laško so Rimske Toplice, ki kot zdravilišče modernega tipa delujejo od leta 1840. S prihodom Južne železnice skozi naše kraje so leta 1852 v zdraviliške namene začeli izrabljati že prej znane termalne vrelce v Laškem. Na območju Laškega sta tako delovala kar dva od štirih zdraviliških centrov na takratnem Spodnjem Štajerskem (spodnještajerska termalna zdravilišča so bila Rogaška Slatina, Dobrna, Laško in Rimske Toplice). Zdraviliški turizem je v kombinaciji s poletnimi počitnicami ali

Moška kopalna hišica ob Savinji
v letih pred 1. svetovno vojno
(Osrednja knjižnica Celje)

t. i. poletno svežino konec 19. stoletja postal prava modna muha med plemstvom in premožnimi meščani. Zdravilišča, kot sta bili zdravilišči Laško in Rimske Toplice, so bila še posebej znana po tem, da so vanje zahajali najpetičnejši gostje iz tedanje avstro-ogrske monarhije. Poleg vodstva obeh zdravilišč so si za razvoj turizma in pestro turistično ponudbo v teh krajih prizadevali tudi ostali prebivalci. Kot prvo je bilo v ta namen leta 1889 ustanovljeno Olepševalno društvo Laški trg. Društvo je skrbelo za ureditev sprehajalnih poti, zasaditev drevoredov v Laškem in okolici … Leta 1903 so na levem bregu Savinje, nasproti zdravilišča v Laškem, zgradili dve kopalni hišici.

Panorama Laškega okoli leta 1900
(Osrednja knjižnica Celje)

Na vrh Huma so speljali pot in uredili razgledno točko. Obnovili so Žegnan studenec in ob levem bregu Savinje zgradili cesto od Laškega do Jagoč. Malo pred prvo svetovno vojno pa so se lotili tudi obnove gradu in leta 1912 ustanovili lokalni muzej. V času po prvi svetovni vojni je zdraviliški turizem v naših krajih doživel ponovni razcvet, v 60. letih prejšnjega stoletja se je v Laškem poleg zdraviliškega in počitniškega turizma razvil tudi prireditveni turizem. Leta 1963 je Hortikulturno društvo Laško, naslednik olepševalnega društva, organiziralo razstavo cvetja, istočasno pa je potekal tudi dan odprtih vrat z degustacijo piva v bližnji pivovarni. Dogodek je takrat nosil ime Cvetje in pivo. Prireditev je požela obilo pohval in je pod okriljem Turističnega društva Laško kmalu prerasla v največjo turistično prireditev v Sloveniji.

Turizem kot generator trajnostnega razvoja Občine Laško

V današnjem času predstavlja turizem področje s številnimi izzivi in v okviru usmeritev trajnostnega razvoja pomemben dejavnik napredka in izboljševanja kvalitete življenja lokalnih prebivalcev. Sledeč vodilu, da dediščina spremeni lokacijo v destinacijo, turizem pa jo naredi vidno, v Občini Laško, ki zaobjema celotno destinacijo **Laško, sotočje dobrega,** posvečamo posebno pozornost medsektorskemu in medinstitucionalnemu sodelovanju ter povezovanju ponudnikov na lokalni ravni. V globokem spoštovanju naravne in kulturne dediščine območja ter turističnih prizadevanj in dosežkov predhodnih generacij destinacija **Laško, sotočje dobrega,** nadaljuje, utrjuje in nadgrajuje svojo pozicioniranost prepoznavne, povezane in dostopne zdraviliške destinacije, temelječe na tradiciji in vrhunski ponudbi za zdravje in dobro počutje sodobnega turista.

Občina Laško je edina občina v Sloveniji, v kateri delujeta kar dva zdraviliško-termalna centra, Thermana Laško in Rimske terme, oba z izjemnimi zdravilnimi faktorji, bogato tradicijo ter na njih temelječimi sodobnimi zdravstvenimi in wellness produkti. O njunem delovanju in sodelovanju z lokalnim okoljem skozi čas ter poslanstvu in viziji za prihodnost boste lahko več prebrali v nadaljevanju. Dodajmo le, da je bil leta 1931 v Rimskih Toplicah odprt prvi bazen s termalno vodo na prostem v Sloveniji, ki je danes prenovljen v kompleks letnega termalnega vodnega parka s hotelom, restavracijo in pizzerijo in uspešno deluje pod imenom AquaRoma.

Destinacija, v kateri se izpod edinstvene podobe treh zgodovinsko pomembnih mostov v Zidanem Mostu najdaljša (čisto) slovenska reka Savinja, prava rečna lepotica, izliva v najdaljšo reko, ki teče po Sloveniji, Savo, poimenovana Laško, sotočje dobrega, svoje razlikovanje od drugih zdraviliških destinacij v Sloveniji in Srednji Evropi gradi na častitljivi pivovarski tradiciji ter razvoju avtentičnih turističnih produktov, temelječih na lokalnih naravnih in kulturnih virih.

Zgodbe, vezane na več kot 190-letno pivovarsko tradicijo, lahko doživite skozi ogled stalne razstave o zgodovini pivovarske in zdraviliške dediščine

v Muzeju Laško ter nadaljujete s turističnim ogledom proizvodnih procesov v Pivovarni Laško z degustacijo pristno »laškega«. Lahko postanete »točaji laškega piva« in si v spomin prislužite »laški krigl« ali pa se udeležite nepozabnega doživetja v okviru inovativne pivovarniško obarvane »sobe pobega« na podstrešju zgradbe, v kateri so davnega leta 1825 zvarili prvi vrček piva. Tudi največja tradicionalna turistična prireditev v Sloveniji, Pivo in cvetje, ki vabi k druženju že od leta 1963, ima svoje korenine v močni povezanosti in sodelovanju laške pivovarne z lokalno skupnostjo. Prireditev je podrobneje predstavljena v poglavju o prireditvah.

Skoraj 120-letno tradicijo organiziranega čebelarstva v Laškem lahko spoznavate skozi navdihujoča izobraževalna ali čebelarsko-turistična doživetja z visoko dodano vrednostjo, na katerih boste v čebelnjakih, polnih dišečega in blagodejnega aerosola, prisluhnili živahnemu utripu čebel v panju ter zanimivim čebelarjevim zgodbam o skrivnostnem svetu kranjske sivke. Izvedeli boste tudi, katere so štiri najpomembnejše čebele v slovenski kulturi. Na vrtovih medovitih rastlin vam bodo čebelarji predstavili čebelje paše in pomen čebel ter divjih opraševalcev za opraševanje in ohranjanje rastlinske pestrosti in prehranske varnosti. Okušali boste lahko različne vrste medu ter spoznavali še ostale čebelje pridelke in izdelke umetne obrti, ki se nanašajo na čebelarstvo. V Čebelarstvu in lectarstvu

Evstahijev čebelnjak
(foto Boris Vrabec)

Prenos čebelarske dediščine na mlajše rodove (STIK)

Šolar, ki ohranja eno najstarejših umetnih obrti na Slovenskem – lectarstvo, si boste lahko ogledali izdelavo in krašenje lecta ter se v tej umetnosti preizkusili tudi sami. V neposredni bližini učnega čebelnjaka v centru mesta Laško nastaja čebelarski center, v okviru katerega se bodo odvijale aktivnosti osveščanja, izobraževanja in turističnih programov po načelih sodobnih interpretacijskih praks. Občina Laško, dvakratna prejemnica priznanja Čebelam prijazna občina, ki ga podeljuje Čebelarska zveza Slovenije, v okviru ukrepov in razpisov aktivno podpira in sofinancira razvoj čebelarstva in čebelarskega turizma v destinaciji ter skrbi, da se na javne površine zasajajo avtohtone medovite rastline.

Ohranjanje tradicije lectarstva (STIK)

Neokrnjena in razgibana pokrajina vabi k odkrivanju številnih zanimivosti in je odlično izhodišče za doživetja v naravi. Omogoča nam, da v motrenju ritmov časa, ki vzdržujejo lepoto sveta in življenja v njunem razvoju, prisluhnemo našemu bistvu, ki ga je v pesmi z naslovom »Hodim« tako lepo upesnila Lili Novy: *»Hodim, poslušam in zrem / to silno,*

Vrt medovitih rastlin
(STIK)

brezskrbno veselje, / ki ve le za eno povelje: / »Živeti – živeti – živeti – / življenju hiteti v objem!« …

Destinacija se ponaša z odlično urejenimi in označenimi planinskimi in pohodnimi potmi. Glede na vrsto in značilnost so slednje razdeljene v tri skupine: športno-rekreativne (Pot na Hum, Zdraviliška pot, Pot na grad Tabor), turistično-tematske (Pot treh cerkva, Pot po nekdanjih trških mejah Laškega, Aškerčeva pot, Pot iz Slog v Log, Pot na sv. Trojico) ter naravoslovno-učne (Orionova pot in Gozdna učna pot Perkmandeljc). Za vse ljubitelje hoje v naravi, rekreacije in druženja so vsako leto od aprila do novembra organizirani vodeni pohodi z interpretacijo kulturne dediščine in naravnih vrednot ob poteh združeni v vsesplošni promocijski akciji pohodov PO LAŠKIH POTEH. Udeleženci petih pohodov v tekočem letu

Kolesarjenje po okolici Laškega
(foto Boris Vrabec)

Pohodništvo
(foto Boris Vrabec)

prejmejo spominsko priponko, za triletno zaporedno tovrstno udeležbo pa jim je s strani župana Občine Laško podeljeno priznanje zlati pohodnik PO LAŠKIH POTEH in omogočen vpis v častno knjigo PO LAŠKIH POTEH. Posamezne tematske poti bodo podrobneje opisane v okviru predstavitve krajevnih skupnosti Občine Laško.

V zdravilnih pripevih narave lahko uživate tudi na devetih poteh, primernih za kolesarjenje, ki potekajo po manj prometnih cestah, deloma pa tudi po neasfaltiranih poteh, hribih in dolinah. Poimenovane so po zanimivih krajih, ki predstavljajo najbolj oddaljeno točko od izhodišča. Razdeljene so na srednje zahtevne in zelo zahtevne, vse pa so primerne predvsem za kolesarjenje z gorskimi in treking kolesi: Rimske Toplice – Junior, Vrh nad Laškim, Trobni Dol, Šmohor, Lisca, Govce, Celjska koča, Šentrupert in Laški krog.

Ljubitelji konjeništva se lahko podate na vožnjo z zapravljivčkom, na turno ježo, terensko jahanje ter ježo konj in ponijev. Možno je tudi igranje tenisa na treh tenis igriščih. Doživite lahko tandemski polet z jadralnim padalom. Reka Savinja, potok Gračnica in ribniki Marof pa so primerni za ribolov.

V okviru organiziranih ogledov lahko odkrivate zgodbe starega mestnega jedra Laško na inovativen način. V letošnjem letu smo pripravili

Stavba nekdanjega novega špitala, v kateri se je leta 1825 začelo variti laško pivo, danes pa v njej domuje turistično informacijski center. (foto Boris Vrabec)

atraktivno outdoor pustolovščino Unlock Laško, igrifikacijo starega mestnega jedra. Gre za izvirno zgodbo ter avtorsko kreativno rešitev igre, skozi katero se udeleženci preizkusite v raznolikih in v napeto zgodbo umeščenih preizkušnjah, ki temeljijo na zgodovinskih dejstvih in legendah Občine Laško. Povabljeni ste na številne izlete po celotni destinaciji in širšem območju. Izbirate lahko med že pripravljenimi turističnimi programi, ki jih je možno predhodno prilagoditi željam skupine.

V objemu samotne doline Gračnice, katere velik del je vključen v Naturo 2000, evropsko omrežje posebnih varstvenih območij, vabi k odkrivanju skrivnostnega življenja kartuzijanov ter njihove izjemne duhovne in lite-

Prenos zeliščne dediščine na mlajše rodove (STIK)

rarne zapuščine eden osrednjih spomenikov visokega srednjega veka na slovenskih tleh, kartuzija Jurklošter. Turistični vodniki v okviru Zavoda Odon vas bodo popeljali skozi zgodovino nekdanjega samostana, od ustanovitve katerega mineva že skoraj 850 let. Za samostanskimi zidovi vam bodo predstavili tudi nekatera odkritja, ki jih je s pomočjo strokovnjakov pred leti odkril pater Gržan, med drugim domnevno mesto pokopa Veronike Deseniške ter ključne povezave ene največjih znanih srednjeveških ljubezenskih zgodb s starodavno kartuzijo. Sledeč stari modrosti, da so zdravje telesa, duše in duha med seboj nerazdružljivo povezani, vam bodo ob slovesu na voljo tudi zeliščni pripravki v okviru jurkloštrskih izvirov zdravja, ki jih pripravljajo skrbne roke lokalnih zeliščarjev v navezavi na kartuzijanska izročila.

Na območju deluje pet muzejev in dve razstavišči. Zgodbe Muzeja Laško bodo predstavljene v okviru predstavitve Centra za šport, turizem, informiranje in kulturo – STIK LAŠKO.

V spomin na rudarsko dejavnost je na ogled muzejski rudniški rov, ki stoji na prostem v bližini gasilskega doma v Rečici. Razstavljeni so predmeti, ki ohranjajo spomin na življenje in delo rudarjev v Rudniku Laško kot npr. dizelska lokomotiva za prevoz premoga, trak za premog, fotografije, dihalni aparat … V nekdanjem protiletalskem zaklonišču pod grajskim hribom v neposredni bližini Muzeja Laško pa si lahko obiskovalci med drugim ogledajo videopredstavitev celotne zgodovine premogovništva na tem območju.

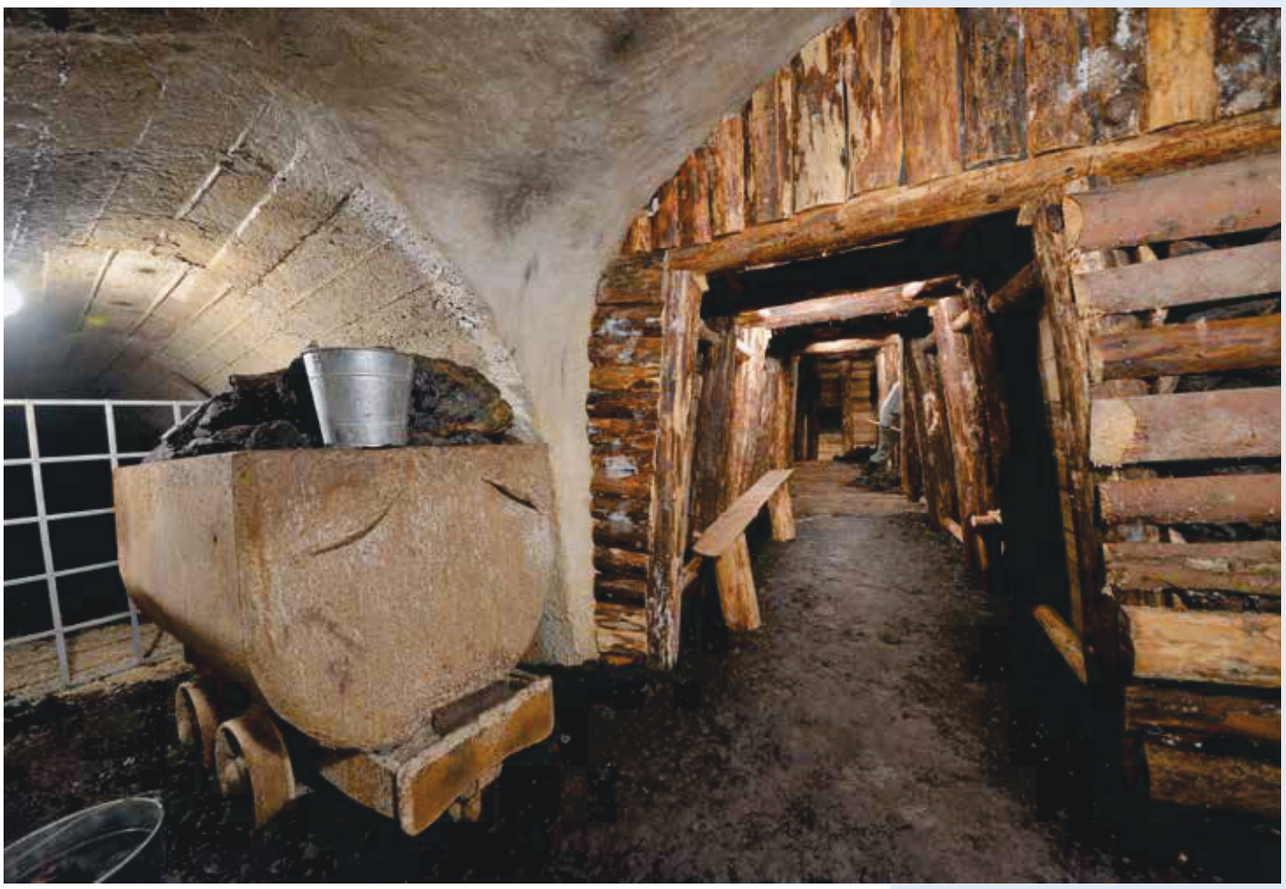

Maketa rudniškega rova v Muzeju Laško (STIK)

Muzej elektroprenosa v Debru predstavlja edinstveno dediščino razvoja prenosne dejavnosti v Sloveniji in je eden redkih tovrstnih muzejev v Evropi. V petnajstih razstavnih prostorih je na površini 479 m² razstavljenih 4921 eksponatov.

Na Senožetih pri Rimskih Toplicah stoji domačija največjega slovenskega pesnika balad in romanc ter prvega slovenskega poklicnega arhivarja Antona Aškerca. V muzej preurejena hiša z ohranjeno značilno arhitekturno dediščino, ki v svoji notranjosti odkriva črno kuhinjo ter bogato literarno-etnološko zbirko, je razglašena za kulturni spomenik. Družina pesnikovega pranečaka, g. Avgusta, obiskovalcem ne omogoči le slikovitega spoznavanja pesnikove zapuščine. Ob obisku je moč spoznati tudi okolju prijazno sonaravno rejo drobnice ter si ogledati postopek tradicionalne izdelave danes zelo iskanih ovčjih sirov in drugih mlečnih izdelkov, ki jih lahko na kmetiji okusite, kupite in odnesete domov.

V Galeriji Maleš v Zgornji Rečici je na ogled zbirka Mihe Maleša, ki se ga je v umetnostni zgodovini oprijel vzdevek »slikajoči pesnik« in sodi med tiste slovenske umetnike, ki so zapustili največje ustvarjalne opuse 20. stoletja, za kar je leta 1977 prejel Prešernovo nagrado.

Razstavišče Kulturnega centra Laško je predstavljeno v okviru predstavitve JZ STIK.

Turistične in ogledne kmetije območja vsaka s svojo zgodbo vabijo k odkrivanju skozi vse leto. Potepanje po podeželju lahko zaokrožite tudi z gastronomskim doživetjem na izletniških kmetijah. Na vključevanju lokalnih, svežih in sezonskih živil v značilne jedi iz hišne ponudbe in pijač temelji tudi ostala gastronomska ponudba destinacije, ki jo lahko odkrivate tako v vrhunskih restavracijah kot gostilnah, picerijah in kavarnah. Povprašajte po jedeh iz pregrete smetane, ki v sebi nosijo žlahtno sporočilo lokalnega okolja in čaroben utrip podeželja, ki je prepojen z bogato dediščino in tradicijo.

Thermanina medena pita s pregreto smetano (STIK)

Podrobnejše informacije o nastanitvenih možnostih in celotni turistični ponudbi destinacije Laško, sotočje dobrega, prejmete v Turistično informacijskem centru Laško ali na spletni strani: www.lasko.info

V skladu s turistično vizijo destinacije Laško, sotočje dobrega, zapisano v Strategiji razvoja in trženja turizma za Občino Laško do leta 2020, sprejeto konec leta 2015, je naš cilj postati vodilna zelena zdraviliška destinacija v Sloveniji in visoko konkurenčna zelena destinacija v evropskem prostoru.

Prav tako je naš cilj tudi postati vodilna destinacija za dostopni turizem v Sloveniji in Srednji Evropi.

Destinacija Laško, sotočje dobrega, je bila zmagovalka slovenskega izbora EDEN v letu 2013, ko je ta prestižni naziv prejela za razvoj produktov dostopnega turizma, ki omogočajo ljudem z različnimi fizičnimi ali psihičnimi omejitvami ter s posebnimi potrebami neodvisno, pravično in dostojanstveno uporabo turističnih storitev. V strategiji razvoja in trženja

Laško, sotočje dobrega, Evropska destinacija odličnosti (EDEN)

Projekt Evropske destinacije odličnosti (European Destinations of ExcelleNce) ali krajše EDEN je zasnovala Evropska komisija v skladu z usmeritvami evropske turistične politike. Njegov namen je povečati prepoznavnost nastajajočih evropskih destinacij, ustvarjati podlago za izmenjavo dobrih praks po vsej Evropi in spodbujati povezovanje med izbranimi destinacijami. Slovenska turistična organizacija izvaja projekt že od leta 2008. V Sloveniji je bilo v devetih letih izbranih šest zmagovalnih EDEN destinacij (Dolina Soče, Solčavsko, Reka Kolpa, Idrija, Laško, Brda). Glavni cilj projekta je identifikacija najbolj trajnostno naravnanih destinacij, njihova promocija ter spodbuda za nadaljnji razvoj. Večletne izkušnje so pokazale, da aktivnosti v okviru projekta spodbujajo povezovanje domačinov in pozitivno naravnanost znotraj destinacij.

Savinja
(foto Boris Vrabec)

turizma za Občino Laško do 2020 je pozicioniranje občine kot destinacije kakovostnih in konkurenčnih programov dostopnega turizma izpostavljeno kot primarno, poudarjena je potreba po razvojno celostnem in komunikacijsko dodelanem pristopu. Naraščajoče povpraševanje po tovrstnih vsebinah (po podatkih Zavoda Premiki predstavlja trg dostopnega turizma okoli 127,5 milijonov ljudi) nas tudi v prihodnje zavezuje, da v medsebojnem sodelovanju in predanosti razvoju referenčnih prednosti destinacije sledimo odličnosti.

Laško, sotočje dobrega - SLOVENIA GREEN destination (bronze)

Slovenija se je v strategijah razvoja turizma jasno zavezala k trajnostnemu razvoju turizma. Ta koncept razvoja so kot pravega prepoznali številni turistični ponudniki, destinacije in regije, kot tudi destinacija Laško, sotočje dobrega. Vendar pa je analiza stanja pokazala, da je število okoljsko certificiranih ponudnikov za aktivnejše trženje zelene ponudbe premajhno. Prav tako so rezultati analize pokazali, da manjka sistem, ki bi na nacionalni ravni povezal prizadevanja za ozelenitev turistične dejavnosti, jih pospešil in deležnikom v procesu nudil potrebno podporo.

Namen sheme je ponuditi praktično, učinkovito in preprosto orodje za uvajanje in pospešitev uvajanja trajnostnih poslovnih modelov v slovenski turizem. V shemo so vgrajeni vsi trije stebri trajnostnega razvoja: okoljski, družbeni in gospodarski. ZSST destinacijam in turističnim ponudnikom poleg analize stanja ponudi vsa potrebna orodja in pomoč na poti uvajanja in izboljševanja trajnostnega delovanja. Zasnovana je na globalno sprejetih indikatorjih trajnostnega managementa na ravni destinacij ter na obstoječih uveljavljenih mednarodnih certifikacijskih znakih za turistične ponudnike. Na ta način omogoča primerjavo članov z destinacijami oziroma ponudniki po svetu. ZSST predstavlja tudi pomembno promocijsko orodje za izpostavitev tistih destinacij in ponudnikov, ki delujejo po trajnostnih načelih.

V letu 2016 je na svetovni dan turizma, 27. septembra, Slovenija v okviru mednarodne konference Global Green Destination Day, kot prva država na svetu prejela nagrado zelena destinacija. V svetovni vrh najbolj zelenih destinacij se je uvrstila tudi destinacija Laško, sotočje dobrega, prejemnica kakovostnega znaka Slovenia Green Destination Bronze, in s tem okrepila prepoznavnost na domačem in tujem trgu. Thermana Laško je prejemnica znaka Slovenia Green Accommodation. Pridobljena naziva ne prispevata le k podobi Laškega, sotočja dobrega, kot zelene, avtentične, kakovostne in konkurenčne svetovne destinacije, ampak hkrati promovirata tudi znamko I feel Slovenia ter povečujeta verodostojnost pozicijskega slogana »Zelena. Aktivna. Zdrava.«. Konkurenčno prednost destinacije bomo v prihodnje razvijali tudi z učinkovitim sistemom spodbujanja trajnostno orientiranega vedenja vseh domačinov in turistov, ki bodo obiskali Laško, sotočje dobrega.

Panorama Laškega (foto Boris Vrabec)

Thermana Laško

Termalni vrelci so bili v Laškem poznani že iz rimskih časov, domačini so na območju termalnih vrelcev zgradili majhne bazenčke, v katerih so se pogostokrat kopali. V začetku 19. stoletja je začela na termalne vrelce v

Ena najstarejših upodobitev Zdravilišča Laško okoli leta 1870 (Osrednja knjižnica Celje)

Laškem opozarjati tudi stroka in manjkal je le še investitor, ki bi termalno vodo zajel in na tem mestu zgradil zdravilišče. Ko je skozi Laško potekala gradnja Južne železnice, je vodja gradbenih del Leopold Rödl opazil termalne vrelce in se odločil za velikopotezno gradnjo zdravilišča. Zdravilišče je bilo uradno odprto leta 1854 kot Zdravilišče cesarja Franca Jožefa Laško (Kaiser Franz Joseph Bad Tüffer). V prihodnjih letih se je zdravilišče postopoma širilo in posodabljalo ter vsako leto gostilo več imenitnih gostov.

Tako je pred prvo svetovno vojno zdravilišče obsegalo obširno kopališko poslopje, ki se je raztezalo na obeh straneh železnice, opremljeno s telegrafom, telefonom in električno razsvetljavo, kelgjišče, teniški igrišči ter konjušnico. V upanju, da bi zdravilišče nekoč obiskal tudi sam cesar, po katerem je zdravilišče nosilo ime, so zgradili še cesarsko kopalno kabino, ki jo je moč videti še danes.

V času prve svetovne vojne je zdravilišče, tako kot mnogi drugi javni objekti pri nas, postalo vojaška bolnišnica. Leta 1922 je zdravilišče dobilo nove lastnike, ki so obnovili zdraviliške stavbe ter jih spremenili v moderen zdraviliški center pod imenom Radio Terma Laško, kamor so zahajali bolniki z lažjimi poškodbami in obolenji. Število obiskovalcev, ki so prišli na zdravljenje v Laško v času med obema vojnama, je bilo vsako leto večje in je preseglo število gostov iz časov pred prvo svetovno vojno.

Med drugo svetovno vojno je kopališče pod nemško oblastjo sprva še nadaljevalo svojo dejavnost, od leta 1943 pa so bili v njem nameščeni ranjenci.

Mogočen vhodni portal v Zdravilišče Laško (Osrednja knjižnica Celje)

Zdravilišče Laško v letih pred prvo svetovno vojno (Osrednja knjižnica Celje)

Po koncu druge svetovne vojne je zdravilišče prešlo v državno last. Prva leta po drugi svetovni vojni so se v zdravilišču zdravili ranjenci in preživeli taboriščniki. Leta 1953 se je zdravilišče preoblikovalo v zavod za rehabilitacijo invalidov pod okriljem Sveta za zdravstvo Ljudske republike Slovenije. Nova zajezitev termalnih vrelcev je v začetku 70. let omogočila nadaljnjo širitev zdravilišča in leta 1976 je bil dograjen nov kopališki objekt z zaprtim termalnim bazenom. Z novo pridobitvijo je zdravilišče dobilo najnaprednejši zdraviliški objekt v Sloveniji. Poleg zdravstvenih storitev pa se je zdravilišče v 90. letih začelo usmerjati tudi v turizem. Podjetje se je 1998 prestrukturiralo v delniško družbo. V letih 2006–2010 je potekala gradnja novega modernega objekta, ki ga sestavljajo termalni in wellness center, hotel in kongresni hotel. Leta 2008 pa se je podjetje zaradi nove podobe in ponudbe storitev preimenovalo v Thermano.

Danes je Thermana eden vodilnih ponudnikov storitev in programov za kvaliteten in zdrav način življenja in obsega medicinske programe, ki za-

Radio Terma Laško (Osrednja knjižnica Celje)

jemajo: osnovno zdravstvo, specialistično ambulantno dejavnost, preventivo, medicinsko rehabilitacijo in obnovitveno rehabilitacijo; kopališke in wellness programe; oskrbo starejših; poslovni, kongresni in seminarski turizem; turistično izhodišče za spoznavanje Slovenije; programe hotelirstva, gostinstva in turizma.

Zdraviliški kompleks Thermana Laško
(foto Boris Vrabec)

Dom starejših Laško
(foto Boris Vrabec)

Bazenski kompleks (Thermana Laško)

Wellness center in hotel Thermana park Laško (Thermana Laško)

Thermana Laško (foto Boris Vrabec)

Kot zdravilišče, ki pomaga gibalno oviranim osebam, je vodilno v Sloveniji in prepoznavno v tujini in je prva izbira gostom, ki potrebujejo zdravljenje na področju nevrološke in lokomotorne rehabilitacije.

Z izredno dobrimi kapacitetami in okolico, obdano z lepo neokrnjeno naravo, želijo biti prva izbira po mnenju gostov in organizatorjev dogodkov in potovanj.

Podjetje Thermana je tudi izvajalec storitev institucionalnega varstva starejših, ki slovi po strokovnosti osebja in domačnosti bivanja.

Družba Thermana, d. d., je danes s svojo bogato tradicijo eno pomembnejših slovenskih zdravilišč in je turistični center, ki šteje več kot 400 zaposlenih in v svoji ponudbi uveljavlja kakovost bivanja ter kulturo zdravega načina življenja za vse generacije.

Rimske terme

Zdravilne učinke termalnih vrelcev v Rimskih Toplicah so poznali že stari Rimljani, saj so na mestu zdravilišča našli več votivnih spomenikov. Termalno kopališče v Rimskih Toplicah je bilo prvič omenjeno v 15. stoletju. Vse odtlej pa do sredine 19. stoletja je bilo zdravilišče v lasti imetnikov laškega gospostva, dokler ga ni leta 1840 kupila tržaška trgovska družina Uhlich, ki ga je imela v lasti vse do konca druge svetovne vojne.

Ena najstarejših upodobitev zdravilišča v Rimskih Toplicah iz sredine 18. stoletja (Osrednja knjižnica Celje)

Uhlichi so zdravilišče v propagandne namene preimenovali v Rimske toplice in se lotili izgradnje za tiste čase modernega zdraviliškega kompleksa z obsežnim zdraviliškim parkom, zasajenim z eksotičnim drevjem, sprehajalnimi potmi in razglednimi točkami. Leta 1856 je bil poleg glavne zdraviliške stavbe zgrajen še Sofijin dvor. Zdravilišče je tekom 19. stoletja postalo pomemben zdraviliški center, v katerega je zahajala vsa smetana tedanje družbe, med njimi tudi angleška princesa in pruska prestolonaslednica Viktorija, Napoleonova sestra, princesa Murat, avstrijski književnik

POMERBAD NÄCHST TÜFFER

Zdravilišče v Rimskih Toplicah leta 1847 (Osrednja knjižnica Celje)

HOFRAUM V RÖMERBAD NÄCHST TUFFER.

Franz Grillparzer, srbski književnik Vuk Karađžić, cesar Ferdinand, nadvojvoda Janez in številni drugi.

Sofijin dvor okoli leta 1870
(Osrednja knjižnica Celje)

Lastniki zdravilišča, družina Uhlich, se je že tedaj zavedala velikega pomena neokrnjene narave, v kateri se je nahajalo zdravilišče. Zato je postopoma pokupila večji del ozemlja okoli zdravilišča ter na prelomu stoletja pri državnih oblasteh celo izposlovala prepoved gradnje industrijskih objektov, ki bi škodili zdraviliškemu okolju v pasu 75 hektarjev okoli zdravilišča. Leta 1931 je zdravilišče dobilo tudi prvi bazen s termalno vodo na prostem v Sloveniji, ki uspešno deluje vse do danes.

Med drugo svetovno vojno je Rimske terme zavzela nemška vojska in jih preuredila v bolnišnico za svoje vojake. Od konca druge svetovne vojne

Panorama Rimskih Toplic iz leta 1904
(Osrednja knjižnica Celje)

Prvi zunanji bazen s termalno vodo v Sloveniji
(Osrednja knjižnica Celje)

do leta 1991 je Rimske terme upravljala Jugoslovanska ljudska armada. Zdravilne učinke termalne vode in čudovitega okolja so bili takrat deležni le zaprti krogi oficirjev.

Leta 2011 so Rimske terme v novi podobi odprle svoja vrata vsem obiskovalcem, ki jim omogočajo, da se vrnejo k pomirjujoči naravi, zdravju, dobremu počutju in sprostitvi. Pri tem jim pomaga termalna voda, ki zdravilno vpliva na človekovo telo.

Rimske terme so biser v oazi neokrnjene narave med bujno vegetacijo in obdane so z blagodejnimi učinki termalnih vrelcev. Arhitekturno dovršena

Zdraviliški kompleks Rimskih term danes
(Rimske terme)

Zdraviliški kompleks Rimskih term danes (foto Boris Vrabec)

celota treh štirizvezdičnih hotelov in Vile Sisi ponuja 190 nadstandardnih sob, suit in apartmajev. So popolna destinacija za organizacijo seminarja, team buildinga ali gala dogodka. Wellness center Amalija ponuja unikatne hišne masaže in rituale, deželo savn, fitness, kozmetični center, frizerski salon in unikatno zasnovan bazen, po zgledu bazenov iz starega Rima. Obisk medicinskega centra se priporoča vsem, ki imajo kronične ali akutne bolečine v sklepih, težave s hrbtenico, težave z dihali ali okrevajo po poškodbi.

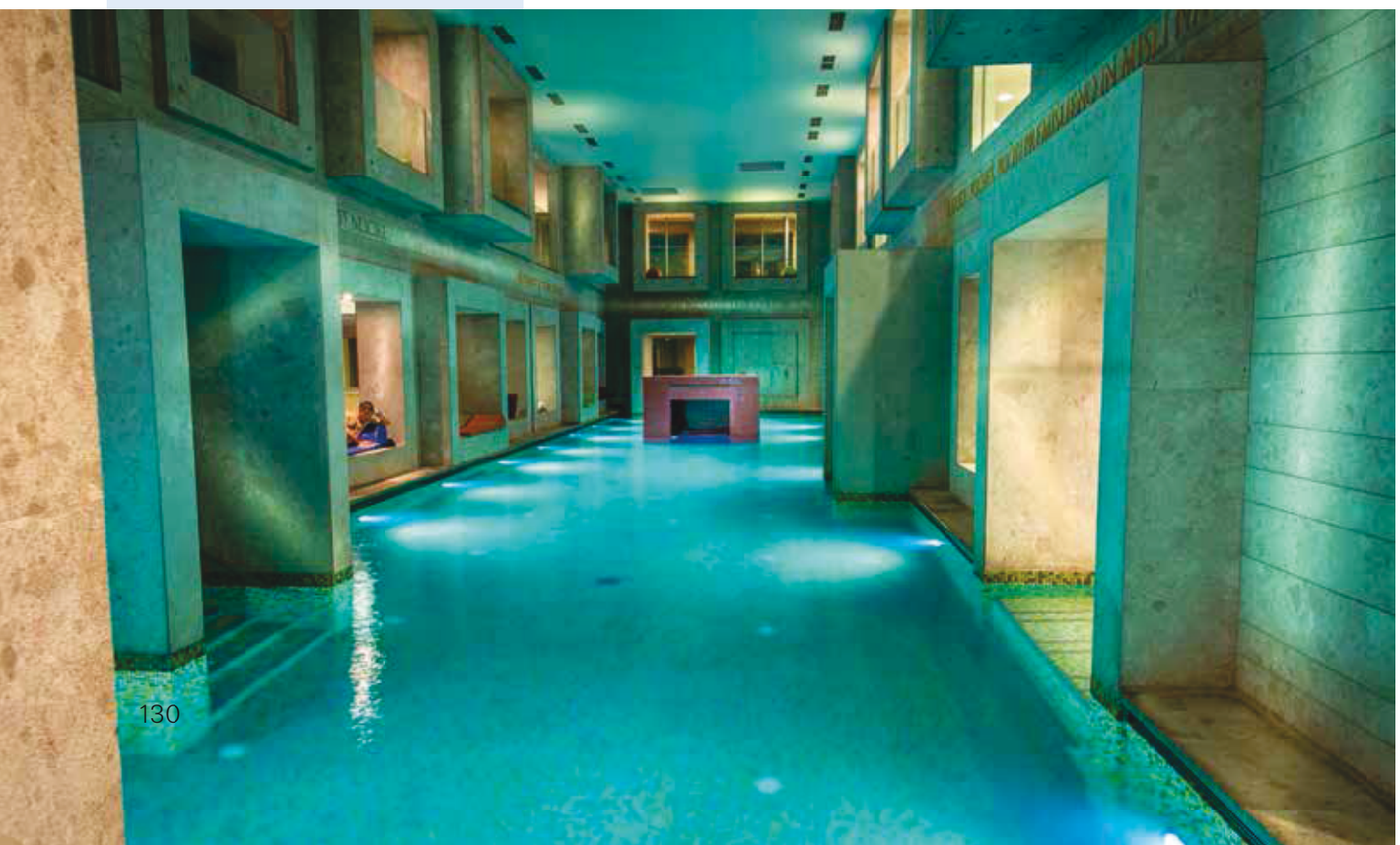

Notranji bazen, zasnovan po zgledu bazenov iz starega Rima (Rimske terme)

Sofijin dvor (foto Boris Vrabec)

A la carte Sofija ponuja enkratna kulinarična doživetja, ki jih zaokrožajo vrhunska vina iz Slovenije, in športne aktivnosti; kolesarjenje, nordijsko hojo, smučanje, tai chi, pohodništvo.

Rimske terme so sinonim za brezčasno eleganco ambienta, nadstandardno opremljene suite, toplo gostoljubje, vrhunsko kulinariko in unikatno ponudbo wellness storitev.

Prireditve

Laško se ponaša s pestro ponudbo dogodkov vseh vrst. Ustanove, kjer se odvijajo kulturni in ostali programi, so zasedene skoraj vse dni v letu.

V laški občini pri vsaki prireditvi sodeluje ogromno število domačinov in ponosni smo na to, da imamo tako dobro zaledje. Pester prireditveni program oblikujejo kulturna društva, ki jih je preko 30 in delujejo pod okriljem Zveze kulturnih društev Možnar, in ostala društva npr. čebelarsko, turistično društvo, ŠMOCL ter seveda ustanove, kot so Center za šport, turizem, inofrmiranje in kulturo Laško – STIK, Javni sklad za kulturne dejavnosti – izpostava Laško, obe osnovni šoli, vrtec, Glasbena šola Laško – Radeče, knjižnica, Hiša generacij in še mnoge druge. Vsi ti so zaslužni za bogat program prireditev.

Največja in najbolj znana izmed vseh prireditev, ki se odvija v Laškem, pa je **festival Pivo in cvetje.** Leta 1963 je takrat še zelo mlado Hortikulturno društvo Laško v sodelovanju s Turističnim društvom Laško pripravilo cvetlično razstavo, na kateri je za žejo obiskovalcev velikodušno poskrbela Pivovarna Laško. Prireditev, ki se je takrat imenovala Cvetje in pivo, je doživela velik uspeh, zato so se vsi trije akterji, obe društvi in pivovarna, odločili prireditev ponoviti tudi naslednje leto. Na prireditvi je vsako leto sodelovalo več prizadevnih društev in posameznikov, dokler ni ta

prerasla okvirje lokalne »veselice« in postala največja turistična prireditev v Sloveniji. Tradicionalni dogodki na prireditvi so postali Ohcet po starih šegah, prireditev Lepo je res na deželi (obe v organizaciji zveze Možnar), sobotni ognjemet z vodno simfonijo, nedeljska parada in festival godb na pihala ter seveda obilica resnično dobre glasbe za vsak okus z domačimi in tujimi izvajalci, popoldanske ure pa krajša obilica športnih in zabavnih dogodkov.

Pivo in cvetje nekoč
(Muzej Laško)

Ohcet po stari šegi
(foto Boris Vrabec)

Nedeljska parada
(foto Boris Vrabec)

Godba na pihala Laško
(foto Boris Vrabec)

Ognjemet in vodna simfonija
(foto Boris Vrabec)

Za cvetje vsako leto poskrbi Hortikulturno društvo Laško. (foto Boris Vrabec)

Da se je prireditev tako med obiskovalci kot tudi domačini resnično dobro prijela, dokazuje dejstvo, da je letos pod pokroviteljstvom in v glavni organizaciji Pivovarne Laško-Union potekala že 53. prireditev po vrsti. Danes z obilico domačih in tujih glasbenih izvajalcev ter s številnimi obiskovalci od blizu in daleč prireditev dobiva vedno bolj festivalski značaj, ki pa s tradicionalnimi etnološkimi prireditvami obiskovalcem še vedno predstavlja bogato kulturno in etnološko dediščino Laškega in njegove okolice. Na največji turistični prireditvi v Sloveniji obiskovalci tako lahko izbirajo med bogatim glasbenim programom na kar petih prizoriščih hkrati.

Utrip Piva in cvetja (foto Boris Vrabec)

Literatura:

Hren Medved, Alenka. »Družabno življenje prebivalcev Laškega v 19. Stoletju«. ČZN 1 (2015). (15–44).

Jelovšek, Edo. »Preteklost in razvoj termalnega kopališča v Laškem«. Laški zbornik 2002. Laško, 2002. (173–209).

Kresal, France. »Turizem«. V *Slovenska novejša zgodovina*. Ljubljana, 2005. (471).

Krašovec, Jure. *30 let, Pivo cvetje v Laškem*. Laško, 1994.

Krašovec, Jure. *Sto in deset let turističnega društva v Laškem.* Laško, 2001.

Krašovec, Jure. *Medicus curat, natura sanat, 140.* Laško, 1994.

Strategija razvoja in trženja turizma za Občino Laško. STIK Laško, 2015.

Studen, Andrej. »Iz avanturizma v turizem«. V *Slovenska novejša zgodovina*. Ljubljana, 2005. (93–94).

Tičar, Zora. »Blišč rimske Trnjulčice«. Laško, 2000.

GOSPODARSTVO

Industrija

Prvi začetki gospodarstva v predindustrijski dobi

Laško je bilo v predindustrijski dobi pred prihodom železnice v te kraje podeželski trg, ki je štel malo več kot 500 prebivalcev. V Laškem so takrat prebivali predvsem obrtniki in zemljiški posestniki, ki so se poleg svoje obrti ukvarjali še s kmetijstvom. Večina jih je imela v lasti vrtove in večja kmetijska zemljišča v bližnji okolici. Tako je Laško imelo podobo polagrarne naselbine.

Od obrti je na področju okrajne gosposke Laško cvetelo predvsem čevljarstvo, usnjarstvo, tkalstvo in krojaštvo ter mesarska obrt. Na podeželju pa je delovalo tudi veliko mlinov in vinotočev. V samem trgu pa so bili od obrtnikov najbolj številni usnjarji, mesarji, tkalci in čevljarji.

V drugi polovici 19. stoletja se je skupaj z razvojem cestnih in železniških povezav začelo razvijati tudi gospodarstvo Laškega. Prvi učinki dobrih prometnih povezav so se v Laškem začeli odražati v gradnji zdravilišča in z razvojem pivovarne, ki je iz obrtniškega obrata prešla na industrijski nivo proizvodnje. V bližnji soseščini Laškega pa se je v tem času začelo pospešeno razvijati tudi premogovništvo, saj so bile potrebe po premogu zaradi vedno bolj razvijajoče se industrije iz dneva v dan večje.

Na predvečer prve svetovne vojne je na območju današnje Občine Laško delovalo 6 tovarn in en večji premogovnik v Rečici ter manjši premogov-

Panorama Laškega v letih pred drugo svetovno vojno (Osrednja knjižnica Celje)

nik v Trobnem Dolu. Največja gospodarska obrata na tem območju pa sta bila Kukčeva pivovarna in premogovnik v Rečici.

V obdobju med prvo in drugo svetovno vojno se je število industrijskih obratov na tem območju povzpelo na 9. Največji razcvet je doživelo premogovništvo, tako je rudnik v Rečici zaposloval več kot 600, rudnik v Trobnem Dolu pa 100 rudarjev.

Po drugi svetovni vojni so vsi industrijski obrati prešli v last nove države. V času po drugi svetovni vojni je zaradi nove gospodarske politike v državi industrija na tem območju doživela velik razcvet. V industriji je takrat dobil delo tudi velik del revnega podeželskega prebivalstva, ki ni imel zadosti zemlje za preživetje.

Največji industrijski obrati so bili premogovnik, tekstilna tovarna, pivovarna, lesna industrija Bor in Tovarna izolacijskega materiala TIM Laško.

Premogovnik in TIM Laško

Začetki prvih rudarskih del na območju Laškega segajo v drugo polovico 18. stoletja. V prvi polovici 19. stoletja sta v Govcah nad Sv. Jedrtjo delovala dva rudnika. Živahno dejavnost premogovništva takrat zasledimo tudi v Hudi Jami in v Laškem pod Humom. Raziskovalna dela so se širila in okrog leta 1850, ko je z Južno železnico prišlo do večjega povpraševanja po premogu, je bilo območje med Breznim in Laškim na gosto prepredeno z raziskovalnimi rovi, ki so se razvijali v prva resnejša odkopna dela. Premogovniki na območju Laškega so bili sprva v lasti zasebnikov, dokler jih ni leta 1890 kupila Trboveljska premogokopna družba in se lotila načrtnega urejanja rudniške infrastrukture. Odkopavali so le dostopne sloje premoga in delali komunikacije za kasnejše odkopavanje premoga in njegov transport do separacije v Rečici. Iz Spodnje Rečice so zgradili glavni rov do polja Barbara na območju Hude Jame in ga tam povezali z jaškom s sto metrov višjim Barbara rovom. V času prve svetovne vojne je premogovnik zaposloval le 20 rudarjev, ki so predvsem vzdrževali rove. Ob koncu vojne so zgradili rudniške objekte in rudarska stanovanja v Hudi Jami, kamor so prenesli težišče delovanja rudnika. V letih med vojnama so kopali premog vzhodno od Hude Jame v poljih Šmihel, Kuretno in Barbara, postopno so povečevali število zaposlenih in količino izkopanega premoga. Leta 1928 so prvič presegli 100 tisoč ton izkopanega premoga ob številu 607 zaposlenih. V času gospodarske krize so zmanjšali število rudarjev na 300 do 400. S takšnim delom so nadaljevali tudi med vojno do aprila 1944, ko so izkop premoga ustavili. Po končani vojni vihri so rudarji dokaj hitro začeli z obnovo rudniških rovov in naprav, tako da so začeli z izkopom premoga 1. novembra 1945. Potrebe po premogu so naraščale in tako se je povečevalo število zaposlenih in povečevale so se količine izkopanega premoga. Rudnik je ponovno vzcvetel in začela so se njegova najboljša leta. Po količini izkopanega premoga je bilo rekordno leto 1960, ko so izkopali 134.500 ton s 520 rudarji, vseh zaposlenih pa je bilo takrat 772. Do leta 1970 so odkopali večino premoga med Hudo Jamo in Breznim, zato so začeli odkopavati v poljih Terezija, Klara in Tomaž,

Razglednica Hude Jame iz leta 1929
(Osrednja knjižnica Celje)

zahodno od Breznega. Takrat so prenesli rudniško dejavnost iz Hude Jame na Brezno in objekte v Hudi Jami opustili. Po gospodarski reformi leta 1965 je bil ta rudnik uvrščen med neperspektivne rudnike Slovenije in začele so se iskati možnosti za prezaposlitev 500 rudarjev. Sprejet je bil program prestrukturiranja rudnika, ki je prinesel izgradnjo Tovarne izolacijskega materiala Laško. Vzporedno z izgradnjo tovarne je svet prizadela energetska kriza, ki je nakazala možnost nadaljnjega obstoja rudnika. Rudnik je tako deloval do leta 1992, ko so v avgustu iz jame pripeljali zadnji vagonček premoga. Podatki o izkopanih količinah premoga v več kot 225-letni zgodovini rudarjenja kažejo, da je bilo v času delovanja rudnika iz nederij zemlje izkopano 6,077 milijona ton »črnega zlata«.

Jamska lokomotiva leta 1984
(Andrej Mavri)

Tovarna izolacijskega materiala Laško (TIM)

Priprave na začetek proizvodnje so se začele leta 1970 v okviru iskanja proizvodnega programa za prezaposlitev rudarjev. Z rudarsko odločnostjo so se sami lotili projekta in leta 1971 zgradili prvo halo ter v njej začeli s proizvodnjo stiropora za gradbeništvo in embalažo. Aprila 1972 se je pričela izgradnja proizvodnih hal, v katerih sedaj poteka proizvodnja termoizolacij in embalaže. Proizvodnja teh materialov se je preselila iz prvotne hale v nove prostore januarja 1973. Še istega leta je prišlo do velikega požara, v katerem sta zgoreli dve hali. Pogoreli hali so postavili na novo in 3. julija, na praznik rudarjev, je bilo svečano odprtje nove tovarne. V prvotni hali pa so začeli s proizvodnjo hidroizolacij. Zaposleni so se v tujini usposobili za vgrajevanje proizvedenih materialov in tako so dosegli večjo dodano vrednost za te materiale. V ta namen so začeli s proizvodnjo in vgrajevanjem toplotno izoliranih fasad z imenom Demit. V naslednjih letih so poleg proizvodnje izolacijskih materialov začeli izdelovati tudi stolpe za hlajenje tehnoloških voda in različne poliesterske izdelke, od čolnov, do torb za orožje. Sledili so tehnološkemu razvoju in posodabljali tehnologijo, zato so uspešno prebrodili tudi vse procese privatizacije in prehoda iz socialističnega v kapitalistično gospodarstvo. Tovarna v obliki več manjših podjetij svojo proizvodnjo nadaljuje še danes in je vodilni ponudnik širokega proizvodnega programa termoizolacij, hidroizolacij, ploskovnega ogrevanja in embalaže na slovenskem trgu.

TIM Laško
(foto Boris Vrabec)

Pivovarna Laško

Začetki razvoja pivovarstva v Laškem segajo v leto 1825, ko je stavbo novega špitala kupil Franc Geyer, lectar in svečar v Laškem. Ta si je v kletnih prostorih špitala uredil majhno varilnico piva. V tej pivovarni je bilo zaposlenih 10 ljudi, vključno z družino Franca Geyerja. Pivo je Franz Geyer varil le sezonsko. Ko je Geyer leta 1836 umrl, je pivovarno kmalu za tem kupil Gustav Adolf Uhlich, veletrgovec iz Trsta in lastnik zdravilišča v Rimskih Toplicah. Poslopje novega špitala, v katerem je bila pivovarna, so po požaru leta 1840 morali popolnoma prenoviti in prezidati pivovarno v kletnih prostorih stavbe. V kleti je tako uredil velik in moderen pivovarniški obrat. Pivovarna je imela varilno ponev, sušilnico slada, vrelne in vložne kleti, v katerih je bilo prostora za 4000 veder piva. Leta 1840 so dosegli proizvodnjo 4000 veder. Naslednje leto pa je proizvodnja narasla na 3000 hl. Pivo so varili pozimi, nato pa so ga več mesecev starali. Polnili so ga v sode in steklenice. Steklenice so izdelovali v steklarni v Libojah. Pivo so izvažali v Trst in na Bližnji vzhod. Temno pivo ali porter so izvažali v Aleksandrijo in Kalkuto. Leta 1867 je pivovarna dobila novega lastnika Antona Larischa, ki je proizvodnjo piva postavil na novo lokacijo

Osebje Kukčeve pivovarne v Laškem (Muzej Laško)

Sodarska delavnica v Pivovarni Laško (Osrednja knjižnica Celje)

v Podšmihelu. Nova pivovarna je takrat veljala za največjo pivovarno na Spodnjem Štajerskem. Skupaj s kakovostjo piva pa se je z novimi proizvodnimi postopki povečala tudi njegova proizvodnja. Kljub kvaliteti in moderni proizvodnji pa je podjetje leta 1889 zašlo v stečaj. Pivovarna je zato še istega leta dobila novega lastnika. Tokrat je pivovarno kupil Slovenec, žalski pivovar Simon Kukec. Pod njegovim vodstvom je pivovarna doživela velik uspeh. Na tržišču so se uveljavili z nenavadno novostjo, termalnim pivom, ki so ga varili iz termalne vode iz Laškega. Poleg omenjenega termalnega piva je Kukec v svoji pivovarni varil še pivo češkega izvora Ležak. V tedanjih nacionalno precej turbulentnih časih je kot narodno zaveden Slovenec v svoji pivovarni zaposloval češke pivovarske mojstre. Pivo so izvažali tudi v Egipt in Budimpešto.

Laško pivo nekoč (Muzej Laško)

Kljub sprva uspešnemu poslovanju pa je leta 1924 konkurenčna Pivovarna Union pokupila večino delnic in tri leta kasneje iz konkurenčnih razlogov Pivovarno Laško zaprla. Zaprtje pivovarne je bil hud udarec za vse pivoljubce, ki so skupaj z zastopniki gostilničarskih zadrug sklenili v Laškem postaviti novo pivovarno. Želja se jim je uresničila šele leta 1938, saj je bilo pivo prepovedano variti na mestu stare pivovarne, zato so morali na levem bregu Savinje zgraditi popolnoma novo pivovarno. V zadnji dneh druge svetovne vojne je bila pivovarna ob bombardiranju Laškega popolnoma porušena, zato je proizvodnja piva ponovno stekla leta 1946. V tem času so v pivovarni začeli variti svoje najbolj prepoznavno pivo Zlatorog. V povojnem obdobju je pivovarna doživela skokovit razcvet, saj so v letih 1960–1990 podvajseterili svojo proizvodnjo in postali vodilna pivovarna na območju nekdanje Jugoslavije. V tem obdobju so tudi prenovili in

Pivovarna Laško danes
(foto Boris Vrabec)

posodobili polnilne linije, kotlarno in varilnico. V devetdesetih letih je Pivovarna Laško svojo navezanost na Laško izkazovala tudi s številnimi infrastrukturnimi vlaganji v kraj. Tako so pod njenim pokroviteljstvom novo podobo dobili Grad Tabor, Hotel Savinja, Kulturni center Laško in drugi objekti javnega značaja.

Z neprestanimi investicijskimi vlaganji v zadnjih dveh desetletjih se Pivovarna Laško lahko postavi ob bok katerikoli drugi pivovarni v Evropi.

Poleg svoje osnovne dejavnosti se pivovarna zaveda tudi svoje družbene odgovornosti in je največji sponzor slovenskim športnikom in glasbeni-

kom. Zadnjih nekaj let je tudi glavni organizator največje slovenske turistične prireditve Pivo in cvetje, ki je pod njenim vodstvom dobilo novo festivalsko podobo. Kot podjetje se zaveda pomena ohranjanja okolja in trajnostnega razvoja.

1. julija leta 2016 se je Pivovarna Laško pod novim lastništvom družbe Heineken združila s Pivovarno Union iz Ljubljane in nastalo je novo podjetje Pivovarna Laško Union s sedežem v Ljubljani ter poslovnima enotama v Laškem in Ljubljani. Podjetje še naprej na obeh lokacijah vari pivo svojih najbolj znanih blagovnih znamk Laško – Zlatorog in Union, proizvaja brezalkoholno pijačo Sola ter polni naravni vodi Oda in Zala. Od leta 2016 pa so svojo prodajo razširili še z blagovnimi znamkami družbe Heineken.

Obrt

Na področju manjših podjetij in obrti je na območju Laškega najbolj razvito gradbeništvo, prevozništvo in kovinarska industrija.

Dandanes se Laško, ki je nekdaj slovelo predvsem po svoji industriji, posveča predvsem turističnim perspektivam kraja in okolju prijazni industriji, ki je temelj trajnostnega razvoja občine.

Industrijska cona Spodnja Rečica

Glavna industrijska cona v Občini Laško se danes nahaja na območju Spodnje Rečice, kjer se poleg že omenjene tovarne izolacijskega materiala nahajajo številna srednje velika in manjša podjetja.

Industrijska cona v Spodnji Rečici (foto Boris Vrabec)

Monting SK

Podjetje Monting SK je na tržišču prisotno že več kot 20 let. Ukvarja se z izdelavo tehnološke opreme za proizvodnjo kamene in steklene izolacijske volne ter proizvodnjo komponent in sklopov za hidroenergetsko, železarsko in kemično industrijo. Svoje izdelke izvažajo predvsem v države Evropske unije in v Rusijo.

Monting SK
(foto Boris Vrabec)

Cajhen

Podjetje Cajhen se ponaša z izdelavo visokopreciznih rezilnih orodij in proizvodnjo nadstandardnih orodij za individualne potrebe kupcev. Začetki podjetja segajo v daljno leto 1969, ko je bila ustanovljena majhna strugarska delavnica, ki se je tekom desetletij razvila v vrhunskega ponudnika rezilnih orodij. Kupci njihovih orodij so v večji meri slovenske orodjarne, livarne in avtomobilska industrija. Prisotni pa so tudi na evropskem in ruskem trgu.

Cajhen
(foto Boris Vrabec)

Inox Vrbovšek

Je družinsko podjetje, ki se že 34 let ukvarja z razvojem, proizvodnjo in montažo inox in aluminijastih izdelkov.

Inox Vrbovšek
(foto Boris Vrabec)

Literatura:

Jelovšek, Edo. »Zgodovina pivovarništva v Laškem«. *V Laški zbornik 2002.* Laško, 2002. (209–238).

Kladnik, Darinka. *V toplem objemu: od ustanovitve Izolirke do danes: 1937–2007.* Ljubljana, 2007.

Mavri, Andrej. *Med Kozico in Šmohorjem.* Laško, 2011.

Maček, Jože. *Laško skozi stoletja*. Laško, Celje, 2013.

Pelko, Matija; Franc, Seme. »Zgodovina Rudnika Laško z geološkim uvodom«. *V Laški zbornik 2002.* Laško, 2002. (239–256).

http://www.lasko.eu, na dan 1. 6. 2017.

http://www.pivovarnalaskounion.com/o-podjetju/, na dan 2. 8. 2017.

http://www.monting-sk.si/, na dan 1. 6. 2017.

http://www.brisole.si/si/, na dan 1. 6. 2017.

http://www.inoxvrbovsek.com/, na dan 1. 6. 2017.

http://www.fragmat.si/si/gradbeni-program/o-podjetju, na dan 1. 6. 2017.

http://www.cajhen.com/, na dan 1. 6. 2017.

KMETIJSTVO

Vse do sredine 19. stoletja je bilo kmetijstvo pri nas precej slabo razvito, prevladovalo je tripoljno gospodarjenje. Kmetje so pridelovali predvsem žito ter redili drobnico, govejo živino pa so redili predvsem za potrebe vleke. S prihodom novih poljščin se je način kmetovanja v naših krajih začel spreminjati. Uvedba okopavin, kot sta krompir in koruza, je razširila tripoljni kolobar. Krompir je postal najpomembnejša prehrambena rastlina revnega podeželskega prebivalstva. Z uvedbo železnega pluga in večje količine hlevskega gnoja za gnojenje njiv se je povečal tudi donos poljščin.

Tako kot danes je bila tudi nekoč prevladujoča kmetijska panoga živinoreja. Kmetje so redili predvsem vole, ki so jih prodali za vlečne živali. Mlekarstvo, razen v neposredni bližini trga, v teh krajih ni bilo razvito. Krave so redili predvsem za razplod živine. Kmetje so svojo živino prodajali na živinskih sejmih v Laškem, kjer so jo nato trgovci naložili na vagone in izvozili v Trst, Avstrijo, Italijo, Nemčijo in na Češko. Živinski sejmi so se sprva odvijali v samem trgu, nato pa se je sejmišče zaradi utesnjenosti in higienskih razmer prestavilo na desni breg Savinje, na mesto današnjega parkirišča nasproti Hotela Hum Laško. Prodaja goveje živine je kmetom predstavljala zelo donosen in glavni vir dohodka. Svoje skromne potrebe po mesu so kmetje zadostili s svinjskim mesom in s slanino, ki je predstavljala tudi glavni vir maščob, ter z mesom doma zrejene perutnine.

Pomembna panoga do leta 1880 je bilo tudi vinogradništvo, saj so se na mnogih sončnih legah v Laškem in okolici bohotili vinogradi z zidanicami in vinotoči. Pojav trsne uši je vinograde na tem območju v letih 1880–1890 povsem uničil, njihova obnova pa je bila zaradi visokih stroškov onemogočena. Kmetje so zato svoje vinograde raje spremenili v sadovnjake, okoli hiš pa so postavili brajde z nezahtevno in nekakovostno ameriško

Vinska trta je nekoč v laških vinogradih obilno rodila. (Muzej Laško)

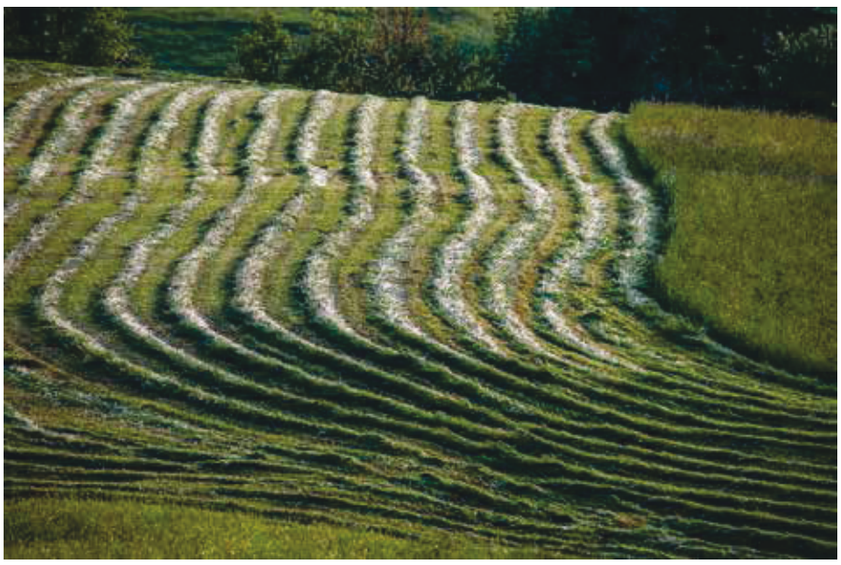

Razgibana pokrajina onemogoča intenzivno kmetijsko proizvodnjo. (foto Boris Vrabec)

samorodnico. Po propadu vinogradništva pri nas je svoj razcvet doživelo sadjarstvo. Območja nekdanjih vinogradov so zasadili z žlahtnimi sortami jabolk in hrušk, ki so jih uporabljali za jabolčnik, suho sadje, nekaj so jih preko železnice tudi prodali v velika mesta.

Sedanje kmetovanje v Občini Laško prevladuje predvsem na naravnih trajnih travnikih in na malem deležu njivskih površin. Travnatih površin je 87 %.

Kmetije v Občini Laško so razvrščene v območje s težjimi pridelovalnimi pogoji za kmetovanje. Prevladujoča dejavnost na kmetijah je živinoreja, predvsem govedoreja in z njo povezana prireja mleka in mesa, kar omogočajo naravne danosti. Na njivah, ki sestavljajo slabo desetino vseh

kmetijskih zemljišč, kmetje pridelujejo krmo za živino in hrano za ljudi. Spodbuja se razvoj trajnostnega in naravi prijaznega kmetovanja. Ena izmed oblik naravi prijaznega kmetovanja je ekološko kmetovanje, ki temelji na ohranjanju naravnih ekosistemov in tako pomembno prispeva k uravnoteženemu in harmoničnemu delovanju v okolju in naravi. Kmetje imajo za to obliko kmetovanja certifikat. Ohranjajo se tudi visokodebelni travniški sadovnjaki, v katerih še najdemo kvalitetne stare sorte sadja. Poleg travniških sadovnjakov so tudi različni intenzivni sadovnjaki.

Prevladujoča dejavnost na kmetijah je živinoreja. (foto Boris Vrabec)

Prodaja mleka in govedi za meso poteka preko Kmetijske zadruge Laško in tudi preko drugih tržnih poti.

V zadnjih letih kmetje vse bolj iščejo priložnosti za lažje preživetje na kmetijah z različnimi dopolnilnimi dejavnostmi, kot so predelava lastnih kmetijskih pridelkov, storitvene dejavnosti v turizmu in storitve s kmetijsko in z gozdarsko mehanizacijo, pridobivanje energije in drugih s kmetijstvom in gozdarstvom povezanih dejavnostih. Tudi Občina Laško

Turistična kmetija Nemec (foto Boris Vrabec)

Turistična kmetija Pirc
(kmetija Pirc)

s pomočjo lokalnih sejmov, tržnice in turističnoinformacijskega centra omogoča kmetom prodajo svojih pridelkov in izdelkov. Te je mogoče poskusiti tudi na mizah turističnih kmetij in na drugih kmetijah. V občini so tudi učne kmetije, kjer otroke iz šol in vrtcev seznanjajo s pridelavo hrane in z življenjem na kmetiji.

Različne predelovalne dejavnosti na kmetijah poleg gospodarskih koristi omogočajo ohranitev različnih značilnih izdelkov, ki so del bogate gastronomske dediščine tega območja.

Turistična kmetija Kozmus
(STIK)

Posestvo na Škaluc:
hiška v krošnjah
(Na Škaluc)

Turistična kmetija Salobir
(foto Boris Vrabec)

Kmetijska zadruga Laško

Zgodovina zadrug se začenja v drugi polovici 19. stoletja, ko so gospodarske okoliščine prisilile manjše gospodarske subjekte, da se zaščitijo pred konkurenco velikih s skupno prodajo, nabavo, skladiščenjem in produkcijo. S takšnim združevanjem so želeli izkoristiti prednosti, ki jih nudi veliki sistem in pri tem ostati majhen proizvajalec. Zadruge v kmetijstvu in številnih drugih dejavnostih članom zagotavljajo storitve, ki jim sicer ne bi bile dostopne ali bi jim bile dostopne po bistveno manj ugodnih pogojih. Tudi na območju Občine Laško so delovale manjše krajevne kmetijske zadruge.

Kmetijska zadruga Laško je bila ustanovljena 8. marca 1953 z združitvijo dveh manjših kmetijskih zadrug Rifengozd in Marija Gradec. Pozneje so se pripojile še druge kmetijske zadruge: Rečica, Jurklošter, Rimske Toplice, obrtno podjetje Meso Laško in posestvo Rimske Toplice, s 1. januarjem 2003 pa še Kmetijska zadruga Dol pri Hrastniku. Zadruga združuje in povezuje svoje člane in druge kmetije na območju občin Laško, Radeče, Hrastnik in Trbovlje.

Zadruga združuje več dejavnosti. Odkup mleka brez gensko spremenjenih organizmov dobavlja Mlekarni Celeia, katere je tudi solastnica. Odkupuje govedo, jagnjeta, prašiče in les. Zadruga ima dolgoletno tradicijo organiziranja reje kokoši nesnic, proizvodnjo jajc in lastno sortirnico. Z lastnimi trgovinami z živili ter s kmetijskim in z drugim materialom pokriva celotno območje delovanja zadruge. Poleg tega ima razvejano transportno dejavnost, ukvarja pa se tudi s pripravo toplih in hladnih malic. Zadruga slovi po tradiciji, znanju in izkušnjah proizvodnje mesa in mesnih izdelkov. Blagovni znamki »Okus nad okusi« in »V sožitju z naravo« združujeta starodavno znanje in mojstrstvo posebnih receptur naših dedov s sodobno tehnologijo s sožitjem z neokrnjeno naravo. Vrhunsko kakovost v zadrugi dopolnjujejo z bogato izbiro mesnin iz mladega govejega

Kmetijska zadruga Laško
(KZ Laško)

mesa, iz svežega jagnječjega in žrebičjega mesa, vzrejenega v lokalnem okolju.

V letu 2016 so pridobili certifikat izbrane kakovosti za mleko in v letu 2017 certifikat izbrane kakovosti za meso. Izbrana kakovost je nova nacionalna shema kakovosti, ki je namenjena kmetijskim pridelkom oziroma živilom s posebnimi lastnostmi, ki se lahko nanašajo na sestavo, okolju prijazno pridelavo, kakovost surovin, dobrobit živali, posebno zdravstveno varstvo živali, način krmljenja, dolžino transportnih poti, predelavo, hitrost predelave surovin oziroma čim manjšo kasnejšo obdelavo pri skladiščenju in transportu.

Najnovejša pridobitev v letu 2017 je certifikat za ekološki razsek govejega in jagnječjega mesa in za nekatere mesne izdelke.

Zadruga povezuje več kot 250 članov in ima 95 zaposlenih. Kmetje, člani zadruge, se trudijo za prirejo in dobro sodelovanje z zadrugo, ki se kaže v rezultatih. Ponos zadruge so izdelki, katerih odličnost dokazujejo tudi nagrade in medalje na ocenjevanjih.

Literatura:

Maček, Jože. *Laško skozi stoletja*. Laško, Celje, 2013.

OBČINA V SKRBI ZA SVOJE OBČANE

Občina Laško se ponaša z izredno lepim naravnim okoljem, ki v sozvočju z dobrimi prometnimi povezavami, javno infrastrukturo in skrbjo za kvalitetno življenje svojih občanov tvori izjemno kakovosten življenjski prostor, ki ga je potrebno negovati in plemeniti, da takšen tudi ostane.

Laško je dandanes v širši javnosti poznano predvsem kot občina, kjer glavno vlogo igrata turizem in pivovarska tradicija. Upravičeno lahko trdimo, da sodi Laško med najbolj obetavne in razvijajoče se turistične kraje v državi, saj se je Občina Laško letos uvrstila med 11 najbolj prodornih občin v Sloveniji in tako postala finalistka za naziv Zlati kamen. Skladno z razvojem turizma, dobre bivalne klime, naravnih in kulturnih znamenitosti, možnosti kulturnega in športnega udejstvovanja se izboljšuje tudi kakovost in atraktivnost življenja v občini. Poleg razvoja turizma si Občina Laško prizadeva za okoljsko vzdržen gospodarski razvoj, kjer bi glavno vlogo odigrala že uveljavljena podjetja ter mala podjetja z visoko stopnjo dodane vrednosti.

Razvoj gospodarstva in turizma poteka v obeh urbanih središčih občine (Laško in Rimske Toplice), medtem ko podeželje skriva srce pokrajine, saj občina stremi k obdelanosti kulturne krajine, razvoju kmečkega turizma in ohranjanju vsega tradicionalnega, od jedi do običajev in folklore. Stremenje občine k razvoju in spodbujanju turizma je bilo že večkraj opaženo in nagrajeno tudi zunaj meja občine, saj je Laško v zadnjih petih letih (2012 in 2016) kar dvakrat osvojilo naziv najlepšega in najgostoljubnejšega zdraviliškega kraja v Sloveniji.

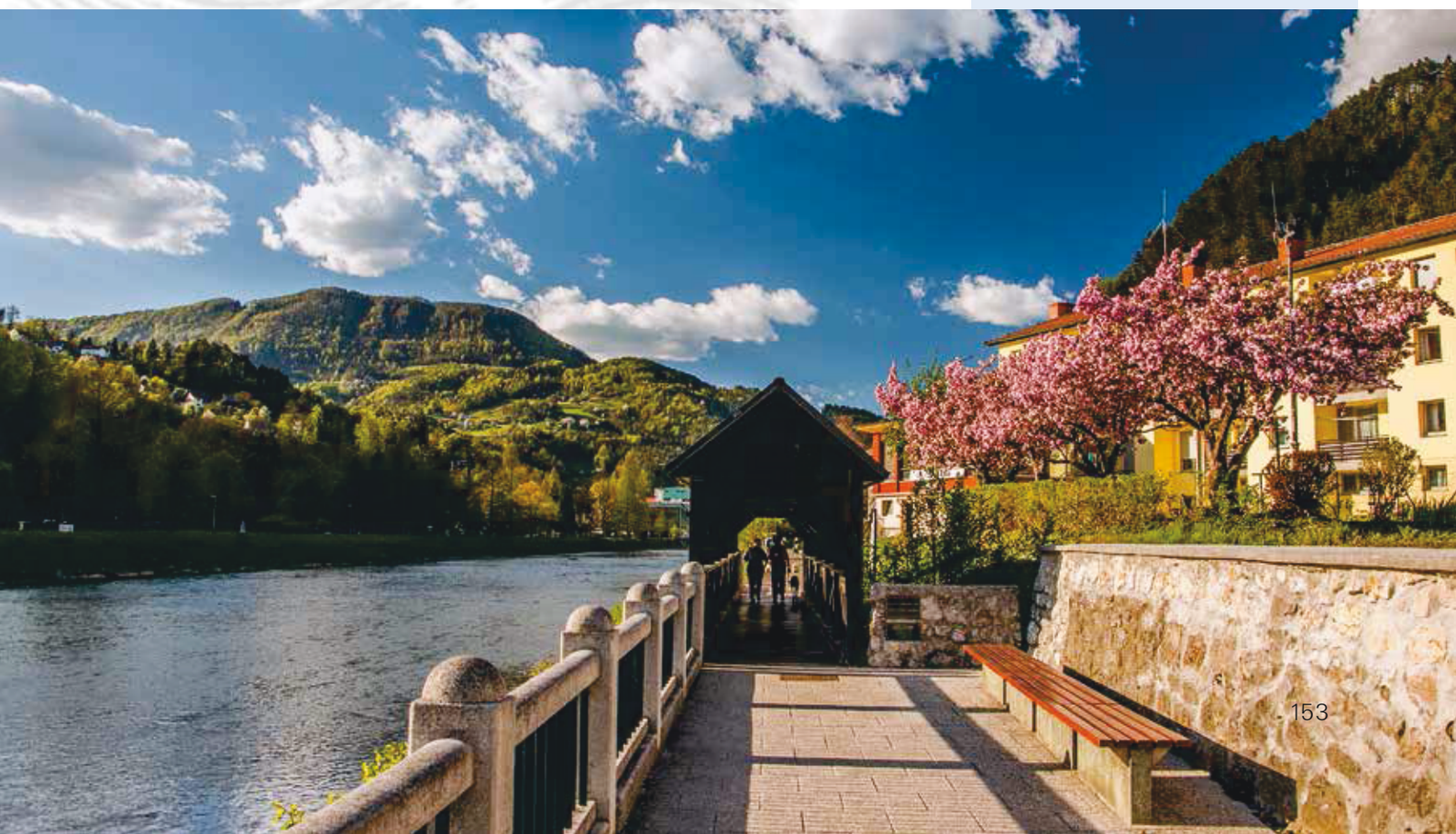

Črni most
(foto Boris Vrabec)

Razgibana pokrajina širše okolice Laškega (foto Boris Vrabec)

V zadnjem desetletju je Občina Laško z različnimi projekti poskrbela za znatno izboljšanje življenjskega standarda svojih prebivalcev. Z obširnimi gradnjami vodovodne infrastrukture se je izboljšala preskrba prebivalstva s pitno vodo iz javnih vodovodov. Cilj občine je na sicer zelo razgibanem območju zagotoviti 80 % oskrbo prebivalstva z javnimi vodovodi (trenutno ima dostop do javnega vodovoda 70 % prebivalcev občine).

Hkrati s preskrbo s pitno vodo pa je seveda potrebno skrbeti za čisto okolje, kar se odraža v gradnji kanalizacijske infrastrukture in v sistematičnem vključevanju gospodinjstev na obstoječe kanalizacijsko omrežje. V oddaljenih območjih, kjer gradnja kanalizacijske infrastrukture ni mogoča, pa občina spodbuja izgradnjo zasebnih manjših čistilnih naprav. Eden glav-

Otroški festival Pisani balon (foto Boris Vrabec)

nih pogojev za dober gospodarski in turistični razvoj pa je izgradnja prometne in druge infrastrukture za kvalitetno in zdravo preživljanje prostega časa. Občina tako skrbi za vzdrževanje in izgradnjo občinskih cest, pločnikov in okolju prijazno javno razsvetljavo. Skladno z razvojem turistične infrastrukture so bile zgrajene in označene kolesarske in turistične poti, ki med sabo povezujejo kulturne in turistične znamenitosti v občini.

Pozitiven razvoj občine pa seveda ni mogoč brez mladih. Ker pretekli kazalniki kažejo na upadanje števila prebivalstva občine in visoko povprečno starost občanov, je potrebno poleg oskrbe starejšega dela populacije poskrbeti tudi, da bo Laško čim bolj prijazen kraj za bivanje mladih in mladih družin. V to področje v prvi vrsti spada aktivna politika

Otroška igrala v zdraviliškem parku (foto Boris Vrabec)

zaposlovanja mladih in ustvarjanje novih delovnih mest, izgradnja stanovanj, dostopnih mladim družinam, in seveda razvoj podeželja s spodbudami za mlade prevzemnike kmetij.

Bistveno vlogo pri zagotavljanju kvalitetnega življenja v občini pa igrajo tudi kvalitetne in dostopne zdravstvene storitve, storitve na področju sociale, predšolske in šolske vzgoje otrok, oskrbe starejših in skrbi za invalide.

V preteklih letih je bila z namenom zagotavljanja dobrih zdravstvenih in šolskih storitev izvedena obnova, gradnja in energetska sanacija mnogih javnih objektov.

Mnogo stvari pa lahko krajani izboljšamo sami preko delovanja različnih društev s področja kulture, športa, turizma, humanitarnih dejavnosti ter zaščite in reševanja. Zato občina finančno podpira delovanje omenjenih društev. Občina Laško je prepoznala prostovoljstvo kot svojo prednost in vrednoto, saj ima zagotovljene institucije, organizacije in druga društva, ki delujejo na področju prostovoljstva. Prostovoljci na vseh področjih predstavljajo skoraj desetino vseh prebivalcev občine. V zahvalo vsem prostovoljskim organizacijam in prostovoljcem se je Občina Laško v letošnjem letu prijavila na poziv Slovenske filantropije in pridobila naziv »Prostovoljstvu prijazno mesto 2017«.

Za dobrobit občanov Občine Laško skrbijo številni javni zavodi in podjetja s področja vzgoje in izobraževanja, kulture, socialnega skrbstva, zdravstva in komunalnih storitev, ki so podrobneje predstavljeni v spodnjih vrsticah.

Vrtec Laško

Predšolska vzgoja se v Laškem izvaja že vse od leta 1945. Sprva je bilo varstvo otrok organizirano predvsem za vojne sirote, kasneje se je s povečano industrializacijo in zaposlovanjem ženske delovne sile število otrok iz leta v leto povečevalo. Stavba, v kateri je deloval vrtec, je kmalu postala premajhna za vse otroke, zato so v letih 1973–1975 zgradili novo prostorno stavbo, kjer vrtec deluje še danes. Kmalu so se odprli tudi oddelki vrtca v Rimskih Toplicah, Zidanem Mostu in posamezna družinska varstva. Danes ima Vrtec Laško varstvo otrok organizirano v 30 oddelkih, razpršenih po skoraj vseh krajevnih skupnostih občine. Poleg matičnega vrtca v Laškem delujejo še enote v Debru, Rimskih Toplicah, Sedražu, Jurkloštru, Zidanem Mostu, Šentrupertu, Rečici in Vrhu nad Laškim ter Družinsko varstvo Gradišnik.

Zaposleni v vrtcu si prizadevajo s strokovnim in kvalitetnim delom zagotoviti varnost in zadovoljstvo otrok, staršev in njih samih. *Vrtec Laško je vrtec medsebojnega razumevanja, radosti in veselja, v katerem vsak posameznik najde svoje mesto, poln želje po spoznavanju vsega novega, lepega in dobrega, odprt je do staršev in okolja ter usmerjen v prihodnost.* V skladu s kurikulumom za vrtce je malčkom omogočeno vključevanje,

Vrtec Laško (Vrtec Laško)

Vrtec Laško, enota Debro
(foto Boris Vrabec)

sodelovanje preko različnih vzgojnih dejavnosti, na voljo imajo pestro ponudbo sredstev in materialov, ki jim omogočajo možnost svobodne izbire in spodbujajo njihovo ustvarjalnost. Vzgojitelji otroke spodbujajo k medsebojni komunikaciji, osebni, čustveni, socialni in intelektualni samostojnosti, spodbujajo njihovo vedoželjnost in interese staršev za sodelovanje z otroki. Vrtec posebno pozornost namenja tudi izobraževanju in seznanjanju staršev z različnimi vsebinami s področja vzgoje otrok in dejavnostmi v vrtcu.

Otroci skozi igro urijo svoje gibalne spretnosti, jezik in matematične sposobnosti, spoznavajo naravo, družbo in umetnost. V sklopu vrtca malčki spoznavajo domače okolje, obiskujejo gledališke predstave, knjižnico, muzeje in različne interesne dejavnosti. Vrtec Laško vsako leto organizira osem prireditev za starše in otroke.

Kolektiv Vrtca Laško se zaveda odgovornosti, ki jo prevzemajo z varstvom otrok. Dobrobit otroka predstavlja njihovo najvišjo vrednoto, zato skrbijo za najvišjo kakovost svojih storitev in spoštovanje otrokovih pravic.

Osnovna šola Primoža Trubarja Laško

Prvi zapisi o zametkih šolstva v Laškem segajo v sredino 18. stoletja. Prva javna državna šola je bila v Laškem ustanovljena leta 1774 kot trirazredna šola. Vse do srede 19. stoletja je bila šola v domeni cerkve, Laško takrat še ni imelo lastnega šolskega poslopja, ampak so pouk izvajali v najetih učilnicah po različnih hišah v Laškem, ki so bile nemalokrat zatohle in vlažne ter tako popolnoma neprimerne. Učenci so imeli le dve uri pouka na dan, za otroke, starejše od 12 let, pa je bila organizirana tudi nedeljska ponavljalna šola. Kasneje, ko je šola postala celodnevna, so poleg osnovnih predmetov začeli otroke poučevati tudi tehničnih spretnosti in ročnih del. Prvo namensko stavbo za šolo so v Laškem dobili šele leta 1840, ko so za potrebe šole preuredili zgradbo starega špitala. Pouk je potekal v slo-

Osnovna šola Primoža Trubarja Laško
(foto Boris Vrabec)

Mladinski pevski zbor OŠ Laško
(OŠ Primoža Trubarja Laško)

venskem in nemškem jeziku. Napete nacionalne razmere med Nemci in Slovenci na Spodnjem Štajerskem pa so privedle do ustanovitve zasebne nemške šole, ki je svoje prostore leta 1890 dobila v novozgrajenem sodobnem šolskem objektu. Novo šolsko poslopje nemške šole je bilo zgrajeno s pomočjo donacij in nemškega narodnoobrambnega društva Schulverein. Po prvi svetovni vojni je bila nemška šola ukinjena, matična šola pa je organizirala pouk v obeh zgradbah. Šola je postala sedemletka. Leta 1950 je prišlo do spremembe šolskega programa, osnovna šola v Laškem je bila tako sestavljena iz 4-razredne osnovne šole in nižje gimnazije. Poleg nje pa so takrat v Laškem delovale še obrtna, lesna in kovinarska šola.

Konec 50. let je šola postala osemletka, desetletje kasneje pa je dobila tudi nove prostore v prizidku šole. V začetku 80. let je prišlo do vsebinske prenove šolskega programa, število učencev je konstantno naraščalo, zato je bilo potrebno zgraditi še en prizidek s telovadnico.

Danes je Osnovna šola Primoža Trubarja Laško sestavljena iz matične šole in petih podružničnih šol, ki delujejo v Debru, Zgornji Rečici, Šentrupertu in Vrhu nad Laških, v okviru osnovne šole pa deluje tudi oddelek z nižjim izobraževalnim standardom, ki ga obiskujejo otroci s posebnimi potrebami.

Pouk na osnovni šoli danes temelji na najnaprednejših spoznanjih šolske teorije in prakse. Šola sodeluje v različnih državnih in mednarodnih projektih. Učenci se skupaj z mentorji udeležujejo različnih tekmovanj, na katerih dosegajo odlične rezultate.

Osnovna šola Antona Aškerca Rimske Toplice

Začetki organiziranega šolstva v Rimskih Toplicah segajo v sredino 19. stoletja, ko je bila leta 1861 ustanovljena javna enorazredna šola. Število učencev je sčasoma naraščalo in leta 1887 je bilo z materialno podporo ta-

Osnovna šola
Antona Aškerca Rimske Toplice
(foto Boris Vrabec)

Noč branja
v Podružnični šoli Zidani Most
(Osnovna šola Rimske Toplice)

kratnega lastnika zdravilišča Gustava Uhlicha zgrajeno novo šolsko poslopje, v sklopu katerega je delovala šolska kuhinja, v kateri so revni otroci dobili topel obrok, poskrbljeno pa je bilo tudi za šolske potrebščine, obleko in obutev teh otrok.

Tri leta kasneje je šola postala dvorazredna, pouk je potekal celodnevno, v sklopu pouka so poučevali tudi ročna dela in naravoslovje, kjer so se učenci v praksi učili sadjarstva, vrtnarstva in čebelarstva.

Leta 1959 se je šola preimenovala v Osnovno šolo Antona Aškerca Rimske Toplice. V tem času so na šoli poučevali prvih pet razredov osnovne šole. Osnovna šola v Rimskih Toplicah je postala centralna šola, saj so bili na okoliških šolah ukinjeni višji razredi, učenci pa prešolani v šolo v Rimskih Toplicah. V začetku 70. let se je šola preselila v novo zgrajene prostore

na Ogečah, ki so kmalu ponovno postali pretesni, zato je bilo potrebno poslopje šole kasneje še večkrat dograditi. Matična šola je vseskozi tudi skrbela za podružnične šole, dve od njih (Jurklošter in Sedraž) sta bili v letih 1995 in 2000 celo popolnoma na novo zgrajeni.

Danes je Osnovna šola Antona Aškerca Rimske Toplice matična osnovna šola s štirimi podružnicami v Jurkloštru, Lažišah, Sedražu in Zidanem Mostu. Matično šolo in podružnice obiskuje skupaj preko 300 učencev.

Šola si prizadeva, da njeni učenci razvijajo in živijo vrednote znanja, spoštovanja ter odgovornosti do sebe, drugih in okolja, in ustvarja učno okolje za kakovostno poučevanje in učenje, bivanje in sobivanje z drugimi ter okoljem. Šola sodeluje pri številnih projektih, v okviru katerih je dobila nazive, kot so Zdrava šola, Eko šola in Unesco šola. Šola si prizadeva svojim učencem podati kvalitetno znanje za življenje.

Glasbena šola Laško – Radeče

Začetki glasbenega šolstva v Laškem segajo v leto 1926, ko je bila v Laškem ustanovljena podružnica Glasbene matice v Celju. Kasneje je glasbena šola v Laškem v različnih oblikah z vmesnimi prekinitvami delovala do

Glasbena šola Laško – Radeče
(foto Boris Vrabec)

Družinski božično-novoletni koncert
(Glasbena šola Laško - Radeče)

konca 50. let. Leta 1975 pa se je v Laškem odprl dislocirani oddelek Glasbene šole Radeče. Leta 1993 je glasbena šola dobila moderno opremljene prostore v Kulturnem centru Laško, dve desetletji kasneje pa je bila za njene potrebe prenovljena celotna stavba na Valvasorjevem trgu 2. Od leta 2010 je glasbena šola javni zavod z enotama v Radečah, Laškem in z dislociranim oddelkom v Rimskih Toplicah.

Glasbena šola Laško – Radeče omogoča izobraževanje otrok na področju občin Laško in Radeče, ki sta tudi ustanoviteljici šole. V šolskem letu 2016/17 je v petih vzgojno-izobraževalnih programih – predšolska glasbena vzgoja, glasbena pripravnica, glasbeno-inštrumentalni pouk, plesna pripravnica in sodobni ples – vpisanih 491 učencev, zaposlenih pa je 30 učiteljev. Učenci se učijo petja in igranja na inštrumente s tipkami (klavir, harmonika), na brenkala (kitara), ljudska glasbila (diatonična harmonika, citre), godala (violina, viola, violončelo, kontrabas), pihala (kljunasta flavta, prečna flavta, saksofon, klarinet), trobila (trobenta, rog, pozavna, tuba in druga konična trobila) in tolkala (bobni, ksilofon, vibrafon itd.), učenje pa vključuje tudi različice glasbil za potrebe orkestrske igre. Poleg individualnega pouka obiskujejo učenci tudi predmeta nauk o glasbi in solfeggio ter sodelujejo v različnih komornih skupinah in orkestrih (pihalni, harmonikarski, godalni, kitarski, simfonični) ter zborovskem petju.

Glasbena šola Laško – Radeče je danes ena izmed 46 slovenskih javnih glasbenih šol, katere predano delo učencev in učiteljev daje vrednost šoli v vzgojno-izobraževalnem, kulturnem in umetniškem pomenu, starši in okolje pa jih pri tem podpirajo. Odraz delovanja šole so raznovrstni nastopi in prireditve, tako v občinah Laško in Radeče kot na državnem nivoju ter v tujini. Učenci skozi vsa leta šolanja pod strokovnim vodenjem učiteljev sistematično pridobivajo znanja, ki so temelj za nadgradnjo dela v različnih glasbenih in plesnih skupinah tako na amaterskem kot na profesionalnem nivoju. Poučevanje in vzgoja mladih glasbenikov ter plesalcev, ki dosegajo odlične rezultate pri šolskem delu, kakor tudi na različnih glasbenih in plesnih tekmovanjih, pa omogoča učencem izbiro, da nadal-

jujejo šolanje na srednji stopnji glasbenega in plesnega izobraževanja in se po končanem študiju vračajo v šolo kot učitelji.

Knjižnica Laško

Knjižnica predstavlja informacijsko, izobraževalno in kulturno srce kraja, pa tudi prostor, kjer občani vseh generacij koristno preživljajo svoj prosti čas.

Prva »javna« knjižnica je v Laškem začela delovati pod okriljem Čitalnice (1869) in kasneje Bralnega društva (1893), nato je bila med obema vojnama ustanovljena javna knjižnica, ki se je nahajala v osnovni šoli. Vse do leta 1974 je bila knjižničarska dejavnost v Laškem prisotna le občasno z mnogimi prekinitvami, od omenjenega leta pa knjižnica v Laškem deluje neprekinjeno. Z leti se je njena dejavnost vse bolj širila. Ob osnovnih knjižničnih dejavnostih je knjižnica razvila domoznansko dejavnost, prireditve ter sodelovanja s šolami in z vrtci. Od leta 1996 deluje Knjižnica Laško kot samostojni javni zavod, z rednim financiranjem, na območju občin Laško in Radeče. Od takrat se je knjižnica tako v kadrovskem kot tudi prostorskem oziru znatno okrepila, saj so se v celoti prenovili in razširili prostori osrednje knjižnice kot tudi obeh krajevnih knjižnic v Rimskih Toplicah in Radečah, z izgradnjo nove osnovne šole v Šentrupertu pa se je izposojevališče preselilo v nove prostore.

Danes Knjižnico Laško sestavljajo osrednja knjižnica v Laškem, krajevni knjižnici v Radečah in Rimskih Toplicah ter izposojevališča v Jurkloštru, Šentrupertu in Zidanem Mostu.

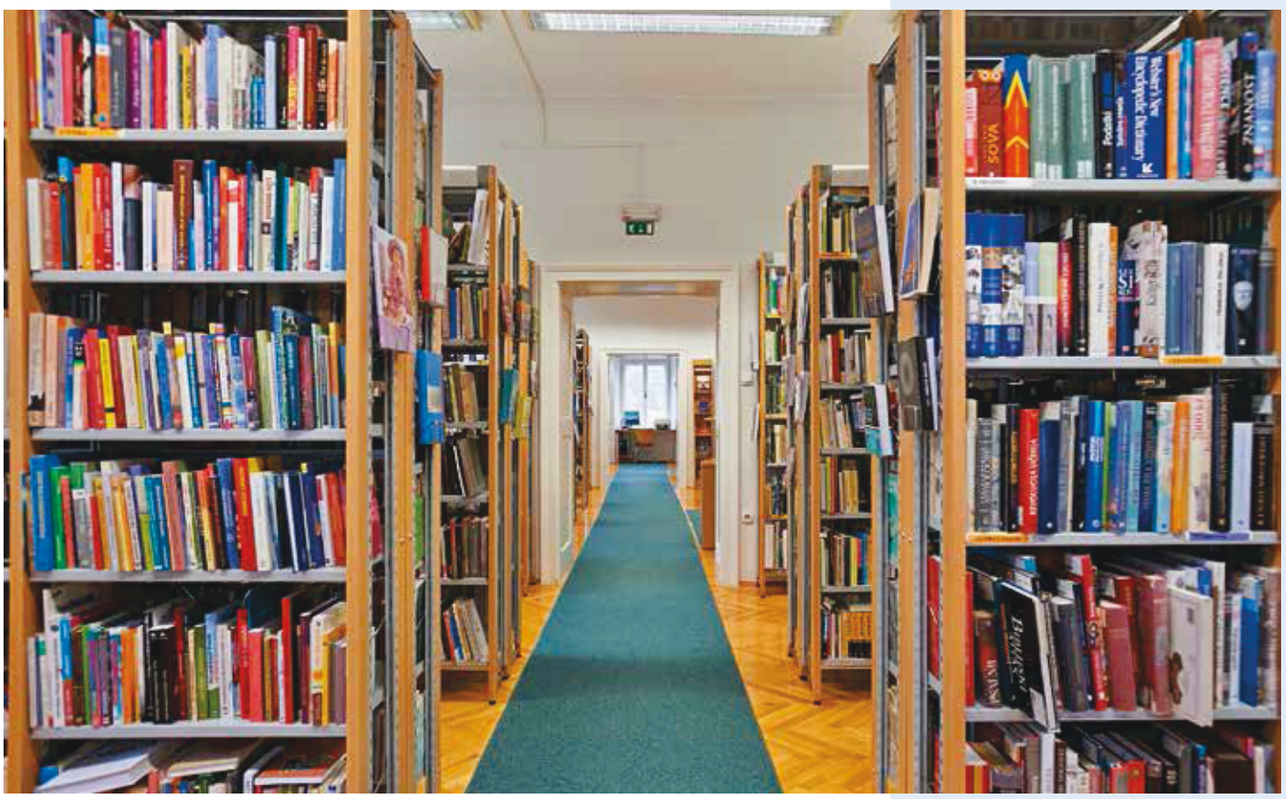

Knjižnica Laško
(foto Tomo Jeseničnik)

Občanom knjižnica v vseh svojih oddelkih nudi izposojo knjižnega in neknjižnega gradiva, možnost dostopa do elektronskih knjig in baz podatkov ter obisk številnih kulturnih in izobraževalnih prireditev ter dejavnosti za odrasle in otroke. Poleg omenjenega knjižnica skrbi za gradivo lokalnega pomena in izdajo domoznanskih publikacij, kar bistveno pripomore k predstavitvi lokalne zgodovine in ostalega vedenja o domačem kraju. Pod okriljem knjižnice od leta 2016 deluje tudi Univerza za tretje življenjsko obdobje, ki omogoča izobraževanje in kreativno druženje občanov starejše generacije. Priljubljenost knjižnice med krajani se odraža tudi v dobrem obisku knjižnice in njenih prireditev ter izposoji knjižnega gradiva

Javni zavod Center za šport, turizem, informiranje in kulturo (STIK) Laško

Javni zavod STIK je bil ustanovljen z odlokom Občine Laško o ustanovitvi javnega zavoda dne 9. 10. 2006. Z združitvijo Prireditvenega centra Laško, Agencije Aprilije in TIC-a Laško je nastal nov zavod, ki je združeval in koordiniral delo štirih enot: Kulturni center Laško, Turistično informacijski center (TIC) Laško, dvorana Tri lilije in Muzej Laško. Z delovanjem je pričel 1. 3. 2007. Osem let kasneje je bila zavodu dodeljena nova organizacijska enota: Otročji center KINO Laško. Prav tako zavod upravlja deset sob v prenočišču Savinja.

Kulturni center

V tridesetih letih prejšnjega stoletja zgrajen Sokolski dom je danes za Občino Laško pomembno kulturno stičišče profesionalnih in ljubiteljskih ustvarjalcev. V njem se vrstijo številne kulturne, izobraževalne in druge

Kulturni center Laško
(foto Boris Vrabec)

javne prireditve. Kulturni program, ki bogati naša življenja, je kakovosten in zaokrožen; nudi koncerte klasične, sodobne in narodno-zabavne glasbe, gledališke predstave ter dogodke za otroke in mladino. Gosti mnogo kongresov, seminarjev in predavanj, saj organizatorjem nudi prijeten prostor, kakovostno tehnično podporo in kulinarično pogostitev. Slednjo pripravimo v preddverju Kulturnega centra Laško, ki je sicer v dveh nadstropjih urejen kot galerija, v kateri je skozi vse leto moč občudovati in kupiti umetnine priznanih slovenskih akademskih slikarjev ter domačih ustvarjalcev.

Turistično informacijski center (TIC)

TIC je v drugi polovici leta 2013 spremenil svojo lokacijo, podobo in vsebino. Nahaja se nekdanjem hotelu Savinja. Poleg vseh splošnih informacij ter gradiv o Sloveniji, Laškem in okolici ter organizacije vodenih ogledov in izletov pri nas najdete pestro ponudbo spominkov na tematiko Laškega in Slovenije ter urejeno prodajalno domačih dobrot z območja Lokalne akcijske skupine, Raznolikost podeželja, ki zajema občine Celje, Laško, Štore in Vojnik. Izbirate lahko med izdelki domače in umetnostne obrti, ki skrivajo znanja in spretnosti tradicionalne izdelave, okus domačnosti pa je ujet v pridelke in dobrote s podeželja, ki jih lokalni ponudniki prodajajo v Domačem kotičku, organiziranem v TIC-u, vsako sredo dopoldne.

Turistično informacijski center (STIK)

Dvorana Tri lilije

Prijetna športna dvorana z naravno svetlobo, sodobno opremo, primerno infrastrukturo, ki omogoča dostopnost vrhunskim športnikom s posebnimi potrebami, neposredna bližina hotelskih namestitev ter nepozabna turistična ponudba mesta z okolico, vse to so vzroki, da v Laškem gostimo velika mednarodna prvenstva v košarki, borilnih športih, futsalu, malem nogometu, namiznem tenisu, rokometu, odbojki, strelstvu, badmintonu in ostalih dvoranskih športih. Najpogostejši obiskovalci so športniki invalidi, ki tekmujejo v namiznem tenisu. Laško redno gosti Slovenia open mednarodno tekmovanje. V štirih tekmovalnih dneh se vsako leto za namiznoteniškimi mizami zvrsti okoli tristo tekmovalcev iz več kot štiridesetih držav sveta. Med najpomembnejše športne dogodke, ki smo jih gostili, uvrščamo še Evropsko prvenstvo v košarki za kadete U16, FIBA Evroligo, Evroligo v futsalu, Evropsko prvenstvo košarkarjev na vozičkih, Svetovno serijo v karateju, Evropsko prvenstvo mažoret ter Evropsko prvenstvo za invalide v namiznem tenisu. Trenutno smo v ponosnem pričakovanju Svetovnega prvenstva za invalide v namiznem tenisu, v katerega bomo posredno vključeni jeseni 2018.

Dvorana Tri lilije
(foto Boris Vrabec)

Muzej

V središču starega mestnega jedra Laškega domuje Muzej Laško. Slednji je bil ustanovljen leta 1907 pod okriljem olepševalnega društva, ki je v tistem času bdelo nad kulturno-turističnim dogajanjem v mestu. Muzej je vedno služil svoji osnovni dejavnosti, to je hranjenju za mesto in okolico pomembnih zgodovinskih dokumentov, bogatenju zbirke fotografskih pričevanj, zbiranju različnih predmetov kulturno-zgodovinskega pomena in razstavljanju muzealij. Danes si v njem lahko ogledate tri stalne razsta-

Muzej Laško
(STIK)

ve, in sicer Laško – potovanje skozi čas, Pivovarstvo in zdraviliški turizem, Geologija okolice Laškega ter občasne slikarske, fotografske in druge tematske razstave. V zadnjih letih se je muzeju pridružila nova enota, Rudarski muzej Laško, ki se nahaja v nekdanjem protiletalskem zaklonišču in v katerem lahko spoznate prikaz rudarjenja na območju Laškega. Obisk odkopnega čela in ogled dokumentarnega filma globoko pod zemeljskim površjem sta posebno doživetje.

Otročji center Kino

Otročji center KINO je zaživel v letu 2015, prostori so namenjeni vsem, ki so otročji po srcu. V prvi vrsti sicer res osnovnošolskim otrokom, sicer pa v njem potekajo plesni tečaji, rekreacija, rojstnodnevne zabave za otroke, predstavitve, delavnice, seminarji, predavanja, konference, možganovadba, robotika, vaje za valeto idr. Več o njem v poglavju o delovanju društev.

Otročji center KINO
(foto Jaka Teršek)

Prenočišča Savinja

V letu 2014 smo ponovno odprli vrata sob v Savinji. Uredili smo vse potrebno za namen prodaje prenočišč z zajtrki. Trenutno obratuje deset sob, od tega pet dvoposteljnih in pet enoposteljnih. Podstrešje nekdanjega hotela je bilo do leta 2017 neizkoriščeno, kar smo se odločili spremeniti, zato smo prostor prilagodili, ga obogatili in odprli prvi »Escape room« na temo pivovarstva na svetu. Na podstrešju hiše, v kateri je bil zvarjen prvi vrček laškega piva v Sloveniji, vas torej čaka izvirna in zabavna preizkušnja, povezana z resnično zgodovino in pivom.

Pivovarjevo zlato, prva soba pobega na temo pivovarstva na svetu (STIK)

Center za socialno delo Laško

Občina Laško srbi za socialno oskrbo občanov že vse od leta 1956. Leta 1993 pa je bil v ta namen ustanovljen tudi samostojni javni socialnovarstveni zavod, ki deluje na območju občin Laško in Radeče. Center za socialno delo Laško je uporabniku prijazen javni zavod, ki spoštuje človeka, njegovo zasebnost in integriteto ter skrbi za medgeneracijsko povezanost, enako dostopnost, prosto izbiro in individualizirane obravnave posameznikov in družine.

Center za socialno delo izvaja socialno-varstvene storitve, kot so prva socialna pomoč, osebna pomoč, pomoč družini in pomoč na domu. Skrbi in pomaga otrokom in mladostnikom ter njihovim staršem, pomaga starejšim ranljivim in izključenim skupinam, skrbi in išče rešitve za družine in posameznike v stiski. Poslanstvo centra pa je tudi medgeneracijsko sodelovanje in povezovanje ter sodelovanje z različnimi institucijami v lokalni skupnosti.

Poleg zgoraj naštetih programov pa se pod okriljem centra za socialno delo izvajajo tudi številni dodatni programi. Center nudi pomoč družini

na domu v primeru invalidnosti, starosti in drugih primerih, ko ta lahko nadomesti institucionalno varstvo. Program Rejništvo za danes in jutri skrbi za rejnike in rejence ter poleg svetovanja in izobraževanja rejnic obsega tudi delavnice in poletni tabor za otroke iz rejniških družin.

V okviru Centra za socialno delo Laško deluje **Center starejših ali Hiša generacij**. Program je namenjen medgeneracijskemu sodelovanju in obiskovalcem omogoča kvalitetno preživljanje prostega časa neglede na starost, družbeni status, versko ali politično prepričanje. Hkrati pa tretji generaciji podaljšuje bivanje in socialno vključenost v njim poznanem socialnem okolju, ki so si ga zgradili v letih svojega življenja.

Vse dejavnosti – kreativne delavnice, kulturne prireditve, predavanja, razstave ljubiteljskih slikarjev in ročnih del, ki nastajajo v delavnicah, tečaji spoznavanja osnov računalništva, tečaji osvežitve znanja iz cestnoprometnih predpisov, ki jih mesečno pripravljajo, so brezplačne in namenjene medgeneracijskemu povezovanju. Vse ideje se lahko izpeljejo samo s pomočjo prostovoljk in prostovoljcev. Na Festivalu za tretje življenjsko obdobje je 27. 9. 2011 Center starejših – Hiša generacij prejel priznanje za poseben uspeh na medgeneracijskem natečaju »Plemenito zrelo srce za nasmeh mlajših«.

Center za socialno delo vodi tudi skupino za starše, ki nudi psihosocialno pomoč otrokom, mladostnikom in njihovim staršem.

Starejšim in invalidnim osebam, ki se čutijo osamljene, je namenjena medgeneracijska skupina starih za samopomoč »ZVONČKI« Laško, ki zanje organizira druženja, predavanja, izlete, piknike in srečanja z ostalimi skupinami.

Hiša generacij
(foto Boris Vrabec)

Poleg omenjenih skupin pa v okviru centra za socialno delo delujeta tudi programa, namenjena zdravljenju odvisnikov od alkohola in drugih snovi, ter program za osebe s težavami v duševnem zdravju ter njihove svojce.

Zdravstveni dom Laško

Za primarno zdravstveno oskrbo občanov na območju Občine Laško skrbi Zdravstveni dom Laško. Da je zdravstvena oskrba čim bolj enakopravno porazdeljena na področju celotne občine, v okviru zdravstvenega doma deluje matični zdravstveni dom, zdravstvena postaja v Rimskih Toplicah in ambulanta v Jurkloštru. Osnovno poslanstvo zaposlenih v zdravstvenem domu je občanom nuditi visokokakovostne zdravstvene storitve, ki pripomorejo k ohranjanju, krepitvi in povrnitvi zdravja občanov. Da bi le-to čim bolje izvajali, zdravstveni dom skrbi za dobro usposobljen strokovni kader in aktivno vključevanje v oblikovanje zdravstvene politike na primarnem nivoju. Kot dodatno storitev pa občanom ponujajo tudi storitve nekaterih samoplačniških specialističnih ambulant.

Zdravstveni dom Laško
(foto Boris Vrabec)

Komunala Laško

Za urejenost in čisto okolje Občine Laško skrbi podjetje Komunala Laško.

Komunala Laško skrbi za mnogo več kot le za gospodarjenje z odpadki, saj med njene pristojnosti spadajo tudi vzdrževanje vodovodnega sistema,

Komunala Laško skrbi za čisto in urejeno okolje v Laškem. (foto Boris Vrabec)

vzdrževanje občinskih cest, javnih površin in javne razsvetljave in vzdrževanje kanalizacije. Komunala Laško na območju občine izvaja pogrebno in pokopališko dejavnost ter upravlja s stanovanji.

Viri in literatura:

Orožen, Janko. »Zgodovina šolstva v Laškem«. *V Laški zbornik 2002.* Laško, 2002. (93–150).

Naših sedemdeset let 1945–2015, jubilejni zbornik ob 70-letnici vzgoje in izobraževanja v Občini Laško. Laško, 2015.

Premišljena hiša z veliko domišljije: zbornik ob 40-letnici rednega delovanja Knjižnice Laško. Laško, 2014.

Program dela in finančni načrt za leto 2017 Zdravstvenega doma Laško, http://www.zd-lasko.si/doc/Letna%20porocila/finanni%20nart%202017.pdf.

Strateški razvojni dokument Občine Laško. Laško, 2009.

Šola obsijana s soncem, 150 let šolstva v Rimskih Toplicah in Jurkloštru. Rimske Toplice, 2009.

http://www.lasko.si/sl/, na dan 1. 6. 2017.

http://www.komunala-lasko.si/sl/, na dan 1. 6. 2017.

DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

V Občini Laško trenutno deluje 159 društev z različnih področij, ki pomembno prispevajo h kvaliteti življenja v občini. Še posebno so dejavna različna športna in kulturna društva ter društva za zaščito in reševanje, pestro pa je tudi dogajanje za mlade.

Poleg organizacije različnih športnih in kulturnih ter izobraževalnih dogodkov člani različnih društev skrbijo za zdrav način življenja občanov, njihovo zaščito v primeru naravnih nesreč in varovanje naravnega okolja v občini.

Šport in rekreacija

Na območju Občine Laško deluje kar 61 športnih društev.

Občina Laško se ponaša z zelo dobro športno infrastrukturo, ki omogoča tudi tekmovanja na državnem in mednarodnem nivoju. Velika večina glavnih športnih dogodkov se odvija v dvorani Tri lilije, v kateri domuje tudi eden najbolj znanih slovenskih Košarkarskih klubov Zlatorog.

Košarkasrki klub Zlatorog ima bogato zgodovino, ki seže vse do začetka 60. let prejšnjega stoletja, ko je bilo v Laškem postavljeno prvo košarkarsko igrišče, sedem let kasneje (1969) pa je bil tudi uradno ustanovljen Košarkarski klub Laško, ki se je tri leta kasneje preimenoval v Košarkarski klub Zlatorog. Klub se je pospešeno začel razvijati sredi 90. let, ko so igralci Zlatoroga postali zmagovalci 2. slovenske košarkarske lige, leto kasneje

Dvorana Tri lilije
(foto Boris Vrabec)

Košarkarski klub Zlatorog
(KK Zlatorog)

(1995) je bila za potrebe kluba zgrajena sodobna večnamenska dvorana Tri lilije, v kateri klub domuje še danes. Že naslednje leto se je klub prebil v 1. slovensko košarkarsko ligo in dve leti kasneje postal finalist Pokala Spar. Leta 2002 so bili udeleženci Final Fur Jadranske košarkarske lige (ABA). Svoj največji uspeh je klub dosegel leta 2004, ko so postali zmagovalci Pokala Slovenije. V Pokalu Slovenije so bili finalisti še v letih 2005, 2006, 2010 in 2015. Leta 2016 so osvojili naslov finalista Pokala Alpe Adria.

Danes v klubu poleg članske ekipe deluje tudi mladinska ekipa, košarkarska šola Zlatorogec, ki skrbi za vzgojo košarkarjev najmlajše generacije, in ekipa veteranov.

Med športna društva, v katerih se poleg rekreacije ukvarjajo s tekmovanji na državnem in mednarodnem nivoju, zagotovo sodita **plezalna kluba Laško in Rimske Toplice**, ki združujeta plezalce iz celotne občine. Na veliki plezalni steni in bolder steni, ki se nahaja v prostorih telovadnice osnovne šole Laško, organizirajo treninge tako predšolskih otrok kot tudi članov ter rekreativno plezanje. Pod okriljem Plezalnega kluba Rimske Toplice pa deluje tudi plezalna stena v Trnovem. Člani obeh društev se udeležujejo državnih in mednarodnih tekmovanj, na katerih dosegajo vidne rezultate.

Plezalni klub Laško
(foto Boris Vrabec)

Tekmovanj pa se udeležujejo tudi strelska društva. Na območju Občine Laško deluje kar 7 strelskih društev, med prepoznavnejše pa zagotovo sodi **Strelsko društvo Dušan Poženel Rečica pri Laškem**, ki deluje v Hudi Jami, kjer ima svoje strelišče in društvene prostore. Društvo organizira tekmovanja na državnem nivoju, njegovi člani pa se lahko pohvalijo s številnimi rekordi in odličnimi rezultati tako na državnih kot tudi na mednarodnih tekmovanjih.

Vzletišče na Šmohorju
(foto Boris Vrabec)

Modro nebo v občini s svojimi poleti velikokrat polepšajo člani **Društva jadralnih padalcev Metulj Rimske Toplice,** ki so na našem nebu prisotni že vse od ustanovitve društva leta 1990. Prve pionirske polete so ustanovni člani društva opravili že leta 1987, tri leta kasneje pa so že poželi prve uspehe na državnih tekmovanjih. Zaradi dobrih pogojev letenja v okolici Rimskih Toplic in številnih tekmovalnih uspehov je članstvo v društvu iz leta v leto naraščalo. Danes tako društvo šteje več kot 50 članov, od katerih se jih 30 aktivno ukvarja z jadralnim padalstvom. Društvo ima urejeno vzletišče na Kopitniku in pristanek v Rimskih Toplicah, kjer vsako leto organizira tekmo za Pokal Slovenije, ligo v preletih, imenovano Metuljmania, in Odprto državno prvenstvo, ki sta ga priznali tudi Letalska zveza Slovenije in Mednarodna aeronavtična zveza FAI. Podmladek društva pa je začel vpeljevati tudi nove discipline, kot so XC ali Cross Country preleti ter akrobacije. Poleg tekmovanj društvo izvaja tudi šolo jadralnega padalstva in polete s tandemom. V svoji skoraj tridesetletni zgodovini so člani društva dosegli številne tekmovalne uspehe v Sloveniji in svetu.

Da se lahko otroci s področja Laškega vsako leto preizkusijo tudi v zimskih športih, natančneje alpskem smučanju, skrbi **Smučarskih klub Zlatorog Laško**, ki že več kot tri desetletja organizira šolo smučanja za najmlajše, ki se odvija na smučišču Rogla.

Kolesarske navdušence v Laškem združuje **Kolesarski klub Laško**, ki se uvršča med najmlajša, a tudi zelo aktivna društva na območju Laškega, saj trenutno šteje le deset pomladi. Člani kolesarskega društva organizirajo številne dogodke in druženja, kot sta tekmovanji Vzpon Pivovarne Laško na Šmohor in Kronometer Gračnica open, kolesarski sejem in kolesarjenje ter druženje po mejah Občine Laško, imenovano Laški krog.

Kolesarski klub Laško
(foto Boris Vrabec)

Med društva, ki se posvečajo predvsem športni rekreaciji, sodi **Športno društvo Rečica**, ki je s svojim kvalitetnim in pestrim naborom dejavnosti že zdavnaj preseglo meje domačega kraja. Društvo ima svoj sedež v Hudi Jami v Zgornji Rečici, kjer imajo svoje igrišče za odbojko na mivki in lesen prireditveni objekt. Poleg odbojke na mivki se posvečajo tudi drugim športnim disciplinam, saj društvo vodi občinsko ligo v malem nogometu, izvaja rekreativne treninge dvoranske odbojke in košarke ter podpira

Planota Šmohor s planinskim domom nudi obiskovalcem prekrasno naravno okolje, mir, lepe razglede na Laško z okolico in na Savinjsko dolino. Številne planinske poti vodijo čez Šmohor, ki je prijetno zatočišče za pohodnike in priložnostne obiskovalce. (foto Boris Vrabec)

Planinskih tabor
(Planinsko društvo Laško)

ekipe pri udeležbi na različnih športnih dogodkih. Društvo vsako leto ob krajevnem prazniku organizira dogodek, imenovan Eksplozija športa, na katerem se v enem dnevu odvije kar pet športnih dogodkov in tekmovanj.

Območje Laškega je obkroženo s številnimi hribi, ki ponujajo obilico možnosti za rekreacijo na označenih planinskih poteh, planinska domova na Šmohorju in Kopitniku pa ponujata priljubljeno izletniško točko in varno zavetje za vse pohodnike in izletnike. Za vse to pa že več kot 6 desetletij skrbijo prizadevni člani **planinskih društev Laško in Rimske Toplice**. Začetki organiziranega planinstva v Občini Laško segajo v leto 1922, ko je bila v Laškem ustanovljena sekcija posavske podružnice Slovenskega planinskega društva. Planinsko društvo je prvi planinski dom na Šmohorju postavilo že davnega leta 1929, dom se je nahajal v bližini cerkve sv. Mohorja. Dom je kmalu postal premajhen za številne obiskovalce, zato so že v letih pred drugo svetovno vojno začeli razmišljati o gradnji nove planinske koče, ki se je pričela leta 1940. Zaradi vojne vihre druge svetovne vojne, ki je prekinila njegovo gradnjo, je bil dom dokončan šele leta 1952. Danes Planinsko društvo Laško vsako leto organizira dva tradicionalna pohoda na Šmohor (Prvomajski pohod in Marčevski pohod na Šmohor) ter tradicionalni Pohod po Rečiški krožni poti. Društvo v okviru markacijskega odseka skrbi za urejenost označenih planinskih poti na območju Laškega, tekom leta vodniški odsek organizira organizirane vodene izlete po slovenskih in tujih gorah, mladinski odsek pa pridno skrbi, da ljubezen do gora med Laščani ne bi zamrla in v ta namen skupaj s Planinskim društvom Rimske Toplice organizira planinske tabore in planinsko šolo za najmlajše. Da so prebivalci Laškega veliki ljubitelji gora in zdravega preživljanja prostega časa, kaže tudi dobra udeležba društvenih aktivnosti in obiskanost lokalnih vrhov.

Za ohranjanje živalske pestrosti in organizacijo športnega in turističnega ribolova v porečju Savinje in njenih pritokov na območju Občine Laško skrbi **Ribiška družina Laško**. Ribiška družina skrbi za ribiške revirje Savinje, Gračnice in komercialni ribnik Marof. Na Savinji in Marofu ribiška družina vsakoletno organizira številna ribiška tekmovanja.

Ribnik Marof
(foto Boris Vrabec)

Bogati gozdovi v laški občini nudijo zatočišče številni divjadi, za katero skrbijo **lovske družine Laško, Rečica in Jurklošter**. Z loviščem na desnem bregu Savinje med Tremarjami in Šmarjeto pri Rimskih Toplicah upravlja Lovska družina Rečica pri Laškem. Na levem bregu Savinje med Rifegozdom in Gračnico upravlja z loviščem Lovska družina Laško, na jugovzhodu občine pa Lovska družina Jurklošter. Velikost lovišča posamezne lovske družine je od štiri do šest tisoč hektarjev. Zaradi urbanizacije je življenjski prostor prostoživečih živali iz dneva v dan bolj ogrožen. Mešani gozd z obilo plodonosnega drevja in bogatimi grmovnimi vrstami z vmesnimi pašniki zagotavlja pogoje za življenje vse parkljaste divjadi in še posebej srnjadi. Veliko izgub pri srnjadi predstavlja promet, tako cestni kot železniški, še več pa klateški psi. Polega avtohtone srnjadi, gamsa in

Srnjad
(Andrej Mavri)

divjih prašičev so leta 1965 na območju Šmohorja naselili tudi muflone. Poleg parkljaste divjadi so v lovišču prisotni še: jazbec, lisica, kuna belica in kuna zlatica. Divjad zadržujejo lovci v bolj odročnih od urbanizacije odmaknjenih lokacijah s privabljalnim in zimskih krmljenjem. V ta namen imajo avtomatska krmišča, ki jih zalagajo s koruzo in ječmenom skladno z navodili zavoda za gozdove. Del divjadi, ki jo morajo po odredbi zavoda lovci odvzeti iz lovišča, namenijo tudi lovnemu turizmu. S tem bogatijo turistično ponudbo Laškega kot turistične destinacije. Za izvajanje lovnega turizma imajo lovske družine svoje lovske koče na Šmohorju, v Govcah, Laškem in Jurkloštru. Lovci pa organizirajo tudi lovskostrelska tekmovanja v streljanju na glinaste golobe in premično tarčo. Največjo tradicijo teh tekmovanj imajo na strelišču na Šmohorju, kjer jih organizirajo že 50 let.

Kultura

Na območju Laškega deluje 29 kulturno-umetniških društev, med katerimi prevladujejo predvsem pevska društva in kulturna društva. Skoraj v vsakem malo večjem kraju deluje vsaj eno kulturno društvo.

Eno najbolj prepoznavnih kulturnih društev v občini in zunaj nje je zagotovo **Kulturno društvo Laška pihalna godba**, ki po ulicah Laškega igra že vse od leta 1862 in je ena najstarejših godb na Slovenskem. Danes kulturno društvo šteje preko 150 članov, ki so aktivni v treh sekcijah: orkestru, mažoretah in bobnarski skupini.

Božično-novoletni koncert godbe na pihala Laško (foto Boris Vrabec)

Orkester Laške pihalne godbe šteje preko 70 članov in po kvaliteti spada med najuspešnejše. Vsako leto Laška pihalna godba priredi božično-novoletni koncert, na katerem se predstavi skupaj z mažoretami in gosti. Godba spada med ene redkih v slovenskem prostoru, ki izvaja t. i. »show« program, v katerem so večkrat osvojili naslov državnega prvaka, do katerega so jim pomagale nepogrešljive mažorete. Mažoretna skupina koraka v ritmih Laške pihalne godbe že slaba tri desetletja. Mažorete delujejo v

treh starostnih skupinah od 7 do 25 let. Kot stalne spremljevalke Laške pihalne godbe nastopajo po vsej Sloveniji in v tujini. Redno se udeležujejo državnih in evropskih tekmovanj, pri katerih nizajo vrsto uspehov. Uspešne so tudi posameznice, ki tekmujejo v kategorijah duo in solo – tudi te se kot po pravilu s tekmovanj vračajo z najvišjimi uvrstitvami. Najmlajšo sekcijo Laške pihalne godbe predstavlja bobnarska skupina, ki je ena redkih skupin v širšem regijskem prostoru in predstavlja nepogrešljiv dodatek na večjih nastopih na prostem, pri paradah in izvedbi »show« programa.

Koral Laško
(foto Boris Vrabec)

V Občini Laško delujejo številni pevski zbori, od katerih velja izpostaviti Vokalno skupino Vodomke Laško, Kulturno društvo Koral Laško, v okviru katerega delujeta pevski zbor in gledališka skupina, med najstarejše pevske zbore v Laškem pa se uvršča Moški pevski zbor Laško.

Na območju celotne Občine Laško so zelo dejavna tudi kulturna društva, ki se poleg izvajanja kulturnega programa ob različnih lokalnih proslavah posvečajo predvsem ohranjanju ljudskih šeg in navad. Mednje sodijo kulturna društva iz Jurkloštra, Trobnega Dola, Rimskih Toplic, Šmiklavža,

Folklorna skupina Anton Tanc
(foto Boris Vrabec)

Zidanega Mosta in Vrha nad Laškim. Laško pa premore tudi tri folklorne skupine: Anton Tanc iz Marija Gradca, Lipa Rečica in skupina Ofirovci in koledniki iz Laškega. Nad delovanjem kulturnih društev, ki se v svojem delovanju posvečajo ohranjanju ljudskega izročila naših krajev, skrbno bdi in ga strokovno vodi Zveza kulturnih društev Občine Laško Možnar.

Poleg bogate kulturne dediščine laškega podeželja pa je na življenje v Laškem močno vplivala tudi dvestoletna zgodovina rudarjenja v premogovnikih na območju Rečice, Hude Jame, Sedraža in Breznega. Generacije prebivalcev teh krajev so si svoj vsakdanji kruh služile v rudniških rovih, njihov težek in nevaren poklic pa se je odražal tudi v rudarski govorici in načinu življenja rudarjev in njihovih družin. Za ohranjanje spomina na nekoč zelo bogato rudarsko kulturno dediščino skrbita **Rudarsko-etnološko društvo Brezno – Huda Jama** in **Rudarsko društvo sveta Barbara Sedraž**.

Rudarji v svečanih uniformah
(foto Boris Vrabec)

Klasični in jazz glasbi se v Laškem vsako leto posvetijo na festivalu Romanica Antiqua Laško, ki ga organizira **Kulturno umetniško društvo Romanika Laško**. Festival poteka vsako poletje in je zasnovan na visokih, kakovostnih temeljih, ki jih zagotavljajo uveljavljeni domači in tuji poustvarjalci klasične in jazz glasbe in v mednarodnem prostoru priznani glasbeni pedagogi. Vzporedno z bogatim koncertnim programom od klasike do jazza in folk glasbe poteka tudi poletna glasbena šola za godala pod vodstvom priznanih glasbenih pedagogov.

Amaterski slikarji in ljubitelji likovne umetnosti se že desetletje družijo pod okriljem **Likovnega društva Laško**. Društvo je zelo dejavno v lokalni skupnosti, kjer prireja skupinske in samostojne razstave likovnih del svojih članov, ki so polepšale že marsikateri javni prostor. Poleg tega društvo prireja likovne delavnice in tečaje tako za svoje člane kot tudi za širšo publiko. Poleg likovnega ustvarjanja pa si člani društva širijo svoja likovna obzorja tudi z obiski umetniških razstav doma in v tujini.

Likovno društvo Laško
(foto Boris Vrabec)

Zaščita in reševanje

Za požarno varnost in posredovanje ob naravnih in drugih nesrečah v občni skrbi osem prostovoljnih gasilskih društev, ki delujejo skoraj v vseh krajevnih skupnostih (Laško, Jurklošter, Šentrupert, Vrh nad Laškim, Zidani Most, Rečica, Sedraž in Rimske Toplice). Prostovoljna gasilska društva povezuje **Gasilska zveza Laško**. Osrednjo gasilsko enoto Gasilske zveze Laško predstavlja gasilska enota Laško, ki ima svoj sedež v sodobno

Gasilski dom Laško
(foto Boris Vrabec)

opremljenem gasilskem domu v Debru. Gasilstvo ima v Občini Laško bogato zgodovino, ki sega v leto 1840, ko je Laško opustošil velik požar, v katerem je umrlo 6 ljudi, ogenj pa je poškodoval več kot polovico hiš v trgu. Opustošenje, ki ga je povzročil ogenj, je prebivalce Laškega spodbudilo k ideji o ustanovitvi požarne brambe oz. gasilskega društva. Gasilsko društvo Laško je bilo ustanovljeno leta 1870 in spada med najstarejša gasilska društva na Slovenskem. V letih med prvo in drugo svetovno vojno je bilo ustanovljenih še 6 krajevnih gasilskih društev, zadnje med njimi pa je bilo leta 1981 ustanovljeno gasilsko društvo v Šentrupertu.

Danes se v posameznih gasilskih društvih v okviru Gasilske zveze Laško posvečajo tako aktivnim gasilcem kot tudi veteranom in podmladku iz vrst najmlajših. V gasilskih veščinah in spoznavanju gasilskih vrednot se

Mladi gasilci
(foto Boris Vrabec)

tako urijo že predšolski otroki v skupini cici-pionirjev, ki nato napredujejo v pionirje, mladince in pripravnike, dokler se ne pridružijo čisto pravim gasilskim vrstam.

Poleg gasilcev ima pomembno vlogo pri zaščiti in reševanju **Radio klub Laško**, ki je vključen v sistem zaščite in reševanja v Občini Laško. V Radio klubu Laško deluje ekipa radioamaterjev za zveze, ki v primeru naravnih in drugih nesreč preko oddajnika na Maliču skrbi za zveze med občinama Laško in Radeče ter Regijskim centrom za obveščanje Celje.

Poleg usposobljenosti za posredovanje v primeru naravnih nesreč Radio klub Laško skrbi tudi za ozvočenje manjših prireditev v občini in se posveča svoji primarni dejavnosti, izobraževanju in usposabljanju svojih članov na področju radioamaterstva in telegrafije.

Za varnost in sanitetno oskrbo v času izrednih razmer in naravnih nesreč na območju Laškega skrbi **organizacija Rdečega križa**, ki v Laškem deluje že več kot 70 let. Začetki delovanja Rdečega križa na območju Laškega

Tečaj prve pomoči za najmlajše (Vlado Marot)

segajo v čas med obema vojnama. Z ustanavljanjem krajevnih odborov Rdečega križa po drugi svetovni vojni (Zidani Most, Jurklošter, Rimske Toplice, Rečica, Sedraž, Laško, Šentrupert, Marija Gradec in Vrh nad Laškim) in z ustanovitvijo Občinske organizacije Rdečega križa leta 1955, ki

je povezala vse do tedaj ustanovljene krajevne odbore Rdečega križa, pa se je njegova dejavnost še bolj razmahnila. Občinska organizacija Rdečega križa Laško od 17. junija 2015 deluje pod imenom Rdeči križ Slovenije – Območno združenje Laško – Radeče in je kot samostojna pravna oseba sestavni del Rdečega križa Slovenije, Zveze združenj.

Sedež združenja je na Aškerčevem trgu 4b v Laškem, v lastnem poslovno-stanovanjskem objektu, ki so ga 1957. leta zgradili takratni prostovoljci in podporniki. V njem je tudi priročno skladišče z oblačili in hrano.

Območno združenje RK ima po krajevnih organizacijah Rdečega križa vključenih nekaj manj kot 4.700 članov, ki organizaciji poleg letne članarine namenjajo tudi prostovoljne prispevke, s katerimi lahko organizacije izvajajo program, člani pa v njih sodelujejo in jim prisostvujejo. Za izvajanje nalog na organizacijskem, socialnem in preventivnem zdravstvenem področju skrbi več kot dvesto prostovoljcev Rdečega križa. Večina jih je organiziranih v krajevnih organizacijah RK.

Začetki delovanja Krajevne organizacije Rdečega križa Laško so tesno povezani z delovanjem reševalne postaje, ki je bila takrat pod okriljem Rdečega križa. Poleg uspešne organizacije prevozov bolnikov je bila velika skrb tudi nabava novega reševalnega vozila. V časopisu Večer je bilo 23. 9. 1952 zapisano: »Kmetijska zadruga Rifengozd pri Laškem že dalj časa dobro gospodari, kar je razvidno iz njene gospodarske aktivnosti. Zadruga je nedavno izvozila 14 vagonov živine. S temi sredstvi bo pomagala kupiti rešilni avto in ga podarila. Pri uporabi rešilnega vozila bodo imeli člani zadrug iz Rifengozda, Rečice in Marije Gradca 25 odstotkov popusta.«

Prevzem novega reševalnega vozila leta 1952 (Vlado Marot)

V skladu z določbami Ženevske konvencije izvaja območno združenje Rdečega križa naloge v zvezi z obveščanjem, evidentiranjem in poizvedovanjem za žrtvami oboroženih spopadov in prizadetimi v naravnih in drugih nesrečah; izvaja dejavnosti za pridobivanje krvodajalcev in organizira krvodajalske akcije; organizira in izvaja tečaje in izpite iz prve pomoči; organizira in usposablja enote za prvo pomoč; opravlja postopke

vpisa kandidatov za darovanje organov in tkiv; izvaja ukrepe preventivnega zdravstvenega varstva ljudi ob naravnih in drugih nesrečah ter oboroženih spopadih; izvaja ukrepe za sprejemanje in nastanitev evakuiranega prebivalstva in drugih ogroženih ljudi ter druge ukrepe, ki lahko prispevajo k preskrbi ogroženih in prizadetih ljudi.

Poleg zakonsko opredeljenih nalog Rdeči križ na našem območju opravlja vrsto mirnodobnih dejavnosti za lajšanje stisk občanov ob različnih situacijah, predvsem pa skrbi za širjenje humanih vrednot med občani in s številnimi družabnimi dogodki, srečanji, z druženji ter obiski prispeva k boljši kvaliteti življenja naših občanov.

Turizem

Pomena turizma so se prebivalci Laškega zavedali že leta 1889, ko je bilo v Laškem za namen izboljšanja urejenosti in turistične ponudbe kraja kot predhodnik današnjega **Turističnega društva Laško** ustanovljeno Olepševalno društvo Laški trg, ki je bilo zelo dejavno in je predstavjalo pomemben vidik v razvoju turizma v Laškem. Po prvi svetovni vojni se je društvo preimenovalo v olepševalno in tujskoprometno društvo. Imeli so svojo turističnoinformacijsko pisarno in celo svoj izletniški avtobus. Še naprej so skrbeli za turistični razvoj kraja, v sklopu katerega so bile postavljene usmerjevalne table, vremenska hišica in stopnice, ki še danes vodijo obiskovalce z Aškerčevega trga na Grad Tabor. Po drugi svetovni vojni je 4. najstarejše turistično društvo pri nas dobilo današnje ime in s takratnim na novoustanovljenim hortikulturnih društvom se je začela pisati znamenita zgodba o največji turistični priredtvi pri nas Pivo in cvetje. Danes društvo organizira kavarniške večere, na katerih obiskovalci skupaj z gosti spoznavajo zgodbe svojega mesta in njegovih prebivalcev, organizira brezplačna javna vodenja, na katerih Laščani spoznavajo znamenitosti svojega kraja, organizira čistilne in olepševalne akcije na področju Laškega ter v sodelovanju z drugimi društvi skrbi za dobrobit Laškega in njegovih prebivalcev.

Laško se v času praznikov spremeni v pravo pašo za oči, saj njegove ulice in trge krasi prisrčna dekoracija izpod ustvarjalnih prstov članic in članov **Hortikulturnega društva Laško**. Društvo ima pestro zgodovino in je pomembno vplivalo na turistični razvoj Laškega, saj je leta 1963 organiziralo prvo razstavo cvetja, ki je Laščane spodbudila, da so naslednje leto organizirali praznik piva in cvetja. Delovanje društva je bilo vseskozi tesno prepleteno s Turističnim društvom Laško, še posebej na področju organizacije prireditve Pivo in cvetje, na kateri društvo že od samih začetkov dalje pripravlja hortikulturno razstavo. Društvo skrbi za urejenost in praznično okrasitev starega mestnega jedra, sodeluje pri organizaciji olepševalnih akcij Laškega in organizira brezplačno razdeljevanje sadik okrasnih rastlin za prebivalce starega mestnega jedra. Za člane društva pa organizirajo različna strokovna predavanja, delavnice in ekskurzije s področja hortikulture.

Praznična podoba Laškega
(foto Boris Vrabec)

Bogato turistično zgodovino poleg Laškega beležijo tudi Rimske Toplice, kjer od leta 1958 dalje deluje **Turistično društvo Rimske Toplice**, katerega cilj je že vseskozi razvoj turizma v kraju, skrb za urejanje kraja, njegovih hiš in okolice. Danes turistično društvo v Rimskih Toplicah organizira čistilne akcije ter različne kulturne, športne in zabavne prireditve, kot sta tradicionalni prireditvi Rimske so fejst in Kresovanje.

Na mladih svet stoji

Za koristno preživljanje prostega časa otrok, mladih in študentov v Laškem skrbi **Društvo študentski, mladinski in otroški center Laško** ali na kratko ŠMOCL. Namen društva je kvalitetno zapolniti prosti čas mladostnikov in jim s pomočjo neformalnega izobraževanja, prostovoljnega dela in motivacijskih delavnic pomagati najti pot do izobrazbe in poklica. Društvo s pomočjo kakovostnih, družbeno koristnih, izobraževalnih in vzgojnih programov spodbuja mlade k samostojnosti, neodvisnosti in kreativnosti.

Društvo deluje v mladinskem centru ŠMOCL, ki je namenjen predvsem mladim in študentom, ter v Otročjem centru Kino Laško, ki se nahaja v neposredni bližini osnovne šole in je namenjen predšolski in šolski mladini. V okviru društva deluje tudi multimedijski center MMC TV Laško, ki srbi za pripravo prispevkov in oddaj o lokalnem dogajanju v Občini Laško.

Društvo poleg ostalih dejavnosti organizira številne koncerte različnih glasbenih zvrsti, lokalnim glasbenim skupinam ponuja v svojih prostorih možnost vadbe in koprodukcijo pri snemanju zgoščenk. Otročji center

Pisani balon
(foto Boris Vrabec)

Kino Laško ponuja informativni prostor za najmlajše, kjer ti koristno preživljajo svoj prosti čas in se udeležujejo zunajšolskih dejavnosti.

Vsako leto člani društva ŠMOCL pripravijo prav poseben otroški festival, imenovan Pisani balon, na katerem se lahko mladi udeležijo različnih delavnic, gledaliških in glasbenih predstav ter športnih aktivnostih.

Za druženje dijakov in študentov v Občini Laško skrbi **Laški akademski klub**, ki deluje že vse od leta 1957. Poslanstvo kluba je že vse od njegovih začetkov zastopanje študentov s področja Laškega in organizacija študentskih aktivnosti na socialnem, kulturnem, športnem in drugih področjih. Danes je Laški akademski klub najbolj znan po organizaciji dveh tradicionalnih prireditev, Laškega akademskega plesa in Brucovanja. Poleg omenjenih dveh prireditev pa klub prireja tudi številne dogodke s področja športa, kulture in zabave, organizira rekreacijo študentov, dobrodelne koncerte in vsakoletni fotografski natečaj Klak. V klubu deluje tudi dijaška sekcija.

Akademski ples (LAK)

Viri in literatura:

Breznikar, Milan. *Gasilstvo v Občini Laško: 1869–2017.* Laško, 2017.

Košak, Nika. *Zgodovinski dokumentarni film: Laški akademski klub skozi desetletja (magistrsko delo). Ljubljana, 2015.*

Krašovec, Jure. *Sto in deset let turističnega društva v Laškem.* Laško, 2001.

Majcen, Tomaž. »125 let Turističnega društva Laško«. *Laški Bilten* 15. 4. 2014. 41.
Mavri, Andrej. *Med Kojzico in Šmohorjem*. Laško, 2011.
Vodišek, Anton. »50 let Hortikulturnega društva Laško«. *Laški Bilten* 15. 6. 2012. 30.
Zgodovina organiziranega planinstva v Laškem. Laško, 2007.
http://www.kosarkarskiklub-lasko.si/, na dan 1. 6. 2017.
http://www.mnz.gov.si/si/mnz_za_vas/drustva_ustanove_shodi_prireditve/drustva/Spletna www.pk-lasko.si/, na dan 1. 6. 2017.
http://metuljmania.com, na dan 1. 6. 2017.
http://www.smucarskiklub-zlatorog.si/, na dan 1. 6. 2017.
http://www.skzld-celje.si/index.php/predstavitev-77/lovske-druine-v-skzld-celje/71-ld-lako, na dan 1. 6. 2017.
http://www.skzld-celje.si/index.php/predstavitev-77/lovske-druine-v-skzld-celje/76-ld-reica-pri-lakem, na dan 1. 6. 2017.
http://www.skzld-celje.si/index.php/predstavitev-77/lovske-druine-v-skzld-celje/87-ld-jurkloter, na dan 1. 6. 2017.
http://www.godbalasko.si/, na dan 1. 6. 2017.
http://www.kkzlatorog.si/, na dan 1. 6. 2017.
http://kolesarskiklub-lasko.si/, na dan 1. 6. 2017.
https://www.kamra.si/organizacije/item/kulturno-drustvo-koral-lasko.html, na dan 1. 6. 2017.
https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/rudarske-sege-ob-sveti-barbari-4-decembra.html, na dan 1. 6. 2017.
https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/koledovanje-z-ofirovci.html, na dan 1. 6. 2017.
http://www.rdlasko.si/, na dan 1. 6. 2017.
http://drustvo-lak.si/, na dan 1. 6. 2017.
http://smocl.com/, na dan 1. 6. 2017.

OBČINA SE PREDSTAVI

KRAJEVNE SKUPNOSTI OBČINE LAŠKO

Občina Laško meri po površini 198 kvadratnih kilometrov in je tako po velikosti na 26. mestu med slovenskimi občinami. Sestavlja jo 85 naselij, v katerih prebiva skupno 13.457 prebivalcev. Zaradi zelo razgibane, hribovite in z gozdom bogate pokrajine je gostota poselitve precej manjša od slovenskega povprečja (Laško 68 prebivalcev/km^2, Slovenija 101 prebivalec/km^2).

Občino Laško sestavlja 9 krajevnih skupnosti: Laško, Rimske Toplice, Zidani Most, Sedraž, Rečica, Marija Gradec, Šentrupert, Vrh nad Laškim in Jurklošter.

Laško

Krajevno skupnost Laško sestavljajo naselja: Bukovica, Brstnik, Doblatina, Debro, Jagoče, Kuretno, Laško (razen dela naselja, ki je v KS Marija Gradec in v KS Rečica), Ojstro, Požnica, Rifengozd, Strmca, Šmihel, Tovsto in Udmat. Ker zajema urbani del občine, je Krajevna skupnost Laško po številu prebivalcev največja izmed vseh krajevnih skupnosti, saj v njej prebiva 4.351 občanov. Mesto Laško predstavlja središče občine in Upravne enote Laško.

Krajevna skupnost se danes ponaša z dobro infrastrukturo, pestro turistično ponudbo in lepo urejenim starim mestnim jedrom, za katerega v zadnjih letih še posebej prizadevno skrbijo člani Hortikulturnega društva Laško. Iz mesta je mogoče videti in se povzpeti na številne okoliške hribe in vzpetine. Poleg Huma, ki s svojo značilno obliko in Gradom Tabor v vznožju oblikuje mestno veduto, je moč videti okoliške vzpetine, ki jih vse po vrsti krasijo majhne cerkvice. Številni krajani se tako enkrat letno udeležijo pohoda Po poti treh cerkva, ki povezuje znamenito romarsko cerkev z dvema zvonikoma sv. Mihaela na Šmihelu, cerkvico sv. Katarine v

Laško
(foto Boris Vrabec)

Laško
(foto Boris Vrabec)

zaselku Kuretno in cerkev svetega Krištofa na Strmci, ki za svojimi zidovi skriva najstarejše orgle na Slovenskem.

Gospodarsko podobo Krajevne skupnosti Laško prvenstveno zaznamujeta zagotovo dve najbolj poznani in že večkrat omenjeni podjetji v občini, Thermana Laško in Pivovarna Laško, poleg njiju pa v krajevni skupnosti deluje še vrsta malih podjetij in obrtnikov. Ker so na območju krajevne skupnosti naravne danosti za razvoj kmetijstva bolj skromne, le-to v svojem prvotnem pomenu besede ne igra pomembne vloge.

V Krajevni skupnosti Laško ima svoj sedež tudi vrsta kulturnih, športnih in drugih društev, ki prispevajo k prepoznavnosti kraja in popestritvi družabnega življenja v njem ter delujejo v dobrobit krajanov. Med najbolj

Cerkvi sv. Mihaela in sv. Katarine
(foto Boris Vrabec)

prepoznavnimi so zagotovo Košarkarski klub Zlatorog Laško, Gasilsko društvo Laško, Planinsko društvo Laško, kulturna društva in pevska društva v okviru Zveze kulturnih društev Laško, Turistično društvo Laško, Klub laških pivovarjev, Društvo čebelarjev Laško, Likovno društvo Laško, Šmocl Laško in številna druga društva.

Grad Tabor Laško, v katerem se danes nahaja poročna dvorana in restavracija Pavus, kjer ustvarja Marko Pavčnik, eden izmed najbolj vidnih in pomembnih kreatorjev nove slovenske kuhinje. (foto Boris Vrabec)

Rimske Toplice

Krajevna skupnost Rimske Toplice se nahaja v jugozahodnem delu Občine Laško in v svojem južnem delu meji na Občino Sevnica. Krajevno skupnost Rimske Toplice sestavljajo naselja: Brodnice, Brstovnica, Dol pri Laškem, Globoko, Gračnica, Konc, Lažiše, Lokavec, Lože, Povčeno, Rimske Toplice, Senožete, Sevce, Strensko, Škofce, Vodiško in Zabrež. V naseljih pod okriljem Krajevne skupnosti Rimske Toplice prebiva 1865 prebivalcev.

Sam kraj Rimske Toplice se nahaja v manjši kotlini ob vznožju vzpetin Stražnik in Kopitnik.

Kako so Toplice postale Laške Toplice in se kasneje preimenovale v Rimske Toplice

Zdraviliška dejavnost ima v Rimskih Toplicah eno najdaljših tradicij na Slovenskem, saj prvi zapisi o zdraviliški dejavnosti v kraju segajo že v konec 15. stoletja, arheološki ostanki iz teh krajev pa kažejo na to, da so zdravilne termalne vrelce izpod Stražnika in Kopitnika uporabljali že stari Rimljani. Sprva so ime Toplice (Topliz) uporabljali za zdraviliški kompleks, za katerega se je v 18. stoletju uveljavilo ime Laške Toplice (Bad Tüffer). Zdravilišče je ime dobilo po laškem gospostvu, ki je imelo zdravilišče takrat v lasti. Šele v prvi polovici 19. stoletja je leta 1826 zdravilišče kot Rimske Toplice prvi omenil nemški zdravnik Matija Macher v svojem vodiču po Rimskih Toplicah in njihovi širši okolici z naslovom Das Römerbad nächst Tüffer. Razlog za takšno preimenovanje je tičal v tem, da je Macher želel zdravilišče v Rimskih Toplicah ločiti od takrat že poznanih, a še neurejenih termalnih vrelcev v Laškem. Uradno pa je zdravilišče dobilo znamenito ime Rimske Toplice leta 1840, ko ga je kupila tržaška trgovska družina Uhlich. Tako je ime zdravišča sčasoma postalo sinonim za celoten kraj.

Zdravilišče Rimske Toplice okoli leta 1900
(Osrednja knjižnica Celje)

Skozi kotlino teče reka Savinja, ob kateri se vijeta železnica in cesta, ki povezujeta te kraje z Laškim in Zidanim Mostom.

Prvotno sta današnji kraj sestavljali vasi Šmarjeta, ki je dobila ime po župnijski cerkvi sv. Marjete, in Ogeče. Kasneje, konec 19. stoletja, pa so kraj začeli poimenovati po bližnjem zdravilišču Rimske Toplice.

V Rimskih Toplicah je v letih 1945–2011 kar za več kot šest desetletjih turistična dejavnost skoraj povsem zamrla.

Danes je kraj ponovno začel živeti s turizmom, ki je postal glavna gospodarska panoga.

Večstoletna turistična tradicija in lepa zelena okolica z bogato kulturno dediščino tvorita več kot plodna tla za razvoj turizma. Med glavne zanimivosti kraja prav gotovo sodijo že večkrat omenjeno zdravilišče, ki danes deluje pod imenom Rimske terme, letno kopališče Aqua Roma, Aškerčeva domačija, kjer je svoja otroška leta preživel znameniti slovenski pesnik Anton Aškerc, ter priljubljena izletniška in pohodniška točka Kopitnik.

Anton Aškerc in Aškerčevina

Anton Aškerc, osrednji avtor slovenske pripovedne poezije, se je leta 1856 rodil na Globokem pri Rimskih Toplicah. Družina se je kmalu za tem preselila na kmetijo v bližnjih Senožetah, kjer je pesnik preživel svoje otroštvo. Aškerc je svojo nadarjenost pokazal že v deških letih, zato ga je družina po končanem šolanju v rodni Šmarjeti vpisala v celjsko gimnazijo ter nato na študij bogoslovja. Aškerc je kot duhovnik služboval v številnih župnijah na Štajerskem, med drugim tudi v rodni Šmarjeti. Poeziji se je resneje posvetil v času opravljanja duhovniškega poklica, ko je pod psevdonimom objavljal pesmi v Ljubljanskem zvonu. Že v času študija se je zanimal za islam in vzhodne religije in kasneje gojil panteistične verske nazore. Zaradi slednjega je kmalu prišel v spor s Cerkvijo in zapustil duhovniški stan

Aškerčevina (foto Boris Vrabec)

ter se zaposlil kot mestni arhivar v Ljubljani. Najbolj znana je njegova prva pesniška zbirka Balade in romance, med njegove najboljše pesmi pa sodijo balade Mejnik, Brodnik, Godčeva balada in Svatba v Logéh.

Poleg poezije se je Anton Aškerc ukvarjal še z dramatiko, eseistiko in potopisi. Snov za pisanje potopisov je črpal iz svojih številnih popotovanj po Evropi in Bližnjem vzhodu. Kot arhivar je vzorno uredil ljubljanski mestni arhiv in ponovno osnoval Mestno knjižnico, predhodnico današnje Slovanske knjižnice.

Aškerčeva hiša na Senožetih je danes preurejena v muzej s pesnikovo spominsko sobo in notranjo opremo kmečke hiše iz sredine 19. stoletja. V njej so tako na ogled črna kuhinja, »hiša« in »štiblc« z opremo iz časa, ko se je po njej še kot otrok podil mladi Anton. Na kmetiji, kjer še danes gospodari Aškerčev rod, je poleg pesnikove hiše moč videti tudi leseno kaščo, sušilnico sadja in mogočen kozolec, ki ga je dal postaviti pesnikov oče.

Anton Aškerc (Jakhel, Rudolf. Anton Aškerc. Umetniško založništvo Ažbe, 192?. https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:IMG-T2M1MQ8W)

Planinski koča na Kopitniku (foto Boris Vrabec)

Rimske Toplice
(foto Boris Vrabec)

Seveda pa so za prepoznavnost kraja, njegovo urejenost in družabno življenje v njem zaslužni predvsem krajani, ki so aktivni v mnogih društvih. Najbolj aktivna in prepoznavna so Turistično društvo Rimske Toplice, ki vse od leta 1958 skrbi za urejenost kraja, njegovo turistično ponudbo, dolga leta pa je bilo tudi upravitelj letnega kopališča, Planinsko društvo, Društvo za jadralno padalstvo Metulj, Kulturno društvo Anton Aškerc in Prostovoljno gasilsko društvo Rimske Toplice.

Letno kopališče Aqua Roma
(foto Boris Vrabec)

Literatura:

Macher, Mathias. *Das Römerbad nächst Tüffer in Steyermark, in physikalischmedicinischer Hinsicht dargestellt für Cur-Gäste*. Graz, 1826.

Orožen, Božena; Vito Hazler. *Anton Aškerc in domači kraj*. Laško, 1994.

Pertl, Eman. »Pregled razvoja zdravstva v Laškem in njegovem okolišu«. ČZN 2, (1976). (358–391).

http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi131456/, 25. 7. 2017

www.td-rimsketoplice.si, 1. 6. 2017

http://www.rimsketoplice.si/, 1. 6. 2017

Zidani Most

Krajevna skupnost Zidani Most predstavlja po številu prebivalcev drugo najmanjšo krajevno skupnost Občine Laško. Naselja Obrežje pri Zidanem Mostu, Suhadol, Veliko Širje, Širje in Zidani Most so dom 726 prebivalcem. Krajevna skupnost leži na skrajnem jugozahodnem delu občine in meji na občine Hrastnik, Radeče in Sevnica. Vsa naselja se nahajajo na strmih in z gozdom poraslih rečnih pobočjih na sotočju Savinje in Save. Čeprav so omenjena naselja le maloštevilna in stisnjena med gorato pokrajino in rečnima dolinama, imajo izredno strateško lego in že stoletja predstavljajo glavno prometno vozlišče med Štajersko in Kranjsko, širše pa tudi med Zagrebom, Dunajem, Ljubljano in Trstom. Danes je Zidani Most glavno železniško vozlišče med Mariborom, Ljubljano in Dobovo.

Kraj kot prometno vozlišče ima izjemno bogato zgodovino. Obstajajo nepotrjene domneve, da naj bi v Zidanem Mostu stal most čez Savo že v dobi Rimljanov, pisni viri pa potrjujejo, da je prvi most čez Savo, po katerem je kraj tudi dobil ime, leta 1224 dal zgraditi vojvoda Leopold VI. Babenberški, že dobri dve stoletji kasneje pa je bil most porušen. Nato so kar 400 let namesto mostu za prečkanje Savinje in Save uporabljali brodove. Po Savi je vseskozi, vse do leta 1862, ko je bila odprta železniška proga Zidani Most–Sisak, tekel živahen rečni promet. V Zidanem Mostu se je nahajala tudi glavna nakladalna ladijska postaja, na kateri so pretovarjali blago iz železniškega in cestnega prometa na ladijski promet po Savi. Za plovbo po Savi navzgor so si pomagali z vlečenjem ladij, sprva so ladje vlekli ljudje, kasneje pa živina, za potrebe vleke ladij pa so bile ob rečnem bregu Save zgrajene tudi prve poti oz. ceste.

Ko so na začetku 19. stoletja razmišljali o vzpostavitvi plovne poti po Savinji, se je le-ta izkazala za predrago, zato so se odločili, da bo bolj smotrno

Panorama Zidanega Mosta pred prvo svetovno vojno (Osrednja knjižnica Celje)

zgraditi ob Savinji vozno cesto, ki bi povezala Zidani Most s Celjem. Leta 1816 je bila cesta Laško–Zidani Most dograjena. Deset let kasneje pa je bil zgrajen še most čez Savinjo in cesta do Loke pri Zidanem Mostu. Glavni pobudnik gradnje mostu čez Savinjo in ceste do Loke je bil avstrijski nadvojvoda Janez.

Velik prelom v zgodovini kraja je bila gradnja t. i. Južne železnice, ki je povezovala takratno prestolnico Dunaj z glavnim avstrijskim pristaniščem v državi – Trstom. Ko je bila dograjena železniška proga do Celja, sta bili na voljo dve trasi železniške proge od Celja do Ljubljane. Prva predvidena trasa naj bi potekala iz Celja preko Trojan do Ljubljane, njena gradnja pa bi bila cenejša od izbrane trase. Vendar so se zaradi ugodnejšega naklona, lažjih stroškov obratovanja in lažje zveze s Hrvaško odločili za sedanjo traso Celje–Ljubljana.

V sklopu gradnje železnice je bil zgrajen tudi most čez Savinjo, njegova gradnja je bila tehnično izjemno zahtevna, njegov lok pa je imel največjo krivino na vsej progi bivše Južne železnice. Železniška proga z mostom vred je bila dograjena leta 1849.

V kraju stojijo kar trije mostovi, dva železniška in en cestni. Zgrajeni so bili v letih 1826, 1846 in 1931. Po mostu, ki je bil zgrajen 1223, je kraj dobil ime. V preteklosti je kraj imel več mostov, tudi preko Save. Danes vsi mostovi prečkajo Savinjo. (foto Boris Vrabec)

Sedem let kasneje pa so začeli graditi tudi železniško progo proti Zagrebu. Proga je bila zgrajena leta 1862 in je nadomestila rečni promet po Savi.

Leta 1930 pa je Zidani Most dobil še svoj tretji most preko Savinje.

Dobre prometne povezave in bližina premoga (Hrastnik) so v kraj prinesle prvo industrijo. Leta 1852 je v Zidanem Mostu začela obratovati oljarna, pet le kasneje pa še cementarna.

Danes je Zidani Most znan predvsem kot železniško križišče. Samemu kraju dajejo značilno podobo trije mostovi čez Savinjo in železniška postaja, ki je hkrati največja zgradba v kraju. Od nekdaj bogate industrije se je do današnjih dni ohranila le cementarna Apnenec. V kraju deluje sedem društev, od katerih velja izpostaviti Kulturno društvo Godba Slovenskih železnic, ki deluje vse od leta 1902.

Zidani Most z okolico v svojih skritih kotičkih razkriva mnogo več kot le prometno vozlišče. Nedaleč od kraja proti toku reke Save navzgor se na celotnem pobočju nahajajo lehnjakovi slapovi. Visoko nad krajem se ponosno dviguje najbolj markantni vrh posavskega hribovja Veliko Kozje, ob vznožju katerega se nahaja Gašperjeva koča, njegova pobočja pa krasi alpsko cvetje.

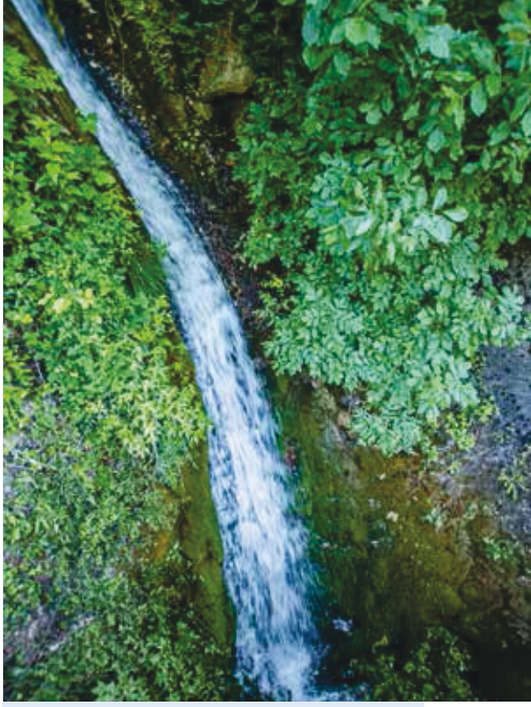

Nedaleč od Zidanega Mosta proti toku Save navzgor je celotno pobočje nad levim bregom Save velika lehnjakova tvorba, ki jo sestavljajo trije potočki, ki padajo v visokih slapovih. (foto Boris Vrabec)

Marijina cerkev v Širju, zgrajena leta 1747. Ima tri oltarje (Marijin, Lovrov, Anin) in orgle iz leta 1834. (foto Boris Vrabec)

Širski grad stoji v zaselku Širje. Leta 907 ga je dal postaviti grof Arnold. Leta 1897 ga je uničil požar. Pred drugo svetovno vojno so ga obnovili, danes pa je grad stanovanjski objekt. (foto Boris Vrabec)

Mailand in Venezia

Pri gradnji Južne železnice je bilo zaposlenih ogromno domačih in tujih delavcev, ki so se selili iz kraja v kraj, kjer je potekala gradnja. Zaradi slabih higienskih in bivalnih razmer in seveda težkega dela jih je veliko med njimi tudi umrlo. Med njimi je bilo daleč največ Italijanov. Delavci so prebivali v barakah ob železnici in v okoliških vaseh. V Zidanem Mostu, ki je imel do tedaj komaj kaj stalnih prebivalcev, sta se nahajali dve barakarski naselji, imenovani Venezia in Mailand. Prvo se je nahajalo na mestu današnje cementarne, drugo pa se na levem bregu Savinje nahaja še danes. Barake železničarskih delavcev, ki so gradili progo, so ščasoma pokupili železničarji in si na njihovem mestu zgradili hiše, ime naselja pa je ostalo.

➲ Mailand
(foto Boris Vrabec)

Plaz v Brišah

15. januarja 1877 se je v kraju Briše v bližini Zidanega Mosta pripetila ena najhujših naravnih nesreč 19. stoletja na Slovenskem.

Zgodaj zjutraj se je na pobočju nad Savinjo utrgal ogromen zemeljski plaz, ki je pod sabo pokopal 14 ljudi in 6 poslopji, v katerih je bila tudi živina. Plaz je meril 200 metrov v širino in 800 metrov v dolžino, nesrečnike in njihove domove pa je zasula 10 metrov debela gmota zemlje, dreves in skal. Pri sanaciji plazu je sodelovala množica vojakov, inženirjev, železniških delavcev in rudarjev, a ujetih žal niso mogli pravočasno rešiti. Kot da nesreča že ne bi bila dovolj huda, pa se je tri dni kasneje ponoči sprožil še večji plaz. Ogromna gmota je tokrat prekrila železnico, cesto in celo popolnoma zajezila Savinjo. Novih človeških žrtev tokrat na srečo ni bilo. Popolnoma zajezena Savinja je narasla do višine 11,8 metrov in poplavila bližnjo tovarno olja, iz katere je začelo v vodo iztekati olje. Reka je bila zajezena kar 14 ur, ko je skupini požrtvovalnih rudarjev uspelo prebiti jez. Nad plaziščem so uvedli stalni nadzor in se takoj lotili popravila, najprej železniške proge, nato pa tudi ceste in rečne struge, da je ta ponovno postala plovna za flose iz Zgornje Savinjske doline.

Literatura:

Mlinar, Ivan. »Zidani Most v zgodovini«. *Kronika* 2 (1956). (67–76).

Studen, Andrej. »Smrtonosni zemeljski plaz pri Zidanem Mostu«. V *Slovenska kronika XIX. Stoletja*, 2. knjiga. Ljubljana, 2005. (315–316).

Sedraž

Krajevna skupnost Sedraž se nahaja v zahodnem delu občine na planoti med Rimskimi Toplicami, Laškim in Rečico. Sedraž je najmanjša izmed vseh krajevnih skupnosti. V krajih Belovo, Brezno, Govce, Klenovo, Sedraž, Trnov Hrib in Trnovo prebiva 716 prebivalcev. Vasica Sedraž se kot Sveta Jedert v povezavi z istoimensko cerkvijo v zgodovinskih virih omenja že konec 13. stoletja, današnja cerkvena stavba pa izvira iz druge polovice 17. stoletja. Sedež župnije pa je Sedraž postal leta 1788. Prebivalci Sedraža in okolice so se ukvarjali pretežno s sadjarstvom, z vinogradništvom in založništvom (tkalstvo). Ko pa se je v teh krajih v 19. stoletju razvilo rudarstvo, so si mnogi majhni kmetje in kočarji vsakdanji kruh služili tudi kot rudarji. Takrat se je zaradi povečanih potreb po delovni sili število prebivalstva povečalo, mnoge družine so se v te kraje tudi priselile.

Danes predstavlja vas Sedraž središče krajevne skupnosti, v njej se poleg cerkve in pokopališča nahajajo še podružnična šola in vrtec, dom krajanov in gasilski dom.

Nad vasjo se nahaja priljubljena izletniška in pohodniška točka Govško brdo, ob vznožju katerega so še dobro vidni ostanki rudarjenja v teh krajih. Tod skozi pa potekata tudi geološka in rudarska učna pot, ki obiskovalce seznanjata z bogato rudarsko dediščino in geološkimi značilnostmi krajev na območju nekdanjega premogovnika.

Sedraž
(foto Boris Vrabec)

Pastirska kapelica v Govcah je najmanjša prostostoječa kapelica v Sloveniji in predstavlja unikaten kulturnozgodovinski spomenik. (foto Boris Vrabec)

Razglednica Breznega pred drugo svetovno vojno (Osrednja knjižnica Celje)

Krajani Sedraža so ponosni na svojo bogato zgodovino, za ohranjanje rudarskega izročila skrbi Rudarsko društvo sv. Barbara, ki vsako leto organizira praznovanje svete Barbare, na katerem se srečajo nekdanji rudarji v slavnostnih rudarskih uniformah. Vsako leto so bili, 4. decembra, na god svete Barbare, rudarji (»knapi«) dela prosti, edina obveza, ki so jo morali ta dan izpolniti, je bil obisk svete maše, kjer so se sveti Barbari priporočili za svojo srečo pri opravljanju tega nevarnega poklica globoko pod zemljo.

Poleg rudarskega društva pa v kraju delujejo še moški pevski zbor, vaška godba, Rdeči križ in društvo upokojencev.

V najmanjši krajevni skupnosti v občini se nahaja kar nekaj pomembnih podjetij in specializiranih kmetij.

Literatura:

Pelko, Matija; Franc, Seme. »Zgodovina Rudnika Laško z geološkim uvodom«. *V Laški zbornik 2002*. Laško, 2002. (239–256).

http://www.lasko.si/sl/novice-kategorija/3479-praznovanje-sv-barbare-v-sedrazu, na dan 1. 6. 2017.

Govce, vas, ki je izginila v zemljo

Zaselek Govce, ki se nahaja v Krajevni skupnosti Sedraž, šteje danes le borih 11 prebivalcev. Vendar je sedanji zaselek le ostanek ostankov nekdanje vasi, ki je še okoli leta 1910 štela približno 100 prebivalcev. Govce se prvič omenjajo sredi trinajstega stoletja. V vasi se je poleg štirih kmetij z nekaj okoliškimi domačijami nahajala tudi cerkev svete Magdalene iz 16. stoletja. Govce so bile zanimiva izletniška točka meščanov. Med vojnama so imeli v Govcah delavske tabore krščanski socialisti. Po maši in kulturnem programu s pevci in tamburaši so imeli govore, s katerimi so nagovarjali delavce k boju za delavske pravice. Z razvojem rudarstva na tem območju pa so se nad vasico zgrnili črni oblaki. Pod vasico so namreč ležala bogata nahajališča premoga. Izkopavanje premoga pod vasjo je začelo ogrožati tamkajšnje kmetije. Zaradi ugrezanja zemlje je premogovnik prvo kmetijo na obrobju vasi odkupil že leta 1863, v letih 1933 in 1949 sta ji sledili še dve. Po letu 1960 pa je prišla na vrsto vas sama in zadnjih 22 prebivalcev štirih kmetij si je moralo poiskati nova domovanja. Zaradi izkopavanja premoga so se začele hiše in poslopja počasi podirati. Zadnja se je podrla cerkev sv. Marije Magdalene. Tako je bilo konec te prijazne vasice. Po ocenah je bilo pod vasjo približno 60.000 ton premoga, vendar ga niso mogli v celoti izkopati. Zatonu te idilične vasice pa je kmalu sledil tudi zaton rudnika, iz katerega so 32 let po izselitvi vaščanov pripeljali zadnji voziček premoga. Z leti so ruševine nekdanjih domačij izginile pod zemljo ali pa jih je zaraslo grmovje. Poleg spominov nekdanjih vaščanov Govc na to vas spominja plošča, ki so jo na lovski koči v Govcah odkrili leta 1987. Predzadnjo julijsko nedeljo se na Magdalensko nedeljo vsako leto zberejo nekdanji vaščani Govc in njihovi svojci pri kapelici in po opravljeni maši obujajo spomine na otroška leta in na vas Govce.

Pogled na Govce
iz 60. let 20. stoletja
(Franc Napret)

Zadnji ostanki vasi Govce
z rudniškim jaškom v ospredju
(Andrej Mavri)

Rečica

Krajevna skupnost Rečica se nahaja na skrajnem severozahodu občine. Imenuje se po istoimenski reki Rečici, ki teče skozi Rečiško dolino in se v Laškem izliva v Savinjo. V Krajevni skupnosti Rečica prebiva v naseljih Huda Jama, Slivno, Spodnja Rečica, Šmohor, del Laškega in Zgornja Rečica 1441 prebivalcev.

Krajevna skupnost Rečica je gospodarsko zelo razvita, saj se v naselju Spodnja Rečica nahaja industrijska cona, kjer delujejo številna podjetja. Spodnji del doline močno zaznamuje industrija, zgornji del pa je pretežno kmetijsko naravnan in sega vse do vznožja planinskih masivov Kala in Mrzlice, ki zapirata dolino na zahodu.

Dolino Rečice in kraje okoli nje je v 19. in 20. stoletju močno zaznamovalo rudarjenje, dokler ni z zaprtjem Rudnika Laško leta 1992 rudarska tradicija v teh krajih dokončno zamrla. Nekdaj rudarsko naselje Huda Jama predstavlja sedež krajevne skupnosti. Poleg sindikalnega doma, ki služi potrebam kulturnega doma, se tam nahajajo še športno-rekreativni objekti, gasilski dom, strelski dom in rudarski muzej. V kraju delujejo številna društva, med najbolj aktivnimi so Športno društvo Rečica, gasilsko društvo, strelsko društvo, Lovska družina Rečica pri Laškem, Rudarsko etnološko društvo Brezno – Huda Jama in Kulturno društvo Lipa Rečica.

Rečiška krožna pot pelje po vrhovih, ki se razprostirajo nad dolino Rečice. Po tej poti je vsak prvi vikend v juliju organiziran pohod. (foto Boris Vrabec)

Šmohorska lipa, drevo leta 2008 na Celjskem (foto Boris Vrabec)

Cerkev svetega Mohorja na Šmohorju

Na vrhu vzpetine Šmohor se na slabih 800 m nadmorske višine nahaja cerkvica sv. Mohorja, ki podobo vzpetine krasi že slabih šest stoletij. Poleg nje se nahajajo še znamenite šmohorske lipe, ki ravno tako štejejo že več kot stoletje. Pred drugo svetovno vojno se je okoli cerkve nahajal še zaselek z osmimi kmetijami, ki pa so kmalu po vojni zamrle. Danes je Šmohor predvsem priljubljena izletniška in rekreativna točka, planinska koča v bližini doma pa pohodnikom ponuja zavetje in okrepčilo.

Galerija Maleš v rečiški dolini je posvečena Mihi Malešu. V njej umetnikova hči Travica Grešak predstavlja in promovira slikarjev opus in sodobno slovensko umetnost. (STIK Laško)

Rudarski muzej

Dvestoletna zgodovina rudarjenja je imela pomemben vpliv na življenje ljudi v Rečici, med katerimi so bile tudi številne generacije rudarjev. Premogovnik je s krajšimi prekinitvami deloval vse do leta 1992, svojo zlato dobo pa je doživel v letu 1928, ko je 607 rudarjev, ki so bili zaposleni v rudniku, izkopalo malo več kot 100.000 ton premoga. Po zaprtju premogovnika so uporabno rudniško opremo in orodja prepeljali v Rudnik Hrastnik, kamor so prezaposlili tudi preostale rudarje. Ob tem so v spomin na generacije rudarjev, ki so se preživljale s težaškim delom v temnih rovih globoko pod zemeljskim površjem, takratni domači rudarji v sodelovanju z vodstvom Krajevne skupnosti Rečica in gasilskim društvom postavili imitacijo rudniškega rova in vanj spravili rudarsko opremo in orodje, ki bi jo sicer rudnik zavrgel. Tako je nastal Rudarski muzej v Hudi Jami. Danes je muzej na ogled turistom in vsem, ki jih zanima rudarska dediščina naših krajev.

Dvestoletno rudarjenje je pustilo sledi na tukajšnji pokrajini in na karakterju ljudi. Več kot 300 domačinov se je vključilo v društvo za ohranjanje rudarske dediščine. Svoja druženja imajo »Pri knapu« na Zavratih. Tam prirejajo kulturne in družabne prireditve in se spominjajo nekdanjih knapovskih časov. Najbolj številne prireditve so vsako leto ob 3. juliju, prazniku slovenskih rudarjev, nekateri izmed njih takrat oblečejo svečane rudarske uniforme. Ustanovili so skupino ljudskih pevcev, nekdanjih rudarjev, ki nastopajo na prireditvah v svojih uniformah in tako spominjajo sedanje generacije na knapovski stan in nekdanji rudnik.

Rudarski muzej v Hudi Jami
(foto Boris Vrabec)

Kapelica v Hudi Jami
(foto Boris Vrabec)

Huda Jama

V mesecih po drugi svetovni vojni so rudniški jaški v Hudi Jami postali eno od prizorišč povojnih pobojev. V spomin na leta 1945 tukaj pobite poražence druge svetovne vojne je Društvo za ureditev zamolčanih grobov v Sloveniji leta 1997 pred vhodom v rudniški rov postavilo kapelico. Leta 2009 so odprli grobišče v vzhodnem polju rudnika Huda Jama in v njem našli množico človeških trupel. Izkopane posmrtne ostanke pobitih ljudi so najprej spravili v kostnico, ki so jo napravili pri jašku Barbara, leta 2016 pa so jih prepeljali v mariborsko kostnico. Po nepopolnih podatkih je bilo v jami pobitih blizu tisoč pripadnikov vojaških formacij v glavnem iz Hrvaške. Zadnja leta so bile pri kapelici številne spominske svečanosti z velikim številom udeležencev. O likvidacijah v jami se v povojnih letih ni veliko govorilo, ker je večino motilo, da se je to zgodilo v tem rudniku in v tem kraju. Omenjeni dogodki za domačine in kraj predstavljajo »težko dediščino«, na katero niso imeli nobenega vpliva, morajo pa živeti z njo.

Literatura:

http://www.recica.si/index.php, na dan 1. 6. 2017
http://www.lasko.info/sl/, na dan 1. 6. 2017
https://www.kamra.si/organizacije/item/galerija-males.html, na dan 1. 6. 2017

Marija Gradec

Krajevna skupnost Marija Gradec se razteza jugozahodno od Laškega. Krajevno skupnost poleg istoimenskega kraja sestavljajo naselja Gabrno, Harje, Lahomno, Lahomšek, Laško (del), Modrič, Olešče, Padež, Plazovje, Radoblje, Reka, Stopce, Tevče in Trojno. V celotni krajevni skupnosti prebiva 1964 prebivalcev.

Marija Gradec je dobil ime po rimski trdnjavi, ki naj bi se nahajala na območju marijagraškega griča. Kasneje je njegovo ime Gradec prešlo tudi na bližnji srednjeveški dvor stolpaste oblike, ki ga pisni viri prvič omenjajo že v 15. stoletju.

Dvor je bil sprva v lasti celjskih grofov, ki so ga konec 16. stoletja podarili kartuziji v Jurkloštru. Kasneje je dvor s propadom kartuzije zamenjal veliko lastnikov in tekom stoletij spremenil svojo podobo. Današnja podoba graščine izvira iz 17. stoletja, v graščini pa se nahaja Gostišče Čater. Že omenjeni Gradec je postal Marija Gradec v začetku 16. stoletja, ko je bila na skalnatem gričku nad sotočjem Savinje in Lahomnice zgrajena cerkev Matere božje, ki je poleg že omenjene graščine dala kraju ime.

Nekoč je območje Krajevne skupnosti Marija Gradec spadalo pod Občino Laško, ki pa se je leta 1873 ločila na dve občini – Laški trg in Marija Gradec.

Krajevna skupnost je v preteklosti z izjemo samega naselja Marija Gradec predstavljala agrarno zaledje Laškega, tamkajšnji prebivalci pa so kmetijsko dejavnost dopolnjevali tudi z mlinarstvom. Vse od 16. stoletja pa do konca 70. let prejšnjega stoletja je v porečju Lahomnice delovalo 21 mlinov in tri žage. To so bili v večini manjši mlini, ki so razen nekaj izjem delovali le sezonsko in mleli predvsem za lokalne potrebe. Tik pred izlivom Lahomnice v Savinjo pa sta se nahajala dva večja mlina, ki sta delovala

Podoba Marija Gradca iz 18. stoletja (Osrednja knjižnica Celje)

Panorama Marija Gradca
(foto Boris Vrabec)

Graščina Gradec, v prostorih
katere se danes nahaja Gostišče Čater.
(foto Boris Vrabec)

tekom celega leta. Uničujoča poplava leta 1954, modernizacija in nerentabilnost mlinarstva so v 20. stoletju privedle do propada mlinarstva, zadnje mlinsko kolo se je v porečju Lahomnice tako prenehalo vrteti leta 1978.

V Marija Gradcu, ki predstavlja središče krajevne skupnosti, se danes poleg že omenjene graščine in cerkve Matere božje nahaja tudi kulturni dom, ki predstavlja sedež krajevne skupnosti in Kulturnega društva Anton Tanc. Okoliška prokrajina ponuja obilico rekreacije ob reki Lahomnici, Savinji in okoliških vzpetinah, za gostoljubje pa poleg že omenjenega gostišča skrbita tudi dve turistični kmetiji, Pirc in Slapšak.

Pravi naravni biser krajevne skupnosti je slap v Medvedovi soteski v Tevčah, ki je že konec 19. stoletja skupaj z gostilno Stegenšek predstavljal priljubljeno izletniško točko domačinov.
(foto Boris Vrabec)

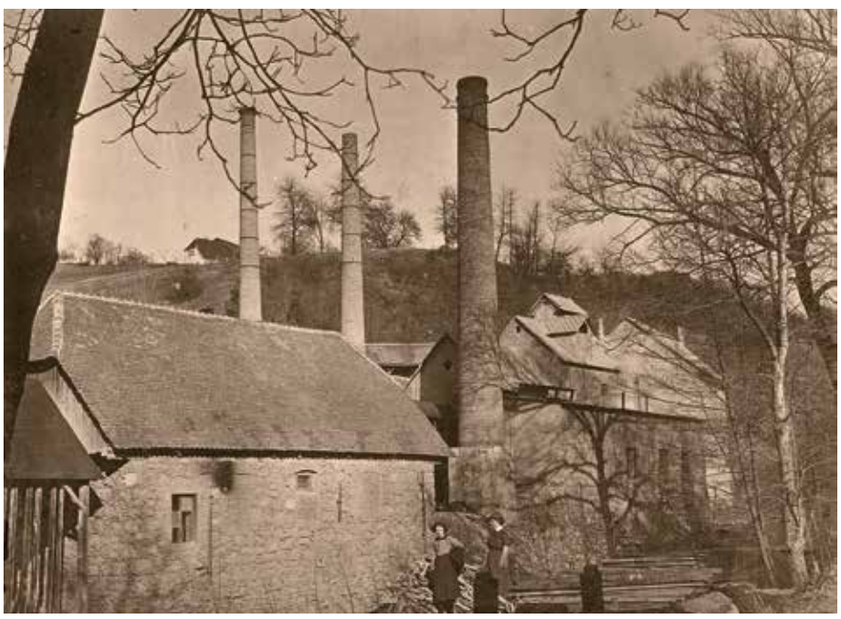

Med Marija Gradcem in Lahomnim se je na desnem bregu Lahomnice pred dobrim stoletjem nahajala tovarna cementa, ki je delovala do začetka prve svetovne vojne. Kasneje so stavbe tovarne deloma porušili, deloma pa so si domačini v njih uredili stanovanjske hiše, iz katerih je nekdanje obrise tovarne moč prepoznati še danes. (Osrednja knjižnica Celje)

Kulturno društvo Anton Tanc je bilo ustanovljeno leta 1987 z namenom raziskovanja, zapisovanja in prikazovanja izročil domačega področja ter ohranjanja in prikazovanja lokalnih šeg in navad.

Anton Tanc
Kulturno društvo Anton Tanc nosi ime po slovenskem pesniku, pisatelju, prevajalcu in publicistu, ki se je leta 1887 rodil v bližnji vasi Modrič. Anton Tanc je bil pisateljski samouk. Bil je predvsem delavski pesnik, saj se je v svojih delih posvečal življenju malih ljudi, predvsem delavcev in rudarjev. Njegova najbolj znana dela so povest Ženin iz Amerike in roman Glasovi iz teme.
(Osrednja knjižnica Celje)

Avguštin Stegenšek
Okolica Marija Gradca je bila rojstni kraj številnim pomembnim Slovencem, med njimi tudi Avguštinu Stegenšku, pionirju slovenske umetnostne zgodovine, ki se je rodil leta 1875 v Tevčah.
(Avguštin Stegenšek (1875–1920). 195?. https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:IMG-RK7YPRIO)

Literatura:

Hren Medved Alenka. »Družabno življenje prebivalcev Laškega v 19. stoletju«. *ČZN* 1 (2015). (15–44).

Maček, Jože. »Rudnik svinca v Padežah pri Laškem«, V *Laški zbornik 2002.* Laško, 2002. (257–262).

Maček, Jože. *Laško skozi stoletja*. Laško, 2013.

Stopar, Ivan. *Gradovi, graščine in dvorci na slovenskem Štajerskem.* Ljubljana, 1982.

Gobec-Vidali, Andreja. »Vodni mlini v porečju Lahomnice«, V *Laški zbornik 2007.* Laško, 2007. (277–296).

https://www.kamra.si/organizacije/item/kulturno-drustvo-anton-tanc-marija-gradec.html, 1. 6. 2017

http://www.celjskozasavski.si/osebe/tanc-%C4%8Dulkovski-anton/151/, 1. 6. 2017

http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi682092/, 1. 6. 2017

Šentrupert

Krajevna skupnost Šentrupert se nahaja na skrajnem severovzhodu Občine Laško in predstavlja najvišje ležeče naselje med občinama Laško in Šentjur. Sestavljajo jo naselja Curnovec, Mačkovec, Mala Breza, Šentrupert in Trobni Dol, v katerih prebiva 825 prebivalcev. Nekoč se je krajevna skupnost imenovala Breze po istoimenskem največjem naselju v krajevni skupnosti. Leta 1994 je prišlo do preimenovanja naselja Breze v Šentrupert, skladno z novim imenom kraja pa je novo ime dobila tudi krajevna skupnost. Središče krajevne skupnosti predstavlja istoimensko naselje Šentrupert, kjer se poleg župnijske cerkve nahajajo tudi šola, vrtec in kulturni ter gasilski dom.

Krajani krajevne skupnosti se danes ukvarjajo predvsem s kmetijstvom, ki ga dopolnjujejo z drugimi dejavnostmi.

Šentrupertčani so še posebej dejavni na kulturnem področju. Za promocijo in ohranjanje bogatega ljudskega izročila teh krajev skrbijo kar tri etno skupine, ki delujejo pod okriljem različnih društev (Kulturno umetniško društvo Šentrupert, strelsko društvo in Kulturno društvo Trobni Dol). Najbolj prepoznavni so zagotovo Ljudski pevci Šentrupertčani.

Trobni Dol je naselje pretežno agrarnega značaja v krajevni skupnosti Šentrupert. Pred stoletjem in pol pa je imelo to naselje na skrajnem severozahodu Občine Laško svoj premogovnik, ki je v letih po prvi svetovni vojni zaposloval več kot 100 rudarjev. Premog je bil sicer po energetski vrednosti eden najboljših na Slovenskem, vendar je bil rudnik zaradi zelo tankih plasti premoga in slabih prometnih povezav ter s tem velikih stroškov transporta na meji rentabilnosti. Med letoma 1924 in 1927 je bila zgrajena ozkotirna železnica, ki je povezovala rudnik v Trobnem Dolu z Marija Gradcem. Z boljšo transportno potjo premoga so se zmanjšali stroški transporta in povečala se je rentabilnost rudnika. Ni naključje, da je rudnik svoj največji razcvet doživel v letih po izgradnji železnice, ko je

Šentrupert
(foto Boris Vrabec)

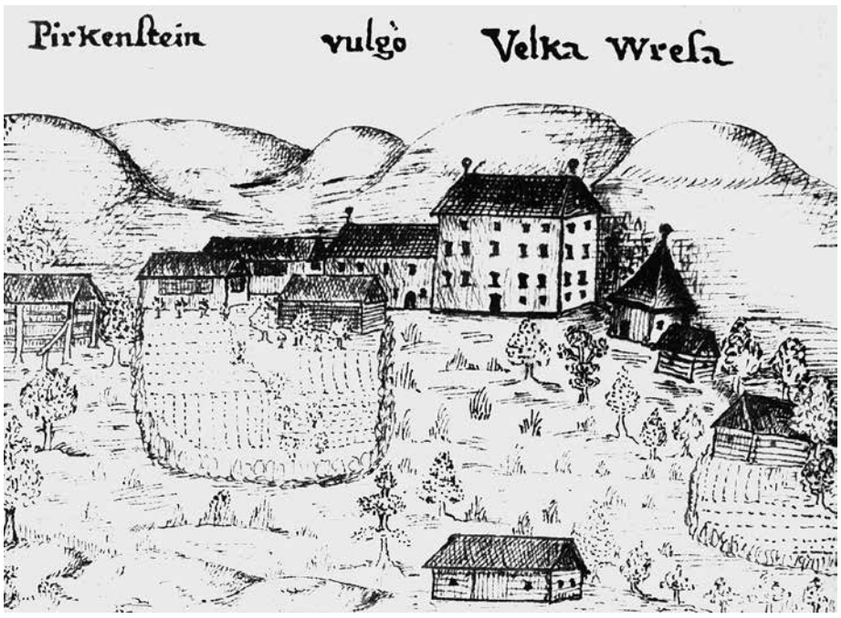

V današnjem Šentrupertu se je nekoč nahajalo gospostvo z graščino Velika Breza ali Pirkenstein. V času celjskih grofov je graščina predstavljala središče velike fevdalne posesti. Skozi stoletja je gospostvo zamenjalo veliko lastnikov, v prostorih graščine pa so prebivali le oskrbniki posestva. Že v 18. stoletju je bilo gospostvo združeno z jurkloštrskim gospostvom, sam graščinski kompleks pa so razdelili med štiri kmete. Še danes predstavljajo ostanki graščinskega kompleksa štiri kmetije, kjer so vidni ostanki nekdanjega srednjeveškega gospostva. (Osrednja knjižnica Celje)

zaposloval več kot 100 rudarjev iz bližnje okolice in predstavljal pomemben vir zaslužka v sicer precej oddaljenih hribovskih vaseh. Leta 1935 je rudnik zaradi velike gospodarske krize prenehal z delovanjem, leto kasneje pa ga je kupila Trboveljska premogokopna družba, ki je rudnik iz konkurenčnih razlogov dokončno zaprla. Danes so omenjena železnica, rudnik in življenje rudarjev v Trobnem Dolu predstavljeni na tematski poti, poimenovani Iz Slog v Log, ki vodi po nekdanji trasi ozkotirne železnice od Trobnega Dola do Lahomnega.

Rudnik Trobni Dol leta 1928 (Vlado Marot)

Literatura:

Pertinač, Tjaša. *Rudnik Trobni Dol* (magistrsko delo). Ljubljana, 2016.
Stopar, Ivan. *Gradovi, graščine in dvorci na slovenskem Štajerskem.* Ljubljana, 1982.

Jurklošter

Krajevna skupnost Jurklošter se nahaja na skrajnem jugovzhodu Občine Laško. Na vzhodu meji na občini Šentjur in Dobje, na jugu pa na Občino Sevnica. Sestavljajo jo naselja Blatni Vrh, Jurklošter, Lahov Graben, Lipni Dol, Marijina vas, Mrzlo Polje, Paneče in Polana. Čeprav v omenjenih naseljih živi le 779 prebivalcev, po svoji površini Krajevna skupnost Jurklošter meri kar 42 km^2 in predstavlja največjo krajevno skupnost v občini. Osrednji del krajevne skupnosti predstavlja Jurklošter, kjer se nahajajo šola, vrtec in kulturni dom v pristavi kartuzije. V sklopu šole se nahajata tudi telovadnica in zunanje igrišče, ki ju uporabljajo vsi ljubitelji športa.

Področje Krajevne skupnosti Jurklošter poraščajo obširni gozdovi z jasami in izviri pitne vode. Na območju Mrzlega Polja, na Marofu, se nahajajo ribniki, celotno krajevno skupnost pa povezuje reka Gračnica, ki teče po idilični dolini in na svoji poti tvori številne slapove in tolmune.

Reka Gračnica
(foto Boris Vrabec)

Danes lepote neokrnjene narave na to območje privabljajo številne pohodnike, kolesarje in vse ljubitelje narave.

Miru in lepot, ki jih ponuja dolina Gračnice, pa so se pred več kot osmimi stoletji zavedali tudi kartuzijani, ki so v teh krajih ustanovili prvo kartuzijo. Samostan je z vmesnimi vzponi in padci v Jurkloštru deloval vse do svoje razpustitve leta 1595, ko je samostanski kompleks takrat že v zelo slabem stanju prešel v roke jezuitom iz Gradca. Dobri dve stoletji kasneje je z razpustom jezuitskega redu samostan prešel v državno last. Konec 18. stoletja so razpadajoči samostanski kompleks, razen cerkve in obrambnega stolpa, porušili in na njegovem mestu zgradili graščino, v kateri sta leta

Edini ostanki kartuzije, ki so se ohranili vse do današnjih dni, so cerkev sv. Mavricija, gotski zvonik, obzidje in obrambni stolp. (foto Boris Vrabec)

1780 svoje prostore dobila okrajno sodišče in komisariat. V drugi polovici 19. stoletja je Jurklošter postal sedež istoimenske občine, pod katero je spadalo tudi območje Vrha nad Laškim. Med drugo svetovno vojno pa je v plamenih vojne vihre zgorel graščinski kompleks. Tako o nekdanji slavi kartuzijanskega samostana pričajo samo še cerkev svetega Mavricija, del samostanskega obzidja, znotraj katerega se danes nahaja pokopališče, in obrambni stolp.

Zaradi gozdnega bogastva so se v Jurkloštru in okolici že v 18. in 19. stoletju nahajale številne glažute. Največja od njih se je nahajala v Mišjem Dolu, kjer je delovala vse do leta 1860, ko so steklarsko proizvodnjo iz Mišjega Dola premestili v Hrastnik. Na mestu steklarne pa je pod okriljem graščine, ki je bila tedaj že v zasebni lasti, začela delovati manjša papirnica, ki je tam delovala do leta 1905, ko je tovarna zamenjala lastnika,

ki jo je preuredil v tovarno pohištva. Tovarna je v obdobju med obema vojnama zaposlovala več kot 100 ljudi. Tovarna je delovala vse do leta 1950. Prva polovica 19. stoletja je tudi pomenila gospodarski razcvet kraja, ki je kasneje začel precej izgubljati na svojem pomenu.

V času druge svetovne vojne je imel Jurklošter zaradi svoje odmaknjenosti od glavnih prometnic in razgibane gozdnate pokrajine pomembno vlogo v narodnoosvobodilnem gibanju, saj sta na njegovem območju uspešno delovali dve partizanski bolnišnici in prva osvobojena osnovna šola na slovenskem Štajerskem (Polana leta 1944). Pozimi leta 1944 se je skozi dolino Gračnice prebijal tudi del 14. divizije na svojem pohodu na Štajersko.

Na mestu nekdanje kartuzije je bila konec 18. stoletja zgrajena graščina, ki je kasneje pogorela v času 2. svetovne vojne.
(Osrednja knjižnica Celje)

Orionova pot je urejena pohodniška pot, speljana po sledeh starodavnih kultur, ki jih pater dr. Karel Gržan opisuje v svoji knjigi V znamenju Oriona. Številni, do sedaj še neodkriti, starodavni več sto metrov dolgi zidovi in ruševine naselbin, ob katerih vodi pot, so po njegovem mnenju ostanki megalitskega svetišča, ki se je nahajalo v trikotniku med Savinjo, Savo in Sotlo. Ruševine z izjemno natančnostjo sledijo zvezdni razporeditvi Orionovega ozvezdja. Izhodišče poti je pri obrambnem stolpu v Jurkloštru, pot pa nas popelje po čudoviti pokrajini preko Mrzlega Polja, Pojerja, Blatnega Vrha, Puršnice in Marofa. Leta 2015 se je Orionova pot uvrstila na 1. mesto na regijskem tekmovanju za »Naj pot«, ki ga podeljuje Turistična zveza Slovenije.
(STIK)

Marof je del naselja Mrzlo Polje. Že v 13. stoletju so na tem mestu imeli kartuzijani svojo pristavo z ribniki, od tod izhaja tudi sedanje ime Marof. Danes se tukaj nahajajo ribniki, za katere skrbi Ribiška družina Laško. (foto Boris Vrabec)

Literatura:

Gržan, Karel. *Skirvnosti starodavne kartuzije.* Ljubljana, Jurklošter, 2006.

Gržan, Karel. *Friderik in Veronika.* Celje, 2006.

Gržan, Karel. *V znamenju Oriona.* Jurklošter, 2008.

Jelovšek, Edo. *Jurklošter nekoč in danes*. Maribor, 1983.

Pertinač, Tjaša. *Cerkveno-kulturni pomen kartuzije Jurklošter* (magistrsko delo). Ljubljana, 2016.

Vrh nad Laškim

Krajevna skupnost Vrh nad Laškim se nahaja v osredjem delu Občine Laško med krajevnimi skupnostmi Rimske Toplice, Marija Gradec, Šentrupert in Jurklošter. Obsega 10 razpršenih vasi: Gozdec, Kladje, Laška vas, Leskovca, Male Grahovše, Selo nad Laškim, Vrh nad Laškim, Velike Gorelce, Velike Grahovše in Žigon, v katerih prebiva 802 prebivalcev.

Kraj se je vse do leta 1952 imenoval Sv. Lenart po istoimenski cerkvici in župniji, ki na tem mestu stoji že od 16. stoletja. Današnja podoba cerkve svetega Lenarta je iz 18. stoletja, ko so cerkveno poslopje zaradi dotrajanosti morali porušiti in na njegovem mestu so zgradili novo cerkev. Ostal pa je cerkveni zvonik iz leta 1684. Območje Krajevne skupnosti Vrh nad Laškim je bilo v 19. stoletju razdeljeno med občine Jurklošter, Šentrupert in Laško. Kraj je svojo vaško šolo dobil leta 1867 in ko je ta postala pretesna, so leta 1890 na današnjem mestu zgradili novo šolo, ki jo je uničil požar. Leta 1918 so zgradili novo. Vse do osemdesetih let prejšnjega stoletja je bila šola osemletka, ki jo je obiskovalo tudi do 150 učencev. Danes šolo v Vrhu nad Laškim obiskujejo učenci od prvega do četrtega razreda, v prostorih šole pa deluje tudi enota vrtca.

Vrh nad Laškim na začetku 20. stoletja (Osrednja knjižnica Celje)

Območje je bilo vseskozi kmetijsko naravnano. Na prelomu iz 19. v 20. stoletje so bile gospodarske razmere za kmetovanje v teh krajih še posebej dobre, takrat je prišlo do modernizacije številnih večjih kmetij. Kmetje so imeli dovolj denarnih sredstev, da so si lahko pozidali prej še lesene kmečke hiše in zgradili velika gospodarska poslopja. Glavni dohodek tukajšnjih kmetov je bila prodaja lesa in goveje živine, ki so jo gnali na živinske sejme v Laško in na Planino pri Sevnici. Leta 1929 se je krajanom izpolnila velika želja po lastnih sejemskih pravicah, ko so dobili dovoljenje za 4 letne živinske in kramarske sejme. Medtem ko so kramarski sejmi zaradi pomanjkanja prometa že kmalu zamrli, so se živinski sejmi ohranili vse do leta 1941.

Gospodarski razvoj kraja je bil vseskozi odvisen od kakovosti prometnih povezav, ki so bile do leta 1939 precej slabe, saj je Vrh nad Laškim povezovala z mestoma precej strma cesta preko t. i. Škratenkov. Leta 1940 pa sta bili zgrajeni dve novi položnejši cesti v dolino.

Vseskozi so imeli prebivalci Vrha nad Laškim težave s pitno vodo, saj so v sušnih obdobjih vodnjaki pogosto presihali, voda pa je bila velikokrat oporečna. Danes z izgradnjo javnega vodovoda krajani teh težav nimajo več.

Vrh nad Laškim
(foto Boris Vrabec)

Leta 2011 je Konjerejsko društvo Vrh nad Laškim zgradilo društveni kozolec v Tevčah z razstavnim prostorom in prostorom za druženje in prireditve. Konjerejsko društvo organizira številne prireditve, kot so žegnanje konj in etno prireditve, na katerih prikazujejo, kako so nekoč kmetje s konji pomagali pri številnih kmečkih opravilih.
(foto Boris Vrabec)

V majhnem podeželskem kraju, kot je Vrh nad Laškim, so bili krajani med seboj vseskozi zelo povezani in dejavni v društvenem in družabnem življenju. Že v obdobju med obema vojnama je imel Vrh javno knjižnico, sedež Rdečega križa in štiri društva (strelsko družino, društvo kmečkih fantov in deklet, katoliško posvetno društvo in gasilsko društvo). Danes pa se krajani lahko pohvalijo z gasilskim domom, ki služi tudi kot kulturno in družabno središče kraja, v katerem delujejo gasilsko društvo, vaška godba na pihala, športno društvo, ki vsako leto organizira tekmovanje v smučarskih skokih, in konjerejsko društvo.

Literatura:

Konjerejsko društvo Vrh nad Laškim. Vrh nad Laškim, 2013.

Maček, Jože; Edo Jelovšek. *Vrh nad Laškim skozi stoletja.* Laško, Celje, 2010.

Novi tednik, 2. 1. 2007, (5).

Večer, 18. 9. 2016, panorama, (4–5).

Vaška godba na pihala deluje od leta 2009 in šteje 30 članov, ki z glasbo popestrijo marsikateri dogodek v kraju in izven njega. (foto Boris Vrabec)

POVZETEK

Občina Laško leži v vzhodnem delu osrednje Slovenije, na panonskem obrobju, kjer ravninski svet Panonske nižine preide v nežno zaobljene vrhove Posavskega hribovja. V 85 naseljih širom občine prebiva dobrih 13 tisoč prebivalcev. Gostota poselitve je tako precej nižja od slovenskega povprečja, a neokrnjena narava občanom ponuja visoko kvaliteto bivanja z obilico miru in možnostjo rekreacije. Občino sestavlja 9 krajevnih skupnosti, v katerih je poskrbljeno, da imajo vsi občani dostopne in kvalitetne javne storitve.

Širše območje Laškega beleži pestro zgodovino z bogato kulturno-umetnostno dediščino. Laški griči in doline so bili poseljeni že v mlajši kameni dobi. Muzej Laško hrani arheološke ostanke iz časov, ko so v teh krajih prebivali Kelti in kasneje Rimljani. Slednji so v naših krajih ostali vse do prihoda Slovanov, ko so jih le-ti poimenovali Lahi, od koder tudi izhaja ime Laško skupaj s še množico drugih krajevnih imen. V srednjem veku Laško postane upravno in sodno središče istoimenskega gospostva ter sedež pražupnije. O srednjeveškem pomenu Laškega danes ponosno pričata še vedno impozantni zgradbi v mestu, kot sta Grad Tabor in cerkev sv. Martina z župniščem. Župnijska cerkev predstavlja najstarejšo še ohranjeno zgradbo v Laškem, saj izvira iz 10. do 11. stoletja. Kasneje je

Pivo in cvetje
(foto Boris Vrabec)

cerkev doživela številne prezidave v času romanike, gotike in baroka. Danes je znana prevsem po freskah iz vseh omenjenih obdobij. V neposredni bližini župnijske cerkve se nahaja župnišče, katerega najstarejši del izvira iz romanike in predstavlja redek primer romanske arhitekture v Sloveniji. Nekdanja utrdba, Grad Tabor, ki izvira iz 12. stoletja, je bila v letu 1980 v celoti prenovljena. Sedaj v gradu domujeta poročna dvorana in restavracija. Posebne omembe pa je zaradi svoje čudovite notranjosti vredna tudi cerkev Matere božje v Marija Gradcu, ki za svojimi zidovi skriva čudovite freske iz zgodnjega 16. stoletja, ki so izjemen dosežek tovrstnega slikarstva pri nas. Čudoviti in prostrani gozdovi v dolini reke Gračnice v svojih nedrjih skrivajo ostanke druge kartuzije na Spodnjem Štajerskem iz 13. stoletja. Laško je kot središče fevdalnega gospostva dobilo trške pravice in s pravico do sejmov postalo trgovsko in gospodarsko središče širšega območja. Tako kot mnogi drugi kraji je Laško v 19. stoletju doživelo skokovit razcvet, ki ga je omogočil nastanek in razvoj obeh termalnih zdravilišč, bogata nahajališča premoga pa so bila eden glavnih razlogov, da je bila skozi dolino Savinje sredi 19. stoletja speljana t. i. Južna železnica, ki je takratno prestolnico Dunaj povezala s pristaniškim Trstom. Iz omenjenega prelomnega obdobja izhaja tudi najbolj znan izdelek Laškega, pivo Laško, ki so ga laški pivovarji z veliko ljubeznijo začeli variti že leta 1825. Laščani so uspešno kljubovali letom pomanjkanja, nasilja in pustošenja, ki sta jih prinesli vojni vihri obeh svetovni vojn. Z neizmerno voljo do dela in ljubeznijo do domačega kraja ter vizijo po boljšem življenju v prihodnosti jim je v preteklih desetletjih uspelo ustvariti podobo Laškega, kot ga poznamo danes.

Danes je Laško znano predvsem po skoraj dvestoletni pivovarski tradiciji, ki je že 53 let tesno povezana z največjo turistično in festivalsko prireditvijo v Sloveniji – Pivo in cvetje. Turizem še vedno predstavlja najpomembnješo gospodarsko panogo območja, ki je poleg ponudbe obeh termalnih zdravilišč v Laškem in Rimskih Toplicah oplemeniten še z bogato turistično ponudbo na območju celotne občine z avtentičnimi turističnimi produkti, temelječimi na lokalnih virih. Območje Občine Laško slovi kot turistom prepoznavna, povezana in dostopna zdraviliška destinacija, ki sodobnemu turistu nudi vrhunsko ponudbo s področja zdravja in dobrega počutja.

Pomemben del gopodarstva pa so tudi visokotehnološka srednja in majhna podjetja ter kmetijstvo, katerega glavni del predstavljata živinoreja s predelovalnimi dejavnostmi, ki omogočajo ohranitev različnih značilnih izdelkov območja, ter pestra ponudba turističnih kmetij.

Občina si prizadeva za okoljsko vzdržen gospodarski razvoj. Občanom so omogočene kakovostne javne storitve s področja zdravstva, sociale, vzgoje in izobraževanja ter komunalne. K ugledu in boljšemu življenju v domačem kraju pa bistveno prispevajo tudi domačini, ki kot prostovoljci delujejo v številnih kulturnih, športnih, turističnih in mladinskih društvih.

Vizija Občine Laško je še naprej ostati turistom in domačinom odprta in gostoljubna občina.

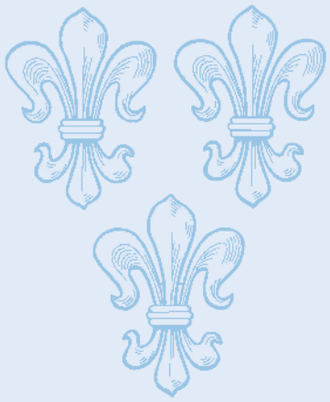

SUMMARY

The Municipality of Laško lies in the eastern part of Central Slovenia, on the outskirts of the Pannonian Basin, where its lowlands slowly turn into the gently rounded tops of the Posavje Hills. Around 13,000 inhabitants reside in 85 settlements throughout the municipality. The population density is thus much lower than the Slovenian average; nonetheless, the abundance of intact nature offers the citizens a high quality of living with plenty of options for peace and recreation. The municipality consists of 9 local communities, in which accessible and quality public services are provided to all citizens.

The wider Laško region boasts a rich history and cultural and art heritage. The hills and valleys of Laško were populated as early as in the New Stone Age. The Laško Museum stores archaeological remains from the times when the Celts and Romans resided in these places. They had lived here until the arrival of Slavs who re-named them the Lahi, giving the origin of the name of Laško along with many other place names. In the Middle Ages, Laško became the administrative and judicial centre of the eponymous nobility and the old parish. Nowadays, the medieval significance of Laško is still proven by the impressive buildings in the town, such as Tabor Castle, the Mansion of the Counts von der Lilie and the Church of StMauritius with its presbytery. The parish church is one of the oldest preserved buildings in Laško, as it originates from the 10th or 11th century. Later on, the church was rebuilt several times during the Romanesque, Gothic and Baroque periods. Today, it is mostly famous due to frescoes from all those periods. In the immediate vicinity of the parish church, there is the presbytery, whose oldest part originates from the Romanesque period and which is a rare example of Romanesque architecture in Slovenia. The former fortress, Tabor Castle, which originates from the 12th century, was fully renovated in 1980. A wedding hall and a restaurant are now in the castle. Due to its charming interior, the Church of Our Lady in Marija Gradec settlement is worth mentioning. Behind its walls, it hides beautiful frescoes from the early 16th century, which are an exceptional achievement of this type of fine art in Slovenia. Beautiful and vast forests in the valley of the Gračnica river hide the remains of the once first Carthusian monastery in the Lower Styria from the 13th century. As the centre of the feudal nobility, Laško gained its market rights and with the right to fairs, it became a trade and economic centre in the wider region. Like many other places, Laško experienced a rapid flourishing in the 19th century, which enabled the establishment and development of both spa resorts, and rich coal deposits were one of the main reason why the Austrian Southern Railway, connecting the capital Vienna with Trieste, was built through the Savinja river valley in the mid 19th century. In the said milestone period, the most famous Laško product was brought to life, Laško beer, brewed by the Laško brewers with much love since 1825. The citizens of Laško successfully resisted the years of deprivation, vio-

foto Boris Vrabec

lence and devastation, brought by both world wars. With an immense will to work and love for their hometown and a vision of a better future life, they have, in the past few decades, managed to create the image of Laško as we know it today.

Today, Laško is mostly famous for its almost two hundred years of brewing tradition, which has been closely related to the largest tourist event and festival in Slovenia–the Beer and Flowers Festival–for 53 years. The most important economic branch of the region is still tourism, offering plenty of tourist attractions in the entire municipality with authentic tourist products based on local resources next to both spa resorts in Laško and Rimske Toplice. The Municipality of Laško is known as a recognisable, connected and accessible spa resort destination, which offers superior health and wellness services to the modern tourist.

An important part of the economy consists of high-tech small- and medium-size companies and agriculture, whose main share is stock breeding with its accompanying processing activities, allowing preservation of different typical regional products, as well as a wide range of tourist farms.

The municipality strives for environmentally sustainable economic development. Its citizens are provided with quality public healthcare, social security, education and utility services. The locals essentially contribute to the reputation and a better life in their hometown by volunteering in numerous cultural, sports, tourist and youth associations.

The vision of the Municipality of Laško is to remain an open and hospitable town to tourists and locals.

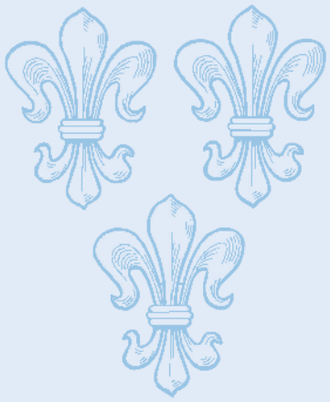

ZUSAMMENFASSUNG

Die Gemeinde Laško liegt in östlichen Teil Zentralsloweniens, am Rand der pannonischen Tiefebene, wo diese in die sanft gerundeten Gipfel des Berglands von Posavje übergeht. In den 85 Siedlungen der Gemeinde leben rund 13.000 Einwohner. Die Siedlungsdichte liegt damit deutlich unter dem slowenischen Durchschnitt, aber die Fülle an unberührter Natur bietet den Bürgern eine hohe Lebensqualität mit viel Ruhe und Erholungsmöglichkeiten. Die Gemeinde besteht aus 9 Ortsgemeinschaften, in denen dafür gesorgt wird, dass alle Bürger Zugang zu hochwertigen öffentlichen Leistungen haben.

Das weitere Gebiet von Laško bietet eine abwechslungsreiche Geschichte mit einem reichhaltigen Kultur- und Kunsterbe. Die Berge und Täler von Laško waren schon in der jüngeren Steinzeit besiedelt. Das Museum Laško verwahrt archäologische Überreste aus den Zeiten, in denen in diesen Orten Kelten und später Römer lebten. Letztere blieben bis zur Ankunft der Slawen in unserer Region, diese nannten die Römer Lahi. Daher stammt auch der Name Laško, zusammen mit vielen anderen Ortsnamen. Im Mittelalter wurde Laško das Verwaltungs- und Gerichtszentrum der gleichnamigen Herrschaft und Sitz der Urpfarrei. Von der Bedeutung, die Laško im Mittelalter hatte, zeugen heute noch immer stolz die imposanten Gebäude der Stadt, wie die Burg Tabor, der Lilienhof und die Kirche St. Martin mit dem Pfarrhaus. Die Pfarrkirche ist das älteste noch erhaltene Gebäude in Laško, sie stammt aus dem 10. bis 11. Jahrhundert. Später erlebte die Kirche zahlreiche Umbauten zur Zeit der Romanik, der Gotik und des Barock. Heute ist sie vor allem für ihre Fresken aus allen genannten Epochen bekannt. In unmittelbarer Nähe der Pfarrkirche befindet sich das Pfarrhaus, dessen ältester Teil aus der Romanik stammt und ein seltenes Beispiel der romanischen Architektur in Slowenien darstellt. Die ehemalige Festung, die Burg Tabor aus dem 12. Jahrhundert, wurde 1980 vollständig renoviert. Jetzt haben ein Hochzeitssaal und ein Restaurant ihren Platz in der Burg. Wegen ihres wundervollen Inneren besonders erwähnenswert ist auch die Muttergotteskirche in Marija Gradec, die hinter ihren Mauern wunderbare Fresken aus dem frühen 16. Jahrhundert verbirgt, eine außerordentliche Leistung derartiger Malerei bei uns. Die wundervollen weitläufigen Wälder im Tal des Flusses Gračnica verbergen in ihrem Inneren die Überreste der einst ersten Kartause in der Untersteiermark aus dem 13. Jahrhundert. Laško erhielt als Zentrum der Feudalherrschaft Marktrecht und wurde mit dem Recht, Messen zu veranstalten, das Handels- und Wirtschaftszentrum der weiteren Umgebung. Wie viele andere Orte erlebte Laško im 19. Jahrhundert eine sprunghafte Blüte, die der Stadt die Entstehung und Entwicklung der beiden Thermalkurorte ermöglichte, und die reichen Kohlevorkommen waren einer der Hauptgründe dafür, dass Mitte des 19. Jahrhunderts die sog. Südbahn, die die damalige Hauptstadt Wien mit dem Hafen von Triest verband, durch das Savinja-Tal geführt wurde. Aus der erwähnten Umbruchsphase

Laško
(foto Boris Vrabec)

geht auch das bekannteste Produkt von Laško hervor, das Laško-Bier, das die Brauer der Stadt mit viel Liebe bereits 1825 zu brauen begannen. Die Einwohner von Laško haben den Jahren des Mangels, der Gewalt und der Verwüstung, die ihnen die Kriegswirren der beiden Weltkriege brachten, erfolgreich getrotzt. Mit einem unermesslichen Willen zur Arbeit und Liebe zu ihrem Heimatort sowie der Vision eines besseren Lebens in der Zukunft ist es ihnen in den vergangenen Jahrzehnten gelungen, das Bild von Laško zu schaffen, wie wir es heute kennen.

Heute ist Laško vor allem für seine beinahe zweihundert Jahre alte Brautradition bekannt, die bereits seit 53 Jahren mit der größten Touristen- und Festivalveranstaltung in Slowenien verbunden ist – Pivo in Cvetje, Bier und Blumen. Der Tourismus ist nach wie vor die wichtigste Wirtschaftsbranche des Gebiets, die neben dem Angebot der beiden Thermalkurorte in Laško und Rimske Toplice auch durch ein reichhaltiges touristisches Angebot auf dem Gebiet der gesamten Gemeinde mit authentischen touristischen Produkten auf der Basis örtlicher Quellen veredelt wird. Das Gebiet der Gemeinde Laško ist als Reiseziel berühmt, das den Touristen verbunden ist, leicht zugänglich ist und Wiedererkennungswert hat und dem modernen Reisenden ein erstklassiges Angebot in den Bereichen Gesundheit und Wohlbefinden bereitstellt.

Ein bedeutender Teil der Wirtschaft sind auch die kleinen und mittleren Hochtechnologie-Unternehmen und die Landwirtschaft, die vor allem in Form von Viehzucht und verarbeitenden Tätigkeiten präsent ist, die die Erhaltung der verschiedenen charakteristischen Erzeugnisse des Gebiets ermöglichen, sowie das vielfältige Angebot an Ferienbauernhöfen.

Die Gemeinde bemüht sich um eine umweltschonende wirtschaftliche Entwicklung. Den Bürgern stehen hochwertige öffentliche Leistungen aus den Bereichen Gesundheit, Soziales, Erziehung und Bildung sowie Kommunales zur Verfügung. Zum Ansehen und zu einem besseren Leben in ihrem Heimatort leisten aber auch die Einheimischen einen wesentlichen Beitrag, die als Freiwillige in zahlreichen Kultur-, Sport-, Tourismus- und Jugendvereinen aktiv sind.

Die Vision der Gemeinde Laško ist es, auch weiterhin eine gastfreundliche Gemeinde zu bleiben, die offen für Touristen und Einheimische ist.

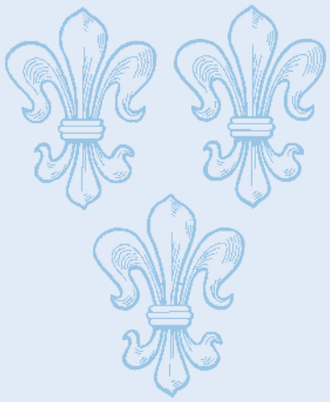

SOMMARIO

Il Comune di Laško è situato nella parte orientale della Slovenia centrale, ai margini della pianura pannonica, dove inizia a salire dolcemente verso le alture arrotondate del Posavje. Negli 85 insediamenti dell'intero comune vivono oltre 13 mila abitanti. La densità di popolazione è quindi minore della media slovena, ma la ricchezza della natura incontaminata offre un'alta qualità di vita, con molta tranquillità e tante possibilità ricreative. Il comune si compone di 9 assemblee locali che provvedono ad ogni abitante servizi pubblici accessibili e di qualità.

I dintorni di Laško offrono una ricca storia e un ampio patrimonio culturale e artistico. I colli e le valli di Laško erano popolati già nella prima età della pietra. Il museo di Laško conserva reperti archeologici dei tempi in cui in queste regioni vivevano i Celti e in seguito i Romani. Questi ultimi sono rimasti nelle nostre zone fino alla venuta degli Slavi, che diedero loro il nome di Lahi, dal quale deriva anche il nome Laško e molti altri toponimi. Nel Medioevo, Laško diventa il centro amministrativo e giudiziario dell'omonimo possedimento e sede parrocchiale. I possenti edifici cittadini come il castello Tabor, la corte Lili e la chiesa di San Martino con la canonica annessa sono ancora oggi una testimonianza visibile dell'importanza di Laško durante il Medioevo. La chiesa parrocchiale è il più antico edificio ancora conservato a Laško, con origini risalenti al X e XI secolo. In seguito la chiesa ha subito diversi rifacimenti nei periodi romanico, gotico e barocco. Oggi è famosa soprattutto per gli affreschi risalenti a tutte queste epoche. Nelle immediate vicinanze della chiesa parrocchiale si trova la canonica, la cui parte più antica risale al periodo romanico e rappresenta un raro esempio di architettura romanica in Slovenia. Un tempo fortezza, il Castello Tabor, risalente al XII secolo, nel 1980 è stato completamente ristrutturato. Adesso nel castello hanno sede la sala per matrimoni e un ristorante. Una menzione speciale per il suo bellissimo interno merita la Chiesa della Madre di Dio a Marija Gradec, che tra le sue mura nasconde meravigliosi affreschi degli inizi del XVI secolo, un esempio notevole di questo tipo di tecnica in Slovenia. I vasti e misteriosi boschi della valle del fiume Gračnica nascondono al loro interno i resti di quella che fu la prima Certosa della Bassa Stiria nel XIII secolo. Laško, come centro di un feudo, godeva dei diritti di mercato e grazie al diritto di fiera è diventata un centro commerciale ed economico per tutti i dintorni. Come molte altre aree, Laško nel XIX secolo ha vissuto una forte crescita che ha permesso la creazione e lo sviluppo di entrambi i centri termali, e i ricchi depositi di carbone sono stati uno dei motivi principali per cui nella metà del XIX secolo la valle della Savinja era attraversata dalla cosiddetta Ferrovia del sud, che collegava l'allora capitale Vienna con il porto di Trieste. Il suddetto periodo, uno spartiacque per la storia della città, ha visto anche la nascita del prodotto più famoso di Laško, la birra Laško, che i birrai locali hanno iniziato a fermentare con amore già nel 1825. Gli abitanti di Laško hanno sfidato con successo gli anni di privazioni, violenze e

devastazioni causate dal vortice delle due guerre mondiali. Con immensa voglia di lavorare e amore per la loro terra natale, e con la visione di una vita migliore in futuro, nei decenni passati sono riusciti a creare l'immagine della Laško che conosciamo oggi.

Oggi Laško è conosciuta soprattutto per i quasi due secoli di tradizione birraia, che già da 53 anni è strettamente legata con il più grande evento turistico della Slovenia - il festival Birra e Fiori. Il turismo rappresenta ancora oggi l'industria più importante della zona, che oltre ai due centri termali di Laško e Rimske Toplice, è arricchita da numerose attrazioni turistiche in tutta l'area, con prodotti autentici basati sulle risorse locali. L'area di Laško è nota principalmente come destinazione termale ben collegata e accessibile, che al turista moderno offre una superba offerta nel campo della salute e del benessere.

Una parte importante dell'economia sono anche i centri ad alta tecnologia, le piccole imprese e l'agricoltura, soprattutto allevamento insieme all'industria della lavorazione che consente la conservazione di vari prodotti tipici, nonché un'offerta variegata nel settore dell'agriturismo.

Il comune è impegnato nello sviluppo economico ecosostenibile. I cittadini godono di servizi pubblici di qualità nel campo sanitario, dei servizi sociali, dell'istruzione e delle infrastrutture. Alla reputazione e alla qualità delle vita nella loro città natale contribuiscono in modo sostanziale anche gli abitanti che si spendono come volontari in varie associazioni culturali, sportive, turistiche e giovanili.

La visione del Comune di Laško è quella di rimanere un comune aperto e ospitale per i turisti e per la gente del posto.

Aškerčev trg
(foto Boris Vrabec)

КРАТКОЕ ИЗЛОЖЕНИЕ

Муниципалитет Лашко расположен в восточной части центральной Словении, на паннонской окраине, где мир равнин Паннонской низменности переходит в слегка закругленные вершины Посавских холмов. В 85 населенных пунктах по всему муниципалитету проживает более 13 тысяч жителей. Плотность населения здесь значительно ниже, чем в среднем по Словении, а обилие нетронутой природы предлагает гражданам высокое качество жизни в спокойном окружении и много возможностей для отдыха. Муниципалитет состоит из 9 местных общин, в которых всем гражданам гарантированы доступные и качественные общественные услуги.

Протяженная область Лашко имеет интересную историю с богатым культурным и художественным наследием. Возвышенности и долины Лашко были заселены уже во времена раннего каменного века. Музей Лашко хранит археологические остатки из времен, когда в этих местах жили кельты, а позже римляне. Последние оставались в нашем регионе вплоть до прихода славян, когда именно они стали назвать жителей «лахи», отсюда и происходит название Лашко наряду с множеством других местных названий. В средние века Лашко становится административным и судебным центром одноимённого

Cerkev sv. Martina
(foto Boris Vrabec)

господства и офисом прихода. О средневековом значении Лашко сегодня гордо свидетельствуют всё ещё импозантные здания в городе, такие как Замок Табор, Особняк Лилиена и церковь св. Мартина с приходом. Приходская церковь является одним из старейших сохранившихся до сих пор зданий в Лашко, ведь оно датируется 10-11 веком. Позднее церковь претерпела много перестроек в романский период, а также период готики и барокко. Сегодня она, прежде всего, известна своими фресками из всех этих периодов. В непосредственной близости от приходской церкви находится дом приходского священника, самая старая часть которого берет начало из романского периода и представляет собой редкий пример романской архитектуры в Словении. Бывшая крепость, Замок Табор, датируемая 12-м веком, в 1980 году была полностью отремонтирована. Сейчас в замке находятся свадебный зал и ресторан. Особого упоминания благодаря своему необыкновенному интерьеру достойна церковь Матери Божьей в Мария Градце, скрывающая за своими стенами чудесные фрески начала 16-го века, замечательное достижение этого вида живописи. Красивые и обширные леса долины Грачницы в своих недрах скрывают остатки когда-то первой картузии в Нижней Штаерской (Штирии) из 13-го века. Лашко, как центр феодального господства, получило рыночные права и с правом на проведение ярмарок стало коммерческим и экономическим центром обширного района. Как и многие другие места Лашко в 19 веке пережило резкий подъем, которому способствовало создание и развитие обеих термальных здравниц, а богатые залежи угля были одной из главных причин того, что через долину Савиньи в середине 19-го века проложили так называемую Южную железную дорогу, которая тогдашнюю столицу Вену соединила с портовым Триестом. Из упомянутого поворотного периода происходит и наиболее известный продукт Лашко – пиво «Лашко», которое лашкие пивовары с большой любовью начали варить уже в 1825 году. Лашчане успешно противостояли годам лишений, насилия и опустошения, вызванным военными вихрями двух мировых войн. Благодаря огромному желанию работать и любви к родному городу, стремлению к лучшей жизни в будущем им в последние десятилетия удалось создать образ Лашко, который мы знаем сегодня.

Сегодня Лашко в основном известно почти двухсотлетней пивоваренной традицией, которая уже 53 лет тесно связана с самым большим туристическим и фестивальным событием в Словении – Пиво и Цветы. Туризм по-прежнему представляет собой главнейшую область промышленности, которая помимо обеих термальных здравниц в Лашко и Римских Топлицах обогащена еще разнообразным туристическим предложением по всей округе с аутентичными туристическими продуктами, основанными на местных ресурсах. Область Муниципалитета Лашко славится как признанное туристами, связанное и доступное курортное направление, предлагающее

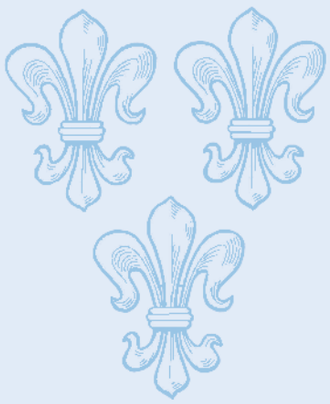

туристу превосходное современное предложение из области здоровья и хорошего самочувствия.

Важную часть экономики составляют также высокотехнологичные средние и малые предприятия, сельское хозяйство, основную часть которого представляют животноводство с перерабатывающими отраслями, позволяющие поддерживать различные типичные изделия области, а также разнообразное предложение туристических ферм.

Муниципалитет стремится к экологически устойчивому экономическому развитию. Жителям предоставляются качественные государственные услуги из области здравоохранения, социального обслуживания, воспитания и образования, коммунальные услуги. Репутации и лучшей жизни в своем родном городе в значительной степени способствуют и местные жители, которые в качестве волонтеров работают в различных культурных, спортивных, туристических и молодежных организациях.

Задача Муниципалитета Лашко – и дальше оставаться открытым для туристов и местных жителей гостеприимным муниципалитетом.

Kraj Laško se v zapisani zgodovini pojavi že leta 1016 v zvezi z laškim gospostvom, ki ga je cesar Henrik II. v pravo last (alod) podelil savinjskemu grofu Viljemu II. Naselbina je kot sedež gospostva, pražupnije in sodišča leta 1227 pridobila trške pravice ...

... Ko Slovenec danes sliši besedo Laško, seveda najprej pomisli na pivo Laško, ko razmišlja še malce dlje od osnovnih življenjskih potreb po hrani in pijači, ga misli zanesejo k oddihu, sprostitvi in skrbi za zdravje, ki ga ponujajo termalni vrelci v Laškem in Rimskih Toplicah.

Cena 24,90 EUR

9 789612 858896